

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

MONDATÁTSZÖVŐDÉS A MAI MAGYAR NYELVBEN

GAÁL-HORVÁTH KRISZTINA

2020

**EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

GAÁL-HORVÁTH KRISZTINA

MONDATÁTSZÖVŐDÉS A MAI MAGYAR NYELVBEN

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Prof. dr. Tolcsvai Nagy Gábor, PhD., a Doktori Iskola vezetője

Magyar nyelvészet doktori program

Prof. dr. Tolcsvai Nagy Gábor, PhD., a program vezetője

Leíró nyelvészet alprogram

A doktori bizottság tagjai és tudományos fokozatuk

Dr. Benczik Vilmos, Professor Emeritus, a bizottság elnöke

Kardosné Dr. Balogh Judit, PhD., hivatalosan felkért bíráló

Dr. H. Varga Márta, PhD., hivatalosan felkért bíráló

Dr. Pölcz Ádám, PhD., a bizottság titkára

Dr. Horváth László, PhD., a bizottság tagja

Dr. Lengyel Klára, PhD. és Friedrichné Dr. Haader Lea, PhD., póttagok

Témavezető és tudományos fokozata

Dr. Kaán Miklósné Dr. Keszler Borbála, MTA doktora

Budapest, 2020

ADATLAP
a doktori értekezés nyilvánosságra hozatalához

I. A doktori értekezés adatai

A szerző neve: GAÁL-HORVÁTH KRISTINA
MTMT-azonosító: 100045269
A doktori értekezés címe és alcíme: MONDATSZÁMVÁZIS A MAI MAGYAR NYELVBEN
DOI-azonosító: 10.15446/ELTE.2019.209
A doktori iskola neve: NYELVTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA
A doktori iskolán belüli doktori program neve: MAGYAR NYELVÉSZET DOKTORI PROGRAM
A témavezető neve és tudományos fokozata: DR. KÁLM. MIKLÓSNÉ DR. KESZLER BORBÁLA HTA DOKTORA
A témavezető munkahelye: ELTE BTK

II. Nyilatkozatok

1. A doktori értekezés szerzőjeként

a) hozzájárulok, hogy a doktori fokozat megszerzését követően a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban. Felhatalmazom az ELTE BTK Doktori és Tudományszervezési Iroda ügyintézőjét, hogy az értekezést és a téziseket feltöltse az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba, és ennek során kitöltse a feltöltéshez szükséges nyilatkozatokat.

b) kérem, hogy a mellékelt kérelemben részletezett szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentés közzétételéig a doktori értekezést ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

c) kérem, hogy a nemzetbiztonsági okból minősített adatot tartalmazó doktori értekezést a minősítés (dátum)-ig tartó időtartama alatt ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

d) kérem, hogy a mű kiadására vonatkozó mellékelt kiadó szerződésre tekintettel a doktori értekezést a könyv megjelenéséig ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban, és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban csak a könyv bibliográfiai adatait tegyék közzé. Ha a könyv a fokozatszerzést követően egy évig nem jelenik meg, hozzájárulok, hogy a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban.

2. A doktori értekezés szerzőjeként kijelentem, hogy

a) az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba feltöltendő doktori értekezés és a tézisek saját eredeti, önálló szellemi munkám és legjobb tudomásom szerint nem sértem vele senki szerzői jogait;

b) a doktori értekezés és a tézisek nyomtatott változatai és az elektronikus adathordozón benyújtott tartalmak (szöveg és ábrák) mindenben megegyeznek.

3. A doktori értekezés szerzőjeként hozzájárulok a doktori értekezés és a tézisek szövegének Plágiumkereső adatbázisba helyezéséhez és plágiumellenőrző vizsgálatok lefuttatásához.

Kelt: TATA, 2020. FEBRUÁR 4.

a doktori értekezés szerzőjének aláírása

Tartalom

1. Bevezetés	9
2. Szakirodalmi összefoglalás	12
2. 1. A dolgozat mondatértelmezése	12
2. 2. A mondatátszövődés jelenségéről	13
2. 2. 1. A mondatátszövődés fogalmának szakirodalmi áttekintése	13
2. 2. 1. 1. A legkorábbi értelmezések	13
2. 2. 1. 2. A m.átszövődés generatív grammatikai értelmezése	14
2. 2. 1. 3. A m.átszövődés klasszikus grammatikai értelmezése	17
2. 2. 1. 4. A m.átszövődés kognitív grammatikai értelmezése	20
2. 2. 1. 5. Történeti és nyelvjárási szempontú megközelítések, mondatátszövődés a legfontosabb nyelvművelő kiadványokban ...	21
2. 2. 2. A mondatátszövődés létrejöttének magyarázatai a szakirodalomban	26
2. 2. 2. 1. A legkorábbi megközelítés	26
2. 2. 2. 2. Generatív grammatikai értelmezés	28
2. 2. 2. 3. Klasszikus grammatikai értelmezés	32
2. 2. 2. 4. Kognitív grammatikai értelmezés	33
3. A mondatátszövődés megítélése attitűdfelmérések alapján	35
3. 1. A fejezet célkitűzése	35
3. 2. A nyelvi attitűdről és a grammatikalitási ítéletekről	36
3. 2. 1. A nyelvi attitűdről	36
3. 2. 2. Az attitűdvizsgálatok módszereiről	37
3. 2. 3. A grammatikalitási, elfogadhatósági ítéletekről	37
3. 3. Egy 2011-es saját kutatás bemutatása – A nyelvi attitűd a mondatátszövődés jelenségével kapcsolatban	40
3. 3. 1. A felmérés előkészületei, menete	40
3. 3. 2. Az eredmény	41
3. 3. 3. A válaszadók magyar nyelvvel való kapcsolata és a válaszok közötti összefüggés	44

3. 3. 4. Összegzés	45
3. 4. Egy 2019-es saját kutatás bemutatása –	
A nyelvi attitűd a mondatátszövődés jelenségével kapcsolatban	46
3. 4. 1. A felmérés célja, a vizsgálat szempontjai	46
3. 4. 2. A kutatás módszertana, a kérdőívek felépítése	46
3. 4. 3. Az eredmények	47
3. 4. 3. 1. Az átszövődéses mondatok megítélése típusok alapján ..	48
3. 4. 3. 2. A kontrollmondatok megítélése típusok alapján	51
3. 4. 3. 3. Az átszövődéses és a kontrollmondatok megítélése összesítve	52
3. 4. 3. 4. A legrosszabbnak és a legjobbnak ítélt mondattípusok és mondatok	52
3. 4. 3. 5. Az átszövődött mondatrész szerinti típusok megítélése..	53
3. 5. Az eredmények összegzése, az attitűdfelmérések összehasonlítása, kitekintés	54
4. A mondatátszövődés jelenségének gyakorisága a mai magyar nyelvben	56
4. 1. A fejezet célkitűzése	56
4. 2. „A macskát legnagyobb mérgem ha vertyogtattyátok.” (Zolnai Gyula népnyelvi példája, 1926: 17) – A mondatátszövődés mint beszélt nyelvi jellegzetesség	57
4. 3. A m. átszövődés gyakorisági vizsgálata a beszélt nyelvi anyagokban ...	59
4. 3. 1. A vizsgált anyag, a vizsgálat menete, nehézségek	59
4. 3. 2. Az első anyagpár bemutatása	60
4. 3. 3. A második anyagpár bemutatása	63
4. 3. 4. A harmadik anyagpár bemutatása	64
4. 3. 5. A beszélt nyelvi anyag vizsgálati eredményeinek összegzése	66
4. 4. A mondatátszövődés gyakorisági vizsgálata az írott nyelvi anyagokban	66
4. 4. 1. A vizsgált anyag, a vizsgálat menete	66
4. 4. 2. A negyedik anyagpár bemutatása	67
4. 4. 3. Az ötödik anyagpár bemutatása	67
4. 4. 4. A hatodik anyagpár bemutatása	67
4. 4. 5. Az írott nyelvi anyag vizsgálati eredményeinek összegzése	68
4. 5. A beszélt és az írott nyelvi anyag összehasonlítása	69

4. 6. A mondatátszövődés gyakorisága néhány	
beszélt és írott nyelvi szövegtípusban	69
4. 6. 1. A mondatátszövődés gyakorisága egy különleges	
beszélt nyelvi szövegtípusban, a „gazdinyelvben”	69
4. 6. 1. 1. A vizsgálat paraméterei	69
4. 6. 1. 2. A mondatátszövődés gyakorisága a gazdinyelvben	70
4. 6. 2. A mondatátszövődés gyakorisága a mesékben	70
4. 6. 2. 1. A vizsgálat paraméterei	70
4. 6. 2. 2. A mondatátszövődés gyakorisága	
a <i>Hetvenhét magyar népmese</i> választott meséiben	71
4. 6. 2. 3. A mondatátszövődés gyakorisága	
az <i>Oriza-Triznyák</i> választott fejezeteiben	72
4. 6. 2. 4. A mondatátszövődés gyakorisága	
az <i>Együtt a Pörkeföldre</i> választott fejezeteiben	73
4. 6. 3. A mondatátszövődés gyakorisága különböző szövegtípusokban	74
4. 7. Összefoglalás	74
 5. A mondatátszövődés szerkezeti vizsgálata korpusz alapján	76
5. 1. Bevezetés	76
5. 2. A mondatátszövődés jelenségének vizsgálata	
az 1000 mondatos alkorpusz alapján	77
5. 2. 1. Adatgyűjtés	77
5. 2. 2. A mondatok alárendelés-típusai	77
5. 2. 3. A főmondati alaptagok az alkorpusz mondataiban	81
5. 2. 4. Az átszövődést tartalmazó mondatok szintaktikai viszonyai	86
5. 2. 4. 1. Alanyi mellékmondatok	86
5. 2. 4. 2. Tárgyi mellékmondatok	88
5. 2. 4. 3. Határozói mellékmondatok	91
5. 2. 4. 4. Jelzői mellékmondatok	93
5. 2. 5. <i>Ha</i> kötőszós mellékmondatok	94
5. 2. 6. Vonatkozó mellékmondatok	95
5. 2. 7. A névmási alany és az igei vonzat kiemelése	95
5. 2. 8. Összefoglalás	96

5. 3. A mondatátszövődés jelenségének vizsgálata	
a 815 mondatos alkorpusz alapján	97
5. 3. 1. Adatgyűjtés	97
5. 3. 2. Az alkorpusz mondatainak alárendelés-típusai	98
5. 3. 3. A főmondati alaptagok az alkorpusz mondataiban	101
5. 3. 4. Az átszövődést tartalmazó mondatok szintaktikai viszonyai	106
5. 3. 4. 1. Alanyi mellékmondatok	106
5. 3. 4. 2. Tárgyi mellékmondatok	107
5. 3. 4. 3. Határozói mellékmondatok	109
5. 3. 4. 4. Jelzői mellékmondatok	110
5. 3. 5. <i>Ha</i> kötőszós mellékmondatok	111
5. 3. 6. Vonatkozó mellékmondatok	112
5. 3. 7. A névmási alany és az igei vonzat kiemelése	112
5. 3. 8. Összefoglalás	113
 6. A kettős állítmány jelenségének vizsgálata a mai magyar nyelvben	115
6. 1. Bevezetés	115
6. 2. A kettős állítmány jelenségéről	115
6. 2. 1. A kettős állítmány a szakirodalomban	115
6. 2. 2. Terjed vagy nem terjed?	119
6. 3. Gyakorisági felmérés a <i>kell</i> szót tartalmazó mondatokról	123
6. 3. 1. Módszertani kérdések	123
6. 3. 2. A vizsgálat eredménye	124
6. 4. A kettős állítmány terjedésének kérdéséről	129
6. 4. 1. A felszólító módú igealakokkal kifejezhető többlet	129
6. 4. 2. Két kiemelt gyakoriságú szerkezet	131
6. 5. A kettős állítmány szerkezeti jellegzetességei	133
6. 5. 1. Bevezetés, a vizsgált anyag, a vizsgálati szempontok	133
6. 5. 2. A kettős állítmány és a mondatátszövődés	134
6. 5. 2. 1. Kettős állítmány átszövődés nélkül	134
6. 5. 2. 2. Kettős állítmány átszövődéssel	137
6. 5. 2. 3. Az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe	139
6. 5. 3. Összegzés, a vizsgálat eredményei	141

7. A ragátszövődés jelenségének vizsgálata a mai magyar nyelvben	143
7. 1. Bevezetés	143
7. 2. A ragátszövődés a szakirodalomban	143
7. 3. A ragátszövődés vizsgálata	
beszélt és írott nyelvi mondatok felhasználásával	145
7. 3. 1. Az első és a második tagmondat közötti kapcsolat	145
7. 3. 2. A vonatkozó névmási kötőszó	146
7. 3. 3. A második tagmondat	148
7. 3. 4. A harmadik tagmondat	150
7. 4. A ragátszövődéses mondatok sémája	151
7. 5. A ragátszövődés megítélése és elemzési lehetőségei	151
7. 5. 1. A kutatás célja, a vizsgálat szempontjai	151
7. 5. 2. A ragátszövődés különböző típusainak megítélése	152
7. 5. 3. A ragátszövődés különböző típusainak ábrázolása	155
7. 5. 4. A vizsgálat eredményének összefoglalása	157
7. 6. A ragátszövődés szintaktikai jellegzetességei	158
7. 6. 1. Bevezetés, a vizsgált anyag, a vizsgálati szempontok	158
7. 6. 2. A ragátszövődés és a mondatátszövődés	159
7. 6. 2. 1. A második tagmondat alaptagjának vizsgálata	159
7. 6. 2. 2. Az alárendelés típusa	
az első és a második tagmondat között	162
7. 6. 2. 3. Az alárendelés típusa	
a második és a harmadik tagmondat között	163
7. 6. 2. 4. A harmadik tagmondat állítmánya	164
7. 6. 2. 5. A vonatkozó névmási kötőszó,	
vagyis mely esetekben beszélhetünk átszövődésről	167
7. 6. 3. Összegzés, a vizsgálat eredményei	170
8. Összegzés, az eredmények bemutatása, kitekintés	171
Köszönetnyilvánítás	175
Felhasznált irodalom	176
Mellékletek	182

1. Bevezetés

Doktori dolgozatom a mondatátszövődés jelenségével foglalkozik klasszikus grammatikai keretben, címe *Mondatátszövődés a mai magyar nyelvben*. A disszertáció az első fejezetben a mondatátszövődéssel kapcsolatos szakirodalmi forrásokat mutatja be és értelmezi, igyekszik reflektálni azok megállapításaira. A második fejezetben a mondatátszövődés megítélését mutatja be két attitűdfelmérés alapján, amelyben magyar anyanyelvi beszélők válaszoltak arra a kérdésre, hogy mennyire tartják elfogadhatónak az átszövődött mondatokat. Az első felmérés 2011-ben készült, a célja az volt, hogy kiderüljön, mi a véleményük a magyar nyelvvel különféle kapcsolatban lévő alanyoknak a jelenségről, van-e összefüggés az ítélet és a nyelvi tudatosság között. A második, 2019-ben készült kutatás célja annak felderítése volt, hogy mennyire tartják egyetemi hallgatók elfogadhatónak az átszövődött mondatokat az átszövődés nélkül szerkesztettekhez képest. A fejezet bemutatja a két attitűdfelmérés eredményeit, összeveti az eredményeket, és megpróbál magyarázatot találni az esetleges eltérések okaira.

A dolgozat a harmadik fejezetben a mondatátszövődés jelenségének gyakoriságát mutatja be. Hat írott és hat beszélt nyelvi gyűjtemény alapján tesz megállapításokat arról, hogy a mondatátszövődés mennyire jellemző jelensége a beszélt és írott nyelvi szintaxisnak. A felhasznált anyag 17 707 tagmondatból áll, 1400-1500 tagmondatból szövegtípusonként, amelyekben kb. 10 000 szó található, összesen tehát kb. 120 000 szavas a teljes anyag. Műfajonként mindig egy „régí” és egy „új” anyag szerepel a vizsgálatban, hogy az is látható legyen, hogy az időbeli távolság hatással van-e a mondatátszövődés gyakoriságának alakulására. A fejezet egyik célja az arányok megállapítása a tagmondatok közötti lineáris kapcsolódások, beékelődések és átszövődések között. A másik célja: bemutatni, hogy a beszélt és az írott nyelvi anyag arányai között van-e eltérés, azaz gyakoribb-e a beszélt nyelvben a mondatátszövődés, mint az írott nyelvben.

A negyedik fejezetben, a disszertáció törzsében a mondatátszövődés szerkezeti vizsgálata történik saját gyűjtésű, 1815 átszövődéses mondatot tartalmazó anyag alapján (500 beszélt és 1315 írott nyelvi adattal). A fejezet megpróbálja felrajzolni a mondatátszövődés legfőbb szerkezeti jellegzetességeit az alárendelés fajtája, a főmondatbeli alaptagok és az átszövődött mondat szintaktikai viszonyainak vizsgálatával. Az átszövődött mondatok szerkezetével és részletes szintaktikai vizsgálatával eddig viszonylag kevés szakirodalmi forrás foglalkozott (Zolnai 1926, Szalamin 1978, É. Kiss 1998, Haader 1998), és ezek közül is csupán Szalamin Edit és Haader Lea tanulmányában

található behatóbb elemzés élőnyelvi korpusz alapján. A dolgozatnak ezért célja a fenti két szakirodalmi forrás és a saját vizsgálati eredmények egybevetése, valamint a Zolnai Gyula értekezésében megfogalmazott állításokkal való összehasonlítás is. A teljes anyag vizsgálata mellett az elemzési szempontoknál a dolgozat kitér a beszélt és írott nyelvi adatok közötti esetleges különbségekre is. A szerkezeti vizsgálat főbb szempontjai a következők: az alárendelés típusa; a főmondatbeli alaptagok; a mellékmondatok fajtái; az átszövődött egység mondatrészi szerepe, valamint helye az átszövődött és a visszaalakított mondatban.

Az ötödik és hatodik fejezetben a disszertáció a mondatátszövődés határterületeivel foglalkozik. Az ötödik fejezetben bemutatott egyik ilyen jelenség a kettős állítmány, melyet a *Magyar nemzeti szövegtár* írott nyelvi anyaga és saját gyűjtésű beszélt nyelvi anyag segítségével mutat be. A szakirodalmi áttekintés után a jelenség terjedésének lehetséges okait vizsgálja gyakorisági felmérés eredményeinek felhasználásával. A felmérés írott és beszélt nyelvi adatokat tartalmazó összetett anyag alapján a főnévi igeneves és a kettős állítmányt tartalmazó szerkezet mellett egyéb *kell* szót tartalmazó szerkezetek arányait is bemutatja. A dolgozat a jelenség terjedésének okait kutatva a főnévi igeneves és a kettős állítmányt tartalmazó szerkezet ragozásának különbségeire is igyekszik magyarázatot találni, illetve külön foglalkozik a *meg/el/azt kell mondjam* és a létigét-segédigét tartalmazó felszólító módú igealakos szerkezettel (*kell legyen*). A gyakorisági vizsgálat után a fejezet egy 230 mondatos, írott és beszélt nyelvi adatokat vegyesen tartalmazó anyag és egy 300 mondatos írott nyelvi anyag segítségével a kettős állítmány szintaktikai jellemzőit mutatja be. Ebben a részben a kettős állítmány és a mondatátszövődés kapcsolatán van a hangsúly. A vizsgálat a kettős állítmány és a mondatátszövődés kapcsolódási pontjait, megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait és a hozzá kapcsolódó problémaköröket helyezi a középpontba.

A mondatátszövődés másik különleges fajtája, határterülete a ragátszövődés jelensége, ezt a jelenséget igyekszik bemutatni a disszertáció a hatodik fejezetben saját gyűjtésű élőnyelvi adatok alapján. A fejezet első részének célja, hogy bemutassa a ragátszövődés jellemző vonásait: mikor és hogyan alakul ki, milyen körülmények szükségesek a létrejöttéhez, hogyan érinti a mondatátszövődés jelenségkörét. A fejezet második részének célja, hogy bemutassa a ragátszövődéssel kapcsolatos attitűdöket és elemzési lehetőségeit: hogyan ítélik meg főiskolai hallgatók, illetve hogyan illeszkedik be a felsőoktatásban használt mondatelemzési rendszerbe a ragátszövődést tartalmazó többszörösen összetett mondat. A fejezet harmadik része megpróbálja minél alaposabban

körüljárni a ragátszövődés mint a mondatátszövődés perifériáján található szintaktikai jelenség legfőbb szerkezeti jellegzetességeit. Ehhez egy 210 mondatot tartalmazó, saját gyűjtésű anyagot használ, amely segítségével a jelenség mondatátszövődéssel való érintkezési pontjait igyekszik felderíteni.

A mondatátszövődés jelensége természetesen a fentiekén kívül is még rengeteg kutatni való érdekességet rejthet. A további vizsgálatok során is bizonyára felmerülnének olyan témák, részterületek, amelyeknek kibontása a mai magyar nyelv egyik legkülönlegesebb jelenségének megértéséhez vinne közelebb.

2. Szakirodalmi összefoglalás

2. 1. A dolgozat mondatértelmezése

A mondat fogalmának a nyelvészeti szakirodalomban többféle szempontú megközelítése, több meghatározása létezik. A *Magyar grammatika* értelmezésében a mondat egy vagy több szóból áll, az intonáció lezártsága jellemzi; a legnagyobb nyelvi egység, amely a nyelv szabályai és mintái szerint nyelvi elemekből megszerkeszthető, és a legkisebb olyan nyelvi egység, amely adott beszédhelyzetben közlésegyiséggé válhat (Kugler 2003: 371).

Kugler Nóra szerint a mondat mint nyelvi egység csak teoretikusan különíthető el a nyilatkozattól mint beszédegységtől: „Ténylegesen a beszéd folyamatban csak a nyilatkozat észlelhető, a mondat közvetlenül nem. A mondat a beszéd folyamatból elvont típus, amely mintául szolgál további példányok (nyilatkozatok) létrehozásához” (Kugler 2003: 371). A mondat tehát elvont mentális minta, a megnyilatkozás ezzel szemben konkrét, aktuális, ez jelenik meg a kontextusban.

A megnyilatkozás fogalma közvetítő szerepet tölt be a funkcionális nyelvi egységként értett mondat (*clause*, elemi mondat, tagmondat), valamint a nyelvi tevékenységnek mint társas megismerésnek közeget adó diskurzus (*discourse*) fogalmai között – írja Tátrai (Tátrai 2009: 361). Előbbi építőelemül, utóbbi pedig közegül szolgál a megnyilatkozásnak (uo.). Ha a mondatot funkcionális értelmi egységként értelmezzük, a megnyilatkozás alapvető építőeleme a mondat (uo. 367).

A *Nyelvtanban* Imrényi András azt írja, írott szövegekben könnyen azonosíthatóak a mondatok, mert kezdetüket nagybetű, végüket záró írásjel jelzi (Imrényi 2017: 663). A beszélt nyelvben a mondatokat formailag az jellemzi, hogy „hangzásegységek is egyben, amelyek határait prozódiai jegyek jelölik, jelölhetik ki” (uo.). A jelentés oldaláról szerinte a mondatot a prototípuselv szerint érdemes megközelíteni, így a prototipikus mondatra az jellemző, hogy valamilyen folyamatot ábrázol; ezt valamilyen közlési funkció kifejezésébe ágyazza; és jelöli a szituációs és szövegbeli kontextushoz fűződő kapcsolatokat (uo.).

A mondatátszövődés jelensége az összetett mondatokban mutatkozik meg. A dolgozatban a mondat fogalmát a *Magyar grammatika* által bemutatott kritériumoknak megfelelő nyelvi egységekre fogom használni. A korpusz mondatainak többségét nem teljes formájában közlöm, csupán azt a két-három tagmondatot írtam ki/jegyeztem le, amelyekben az átszövődéses szerkezet található. A beszélt nyelvi adatok esetében is legtöbbször ki lehetne tenni a (...) -jelet az idézett tagmondatok elejére és végére (ahogy az

írott nyelveknél), hiszen a megnyilatkozás általában nem csupán abból a néhány tagmondatból állt.

2. 2. A mondatátszövődés jelenségéről

2. 2. 1. A mondatátszövődés fogalmának szakirodalmi áttekintése

2. 2. 1. 1. A legkorábbi értelmezések

A jelenséget először **Simonyi Zsigmond** említette meg a magyar kötőszókról szóló tanulmányában, ám ő még nem nevezte mondatátszövődésnek (Simonyi 1882: 83). Ezt írja: „A mellékmondat kettéválásának van (...) egy esete, (...) itt az első rész (...) hangsúllyal van kiemelve, de e kiemelés nem úgy történik, hogy magának a mellékmondatnak igéje előtt foglalna helyet a hangsúlyos mondatrész, mint szabály szerint kellene, hanem különös attractióval úgy, hogy a főmondat igéje elé helyezkedik” (Simonyi 1882: 83). Az elnevezést Klemm Antal (és később Simonyi Zsigmond) használta először, de más jelenségre, „az úgynevezett *attractió*-ra, vagyis a vonatkozó névmásnak a mellékmondatból a főmondatba, az illető jelzett szó elé való átvonására” (Zolnai 1926: 40). Ettől a műszótól függetlenül alkotta meg Zolnai Gyula a mai értelemben használt *mondatátszövődés* elnevezést (uo. 40).

Hosszabban is először **Zolnai Gyula** foglalkozott a mondatátszövődéssel, ez volt a címe székfoglaló értekezésének, amelyet 1924. június 2-án olvasott fel. Úgy határozza meg a mondatátszövődést, hogy „az összetett mondat alakulásának egy sajátos módja (...), amely az egyes mondatok különös elhelyezkedésében nyilvánul, s amelyet más nyelvekben is megfigyeltek ugyan, de részletesebben (...) nem tanulmányoztak, s oly sokféle és érdekes változatban, mint a magyarban, másutt aligha fordul elő” (Zolnai 1926: 3). Zolnai beszél a tagmondatok sorrendjéről és a beékelődésről, és azt írja, hogy az egyszerű beékelődéseken kívül a magyarban a legrégebbi idők óta találkozhatunk a mondatfűzés egy bonyolultabb jelenségével is, amelyet nem közbevetésnek vagy közbeékelésnek, hanem mondatátszövődésnek nevezhetünk (uo. 5). A jelenség lényege szerinte az, hogy az összetett mondat a mellékmondat bizonyos részével indul meg, utána a főmondat következik, majd a mellékmondat többi része követi a kötőszóval vagy vonatkozó névmással, az esetek legnagyobb részében úgy, hogy a mellékmondat kötőszava egyből a főmondat után kap helyet (uo. 5).

Zolnai Gyula tipizálásának alapját a kötőszók adják. Mondatátszövődés szerinte előfordulhat egyrészt *hogy* kötőszós mellékmondatokban: a *hogy* kötőszós

mellékmondatnak „alkalmasint minden fajtájával” megtörténhet a főmondatával való átszőződése, általában főként a tárgyi mellékmondatokon, amelyek megfelelő igéjű (pl. *akar, említ, gondol, hall, hisz, ígér, kíván, lát mond, tud* stb.) főmondatokhoz tartoznak (Zolnai 1926: 14). Igen gyakori a jelenség szerinte az alanyi mellékmondatok esetében is, amelyek olyan állítmányú főmondatoktól függenek, mint a *lehet, úgy tetszik, eszébe jut, hajszálon múlik* stb., illetve névszói állítmányú főmondatok mellett (*bizonyos, biztos, igaz, kár, lehetetlen, ritkaság, régen (van), szabad* stb.) (uo.). Zolnai Gyula azt írja, hogy a jelenség előfordul másfajta mellékmondatokkal is, például célhatározóival (*átmegy, hogy* stb.), okhatározóival (*büszkének vallja magát, hogy*), következményessé (nincs olyan nap, hogy) és „egyébfélével” (uo.).

Mondatátszőződés Zolnai Gyula szerint történhet *ha* kötőszós (egyik népnyelvi példája: *A macskát legnagyobb mérgem ha vertyogtattyátok*) (Zolnai 1926: 17), *mert* kötőszós (egyetlen írott nyelvi példája: *Ilyen félre tekintő, merengő szemek, ne félj, mert nem állanak veled bizalmas szóba* – azt írja, bizonyára sokszor hallható az élőbeszédben, noha véletlenül nincs adatom rá”) (uo.) és *mikor* kötőszós időhatározó (egyetlen példája: *Az uramat tizenöt esztendő se vótam mikó mékszerettem* – azt írja, „szintén közönséges mondatfűzés lehet az élőnyelvben”) (uo. 18) mellékmondatokkal is. Emellett szerinte a kérdő névmással kapcsolt függő kérdések (tárgyi mellékmondatok) „igen közönségesek ilyen mondatátszőződéssel” (uo. 18), valamint jelzői, illetve vonatkozó mellékmondatok is átszőződhetnek (például: *A költséget, nem akadt, a ki viselje*) (uo. 19). Zolnai Gyula közöl kötőszó nélküli átszőződéses mondatokat is (ma ezeknek a többségét kettős állítmányúnak tartjuk) (uo. 20–21).

2. 2. 1. 2. A mondatátszőződés generatív grammatikai értelmezése

A mondatátszőződés fogalmát generatív grammatikai keretben **É. Kiss Katalin** fogalmazta meg: „az indoeurópai nyelvek transzformációs generatív leírásaiban emelésnek nevezett szintaktikai művelet változata; az emelésnek a topicra és fókuszra épülő szintaktikai rendszer keretei között való sajátos változata” (É. Kiss: 1979: 94). A magyar emelő szabályok a beágyazott mondat topicját vagy fókuszát emelhetik a főmondat topicjává, illetve fókuszává (uo. 95). Olyan mondatok esetében, melyek idéző vagy modális segédige jellegű igét vagy modális állítmányú melléknevet tartalmaznak, és fókusz vagy topic szerepű, *hogy* vagy *ha* kötőszóval bevezetett alanyi vagy tárgyi mellékmondatokkal rendelkeznek, a mellékmondatokkal együtt generált névmási elem helyére (mely a

mellékmondatot a főmondaton belül képviseli, tehát a főmondatban topikként vagy fókuszként szerepel), a beágyazott mondat egy elemét felvihetjük (uo. 100).

A magyar mondat szerkezet generatív leírása című könyvében É. Kiss Katalin azt írja, a magyar topik- és fókuszemelés csak bizonyos főmondati igék esetében mehet végbe, másik feltétele pedig, hogy a beágyazott mondat a főmondat után álljon (É. Kiss 1983: 82). A kiemelés hasonló módon megy végbe, a fókuszából való kiemelés korlátozottabb: kevesebb típusú mondatból, kevesebb ige esetén lehetséges (uo.). Topikemeléskor a beágyazott mondat topikját főmondati topikpozícióba emeljük; a topicalizált mondatrészek közül bármelyik és bármennyi kiemelhető (uo. 82–3). Példája: *Ezt a többiek estig nem hiszem, hogy megtudnák* (uo. 83). Topikemelés nem csak topik nélküli, hanem topicalizált főmondat esetén is lehetséges (uo.). Emellett bármilyen mélyen beágyazott mondatból megvalósulhat, és a kiemelt mondatrésznek nem kötelező a legfelső mondat topikpozíciójába kerülni (uo.). A példája: *Megmondtam, hogy az anyámmal nem engedem, hogy rosszul bánjanak* (uo.). A topikemelés ciklusról ciklusra haladva történik, minden ciklusban csak egy mondatatárt keresztez (uo. 83–4).

É. Kiss Katalin szerint a következő mondatfajtákból történhet topikemelés: *hogy* kötőszós mellékmondatok, *ha* kötőszós mellékmondatok, *amikor* kötőszói névmással bevezetett mellékmondatok (ezt korábbi tanulmányában még elutasította) és vonatkozó névmással bevezetett mellékmondatok (a *nincs* és *van* ige esetében) (ez sem szerepelt korábbi publikációjában) (É. Kiss 1983: 84). Topik- és fókuszemelés esetén a beágyazott mondatot a főmondaton belül képviselő mutató névmás hiányzik (egyik példája: *A férjemet 15 éves voltam akkor, amikor megismertem* – amely mondat nem feltétlenül hibás, ráadásul több példát is találni utalószó megjelenésére a korpuszokban), mert a beágyazott mondatból kiemelt mondatrész az üres névmási elem helyére kerül (uo. 85). Erre szerinte morfológiai bizonyíték, hogy ha tárgyi mellékmondatból alanyesetű főnévi csoportot emelünk ki, a főmondatban tárgyragot kap, ahogy a megjelenő mutató névmás, mert ugyanarra a helyre kerül, a tárgyesetű főnévi csoportnak rendelődik alá (uo.). A topik kiemelése megelőzi az ige tárggyal való egyeztetését, és a beágyazott mondat igéje is a kiemelt tárggyal egyezik (uo.).

A fókuszemelés mindig csak egy mondatrészre korlátozódik – írja É. Kiss Katalin (É. Kiss 1983: 86). Igei fókusz nem emelhető ki, egyébként úgy megy végbe, mint a topikemelés; a kiemelendő bővítményt a beágyazott mondat fókuszából a mátrix mondat fókuszába visszük a névmási elem csomópontján keresztül, ciklusról ciklusra haladva (uo.). Különbség szerinte, hogy itt kevesebb fajta ige szerepelhet, amelyek mind tárgyi

mellékmondatot vonzanak, úgyhogy fókuszemelés csak *hogy* és *ha* kötőszavas mellékmondat esetén lehetséges (uo. 87). Ez É. Kiss Katalin szerint azért lehet így, mert a fókusz „központibb, belsőbb, lényegibb része a mondat szerkezetnek”, így „jobban zavarhatja a megértést, ha a beágyazott mondatnak a fókusza nincs a helyén, illetve a mátrix mondatnak a fókuszában áll idegen bővítmény” (uo.).

Fontos, hogy ha egy tagmondat fókuszpozíciója fókuszemelés miatt üressé válik, minden esetben újra ki kell tölteni, tehát meg kell ismételni a tagmondatban a fókuszképzést (É. Kiss 1983: 88). Egyik példája: *Azt mondják, hogy csak János volt ügyes a meccsen.* – * *Csak Jánost mondják, hogy volt ügyes a meccsen.* – *Csak Jánost mondják, hogy ügyes volt a meccsen* (uo.).

Kenesei István a *Strukturális magyar nyelvtanban* ír a fókuszemelésről, illetve a „mondatátszövődés” néven ismert jelenségről (Kenesei 1992: 607). Ilyenkor szerinte a beágyazott mondatból, ami a főmondati ige bővítménye, „az egyik argumentum vagy szabad szintagma a főmondat véges alakú igéje mellé kerül, és annak fókuszaként értelmeződik” (uo.). Ha olyan összetevőt emelünk az alsó mondatból a felsőnek a fókuszába, „amelynek inherens esete van, az megtartja esetét”, egyik példája: *János ötre mondta, hogy jön* (uo. 609).

Kenesei István szerint ezekben a mondatokban is két láncba tartoznak az elmozdított összetevők; „egy operátor–változó típusúba és egy expletivum–argumentum fajtájúba, amelyben „az accusativust az ige hozzárendeli az expletivum pozícióját elfoglaló szabad szintagmákhoz”, de morfológiai esetként nem jelenik meg, mert az inherens eset erősebb, mint a szerkezeti (uo.). Ha a felső mondat igéje adja az accusativust, csak fókuszba emelt összetevőnek adhatja, mert a topikba mozgatott szintagmával nincs egyeztetve a ragozása (uo.).

É. Kiss Katalin az *Új magyar nyelvtanban* azt írja, hogy olyan összetett mondatokról van szó, amelyekben „látszólag összekeveredik a tagmondatok anyaga”, egyes elemek nem abban a tagmondatban állnak, amelybe jelentésanilag tartoznak, és a jelenség „rávilágít a magyar mondat szerkezet természetére, az alapvető mondattani szabályok működésére, számos mondattani elvre, megszorításra” (É. Kiss 1998: 156). A mondatátszövődés szerinte olyan jellegű művelet, mint a fókuszkiemelés, a kvantorkiemelés és a topikalizáció; ezeknek a mondathatáron átívelő változata (uo. 157). Egy mondat fókusz-, kvantor- és topikpozícióját nem csak az adott tagmondat igéjének vonzataival, hanem az alárendelt tagmondatok igevonzataival is kitölthetjük (uo. 159). A

mondatátszövődés tehát szerinte a mondathatáron átívelő operátor- (fókusz-, kvantor-) kiemelés, illetve mondathatáron átívelő topikalizáció (uo.).

Az É. Kiss Katalin által képviselt generatív keretben a mondatátszövődés a fókuszkiemelés, a kvantorkiemelés és a topikalizáció eredménye, melyet ugyanazok a nyelvtani elvek, megszorítások korlátoznak, mint a mondattan egyéb területeit (É. Kiss 1998: 167). É. Kiss Katalin a mondatátszövődést két jelenségre osztja fel: egy szigorúbban korlátozott, hosszú operátorkiemelésnek nevezett műveletre és egy lazább, távolsági topikalizációnak nevezett jelenségre (uo.). Hosszú operátorkiemelésnél egy fókusz vagy disztributív kvantor jegyű összetevőt nem a saját tagmondatában, hanem egy fölrendelt tagmondatban viszünk fókusz-, illetve kvantorpozícióba (ha az alárendelt mondat a fölrendelt igének bővítménye, tárgyi és alanyi mellékmondat esetében) (uo. 167–8). Távolsági topikalizáció esetén a főmondatban olyan topik van, amely a főigének nem vonzata, és ugyanarra a megnevezettre vonatkozik, mint az alárendelt mondat rejtett vagy kitett névmással kifejezett topikja (részletesen lásd lentebb) (uo. 168).

Jelen dolgozat a generatív megközelítéssel és a megszorításokkal csupán annyiban foglalkozik, hogy nagyobb korpusz alapján (Haader Lea vizsgálataihoz hasonlóan) tüzetesebben szemügyre veszi az É. Kiss Katalin által felállított szigorú megkötéseket.

2. 2. 1. 3. A mondatátszövődés klasszikus grammatikai értelmezése

Zolnai Gyula értekezése után a mondatátszövődés kérdése nem kapott nagyobb figyelmet, az akadémiai nyelvtanban (*A mai magyar nyelv rendszere*) Farkas Vilmos *A mondatok rendje* című fejezetben foglalkozik a jelenséggel (Farkas 1962: 453–4). Definíciója szerint akkor beszélünk átszövődésről, ha a mellékmondat egy kiemelt része előre kerül az alárendelő összetett mondatban, „annyira, hogy nemcsak mellékmondatát, hanem még a főmondatot is megelőzheti” (uo.). Szerinte ez azt jelenti, hogy „a főmondat tulajdonképpen a mellékmondat részei közé látszik ékelődni” (uo. 454). A közbeékelődés és az átszövődés között azonban fontos különbségnek tartja, hogy beékelődés esetén a beszédben szünetet tartunk, írásban vesszőt teszünk, átszövődéskor azonban hiányzik a szünet vagy a vessző (uo.). Átszövődés Farkas Vilmos szerint leggyakrabban *hogy* és *ha* kötőszós mellékmondatokkal történik, a főmondat állítmánya pedig „sok esetben akarást, észrebevést stb. jelentő ige”, illetve a „*lehet, bizonyos, igaz, kár, szabad* stb.” (uo.).

A Rácz Endre által szerkesztett *A mai magyar nyelv* egyetemi tankönyv egyáltalán nem beszél mondatátszövődésről, Rácz Endre „módosító értelmű főmondatról” és

módosító mondatrészekről ír: szerinte ennek az az érdekessége, hogy „mondatzsugorításkor nem a mellékmondat olvasztható ebbe mondatrészként, hanem éppen fordítva: a főmondat a mellékmondatba, vö.: *Pista, úgy vélem, beteg*” (Rácz 1971: 377). A Grétsy László szerkesztette *Mai magyar nyelvünk* című kötet az átszövődést mint szerkesztésbeli hibát említi, ami „abban áll, hogy az egyik tagmondatnak valamely részlete a gondatlan fogalmazás következtében átkerült a másik tagmondatba” (Rácz 1976: 71). Ezek után érdemben H. Molnár Ilona kezdett a kérdéssel foglalkozni (H. Molnár 1968), illetve Szalamin Edit, aki saját definíciót nem ad a jelenségre, viszont saját anyag alapján sorra veszi a mondatátszövődés formáit, főbb típusait, változatait (Szalamin 1978: 296–303). Rendszerezéséről a dolgozat későbbi fejezeteiben lesz szó.

H. Molnár Ilona *Módosító szók és módosító mondatrészek a mai magyar nyelvben* című könyvében a modalitás felől közelíti meg a kérdést (H. Molnár 1968). Azt írja a szintaktikailag kötött összetett mondatokról, hogy ezekben a mondanivaló legfontosabb részét nem a fő-, hanem a mellékmondat tartalmazza, a főmondat csak valamilyen mellékes információt közöl arról, milyen a beszélő viszonya a mellékmondati közléshez (H. Molnár 1968: 45). Az ilyen mondatokban „a súlytalanabb főmondat gyakran kerül a mellékmondat mögé, illetőleg annak részei közé is” (uo.). Az erősen csökkent értékű főmondat néha a mondat belső hierarchiájában is lejjebb csúszik, a mondat valamelyik bővítményének rendelődik alá (uo. 49). Ezek a szintaktikailag kötött kifejezések merev, megmerevedett főmondatok, amelyeket H. Molnár Ilona módosító mondatrészeknek nevez (uo. 52). Ezek a szavak és kifejezések nem egyszer feltűnnek a mondatátszövődéses összetett mondatok főmondatának alaptagjaként.

H. Molnár Ilona *A tartalmatlan hogy kötőszós összetett mondatok típusai szemantikai szempontból* című munkájában a külső viszonyú szavak több jelentéscsoportját állítja fel: lelki tevékenység; közlés; aktív ráhatás; érzelmi, értelmi, erkölcsi minősítés; akarati állásfoglalás; létezés mód; szerep, minőség, összefüggés, viszony; érdemesség; alkalmasság, felhasználás; hasznosság; megvalósítás; intenzitás; biztosítás stb. (H. Molnár 1977: 96–8). Ezek a jelentéscsoportok jellemzők a mondatátszövődéses mondatok alaptagjaira is.

Haader Lea szerint a mondatátszövődést a mindennapok kommunikációja hozza létre, és feltehetően mindig is létezett, „mióta a hypotaxis megjelent nyelvünkben”, tehát az ősmagyar kor óta biztosan, első írásos nyomaival már a kódexekben találkozunk (Haader 1998: 318). Az alárendelő mondatok használata során jelentkezik, tipikus parole jelenség (Haader 1999: 289). A mondatátszövődés lényege Haader Lea szerint az, hogy az

alárendelő összetett mondat tagmondatainak anyaga bizonyos mértékig összekeveredik, egybeszövődik; az eredetileg főmondat–mellékmondat sorrendű tagmondategyüttesben a mellékmondat egyes részei a főmondat elé kerülnek, de nem elkülönülve attól (az beékelődés lenne), hanem anélkül, hogy új hangszakasz kezdődne (Haader 1998: 318).

Arra a kérdésre, hogy vajon miért ilyen népszerű kezdettől fogva a mindennapi kommunikációban a mondatátszövődés, Haader Lea szerint a válasz az információközlés sorrendisége (Haader 1998: 318). A mellékmondatból előrehozzuk azt, ami az információ fontos része, és ezt követi a főmondat (uo.). Amikor az információ lényege a mellékmondatban van, az a főmondat típusát is elárulja: „többnyire agyonhasznált, devalválódott, értékelő vagy modális jellegű főmondatok következnek a kiemelt információra” (uo.). Így elsősorban alanyi és tárgyi tagmondategyüttesek szövődnek át, az információközlés fontosságának szempontjából az értelmezőt pedig a mondatátszövődés ellenpólusának tarthatjuk (uo.).

A magyar nyelv könyve főiskolai tankönyvben Király Lajos és Adamikné Jászó Anna az összetett mondat tárgyalásakor említi meg a mondatátszövődést: „a mindennapi beszédtevékenységben előfordul, hogy a beszélő gondolatai nem mindig szabályos logikai rendben követik egymást, hanem gyakran kereszteződnek, és bonyolult módon egymásba szövődnek”, erre az írott nyelvből is van példa (Király L. – A. Jászó A. 2007: 474). Megkülönböztetik egymástól a közbeékelést és az átszövődést, utóbbi esetében szerintük a főmondat és a mellékmondat között nincs szünet (uo.). A mondatátszövődés két típusát különítik el; az egyik, amikor „a főmondat teljesen beleszövődik a mellékmondatba”, ez a szerzők szerint leggyakrabban akkor valósul meg, amikor a főmondatban a *kell* az állítmány, a mellékmondat *hogy* kötőszós, a példájuk: *Kell, hogy elmenjek hozzá – El kell menjek hozzá* (ez kettős állítmány) (uo.). Azt írják, „a teljes átszövődés jellegzetessége főleg bizonyos típusú alanyi és tárgyi mellékmondatok körében fordul elő” (uo.).

A mondatátszövődés másik típusa Király Lajos és Adamikné Jászó Anna szerint a részleges átszövődés, amikor „az összetett mondatot a főmondatból kezdjük, e mögé kerül a mellékmondat egyik kiemelt része, majd ez után következik *hogy* kötőszós kapcsolással a mellékmondat többi része” (Király L. – A. Jászó A. 2007: 474). Egyik példájuk: *Én nem emlékszem éjszaka, hogy jég esett volna* (uo.).

A Magyar grammatika egyetemi tankönyvben Haader Lea az alárendelő összetett mondatok kérdéseinek bemutatásakor említi meg a mondatátszövődést: „ilyenkor a mellékmondatból bizonyos összetevők a főmondatba helyeződnek át, de nem közbevetést eredményezve, hanem beleszövődve” (Haader 2003: 475).

2. 2. 1. 4. A mondatátszövődés kognitív grammatikai értelmezése

Az Osiris Kiadó *Nyelvtan* című könyvében az összetett mondatokkal foglalkozó fejezetben **Kugler Nóra** ír a mondatátszövődésről kognitív nyelvészeti keretben (Kugler 2017). Szerinte a mondatátszövődés lényege az, hogy a szerkezetben bizonyos megoldások (a *hogy* kötőszó és a több jelenettel magyarázható több, akár különböző alanyt vonzó ige) utalnak a mintázat összetett, alárendelő jellegére; miközben a jelenetek az elemi mondatokra jellemző, legnagyobb fokú integráltságban reprezentálódnak, nem elkülöníthető tagmondatokban (Kugler 2017: 884). A két igealak és a *hogy* kötőszó Kugler Nóra szerint az alárendelő mintázattal rokonítják a szerkezetet, a mondatátszövődésben azonban nem határolható el egymástól fő- és mellékmondat, a két jelenet integráltságának ez a foka pedig az egyszerű mondatlal rokonítja a szerkezetet (uo.). Az elemi mondat bizonyos konstrukciói és az alárendelő mintázatok is motiválták (a szerkezetek formai hasonlóságának segítségével) a mondatátszövődést mint új mintázat létrejöttét (uo.).

Kugler Nóra azt is írja, hogy a mondatátszövődés lényege, hogy a szerkezet egyrészt felmutatja az alárendelő összetett mondat sajátosságait (tipikus a *hogy* kötőszó, illetve a több jelenettel magyarázható több, különböző paradigmatis értékét képviselő igealak), másrészt a jelenetek olyan nagy fokban integrálódnak, hogy nem lehet a szerkezetet tagmondatokra bontani (Kugler 2018: 123). A mondatátszövődés részlegesen alárendelő mintázatot követ: olyan, főmondatként is előforduló szavak és kifejezések alakítják ki, amelyek a megnyilatkozó vagy egy másik személy mentális működését, észlelését, értelmezését, vélekedését, viszonyulását, érzelmi, akarati állapotát, verbális aktivitását fejezik ki, ezt fejt ki a tipikusan *hogy* kötőszós mellékmondat (Kugler 2017: 884–5). Értékelő, minősítő nem igei kifejezések esetén a mellékmondat a jellemzettet dolgozza ki, és gyakori, hogy az értékelés modális jellegű (uo. 885).

Kugler Nóra szerint a mondatátszövődés sajátossága az, hogy egyszerre valósul meg benne a jelenetek analitikus és szintetikus megkonstruálása: az analitikusság abban mutatkozik meg, hogy a szükségszerűség/elvárás (például *kell*) és az elvart, potenciális jelenet (például *ez erőt adjon*) elkülönül, mert két körülhatárolható folyamatként, lehorgonyozva, azaz külön-külön igealakokkal reprezentálódnak (Kugler 2018: 123). A szintetikuság pedig Kugler Nóra szerint abban mutatkozik meg, hogy a két jelenet nem különül el, hanem integrálódnak; a teljes szerkezet magmondata az *erőt kell (hogy) adjon* lánc (uo. 124). A mondatátszövődés konstrukciója így különbözik mind az alárendelő mintázattól, mind az elemi mondat begyakorlott megoldásától (uo.).

2. 2. 1. 5. Történeti és nyelvjárási szempontú megközelítések, mondatátszövődés a legfontosabb nyelvművelő kiadványokban

A mondatátszövődés történeti aspektusait, előfordulásait mutatják be a történeti grammatikák. Már Simonyi Zsigmond és Zolnai Gyula is említi, hogy mondatátszövődéssel a legkorábbi szövegeinkben is találkozunk, például *hog*y kötőszós mellékmondat átszövődésére „(...) már a XV. század második feléből való Bécsi Kódexben, legrégebb bibliafordításunk maradványában találunk példát”, és Zolnai Gyula több kódexből is közöl még mondatokat (Zolnai 1926: 6). Zolnai Gyula szerint sűrűn találkozunk ezzel a típusú mondatátszövődéssel a régi magyar levelekben és jegyzőkönyvekben is, erre is rengeteg példát közöl (uo. 7–9). Szerinte azonban nem csak az „élőbeszédhez közelebb álló levelekben és tanúvallomásokot híven visszaadó jegyzőkönyvekben, hanem régi irodalmunk íróművészeinek munkáiban is sűrűn fordul elő ez a nyelvünkre nézve jellemző átszövődéses mondatfűzés” (idéz például Pázmány Pétertől és Mikes Kelemtől) (uo. 9).

Ha kötőszós mellékmondatra a régi nyelvből Zolnai Gyula csak egy példát hoz, kérdő névmással kapcsolt függő kérdésekre azonban többet is (uo. 16, 18).

A történeti mondattanok közül Berrár Jolán könyve (Berrár 1957) nem említi a mondatátszövődést, **Klemm Antal** *Magyar történeti mondattana* viszont *A mondatok rendje* című fejezetben tárgyalja (Klemm 1942: 646). Klemm Antal azt írja: „különösen a közbeszédben fordul elő, ezért találkozunk vele oly gyakran régi magyar levelekben, tanúvallomásokban, továbbá a mai magyar népnyelvben; de előfordul az irodalomban is régen és ma egyaránt” (uo.).

Klemm Antal több fajtáját különbözteti meg az átszövődésnek. Az első, amikor a főmondat a maga egészében beleszövődik a mellékmondatba úgy, hogy a mellékmondat egyes részei a főmondat elé kerülnek, ez után következik a mellékmondat többi része kötőszóval vagy vonatkozó névmással (néha a kötőszó beljebb kerül vagy elmarad) (uo.). Mondatátszövődés esetén néha a mellékmondat alanya vagy más mondatrésze a főmondat tárgyas ragozású állítmányához alkalmazkodik („*attractio*”) úgy, hogy „ennek tárgyává lesz” (uo. 648). Néha pedig a főmondat tárgyas ragozású állítmányának alakja alkalmazkodik a mellékmondathoz úgy, hogy „alanyilag ragozzák a megelőző vonatkozó névmás hatására” (uo.).

A mondatátszövődés második fajtája Klemm Antal szerint az, amikor az összetett mondat a főmondati állítmánnyal kezdődik, e mögé kerül a főmondatba a mellékmondat

valamelyik része, majd ez után következik a mellékmondat többi része, általában *hog*y kötőszóval (Klemm 1942: 648–9). A mellékmondat alanya így a főmondatba kerülve a tárgyas ragozású állítmány hatására tárgyragot kap (uo. 649). A harmadik típusnak Klemm Antal azt tartja, amikor az egész mellékmondat beleszövődik a főmondatba (uo.). A példáit inkább beékelődésnek vagy közbevetésnek lehet tekinteni.

A nagy lélegzetű *A magyar nyelv történeti nyelvtanában* **Wacha Balázs** ír az átszövődésről: „A mondatátszövődés leggyakoribb formájában a főmondat nagyobb része a mellékmondat előtt helyezkedik el; a mellékmondat valamely részlete mindezt megelőzve a mondat élére kerül; a mellékmondat kötőszava és zöme pedig követi a főmondatot” (Wacha 1995: 150). A mondatátszövődést szerinte mind a kései ómagyar korból származó levelekben és kódexekben, mind a mai nyelvjárásokban és a köznyelvben annak igénye szüli, hogy a több mondategységen átívelő téma vagy fókuszbeli elem a mondat elejére kerüljön (uo.). Az átszövődés a szintaktikai viszonyok módosulásával is járhat, amikor az elmozdított részletek nem olyan mondatrészként jelennek meg, ahogyan valamilyen hasonló, de önálló mondatot alkotó mondategységben szereplnének (uo.). Sokszor kötött bővítmény, például tárgy szerepel a várható alany helyett; a kérdés, a kérdezett mondatrész pedig a mondat főhíreként viselkedik (uo. 150–1). A nyelvemlékekből arra is van példa, hogy a mellékmondat kezdi a mondatot, és az ő alanya kerül az egész mondat témájaként a mondat élére (uo. 151).

Haader Lea a *Magyar nyelvtörténet* könyvben azt írja, hogy az ómagyar korban elsősorban a tárgyi mellékmondatok szövődnek bele főmondatukba (Haader 2005a: 510). Idézett példája (AporK. 217: „Cristusth meg halla hogy fel Tamada” – „Meghallá, hogy Krisztus feltámad”) azokkal a mondatokkal mutat rokonságot, amelyek a népmesékben sűrűn előfordulnak, egy saját vizsgálatban ezeket tekintetem kérdésesnek (pl. „*Megmutatom a lovakat is, hogy hol vannak és hogy milyenek*”), mert lehetnének talán értelmezős alárendeléseként vagy (ahogy Balogh Judit felhívta rá a figyelmemet előopponensi véleményében) magyarázó mellérendeléseként (is) elemezhetők: *Megmutatom a lovakat is, vagyis/azaz azt, hogy hol vannak*. Balogh Judit szerint a mondat inkább helyreigazító magyarázó mellérendelő, mivel szabályos esetbeli egyeztetés sincsen a szerkezetben. Haader Lea példájához képest a szórend persze különbözik, de mindenképpen elgondolkodtató a kérdés.

Haader Lea azt írja, hogy a középmagyar korban a tagmondatsorrendbeli változások közül jelentős a beékelődött főmondatok gyakoribbá válása; ez leginkább a beszélt nyelvben gyakran használt idéző és értékelő jellegű főmondatokat érinti (Haader

2005b: 680). Tartalomkifejtésnél a közlendő lényegét a mellékmondat tartalmazza, a főmondatok hajlamosak a devalválódásra (értékvesztésre): ezt sokszor zárójel is jelzi, egyes típusokban az egykori főmondat már csak módosító elemként jelenik meg (uo.). A mondatrend lazábbá válását mutatják az egyre gyakoribbá váló mondatátszövődések is (uo.). A középmagyar szövegekben gyakrabban találkozni értelmezői jellegű mondatokkal, amelyek hasonló beszédszituációs okok miatt keletkezhettek, mint a mondatátszövődés (uo.).

Az újabb magyar korban Haader Lea szerint a beszélt nyelv vizsgálatával nagyobb figyelem fordul a mondatátszövődésre, ami a beszélt nyelvben igen régi, csak az írott nyelvben igyekeztek kiküszöbölni, például az ómagyarban a DebrK.-ben: „saz o hugat latuan · hōgi < az o huga > immar el venult volna” (Haader 2005c: 843). Ilyen jellegű adatot mutattam be fentebb népmesei szövegből, a kérdéssel érdemes lehet később bővebben foglalkozni. Átszövődések az ó- és középmagyarban is vannak, igazi hatást azonban ebben a korszakban ér el ez a szerkesztésmód (uo. 843–4). A mondatátszövődés kialakulásának feltétele a *hogy* kötőszós mellékmondat (a vonatkozó névmási jóval ritkább) és a tágabb értelemben vett modális alaptag (uo. 844). Utalószo általában nincs a főmondatban, de erre vannak kivételek (uo.). A mai beszélt nyelvben Haader Lea szerint rengeteg a mondatátszövődés, amelyek pragmatikai vagy grammatikai szempontból lehetnek akár hibások is (uo.). Az előreszövődött mondatrész az alaptag hatására más esetben kerülhet, vagy az alaptag ragozása is megváltozhat az átszövődött rész hatására (uo.). Az elfogadhatóságukat a beszélők különbözően ítélik meg (uo.). A beszélt nyelv hatására a mondatátszövődés egyre gyakoribb az írott és a tudományos nyelvben is (uo.).

Több szerző is a nyelvjárási mondattanhoz kapcsolódóan ír a mondatátszövődés jelenségéről, Zolnai Gyula főleg Bacsó Gyula (*Az adavidéki nyelvjárás, fő tekintettel a mondattani sajátságokra*) és Batta Béla (*A melléknévi mondatok népies használata*) népnyelvi adataiból idéz *hogy* kötőszós átszövődéses mondatokat (Zolnai 1926: 10–11). *Ha* kötőszós mondatokra (uo. 17) és jelzői, illetve vonatkozó átszövődéses mellékmondatokra is hoz népnyelvi példákat (uo. 20).

Kiss Jenő a rábaközi Mihályi nyelvjárásában mutatja be a mondatátszövődést (Kiss 1979). Azt írja, hogy gyakori jelenség, „a közlésben fontos, többnyire új tartalmi mozzanatot kifejező mondatrész (lélektani állítmány, comment, újságoló rész) a mellékmondatból átkerül a főmondatba, zömmel mondatkezdő szóként” (Kiss 1979: 66). A nyelvjárásban Kiss Jenő szerint jóval gyakoribb, mint a köznyelvben, és a mihályi nyelvjárásban öt típusa van: tárgyi mellékmondat alanya főmondat tárgyaként szövődik át;

tárgyi mellékmondat birtokos jelzője vagy datívus possessivusa a főmondat tárgyává szövődik; tárgyi mellékmondat tárgya a főmondat tárgya lesz; tárgyi mellékmondat határozója a főmondat határozójává szövődik át; és alanyi mellékmondat alanya a főmondat alanyává szövődik (igazából alanyesetű szóvá, a főmondatban így két alanyesetű szó lesz) (uo. 66–7). Legtöbbször tehát tárgyi mellékmondatokban fordulnak elő, megfelelő állítmányú főmondathoz kapcsolódva (uo. 67).

Kiss Jenő szerint mindegyik típus a közlés fontosságának, a beszélő kiemelő, hangsúlyozó szándékának köszönheti létrejöttét (Kiss 1979: 67). A közlés szempontjából legfontosabb mondatrész első, mondatkezdő helyre, illetőleg összetett mondatokban előbbre kerül (uo.). Definíciója a következő: „A közlésben fontos, többnyire új tartalmi mozzanatot kifejező mondatrész (comment, újságoló rész, lélektani állítmány) a mellékmondatból átkerül a főmondatba, zömmel mondatkezdő szóként” (Kiss 1982: 70). A mihályi nyelvjárás átszövődéses mondatainak vizsgálata alapján Kiss Jenő arra a következtetésre jut, hogy a közlés fontossága „áttöri a mondatátszövődés hagyományos szabályait” (Kiss 1979: 67).

Zsemlyei János az Erdélyi Szótörténeti Tár munkálatainak során figyelt fel mondatátszövődéses összetett mondatokra; ezeket az adatokat közli és elemzi (Zsemlyei 1998: 64). Az adatok többségében *hogy* kötőszó szerepel, a mellékmondatok többnyire tárgyi jellegűek (alanyi és határozói fordul még elő), az állítmányként szereplő szavak legtöbbször a *tud*, *hall*, *lát* (uo. 65). Zsemlyei János szerint ezek az adatok is alátámasztják, hogy a mondatátszövődés inkább a beszélt nyelvben, a beszélt nyelvet tükröző szövegekben gyakori; ezek ugyanis levelekben, élőszóban elhangzott vallomásokat rögzítő jegyzőkönyvekben maradtak fenn (uo.).

Gálffy Mózes a magyarói nyelvjárásban figyelte meg a mondatátszövődés formáit (Gálffy 2005). Azt írja, hogy a beszélő által fontosnak tartott, újságot tartalmazó mondatrészt kifejező szó(alak) előbbre kerül a mondatban, esetleg éppen mondatkezdő szerkezeti taggá válik (Gálffy 2005: 23). Olyan jelenséget is talált a magyarói tájnyelvben, „hogy a főmondat értékű szerkezet elveszíti a szövődmény eredményeként ezt a minőségét, és vagy álmellékmondat, illetőleg alárendelő mondat, vagy módosítószó értékűvé válik” (uo.).

A magyarói nyelvjárásban a következő átszövődéstípusokra talált példát: főmondatból álmellékmondat, illetve értelmező jelzői mellékmondat válik (példája: *Azelőtt az ember a vásárra ment, és vett a lánykájának gyönyörű szép ruhát, **amelyik úgy látszott, hogy a legszebb selyemből van szöve, ahol tiszta papírruha volt.***) (Gálffy 2005: 23) – a

dolgozatban erről a típusról ragátszövődés néven a későbbiekben lesz szó. Főmondatból módosítószó lesz (példája: *ezekkē az emberekkē nem lehet pityókázni, mer ezek **ki** tuggya mijen emberek...*) (uo.).

A második nagy kategóriába Gálffy Mózes olyan típusokat sorol, amelyek esetében szerinte a főmondat egyik mondatrésze szövődik a mellékmondat elé (Gálffy 2005: 24–6). Ekkor a főmondat alanya a mellékmondat alanya, tárgya vagy határozója lesz; a főmondat tárgya a mellékmondat alanya vagy tárgya lesz; a főmondat határozója a mellékmondat határozója lesz; a főmondat birtokos jelzője pedig a mellékmondat alanya és tárgya lesz szerinte (uo.). Ez a típus sokkal inkább tekinthető egyszerű közbeékelésnek, mint átszövődésnek. A példák és a hozzájuk fűzött elemzés sem mindig meggyőző. Gálffy Mózes harmadik nagy kategóriája a tárgyi mellékmondat főmondattá válása (uo. 26), amely esetben a két idézett példa szintén nem túl meggyőző.

A negyedik kategóriába tartoznak Gálffy Mózes rendszerezésében a mellékmondatból a főmondatba szövődő mondatrészek: ekkor alanyi, módhatározói és tárgyi mellékmondat alanyából a főmondat alanya (alanyesetű szava, nem alanya), tárgya vagy határozója válik (Gálffy 2005: 26–7). Az ötödik csoportban tárgyi vagy célhatározói mellékmondat tárgya válik a főmondat tárgyává (uo. 27). A hatodik kategóriában alanyi mellékmondat alanyából, határozójából és határozói mellékmondat határozójából válik főmondati határozó (uo.).

Következtetésként Gálffy Mózes a következőket állapítja meg: ha az átszövődött mondatrész mindkét esetben („a szövődményes és a szövődmény nélküli szerkezetben”) azonos funkciójú marad, csak szórendi átalakulás figyelhető meg (Gálffy 2005: 27). Ha az átszövődött mondatrész más funkciót kap „a szövődményes szerkezetben, mint amelyet a szövődmény nélküli mondatban játszott”, akkor szórendi és alaki változás is éri (uo. 28). Külön csoportot alkotnak szerinte azok a mondatok, amelyekben megváltozik a kérdéses mondatrész szerepe az átszövődéses formában, de alaki változás nem következik be (uo.). Ha az átszövődés folytán létrejött mondat „szövődményt jelző/képviselő” mondatrészének kapcsolódási lehetőségeit vizsgáljuk, a kérdéses mondatrész szerinte esetenként kapcsolódhat logikailag mind a fő-, mind a mellékmondat állítmányához (uo.). A kapcsolási lehetőségeket, a szórendi, alakszerkezeti és a mondatrészi szerep változása szerinti rendszerezést táblázatban foglalja össze (uo.). Dolgozatomban a mondatátszövődéssel mint nyelvjárási mondattani sajátossággal külön nem kívánok foglalkozni.

A legfontosabb nyelvművelő kiadványok érdemben kevésbé foglalkoznak a mondatátszövődéssel. A *Nyelvművelő kézikönyv* 1985-ös második kötetében a „mondatátszövődés” címszó átirányít a „mellékmondatok sorrendi helye 3.”-hoz; itt Elekfi László azt írja, néha a mellékmondat egy-egy része bekerül a főmondatba, és „az ilyen mondatátszövődés tipikus esetei sajátos zamatot, eleveniséget adnak beszédünknek, költőink gyakran élnek is vele” (NymKk. 1985: 138). A kézikönyv „szabatosabbnak” tartja az átszövődés nélküli formákat, és azt írja, az ilyen fordulatokat „ne használjuk állandóan, mert pongyolává teszik beszédünket” (uo.).

A *Nyelvművelő kézisótárban* „mondatátszövődés” címszót nem találunk, a „mellékmondat sorrendi helye” részben azonban ezt olvashatjuk: „az előbeszédben gyakori a közbevetéses, mondatátszövődéses szerkesztés” (a második példamondat átszövődéses) (NymKsz. 1996: 373). A kézisótár azt írja, „az írott nyelvben az utóbbi típusú mondatokat lehetőleg kerüljük” (uo.), de nem világos, hogy általában az átszövődéses mondatokat kell-e kerülni, vagy csak a példában bemutatott típusúakat. A szótár szerint mondatátszövődés következménye az *el kell, hogy menjek* szerkezet, illetve „Erdélyiesen” az *el kell menjek* (uo.). Azt írja, a beszélt nyelvben „ezek is elfogadhatók, de a választékos nyelvhasználatban és különösen írásban” helyesebb az *el kell mennem* forma (uo.).

Tótfalusi István *Magyar nyelvhelyességi kézisótára* nem említi a mondatátszövődést. A 2007-es *Magyar nyelvhasználati szótár* a „*kell menjek*-szerkezet” címszó alatt azt írja, „kötőmódszerű szerkezettel (conjunctivus) vagy a mellékmondatnak a főmondatba való átszövődésével van dolgunk”, a mellékmondatos és a kettős állítmányos hozott példákban azonban csak az igekötő kerül a *kell* elé („*el kell, hogy menjek*”; „*el kell menjek*”) (MNYSz. 2007: 131), így valójában nem tartalmazzak átszövődést. A kettős állítmány a szótár szerint úgy keletkezett, hogy „az alanyi mellékmondat beleszövődött a főmondatba” (uo. 132.), a példa itt sem tartalmaz átszövődést. Az igekötős formák mellékmondatvaló feloldásánál hozott példák viszont átszövődésesek: „*ezt le kell, hogy írjad*” és „*ezt föl kell, hogy tegyük*” (uo. 132).

2. 2. 2. A mondatátszövődés létrejöttének magyarázatai a szakirodalomban

2. 2. 2. 1. A legkorábbi megközelítés

Zolnai Gyula szerint mondatátszövődés kétféle módon jöhet létre (Zolnai 1926: 40). Az egyik az, hogy „midőn valamely összetett mondat formájában tagolódni szokott összképzetet akarunk szavakba foglalni, a képzelemek nem a rendes sorban és nem az

egyes mondatok egésze szerint kerülnek tudatunk nézőpontja elé, hanem valamely elem, amelynek rendes kifejezés szerint a tagolódás második részében, a mellékmondatban volna a helye, bizonyos okból, mégpedig nyilván a beszéd pillanatában való nagyobb fontosságánál vagy nagyobb elevenségénél fogva előtérbe tolul s így a főmondat elé jut, a főmondat aztán nyomban követi őt, a mellékmondat képzeletelei pedig a főmondat után sorakoznak föl, a nélkül, hogy a mondatfűzés a maga szokásos nyelvtani, vagyis alárendelő formáját elvesztené” (elsődleges mondatátszövődés) (uo.).

A mondatátszövődés keletkezésének másik módja Zolnai Gyula szerint az, hogy „a főmondat-jellegű elem eredetileg nincs meg a beszélő összképzetében, hanem csupán az eredeti gondolat szavakba foglalása közben merül föl tudatában, vagyis hogy eredetileg csak azt akarja a szóló mondani, amit a kialakult átszövődéses mondásnak a mellékmondata jelez, a közben fölmerült és főmondat-természetű képzetelemet azonban a beszélő a megszokott mondatfűzési formák természetszerű fölidéződése következtében úgy szövi be az egész mondásba, mint ahogyan a fő- és mellékmondatok a nyelvszokáshoz képest kapcsolódni szoktak, úgyhogy az eredeti gondolat az utólag fölmerült gondolatnak forma szerint alárendeltjévé, vagyis mellékmondatává alakul át” (másodlagos mondatátszövődés) (uo. 41).

Szalamín Edit a második magyarázattal egyetért, az első azonban szerinte helyesbítésre szorul; a közleményben betöltött rémaszereppel szerinte az átszövődéseknek csak kisebb része magyarázható (Szalamín 1978: 301). Ezekben az esetekben az átszövődő mondatrész a közlés rémájához tartozik, és értelmi hangsúly, nyomaték emeli ki, például: *Ezt a kutat szeretném, ha benőné a borostyán* (uo.). A nyomatékkal kiemelt rémaszerepű átszövődések egyik legtisztább és leggyakoribb esete szerinte az értelmi szembeállítás esete, például: *Én most végzek, (...) István pedig lehet, hogy átmegy levelező tagozatra* (uo.). A mondatátszövődés eseteinek többségében azonban Szalamín Edit szerint az átszövődés nem a rémában, hanem pont ellenkezőleg, a témában történik – az átszövődéses mondatoknak ez a rendje szerinte az egyszerű mondatok szokásos téma–réma aktuális tagolásával mutat párhuzamot (uo.). Ezek szerint az átszövődéses mondatok többsége lineáris szerveződés tekintetében az egyszerű mondattal mutat rokonságot (uo.).

Szalamín Edit szerint az átszövődéses összetett mondat a lineáris szerveződés mellett mélyebb értelemben is rokon az egyszerű mondattal; a főmondat állítmányait jelentésük alapján három főbb osztályba lehet sorolni: észlelést, értelmi, lelki működést jelentő igék és névszók (*érez, lát, hisz* stb.); a beszélőnek a kijelentés valóságtartalmával kapcsolatos vélekedését, bizonyosságát, bizonytalanságát jelentő szavak (*biztos, valószínű,*

lehet stb.) és a kijelentés valóságtartalmát pozitív vagy negatív irányban értékelő szavak (*jó, kár, mindegy* stb.) (Szalamin 1978: 302). Az átszövődéses összetett mondatokban gyakori „meggyengült” főmondat Szalamin Edit szerint „az egyszerű mondat módosító szavaival rokon szerepű, szervetlenül, mintegy beékelődve kapcsolódik a közléshez” (uo.). Az átszövődéses mondatok kialakulása véleménye szerint ezért feltételezi „a mondat integráns részét alkotó modalitás explicit kifejezését” (uo.).

2. 2. 2. 2. Generatív grammatikai értelmezés

É. Kiss Katalin szerint topic-, illetve fókuszemelés (mondatátszövődés) több, egymással rokon szintaktikai transzformáció révén is létrejöhet a magyarban (É. Kiss 1979: 95). A legegyszerűbb emelő szabály a post-ciklus topicemelés, ha egy topickal rendelkező mondat topic nélküli mondatba van beágyazva; ilyenkor a beágyazott mondat topicját a főmondat elé, a főmondat hiányzó topicjának a helyére emelhetjük (egyik példája: *János nem valószínű, hogy ott lesz.*) (uo. 95–6). Ilyen post-ciklus topicemelés É. Kiss Katalin szerint többszörösen beágyazott mondatból is lehetséges, példája: *Mari, úgy tudom, már javában folyt a háború, amikor megszületett* – a transzformáció itt is egy lépésben történik (uo. 97).

A post-ciklus topicemelés mellett ciklikus emelő szabályok is vannak a magyarban, a ciklikus topicemelés és a ciklikus fókuszemelés, amelyek szigorúbb feltételekhez kötöttek (É. Kiss 1979: 98). Például ciklikus topic- és fókuszemelés É. Kiss Katalin szerint csak *hogy* vagy *ha* kötőszóval bevezetett alanyi és tárgyi mellékmondatokból lehetséges; ha a kötőszót például *amikorra* változtatjuk, minden mást változatlanul hagyunk, É. Kiss Katalin szerint helytelen mondat jön létre (a példája: *Elemér nagyszélű kalapot akar, hogy hordjak; * Elemér nagyszélű kalapot szereti, amikor hordok.*) (uo.). A csillagos példánál viszont nem csak a kötőszó (kötőszói funkciójú vonatkozó névmás) változott meg, hanem a főmondati ige ragozása és a mellékmondati ige módja és ragozása is, a hibásnak minősített mondat *hogy/ha* kötőszóval sem tűnik grammatikusabbnak: *Elemér nagyszélű kalapot szereti, hogy/ha hordok.*

A ciklikus topic- és fókuszemelés transzformáció másik feltétele É. Kiss Katalin szerint, hogy a főmondat igéje „modális segédige jellegű”: *szeret, akar, kell, lehet, szabad* vagy idéző jellegű: *mond, kér, gondol, hisz* stb. (É. Kiss 1979: 98). Emellett ciklikus topicemelés akkor is lehetséges, ha „a főmondat igei csoportjában a kitett vagy törölt létige mellett modális értelmű melléknév (pl. *valószínű, nyilvánvaló, egyértelmű* stb.) áll”, példája: *János valószínű, hogy holnap érkezik* (uo. 99).

A ciklikus topic- és fókuszemelés harmadik feltétele, hogy a beágyazott mondat topic vagy fókusz funkciót töltsön be a főmondatban (É. Kiss 1979: 99). A beágyazott mondat főmondatban betöltött szintaktikai szerepét (topic, fókusz vagy ige utáni neutrális helyzetét) a „hagyományosan rámutatószónak nevezett” névmási elem mutatja, amelyet a beágyazott mondatdal együtt generáltunk; ez a névmási elem képviseli a beágyazott mondatot a főmondat megfelelő (topic, fókusz, ige utáni) szerkezeti helyén (uo.). A beágyazott mondatból kiemelt mondatrészt a főmondat névmási elemének helyére visszük, amire É. Kiss Katalin szerint a következő bizonyítékok találhatók: ha a tárgyi mellékmondatból ragtalan főnévi csoportot emelünk ki, tárgyragot fog kapni, mert „az OBJ csomópont alá kerül”, példája: *Elemér azt akarja, hogy én vezessek – Elemér engem akar, hogy vezessek* (uo.). Ha nem nominativusban álló főnévi csoportot emelünk ki a beágyazott mondatból, hanem „főnévi csoportot nem alkotó, determináns nélküli, ragtalan állítmányi főnevet vagy ragos főnévi csoportot vagy határozószót”, É. Kiss Katalin szerint a kiemelt mondatrész a főmondatban nem változik, például: *Elemér lila ruhában akarja, hogy menjek* (uo. 99–100). Az is bizonyítja, hogy a kiemelt mondatrész a főmondatban a névmási elem helyére kerül („azt mintegy törölve”), hogy a rámutató névmási elem ciklikus topic- vagy fókuszemelés esetén nem jelenhet meg a főmondatban (például: *János azt akarta, hogy zöld kalapban legyek – János zöld kalapban akarta, hogy legyek – *János zöld kalapban azt akarta, hogy legyek*) (uo. 100).

É. Kiss Katalin a beágyazott mondatból kiemelt mondatrész megválasztásáról azt írja, hogy topic helyzetbe a topicalizált mondat topicját, fókusz helyzetbe a fókusz szerepet betöltő mondat fókuszát emeljük (például: *A Cyranót Elemér javasolta, hogy megnézzük; Pista holnap szeretné, ha Márta meglátogatná*) (É. Kiss 1979: 100–1). Ha a beágyazott mondatban az igeikötő a fókuszkiemelés után az ige mögött marad, egy kötelező transzformáció az ige elé, a fókusz üresen maradt helyére viszi, ahogy a determinálatlan tárgyat, determinálatlan határozóragos főnevet és az állítmányi névszót is, például: *Pista azt szeretné, ha holnap mennénk moziba – Pista holnap szeretné, ha moziba mennénk* (uo. 101).

A ciklikus topic- és fókuszemelés a fókuszkiemelés és a topicalizáció után megy végbe, mert a beágyazott mondatnak a főmondatban való fókusz, illetve topic funkciója az előfeltétele, viszont megelőzi az igét és tárgyat egyeztető transzformációt, mert ha a beágyazott mondatból tárgyat emelünk a főmondatba, a főmondat igéjének személyragját ennek a tárgynak a határozottsága vagy határozatlansága alapján állapítjuk meg (például:

Péter azt akarja, hogy zöld kalapot vegyek – Péter zöld kalapot akar, hogy vegyek) (É. Kiss 1979: 102).

É. Kiss Katalin szerint többszörösen összetett mondatban a topic- és fókuszemelés több ciklusban, ciklusról ciklusra haladva is végbemehet (példája: *A zöld kalapot gondolom, hogy János szeretné, ha föltenném*) (É. Kiss 1979: 102). Az olyan összetett mondatokban, amelyekben a főmondat igéje a *kell* vagy a *szabad*, É. Kiss Katalin szerint némileg eltérő topic- és fókuszemelő szabály működik: ez a transzformáció a beágyazott mondat fókuszát a főmondat fókuszává, a beágyazott mondat topicját pedig a főmondat topicjává teszi (itt nem a főmondat névmási elemének a beágyazott mondat valamelyik részével való helyettesítése történik) (uo. 103). Ilyenkor „a főmondat ciklusában végrehajtandó fókuszképzés a beágyazott mondat fókuszát emeli ki a főige elé, a főmondat ciklusában végzendő topicalizáció pedig a beágyazott mondat topicját” (például: *Be kell, hogy fizessem a csekket*) (uo.). Az *Új magyar nyelvtanban* É. Kiss Katalin azt írja, a *szabad*, a *kell* és az *akar* üres igemódosítói helyet vonzanak, és választhatóan ilyet vonz a *szeretne* is (É. Kiss 1998: 159). Ezek esetében létrejöhet igemódosító-kiemelés, ha a főige és az alárendelt igei csoport közé csak a *hogy* kötőszó ékelődik (hibás például: * *Be szabad, hogy a szobába menjünk?*) (uo.). Emiatt É. Kiss Katalin szerint ezekben a mondatokban nem is átszövődésről, hanem VP-összevonásról lehet szó (uo.).

É. Kiss Katalin szintén az *Új magyar nyelvtanban* írja azt is, hogy mondatátszövődéskor a tagmondatok anyaga csak látszólag keveredik szabadon, valójában „szigorú megkötések” érvényesülnek megalkotásukkor (É. Kiss 1998: 156). Ezek a következők: csak alárendelt mondatból kerülhet összetevő fölérendelt mondatba (többszörös alárendeléskor az alsó mondatból a közbülsőbe, illetve a közbülsőből a felsőbe is lehet összetevőt emelni, illetve egy tagmondatból két különböző fölérendelt tagmondatba is ki lehet emelni összetevőket); csak jobbról balra vihető összetevő; és csak a mondat ige előtti részébe kerülhet „idegen anyag” (É. Kiss 1998: 156–7). A megkötések helytállóságával a dolgozat a későbbiekben külön foglalkozik.

A mondathatáron átívelő operátorkiemelés É. Kiss Katalin szerint csak *hogy* vagy (*hogy*) *ha* kötőszós tárgyi, ritkábban alanyi mellékmondatból lehetséges (É. Kiss 1998: 160). Határozói mellékmondatból és vonatkozó mellékmondatból szerinte nem lehet kiemelni, és csak bővítményből lehet összetevőt kiemelni (uo. 160–1). Emellett soha nem jelenhet meg a főmondatban az alárendelt mondat utalószava (uo. 161). Az utalószótörlés nem csak hangtani, hanem mondattani szempontból is törlést jelent; többszörös alárendelés

esetén pedig az utalószótörlést minden szinten el kell végezni, csak a mondatátszövődés fölött állhat utalószó (uo. 162).

É. Kiss Katalin esetadási, egyeztetési problémákról is ír a mondatátszövődés kapcsán: ha tárgyi mellékmondatból alanyt emelünk ki, az alárendelt mondatból kiemelt alany megkapja a főigétől azt a tárgyragot, amelyet az alárendelt mondat utalószava viselne (a példája: *János Marit akarja, hogy az első legyen*), az alárendelt mondat jelentéstani alanyának tárgyragja lesz (É. Kiss 1998: 162). Ennek magyarázata szerint, hogy az alárendelt mondat alanyának főmondati fókuszpozícióba való emelése két lépésben történik: elsőként az összetevőt az alárendelt mondathoz csatoljuk, majd ha az összetevő ragtalan alany, felveszi azt a tárgyesetet, amelyet a főige a tárgyának, magának az alárendelt mondatnak szánna (uo. 162–3). A második lépés, hogy az alárendelt mondathoz csatolt összetevőt az operátorjegyének megfelelő főmondati operátorpozícióba visszük (uo. 168). A szerkezet É. Kiss Katalin szerint a latin accusativus cum infinitivo szerkezettel állítható párhuzamba, ahol az alárendelt főnévi igeneves kifejezés élén álló alany veszi fel az egész igeneves kifejezésnek járó tárgyragot (*Video patrem venire*) (uo. 163). Ha mondatátszövődéskor nem alanyt, hanem esetragos főnévi kifejezést vagy ADVP-t csatolunk CP-hez, nem kerül sor esetadásra (például: *Az idén/Jánosnak szeretttük volna, ha a kitüntetést adják*) (uo.). Ha tárgyat vagy alanyt (amely tárgyragos lesz) emelünk ki, a főige ennek a tárgynak a határozottságától függően lesz határozott vagy általános ragozású (például: *Jánost szeretném, hogy meghívjuk – Kit szeretnél, hogy meghívjunk?* – ráadásul úgy tűnik, ehhez a mellékmondat igéjének ragozása is igazodik) (uo.). Hasonlót állapít meg É. Kiss Katalin is, csak a többszörösen alárendelt mondatokra vonatkozóan: „a kiemelt tárggyal minden közbülső igét egyeztetni kell, (...) a kiemelés erkélyről erkélyre történik.” (uo. 164).

Mondatátszövődéskor É. Kiss Katalin szerint az alárendelt mondat kötőszava nem hagyható el, függő kérdés esetében sem (például: *Mikor mondta, hogy indulunk?*) (É. Kiss 1998: 165).

A mondathatáron átívelő operátoremelés első lépése (az alárendelt mondatbeli összetevő erkély helyzetbe emelése) az összetevő főmondati topikalizálásával is folytatható (É. Kiss 1998: 165). A tárgyi mellékmondatból kiemelt alany akkor is viselhet tárgyragot, ha a főmondatban topikpozícióban áll, hosszú topikalizáció esetén azonban nem kötelező számára sem a tárgyrag, sem a főigével való egyezés (például: *Valaki nagyon szeretném, ha eljönne*) (uo.). Ez É. Kiss Katalin szerint arra utal, hogy „a

mondatátszövődésnek van egy, a hosszú operátorkiemeléstől különböző, lazább módja is” (távolsági topikalizáció) (uo.).

Távolsági topikalizáció esetén az alárendelt mondatba tartozó topik a főmondat bal szélére kerül, megelőzi a főmondat esetleges saját topikját (É. Kiss 1998: 166). Itt nem kötelező az utalószó törlése, a *hog*y kötőszó elhagyható, és az ilyen topik nem csak alanyi vagy tárgyi, hanem határozói mellékmondatból is eredeztethető (uo.). É. Kiss Katalin azt írja, az ilyen topikot eleve a főmondat előtt, a főmondathoz csatolt helyzetben vesszük fel, és az alárendelt mondatban „egy vele koreferens, többnyire rejtve maradó (...) hangzó névmást feltételezünk” (uo.).

A kérdőmondat-átszövődésről É. Kiss Katalin azt írja, ha egy állító mondatot vonzó főige alárendelt mondata kérdőszót tartalmaz, a kérdőszót hosszú operátorkiemeléssel a főmondat fókuszpozíciójába kell vinni (például: *János mikor akarja, hogy induljunk?*) (É. Kiss 1998: 167).

2. 2. 2. 3. Klasszikus grammatikai értelmezés

Farkas Vilmos *A mai magyar nyelv rendszerében* azt írja, a mondatátszövődés leggyakoribb típusa, amikor a főmondat elöl áll, a mellékmondatból kiemelt rész megelőzi a főmondatot is, és a mellékmondat többi része a főmondatra következik (Farkas 1962: 454). Erre több példát hoz az irodalmi nyelvből és a köznyelvből is, illetve megállapítja, hogy „a mellékmondat átemelt alanya tárgyragot vesz fel a tárgyas ige hatására” (uo.). A mellékmondatból való kiemelésnek szerinte „különböféle (lélektani, logikai stb.) okai lehetnek”, erre két példát hoz, az egyikben a kiemelt rész szorosan összefügg az előzménnyel, a másikban a kiemelt rész az állítmánnyal „viszonylag szoros szerkezeti egységet alkot” (uo.).

Farkas Vilmos szerint ennél jóval ritkább az a típus, amelyben a mellékmondatból kiemelt rész a főmondatra következik, tehát a főmondat és közvetlenül a mellékmondat kötőszava közé kerül (például: *Én még nem emlékszem éjszaka, hogy jég esett volna*) (Farkas 1962: 454). Tárgyas ige hatására a mellékmondat átemelt alanya ez esetben is tárgyragot vesz fel (uo.).

Jobbára beszélt nyelveinek tartja azt a típust, amelyben a főmondat a mellékmondat után áll, a mellékmondatból kiemelt rész pedig a mellékmondat elé kerül, például: *Ezt a masinát aki kitalálta, az sem volt ám bolond ember* (Farkas 1962: 455). Az utolsó pedig az a „viszonylag ritka típus”, amelyben a jelzői mellékmondat a főmondatnak közvetlenül az

elé a jelzett szava elé kerül, amelyre vonatkozik, például: *Amit adál kardot, néztem ugyan jó-e* (uo.). A főmondat tárgya a közvetlenül elé kerülő mellékmondat tárgyatlan igéje miatt alannyá változik, például: *Szedjétek föl, ami hullik szilva* (uo.).

A *Magyar grammatika* tankönyvben **Haader Lea** azt írja, hogy az átszövődés létrejöttének feltételei közé tartozik a főmondat–mellékmondat sorrend és a megfelelő főmondatbeli alaptagok, amelyek többnyire *hogy* kötőszós alanyi, tárgyi és kötött határozói mondatok alaptagjai (Haader 2003: 476). A mellékmondatból előrehozzuk azt, ami az információ fontos része, és ezt követi a főmondat (uo.).

Haader Lea szerint a mondatátszövődésnek szabályai vannak, amelyek a mondatok aktuális tagolásával és téma–réma viszonyaival függnek össze – ilyen például, hogy mellékmondat téma helyzetű mondatrésze a főmondatba is témává szövődik át (uo. 475–6). A főmondatba került mondatrész az esetét is megváltoztathatja a főmondat igéjének hatására (uo. 476). A mellékmondat fókusz a főmondatba szintén többnyire fókuszként szövődik át (uo.). Haader Lea szerint a mondatátszövődés elsősorban a beszélt nyelvre jellemző, és megvalósulásai nem mindig követik a szabályokat (uo.).

2. 2. 2. 4. Kognitív grammatikai értelmezés

Kugler Nóra szerint az alárendelő összetett mondat tagmondatainak összeszövődését a nagyobb fokú integráció kifejezése motiválja (Kugler 2017: 895). A mondatátszövődéses szerkezetek tipikus főmondati jellegű kifejezései egy mentális szubjektum működését viszik színre, és ezzel hozzáférhetővé teszik a célszerkezet ezen keresztüli elérését (uo. 886). Alárendelő tagmondatkapcsolatban az ilyen főmondat előfordulhat a mellékmondatba ékelődve, tehát a mellékmondat – főmondat – folytatódó mellékmondat tagmondat-sorrendben, aminek szerepe lehet a mondatátszövődés létrejöttében (uo.).

Az átszövődéses szerkezet szórendjére jellemző, hogy a szerkezet élén a diskurzus folyamatában legkönnyebben aktiválható, legtermészetesebb, semleges kiindulópontból irányul a figyelem a nem semleges kiindulópont, azon keresztül a célszerkezet felé (Kugler 2017: 887). A mondatátszövődéses szerkezet Kugler Nóra szerint ugyanolyan szórendi mintázatokat követ, mint a segédigét tartalmazó analitikus igealak az elemi mondatban; egyenes szórendnek felel meg például az *el kell hogy ismerje* szerkezet (uo.).

Mondatátszövődéskor Kugler Nóra szerint a *hogy* kötőszós mondatok a tipikusak és gyakoriak, az értékelést kifejező szerkezetekben azonban gyakori a *ha* kötőszó és a vonatkozó névmás is (Kugler 2017: 887). A vonatkozó névmási kötőszós átszövődés

szerinte a *van/nincs olyan, aki/ami* szerkezetben tipikus – ez a szerkezet nem az ige alanyának a kifejtését kívánja meg, hanem a diskurzusban hozzáférhető entitáshalmazról vagy annak eleméről valamiféle jellemzést ad, ezért vonatkozó névmás a kötőszó (uo. 888). A mondatátszövődéses szerkezetben jellemzően mentális működést kifejező főmondat szerű szó vagy kifejezés található, ezért a mondatátszövődés motivációját kutatva Kugler Nóra szerint „érdemes számolni a hasonló funkciójú, de közbeékelődő kontextualizáló tagmondatot tartalmazó szerkezetek hatásával” (uo. 895).

A szakirodalom leginkább azt emeli ki a mondatátszövődés keletkezésének feltételeiként, hogy egy alárendelő összetett mondatban a lényegi információ a mellékmondatban található, de a beszélő a hallgató figyelmét minél gyorsabban és eredményesebben erre az információra akarja irányítani. Tehát ami fontos, kiemelendő, ami a lényegét hordozza a mondandóban, előtérbe kerül, így a figyelem oda irányul. Ehhez a legfontosabb mozzanatot a főmondat elé kell vinni a mellékmondatból, mert a figyelem középpontjába került elem feltűnőbb, könnyebben hozzáférhető és feldolgozható, könnyebben megérthető. Ezzel a művelettel pedig meg is született az átszövődés.

3. A mondatátszövődés megítélése attitűdfelmérések alapján

3. 1. A fejezet célkitűzése

Dolgozatom ezen fejezetének célja, hogy bemutassa két attitűdfelmérés eredményeit, amelyben magyar anyanyelvi beszélőket kérdeztem meg arról, hogy mennyire tartják elfogadhatónak az átszövődött mondatokat. Ehhez az első felmérés 2011-ben készült, a célja az volt, hogy képet kapjunk arról, mi a véleményük a magyar nyelvvel különféle kapcsolatban lévő alanyoknak a jelenségről, van-e összefüggés az ítélet és a nyelvi tudatosság között. A felmérés hosszabban, részletesebben, az akkori gondolataimat tükrözve elolvasható az *Anyanyelv-pedagógia* folyóirat 2013. évfolyamának 3. számában (<http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=467>). Jelen dolgozatba a vizsgálat legfontosabb eredményei kerültek be. A második, 2019-ben készült kutatás célja annak felderítése volt, mennyire tartják egyetemi hallgatók elfogadhatónak az átszövődött mondatokat az átszövődés nélkül szerkesztettekhez képest. A fejezet bemutatja a két attitűdfelmérés eredményeit, összeveti az eredményeket, és megpróbál magyarázatot találni az esetleges eltérések okaira.

Fontosnak tartom, hogy az oktatásban ne csak íróasztalnál megalkotott, „steril” mondatokat lássanak a hallgatók, hanem valódi, elhangzott, adatolt mondatokat is. Az iskolában elsősorban az írott nyelv nyelvtanát tanítják (tanítjuk), de talán nem árt beszélt nyelvi megnyilatkozásokra is mutatni példákat, hiszen a mindennapi kommunikáció során ezekkel mindenki nagy számban találkozik. Mivel a mondatátszövődés a beszélt és írott nyelvben is megjelenik, mindenképpen érdemes az alárendelő összetett mondatok kapcsolódási lehetőségei között megemlíteni, hiszen a „lineáris” kapcsolódás (főmondat–mellékmondat vagy mellékmondat–főmondat sorrend) és a beékelődés mellett ez a harmadik szerkesztési forma, amely létrejöhet a magyar nyelvben.

A mondatátszövődést sokan egyre gyakoribbnak tartják, és mivel nem a „hagyományos” módon történik az ilyen összetett mondatok megalkotása, nem egymás után következnek a tagmondatok, hanem „vegyül” az anyaguk, az elfogadhatóságukat a beszélők különbözően ítélik meg, egyesek kerülendőnek, sőt rossznak tartják őket (Haader 2005c: 844). A tapasztalat azt mutatja, hogy spontán beszéd közben a beszélőknek egyáltalán nem tűnik fel, hogy átszövődés volt a tagmondataik között, mivel a mindennapi kommunikáció egyik legfontosabb követelménye valósul meg az átszövődéssel: a mondanivaló legfontosabb, kiemelendő, lényegi közlendője kerül előre, a hallgató figyelme így egyből erre az információra irányulhat. Mivel a mondatátszövődés megítélése

nem egységes, érdemes megvizsgálni, hogy ki hogyan vélekedik róla akkor, ha leírva látja ezt a szerkesztési formát, tehát a vizsgálat célja, hogy megmutassa a mondatátszövődéshez kapcsolódó elfogadhatósági ítéletek megoszlását.

3. 2. A nyelvi attitűdről és a grammatikalitási ítéletekről

3. 2. 1. A nyelvi attitűdről

A nyelvi attitűddel kapcsolatos első vizsgálatok az ötvenes években indultak, Wallace Lambert kanadai társadalompszichológus kutatásaival (Kiss 1995: 134). A nyelvi attitűd vizsgálata Kiss Jenő szerint azért szükséges, mert „a nyelvhasználatot nagy mértékben befolyásolja” (uo. 135). Az egyes embereknek, csoportoknak nyelvekkel, nyelvváltozatokkal, nyelvi jelenségekkel és elemekkel, illetve a konkrét nyelvhasználattal szembeni beállítottságát, viszonyulását, értékelő jellegű vélekedését jelöli (uo.).

A nyelvi attitűdök társadalmi eredetűek; elsősorban nem nyelvi vagy esztétikai minőséget tükröznek, hanem a beszélőközösség társadalmi szokásait, viselkedéseit, előítéleteit (Kiss 1995: 136). Egyik típusa az anyanyelvhez és más nyelvekhez való viszonyulás, másik típusa az egy nyelven belüli nyelvváltozatokhoz (köznyelvi és nem köznyelvi) való viszonyulás (uo. 138, 142). „A nyelvhasználatról alkotott vélemények, hiedelmek fontos információkkal szolgálhatnak arról, hogy az emberek miképpen érzékelik a nyelvi kommunikációs különbségeket, milyen nyelvhasználati módokat tartanak szépnek, jónak, helyesnek, vagyis követendő mintának, és milyen szempontokat tekintenek fontosnak a mindennapi nyelvi-kommunikációs gyakorlatban” (Terestyéni 1988: 65).

„A nyelvek, nyelvváltozatok, nyelvi jelenségek és formák választásában, használatában az attitűdnek, tehát a beszélő szubjektív viszonyulásának, nyelvi beállítottságának fontos szerepe van” (Kiss 2001: 218). Az a nyelvváltozat, az a nyelvi forma terjed, amelyhez társadalmi elismertség, tekintély, presztízs kapcsolódik, és az szorul vissza, amelyikhez lenézés, leértékelés, stigma társul – mert a beszélők helytelennek, kerülendőnek érzik (uo.). Elsősorban nem nyelvi vagy nyelvesztétikai minőséget, vonatkozásokat tükröznek, hanem a beszélőközösség társadalmi szokásait, viselkedési szabályait, előítéleteit (uo. 223).

A mások és magunk nyelvhasználatának értékelése, a nyelvhasználatról való véleményalkotás szorosan összefügg a nyelvi attitűddel – ugyanazokhoz a nyelvhasználati jelenségekhez (egy-egy kifejezéshez, fordulathoz, szóhoz, hanglejtésformához stb.) eltérően viszonyulhatnak a beszélők (Kiss 1995: 144–5).

3. 2. 2. Az attitűdvizsgálatok módszereiről

A nyelvi attitűd vizsgálati módszerei a szociálpszichológiából származnak: az attitűdök mérésének tipikus módja az értékelő megállapítások elutasítása vagy elfogadása, ami általában nyílt kérdések formájában történik, a kutatók ismeretekre kérdeznek rá, véleményeket, ítéleteket kérnek az adatközlőktől (Polyák web1). Ez alapján föltárható a nyelvi értékítélet, a nyelvváltozatokhoz kapcsolódó érzés, valamint a különböző vélemények saját és mások nyelvhasználatával kapcsolatban (uo.).

Az attitűdvizsgálat során kétféle, direkt és indirekt módszert fejlesztettek ki – a direkt (közvetlen) módszer lényege, hogy a személy tudatában van a mérésnek, önbeszámoló alapján válaszol meg kérdéseket; a kutatók ismeretekre kérdeznek rá, véleményeket, ítéleteket kérnek, így föltárható a nyelvi értékítélet, a nyelvváltozatokhoz kapcsolódó érzés, vélemények saját és mások nyelvhasználatával kapcsolatban (Polyák web1). A nyelvi attitűdöt általában kérdőív, illetőleg direkt kérdések segítségével vizsgálják: a kutató ilyenkor tudatosan közölt szubjektív adatokkal dolgozik (Kiss 1996: 140). Ezeknek az adatoknak a felhasználhatósági értéke Kiss Jenő szerint változó, bizonyos esetekben problémás lehet, mert az ilyen felmérések a vizsgált jelenség azonos értelmezését feltételezik a kutató és az adatközlő részéről (uo. 141).

Az indirekt (közvetett) mérés esetében a személy nincs tudatában a mérésnek, vagy nem/kevésbé tudja befolyásolni; általában a nyílt, megfigyelhető viselkedést vizsgálják ilyenkor (pl. fiziológiai mérés, megfigyeléses technikák) (Polyák web1). Az indirekt módszerek közül a nyelvhasználoról, nyelvváltozatról kialakult attitűdök kutatásánál az ügynökmódszert kell említeni. A kísérlet lényege, hogy a résztvevőknek ugyanattól a beszélőtől különféle nyelvváltozatokon vagy nyelveken elhangzott szövegeket játszanak le, és jellemezniük kell a beszélőt különféle szempontok szerint (Sándor 2016: 33). Ezek többnyire legalább két csoportba sorolhatók: az egyik a barátságosság (mennyire kedves, barátságos stb. a beszélő), a másik a kompetencia (mennyire hozzáértő, értelmes, rátermett stb.) (uo.).

3. 2. 3. A grammatikalitási, elfogadhatósági ítéletekről

A grammatika változásai a mindennapok nyelvhasználatában kezdődnek el. Bármely kor nyelvében egyszerre, egy időben léteznek olyan jelenségek, amelyeket a nyelvet használó közösség jónak, kétesnek, illetve egyértelműen rossznak ítél meg, a nyelvi változások

kutatása szempontjából pedig a kétes kategória a legígéretesebb (Haader 1999: 289; Haader 1998: 318). Érdemes tehát megvizsgálni a nyelvhasználók véleményét a különböző szintaktikai jelenségekkel kapcsolatban. Kiss Jenő így ír a nyelvi jelenségek megítéléséről: „A nyelvi intuíció (kompetencia, nyelvérzék) a természetes beszélő nem reflektált nyelvi tudása, ösztönös megérzése, amelyet spontán módon alkalmaz nyelvhasználat során” (Kiss 1999: web). Ez a tudásforma már a nyelvi megnyilatkozások létrehozása előtt adva van a beszélőben, és azon a képességen alapul, hogy a beszélő el tudja sajátítani valamely konkrét nyelv szabályait, így meg tudja különböztetni azon nyelvben a szabályost a szabálytalantól (uo.). „A nyelvi elfogadhatóság vizsgálatának leginkább gátló tényezője az, hogy az adatközlők a nyelvi elfogadhatóságot többé vagy kevésbé a köznyelvi helyességgel azonosítják, s e szerint alkotnak véleményt” (uo.). A köznyelvi normatudat, a nyelvileg „helyes” reflexe nyomot hagy az elfogadhatósági ítéletekben (uo.).

A nyelvtani helyességi (grammatikalitási) ítéletek az egyik legáltalánosabban használt nyelvészeti és pszicholingvisztikai vizsgálati módszer (Lukács Á. – Kas B. 2006: web). Egy tipikus feladatban a vizsgált személy jellegzetesen egy mondatot hall vagy olvas, és el kell döntenie, hogy az jól formált-e vagy sem, illetve a jól formáltság mértékét kell megítélnie (uo.). Fontos hangsúlyozni, hogy az, hogy valaki mit mond a nyelvhasználatról, illetve hogy hogyan beszél, két különböző dolog (Szabó 2012: 226).

Az adatgyűjtés megszokott módja a kérdőív, amit olyan adatok előhívására terveznek, amely illusztrálja a vizsgálandó változó vagy változók használatát (Wardhaugh 2005: 132). Kiss Jenő szerint a nyelvi elfogadhatóság egyik legjobb vizsgálati módja is a kérdőíves, mert alkalmas nemcsak tényleges, hanem lehetséges mondatok véleményeztetésére is, valamint így biztosítható leginkább az összehasonlíthatóság, az anyaggyűjtés egyidejűsége és gyorsasága, az adatok ellenőrizhetősége és megismételhetősége (Kiss 1999: web). Az ő kísérletében a kérdőívben megadott mondatokról kellett az adatközlőknek eldönteniük, hogy érzésük szerint elhangozhatnak-e spontán beszédben, elfogadható magyar mondatok-e vagy sem (uo.). Minden mondat ténylegesen elhangzott, adatolt mondat volt, tehát a helyes válasz szerinte az lett volna, hogy mindegyik mondat elfogadható magyar mondat (uo.).

Kontra Miklós és kutatótársai a grammatikalitási ítéleteket úgy vizsgálták, hogy kártyákra írtak mondatokat, majd megkérdezték az adatközlőket, nyelvtanilag helyes-e a kártyán szereplő mondat (Kontra 2003: 53). Szóbeli mondatkiegészítéses, írott formák közötti választásos és írott szöveg kijavítását célzó feladatokat is végeztek adatközlőikkel (uo. 53–4). Felde Györgyi felmérésének fő kérdése az volt, hogy a

megkérdezett 90 nyolcadikos mely nyelvi formákat tartja elfogadhatónak és melyeket elvetendőknak (Felde 2002: 42). Az 50 elemből álló mondatsorában átszövődéses vagy kettős állítmányt tartalmazó mondat nem szerepelt (igeragozás, szótévesztések stb. szerepeltek). Az egyes mondatokat a gyerekeknek úgy kellett értékelniük, hogy helyesnek (hibátlanak), helytelennek (hibásnak) vagy szokatlannak (nem hibás, de nem szokás abban a nyelvi formában használni) tartják-e (uo. 45–6). Felde Györgyi azt írja, már egy ilyen kis hatókörű felmérés is hozhat hasznosítható tapasztalatokat; megmutathatja, melyek azok a jelenségek, „amelyeknek a terén a köznyelvi nyelvhasználatban a normának valamelyes módosulása, a nyelvérzék átállása” figyelhető meg (uo. 52).

Nádasdy Ádám szerint a nyelvben semmit nem lehet „helyeselni”, mert „ez olyan volna, mintha az állattanban mondjuk a hörcsögöt helyeselnénk” (Nádasdy 2003: 124–5). Ezért kellene az elfogadhatósági ítéleteknél esetleg megadni, hogy mihez képest, milyen tekintetben elfogadható-e valami, például szerkezetileg, egy beszélgetésben, egy iskolai nyelvtanban stb. Nádasdy azt írja, a nyelvtudományban a helyességnek egy definíciója van: „ha megvalósul a közlés, a kommunikáció. Ehhez pedig az kell, hogy a kérdéses mondat, szerkezet vagy szó megfeleljen az adott kisebb-nagyobb közösség nyelv szokásának” („nyelvészeti helyesség”) (uo. 272). A laikus vagy a nyelvművelő szerinte azt érti *helyességen*, hogy az adott nyelvben a művelt rétegek, az iskola, az egyház, a legjobb írók és költők, a főváros lakói mit használnak, mit tekintenek a maguk nyelvhasználatába illőnek („társadalmi helyesség”) (uo.). A nyelvészeti helyes és a társadalmilag helyes gyakran konfliktusba kerül, és ezt az egyénnek magának kell a helyzethez illően feloldania, a társadalmi helyességet nem lehet nyelvészeti indokolni, az értékítélet nem magából a nyelvből következik (uo. 273). Nádasdy azt írja: „Igenis van helyes és helytelen, de tudni kell, hogy nyelvészeti vagy társadalmilag értjük-e” (uo. 274). A nyelvi alakok társadalmi helyességét mindenkinek mérlegelni kell, a helyzethez illően betartani vagy megszegni (uo.).

A jelenségek megítélése ráadásul dinamikusan változik, például az *el kell menjek*-féle szerkezet nemrég az irodalmi nyelvben „nyelvjárási pongyolaságnak, és így természetesen kerülendő vétségnek számított” (Szabó T. 1992: 166), „ma az irodalmi nyelv polgárjogot nyert (...) szerkezete” (Kiss 1995: 138).

3. 3. Egy 2011-es saját kutatás bemutatása – A nyelvi attitűd a mondatátszövődés jelenségével kapcsolatban

3. 3. 1. A felmérés előkészületei, menete

Haader Lea az 1998-ban a *Magyar Nyelvőrben* megjelent tanulmányában a mondatátszövődés jelenségét a nyelvhasználat szemszögéből közelíti meg. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a grammatikai változások a mindennapi nyelvhasználatban, a napi kommunikációban kezdődnek. Bármelyik kort is vizsgáljuk, a nyelvben egyszerre léteznek jelenségek, amelyeket a nyelvhasználók jónak, kétesnek vagy rossznak ítélnék meg (Haader 1998: 318). A most következő attitűdfelmérés azt próbálta meg vizsgálni, hogy magyar anyanyelvű, a magyar nyelvvel „különféle” kapcsolatban lévő beszélők mennyire tartják elfogadhatónak az átszövődést tartalmazó mondatokat (illetve hogy van-e összefüggés az ítélet és a nyelvi tudatosság között). A felmérés mai szemmel nézve rengeteg kívánnivalót hagy maga után, bemutatását mégis tanulságosnak érzem. A vizsgálat kiinduló gondolata az volt, hogy mivel nem a „hagyományos” módon történik az ilyen összetett mondatok megalkotása, „vegyül” az anyaguk, egyesek kerülendőnek, sőt rossznak ítélik őket – Kiss Jenő fentebb említett felmérésében például az átszövődéses mondatokat általában kevésbé tartották elfogadhatónak adatközlői, mint egyéb jelenségeket (Kiss 1999: web). Mivel a mondatátszövődés megítélése nem egységes, úgy gondoltam, érdemes lehet megvizsgálni, ki hogyan vélekedik róla, ha írásban látja ezt a szerkesztési formát (beszédben általában fel sem tűnik), tehát a vizsgálat célja az volt, hogy megmutassa a mondatátszövődéshez kapcsolódó elfogadhatósági ítéletek megoszlását.

Kiss Jenő általános tapasztalata az általa végzett felmérés alapján az volt, hogy az iskolások a nyelvi elfogadhatóságot nagyobb mértékben kapcsolják össze a köznyelvi szempontú nyelvi helyességgel, mint a felnőttek, illetve akiknek nyelvi műveltsége az átlagot meghaladja (például a magyar szakos egyetemisták) (Kiss 1999: web). „(...) minél nagyobb, differenciáltabb valakinek a nyelvi tudása (mert például felnőtt már, s nem gyerek, vagy mert nyelvileg művelt), annál több szerkezetípust tart elfogadhatónak” (uo.). Ez alapján gondoltam érdekes kérdésnek, hogy van-e különbség a magyar nyelvvel különböző kapcsolatban lévő válaszadók elfogadhatósági ítéletei között; befolyásolja-e a nyelvi tudatosság az átszövődéses mondatok megítélését. Ahogy fentebb írtam, Kiss Jenő a mondatátszövődés jelenségét külön ki is emeli, az ő felmérésében például a hét darab

átszövődéses mondatot más jelenségekhez képest általában kevésbé tartották elfogadhatónak az adatközlői (uo.).

Kiss Jenő a tapasztalatai alapján a *helyes* és *jó* ítéleteket *elfogadhatóra* cserélte kérdőívében, a saját 2011-es felmérésében viszont benne maradt a *helyes* ítélet, és mellé került alternatívának az *elfogadható*. Ma már négy választási lehetőséget adnék, hogy a válaszadóknak dönteni kelljen valamelyik irányba. A felmérésnek valószínűleg ez az egyik legnagyobb módszertani hibája. Ennek ellenére talán tanulságos lehet az eredmények bemutatása.

A kérdőív a mai napig elérhető az alábbi linken:

<https://spreadsheets0.google.com/viewform?formkey=dEVYdjBGM0wzSWNsaGJGTkVWRVFWREE6MA>

A címe *Mondatátszövődés kérdőív* volt, az utasítás így hangzott: „Kérem, döntse el, hogy az alábbi mondatok a magyar nyelvben mennyire elfogadható mondatok!” Először a személyes adatokat kellett a kitöltőknek megadniuk (név nélkül), az életkorukat, a nemüket, végzettségüket, és hogy van-e valami különleges kapcsolatuk a magyar nyelvvel. Ehhez a következő lehetőségek közül lehetett választani: *nincs*; *magyar faktos vagyok/voltam*; *magyar szakos hallgató vagyok*; *magyar szakon végeztem*; *magyart tanítok*. Csak egyet választhattak az adatközlők. Most már ezt is átgondolnám, illetve magát azt is, hogy interneten tegyek-e közzé kérdőívet, mert az ilyen felméréseknek a számos előnyük mellett rengeteg buktatójuk is van. A kérdőívben ezután következtek a mondatok, a válaszadóknak 10 átszövődést tartalmazó mondatról kellett eldönteniük, hogy a mondat szerintük *nem fogadható el*, *elfogadható* vagy *helyes*. Saját gyűjtésű, különböző típusú átszövődéses mondatok kerültek a kérdőívbe, aminek az volt a célja, hogy az is kiderüljön, van-e eltérés az egyes átszövődésfajták megítélése között, de ez is kevésbé volt átgondolt, ma már sokkal tudatosabban válogatnám össze a mondatokat (leginkább az átszövődött mondatrész szerint).

3. 3. 2. Az eredmény

Összesen 144-en töltötték ki a kérdőívet, 108 nő (75%) és 36 férfi (25%). Végzettségnek 15-en jelölték meg az általános iskolát (10,4%), 2-en a szakmunkásképzőt (1,4%), 68-an az érettségit (47,2%) és 59-en a diplomát (41,0%). Arra a kérdésre, hogy van-e valamilyen „különleges” kapcsolatuk a magyar nyelvvel, a következő válaszok érkeztek: a *nincs*-et jelölték be 82-en (56,9%), *magyar faktos vagyok/voltam*: 23-an (16,0%), *magyar szakos*

hallgató vagyok: 24-en (16,7%), *magyar szakon végeztem*: 12-en (8,3%), *magyart tanítok*: 3-an (2,1%). Feltételezhető, hogy aki magyart tanít, az magyar szakon végzett, de mivel kettőt nem lehetett megjelölni, így vélhetőleg azok jelölték meg a *magyar szakon végeztem* opciót, akiknek van ilyen diplomájuk, de még tanulnak, vagy más területen dolgoznak, nem tanítanak. Akik magyar szakon végeztek, és magyart tanítanak, feltehetően a *magyart tanítok* lehetőséget választották.

Az eredmények bemutatásakor mondatonként kitérek a válaszok megoszlására, megpróbálva magyarázatot adni a „típusok” közötti eltérésekre. Először bemutatom az összeredményt mondatonként, utána pedig azt, hogy van-e különbség azok válaszai között, akiknek van valamilyen különleges kapcsolatuk a magyar nyelvvel, illetve akiknek nincs. Az első mondat ez volt: *Anyám annak idején nem is tudom, mennyit szokott rendelni*. A kapott válaszok a következők: *nem fogadható el*: 71 (50,7%), *elfogadható*: 60 (42,9%), *helyes*: 9 (6,4%). Erről a mondatról tehát megoszlik a válaszadók véleménye, de helyesnek így is csak igen kevesen tartják.

A második mondat így hangzott: *Holnap mondtad, ugye, hogy majd fürdés után cserélünk pizsamát?* Ehhez a következő válaszok érkeztek: *nem fogadható el*: 110 (78,0%), *elfogadható*: 22 (15,6%), *helyes*: 9 (6,4%). Itt már sokkal egyértelműbb a helyzet, a válaszolók igen nagy százalékban nem fogadnák el ezt a mondatot, és ez az egyetlen a mondatok között, amely 100 fölötti *nem fogadható el* választ kapott. Úgy látszik, hogy ez a típus jelzi leginkább az átszövődést, ami valószínűleg a határozószónak köszönhető, ugyanis így leírva kiugróan szembeötlő a *holnap mondtad* abszurditása.

A következő mondat ez volt: *De most a Stockit is kimutatta, hogy nagyon szereti*. A válaszok aránya így alakult: *nem fogadható el*: 55 (39,0%), *elfogadható*: 63 (44,7%), *helyes*: 23 (16,3%). Erről a mondatról még jobban megoszlik a felmérésben részt vevők véleménye, mint az elsőről, úgy látszik, hogy sokkal kevésbé érzik feltűnőnek ezt az átszövődést, mint az előző mondatban lévő.

A következő mondat eredménye volt a leginkább érdekes; a mondat így hangzott: *Mikor akarod, hogy együnk?* A válaszok pedig: *nem fogadható el*: 6 (4,3%), *elfogadható*: 67 (47,5%), *helyes*: 68 (48,2%). Erről az átszövődéstípusról Haader Lea azt írja: „A *Mit kell, hogy elolvassunk a szemináriumra?* kérdést senki sem tenné fel ma így: *Mi kell, hogy mit olvassunk el a szemináriumra?* Csak egy lépés ettől a *Hova akarod, hogy ülünk?* - típusú kérdő mondat” (Haader 1998: 323). Úgy tűnik, ez a lépés, vagyis ez a szerkesztésmód egyre inkább meggyökeresedik a mai magyar nyelvben. A most bemutatott felmérés világosan megmutatja, hogy a válaszadók legnagyobb százalékban ezt az

átszövődéses mondatot érezték helyesnek vagy elfogadhatónak; a *nem fogadható el* válaszok száma minimális.

A következő mondat egy kicsit problémás, így hangzott: *A szívével úgy találták, hogy ott nincs probléma*. A válaszok a következők: *nem fogadható el*: 89 (63,1%), *elfogadható*: 46 (32,6%), *helyes*: 6 (4,3%). A második tagmondatban szereplő *ott* igencsak zavaró, ilyen formában a mondat problémamentesen nem is alakítható át (* *Úgy találták, hogy a szívével ott nincs probléma* – ebben a mondatban az *ott* helydeixisként kiutal a szövegből, míg az eredeti mondatban a *szívével* szóra utal anaforikusan, vagy lehetséges, hogy itt tautologikusan utal vissza a *szívével* szóra, esetleg a szív mint testrész valamely részére, de a mondat mindenképpen problémás). Valószínűleg ezzel magyarázható a mondat megítélése, ugyanis ezt a mondatot értékelték a legkevesebben helyesnek.

A *Neked is látszik, hogy fáradt a szemed kicsit* mondat megítélése a harmadik mondatéhoz hasonlóan megint csak nem egyértelmű, 60 válaszadó szerint *nem fogadható el* (42,6%), 63 szerint *elfogadható* (44,7%), 18 szerint pedig *helyes* (12,8%). A következő mondat így hangzott: *Ide azt javasolták a szakemberek, hogy bodzát ültessünk*. Ennek a megítélése hasonlóan alakul a *Mikor akarod, hogy együnk?* mondatéhoz; úgy tűnik, ebben sem feltűnő vagy zavaró az átszövődés, ugyanis csak a válaszadók 15,6%-a szerint *nem fogadható el* (22 kitöltő), *elfogadható* 68 adatközlő szerint (48,2%), és *helyes* 51 szerint (36,2%).

A következő két mondat: *A mai játékkal biztos vagyok benne, hogy nem elégedett és Mondjuk elég brutális dolog, de a matador nagyon kell, hogy értse a dolgát*; ezek megítélése hasonló: elég sokan tartják *elfogadhatónak* (66 és 62 kitöltő, 46,8% és 44,3%), és körülbelül ugyanannyian gondolják, hogy *nem fogadható el* (37 és 30 kitöltő, 26,2% és 21,4%), illetve hogy *helyes* (38 és 48 kitöltő, 27,0% és 34,3%).

Az utolsó mondat így hangzott: *Az anyának olyan nincs, hogy elfogy a keresete*. Ezt elég kevesen tartották *helyesnek*, csak 17-en (12,1%), a *nem fogadható el* és az *elfogadható* válaszok között viszont csak kicsi a különbség (66 és 57 válaszadó, 47,1% és 40,7%).

A kitöltők összesen 1407 választ adtak: a mondatokat 287 esetben ítélték helyesnek (20,39%), 574 esetben tartották őket elfogadhatónak (40,79%), és 546 esetben nem fogadták el őket (38,80%). Ezen felmérés alapján az esetek többségében a válaszadók toleránsak voltak az átszövődéses mondatokkal (összeadva a *helyest* és *elfogadhatót*, a 861 válasz 61,18%), de csak a mondatok kis részét tartották helyesnek, és viszonylag nagy százalékban nem is fogadták el őket. Ennek valószínűleg a középső érték szerepeltetése lehet az egyik magyarázata. A vizsgálat következő részéhez a kiindulási pont a fenti három

százalék volt (~20%, ~41%, ~39%), a magyar nyelvvel való kapcsolat alapján felállított öt csoport válaszait ehhez képest is értelmeztem.

3. 3. 3. A válaszadók magyar nyelvvel való kapcsolata és a válaszok közötti összefüggés

A magyar nyelvvel való kapcsolatot beállítottam szűrőként az adatokra, átkódoltam a három válaszlehetőséget, majd végül százalékokra váltottam az így kapott darabszámokat. Akiknek nincs semmilyen különleges kapcsolatuk a magyar nyelvvel (82-en), 788 választ adtak, 152 *helyest* (19,28%), 324 *elfogadhatót* (41,11%), 312 *nem fogadható el-t* (39,59%), tehát helyesnek csak kevés mondatot éreztek. Legtöbbször az *elfogadhatót* jelölték be, de csak kicsi az eltérés a *nem fogadható el-hez* képest. Ennek a csoportnak a válaszai majdnem pontosan megegyeznek az összes válasz százalékszámával.

A magyar faktosok (23-an) 230 választ adtak, 38 *helyest* (16,52%), 88 *elfogadhatót* (38,26%) és 104 *nem fogadható el-t* (45,21%). A magyar faktosok válaszai tehát már nagyobb megoszlást mutatnak, ők az összes válasz átlagához képest még kevesebb mondatot éreztek helyesnek vagy elfogadhatónak, és viszonylag sokat jelöltek számukra nem elfogadhatónak. A csoportok egymáshoz való viszonyában azonban itt sem találunk kiugró eltérést.

A magyar szakos hallgatók (24-en) 240 választ adtak. Helyesnek 57 mondatot éreztek (23,75%), elfogadhatónak 105-öt (43,75%), nem elfogadhatónak pedig 78-at (32,5%). Láthatjuk, hogy a hallgatóknál az előző két csoport válaszához képest a *helyes* és az *elfogadható* válaszok aránya növekedett, míg a *nem fogadható el* elég jelentősen csökkent. Az átlaghoz képest is mutatkozik kisebb eltérés, sőt, a többi csoport válaszához képest itt a legmagasabb az *elfogadható* válaszok száma, bár ez sem kiugróan magas.

A magyar szakon végzetek (12-en) 119 választ adtak, 39 *helyest* (32,77%), 44 *elfogadhatót* (36,97%) és 36 *nem fogadható el-t* (30,25%). Az öt csoport válaszá közül ebben a legkiegyenlítettebb a válaszok megoszlása, nagyon apró különbségek vannak csak a százalékok között, az *elfogadható* emelkedik ki, de csak minimálisan. Érdekes, hogy az összes válasz átlagához és a többi csoport válaszához képest is ennél a csoportnál mutatkozik a legnagyobb eltérés. Ebben a csoportban adták ugyanis a legtöbb *helyes* választ, +13% az eltérés az összes válasz átlagához képest, ami jelentősnek mondható, a csoportok közötti legkevesebb *helyeshez* képest pedig +30%, ami kiugróan magasnak mondható. Ez a csoport adta a legkevesebb *elfogadható* (-4% az átlaghoz, -7% a

csoportok közötti legnagyobbhoz képest az eltérés) és *nem fogadható el* választ is (–9% az átlaghoz, –23% a csoportok közötti legnagyobbhoz képest az eltérés). Amint látjuk, az *elfogadható* válaszokban nem mutatkozik nagy eltérés, a *nem fogadható el* válaszokban viszont annál inkább, a –23% kiugróan alacsonynak mondható. Mindez azt jelenti, hogy ebben a vizsgálatban a magyar szakon végzett válaszadók voltak a legtoleránsabbak az átszövődéses mondatokkal, őket pedig szorosan követik a magyar szakos hallgatók.

A magyart tanítók (3-an) 30 választ adtak, ebből 1 *helyes* (3,33%), 13 *elfogadható* (43,33%) és 16 *nem fogadható el* (53,33%). Jól látható, hogy a magyartanárok kiugróan kevés mondatot éreztek csak helyesnek, és ők érezték a legtöbbet *nem elfogadhatónak* is. Az átlaghoz képest a *helyes* válaszok –17%, a csoportok közötti legnagyobbhoz képest –30% eltérést mutatnak, ami kiugróan alacsony. Emellett ebben a csoportban a legmagasabb a *nem fogadható el* válaszok aránya is, +14% az átlaghoz és +23% a csoportok közötti legkisebbhez képest, ami kiugróan magas. Ez az eredmény azonban jelentősen torzít a csoportok eltérő létszáma miatt; maga a minta sem reprezentatív, és a csoportok közötti eltérésekből is csak óvatosan lehet bármilyen következtetést is levonni.

Tanulása azonban így is van az összehasonlításnak; összevonva a kisebb csoportokat egy *van különleges kapcsolata a magyar nyelvvel* (62-en) és egy *nincs különleges kapcsolata a magyar nyelvvel* (82-en) csoportba, azt látjuk, hogy a *nincs* csoport válaszadói 152-szer jelölték a mondatokat *helyesnek* (19, 28%), 324-szer *elfogadhatónak* (41,11%) és 312-szer *nem elfogadhatónak* (39,59%). Ezzel szemben a *van* csoport adatközlői 135 *helyes* választ írtak (21,80%), 250 *elfogadható* (40,38%) és 234 *nem fogadható el*-t (37,80%). Láthatjuk, hogy ha nem bontjuk tovább a csoportokat, közel azonos eredményt kapunk. Az átlaghoz és a másik csoport válaszaihoz képest is több mondatot tartottak helyesnek azok, akiknek van valamilyen kapcsolatuk a magyar nyelvvel, de a különbség nem számottevő. Elfogadhatónak majdnem azonos arányban tartották a mondatokat a két csoport tagjai. Az átlaghoz képest sincs szinte egyáltalán eltérés. Több mondatot ítélték elfogadhatatlannak azok, akiknek nincs különleges kapcsolatuk a magyar nyelvvel, de itt sem számottevő a különbség.

3. 3. 4. Összegzés

Ez alapján a felmérés alapján a mondatátszövődés megítélésében az adatközlők magyar nyelvvel való kapcsolata nem játszott szerepet; közel azonos arányban ítélték a mondatokat

helyesnek, elfogadhatónak vagy elfogadhatatlannak (144 adatközlő 1407 válasza alapján, 619 a *van* és 788 a *nincs* csoportban).

A mondatátszövődés megítélése a 2011-ben készült felmérés anyaga szerint tehát továbbra is ellentmondásos, ezért is lehet érdemes az iskolai oktatásban (is) beszélni erről a tankönyvekben kevésbé (vagy egyáltalán nem) tárgyalt szerkesztési módról. A grammatikatanítás során a tanárok megmutathatják a diákoknak az olyan mondattani jelenségeket is, amelyeknek a megítélése változó, mert nem „tisztá” esetek, a kommunikációs igényekhez való alkalmazkodás hozza létre őket.

Emellett azt is megállapíthatjuk, hogy mindenképpen szükség lenne minél több hasonló felmérésre; akár a mondatátszövődés elfogadhatóságáról, akár egyéb mondat szerkesztési jellegzetességek megítéléséről, ez ugyanis segítséget nyújt a kutatóknak is, hogy a nyelvközösség valódi véleményéről kapjanak képet egy-egy jelenség kapcsán.

3. 4. Egy 2019-es saját kutatás bemutatása – A nyelvi attitűd a mondatátszövődés jelenségével kapcsolatban

3. 4. 1. A felmérés célja, a vizsgálat szempontjai

A kutatás célja annak felderítése volt, hogy mennyire tartják egyetemi hallgatók elfogadhatónak az átszövődött mondatokat az átszövődés nélkül szerkesztettekhez képest. A dolgozat mostani része bemutatja a második, friss attitűdfelmérés eredményeit, megvizsgálja, van-e eltérés az egyes átszövődésfajták megítélése között, valamint összeveti eredményeit a korábbi attitűdfelmérés eredményeivel, és megpróbál magyarázatot találni az esetleges eltérések okaira.

3. 4. 2. A kutatás módszertana, a kérdőívek felépítése

A vizsgálat klasszikus grammatikai keretben értelmezi a mondatátszövődést, a használt módszer kérdőíves felmérés volt. A kérdőívek a következőképpen épültek fel: először a személyes adatokat kellett a kitöltőknek megadniuk (név nélkül): életkorukat, nemüket, végzettségüket, évfolyamukat és műveltségterületüket. Az utasítás így hangzott: *Kérem, döntse el, hogy Ön szerint grammatikailag mennyire jól formáltak az alábbi mondatok!* Kétfajta kérdőívbe 10-10 átszövődéses mondat került, az egyikbe írott, a másikba beszélt nyelvi adatok (saját gyűjtésű korpuszból), illetve 6-6 kontrollmondat. A válaszadóknak

erről a 16 mondatról kellett eldönteniük, hogy a mondat szerintük *rossz*, *kevésbé elfogadható*, *elfogadható* vagy *helyes*. A 10 átszövődéses mondat az átszövődéstípusokat reprezentálta úgy, hogy volt alanyi, tárgyi és határozói alárendelés, alany, tárgy és határozó átszövődésével, illetve a tárgyasznál alany-tárgy megváltozó szintaktikai szerepű átszövődés is. Ehhez került a 6 kontrollmondat, 2-2 alanyi, tárgyi és határozói alárendelésű (írott nyelvi adatok két könyvből), ezek megegyeztek a két kérdőívben. A mondatok keverve voltak, viszont blokkokat alkottak az alárendelés fajtája szerint (alanyi, tárgyi és határozói alárendelés blokkja kontrollmondatokkal). Az átszövődött mondatrész szerinti bontással az is kiderült, hogy van-e eltérés az egyes átszövődésfajták megítélése között. A kitöltött kérdőívek elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen.

A hipotézisek a következők voltak: az átszövődéses mondatokat a hallgatók kevésbé tartják elfogadhatónak, mint az átszövődés nélkül szerkesztett kontrollmondatokat. A „feltűnőbb”, szaliensebb átszövődésfajtákat, ahol változik az átszövődött mondatrész szintaktikai szerepe (akár testesen is), kevésbé tartják elfogadhatónak, mint a többi. A két attitűdfelmérés eredményei között az eltérő módszertan, adatközlői szám stb. ellenére sincs nagy eltérés.

3. 4. 3. Az eredmények

Összesen 100-an töltötték ki a kérdőívet, az ELTE TÓK hallgatói. Életkorukat tekintve a kérdőív kitöltésekor 19–25 év közöttiek voltak (19 évesek 4-en; 20 évesek 19-en; 21 évesek 35-en; 22 évesek 23-an; 23 évesek 9-en; 24 évesek 7-en; 25 évesek 3-an), 99 nő és 1 férfi. A végzettségük minden esetben érettségi volt, ezen felül megjelent még néhány esetben OKJ-s végzettség. Évfolyamukat tekintve másodéves volt 37 hallgató, harmadéves 49, 14-en pedig azt írták be, hogy „negyedik”, ők is másodévesek, mert a kurzuson, ahol kitöltötték a lapokat, nem vettek részt negyedévesek. A műveltségterületek megoszlása a következő volt: vizuális nevelés: 8; természetismeret: 13; matematika: 12; informatika: 19; magyar: 12; angol: 15; német: 7; ének: 4; ember és társadalom: 7; testnevelés: 3.

A hallgatók összesen 1592 választ adtak (8 helyet üresen hagytak), ebből a *helyes* 534, az *elfogadható* 448, a *kevésbé elfogadható* 339, a *rossz* pedig 271 volt. Hogy könnyebb legyen az adatok feldolgozásának és a mondatok értékelésének folyamata, valamint átláthatóbbá és egyszerűbben összehasonlíthatóvá váljanak a mondatok eredményei, a következő pontozási rendszer született: minden *helyes* ítélet 2 pontot ért, az *elfogadható* 1-et, a *kevésbé elfogadható* –1-et, a *rossz* pedig –2-t. A maximum, amit egy

mondat kaphatott, így 100 pont volt (az 50 válaszadótól), egy típus pedig maximum 200 pontot kaphatott (a 100 válaszadótól). Ekkor a mondatot (illetve típust a két mondattal) mindenki helyesnek tartotta volna – nem volt ilyen a kérdőívben.

3. 4. 3. 1. Az átszövődéses mondatok megítélése típusok alapján

A kérdőívek 1. mondata alanyi alárendelésű volt, alany szövődött át benne alanyesetű szóvá (**A, A–A**). Az írott nyelvi adat: *Nos, az Earl nem biztos, hogy kibújik a bőréből örömeiben, ha meglát engem.* A hallgatók így ítélték meg: helyes: 3; elfogadható: 19; kevésbé elfogadható: 20; rossz: 8 (50 válasz érkezett). A mondat pontszáma így –11 pont lett. A beszélt nyelvi adat: *Én biztos, hogy azt kértem volna.* A megítélése: helyes: 20; elfogadható: 25; kevésbé elfogadható: 3; rossz: 1 (49 válaszból). Ez a mondat így 60 pontot kapott. Összesen a típus a 99 hallgatótól **49 pontot** kapott, a *helyes* 23; az *elfogadható* 44; a *kevésbé elfogadható* 23; a *rossz* válasz pedig 9 volt.

A 3. mondat szintén alanyi alárendelésű volt, tárgy szövődött át benne tárggyá (**A, T–T**). Az írott nyelvi adat: *Azért egy közös műsorszámot lehet, hogy kitalálunk.* A hallgatók ítélete szerint: helyes: 11; elfogadható: 22; kevésbé elfogadható: 10; rossz: 7 (50 válaszból). A mondat így 20 pontot kapott. A beszélt nyelvi adat: *Az ecetet nem baj, ha melléöntöd.* A hallgatók szerint helyes: 4; elfogadható: 11; kevésbé elfogadható: 24; rossz: 11 esetben (50 válaszból). A mondat így –27 pontos lett. Összesen a típus **–7 pontot** kapott, a *helyes* minősítés 15; az *elfogadható* 33; a *kevésbé elfogadható* 34; a *rossz* pedig 18 a 100 válaszadótól.

Az 5. mondat volt az utolsó átszövődéses az első, alanyi alárendelésű blokkban, határozó szövődött át benne határozóvá (**A, H–H**). Az írott nyelvi adat: *Bár a piacra úgysem valószínű, hogy téged akar magával vinni.* A hallgatók minősítése: helyes: 10; elfogadható: 21; kevésbé elfogadható: 15; rossz: 4 (50 válaszból). A mondat így 18 pontos lett. A beszélt nyelvi adat: *Ezt lángvágóval jó, ha le tudjuk szedni.* A megítélése a következő: helyes: 0; elfogadható: 10; kevésbé elfogadható: 22; rossz: 18 (50 válaszból). A mondat –48 pontot kapott, elég nagy lett az írott és beszélt nyelvi adat megítélése közötti eltérés. Összesen a típus **–30 pontos** lett, a *helyes* válasz 10; az *elfogadható* 31; a *kevésbé elfogadható* 37; a *rossz* 22 a 100 adatközlőtől.

A 6. mondat tárgyi alárendelésű volt, tárgy szövődött át benne tárgyként (**T, T–T**). Az írott nyelvi adat: *Dobolni nem tudom, hogy kell.* A megítélése így alakult: helyes: 2; elfogadható: 10; kevésbé elfogadható: 14; rossz: 24 (50 válaszból). Ez –48 pontot jelentett

a mondatnak. A beszélt nyelvi adat: *A növényeimet nem szeretném, ha megrágná.* A hallgatók szerint: helyes: 9; elfogadható: 13; kevésbé elfogadható: 19; rossz: 9 esetben (50 válaszból). A mondat így –6 pontot kapott. Összesen a típus így **–54 pontot** kapott, a helyes 11; az *elfogadható* 23; a *kevésbé elfogadható* 33; a *rossz* pedig szintén 33 esetben jelent meg a 100 hallgató kérdőívében.

A 8. mondat is tárgyi alárendelésű volt, határozó szövdött át benne határozóvá (**T, H–H**). Az írott nyelvi adat: *És a szoknyaszegélyemre sem engedem, hogy bárki rátapodjon.* A válaszok megoszlása így alakult: helyes: 8; elfogadható: 8; kevésbé elfogadható: 18; rossz: 16 (50 adatból). A mondat így –26 pontos lett. A beszélt nyelvi adat: *Holnap meg úgy gondoltam, hogy borsófőzelék lesz tükörtojással.* A hallgatók véleménye szerint: helyes: 8; elfogadható: 14; kevésbé elfogadható: 12; rossz: 16 esetben (50 válaszból). A mondat így –14 pontot kapott. Összesen a típus **–40 pontos** lett, a helyes válaszok száma 16; az *elfogadható* 22; a *kevésbé elfogadható* 30; a *rossz* 32 a 100 hallgatótól. Itt volt a **legkisebb eltérés** az írott és a beszélt nyelvi mondat megítélése között.

A 9. mondat szintén tárgyi alárendelésű volt, mellékmondati alany szövdött át benne a főmondatba alanyesetű szóként (**T, A–A**). Az írott nyelvi adat: *Arnold nem hiszem, hogy értette, de azért bólintott.* A válaszadók szerint: helyes: 23; elfogadható: 14; kevésbé elfogadható: 10; rossz: 2 esetben (49 adatból). A mondat 46 pontot kapott. A beszélt nyelvi adat: *O. Misi bátyám kétlem, hogy annyira eltelve a chilis babbal.* A hallgatók megítélése: helyes: 16; elfogadható: 14; kevésbé elfogadható: 13; rossz: 6 (49 válaszból). A mondat így 21 pontos lett. Összesen a típus **67 pontot** kapott, ebből a helyes minősítés 39; az *elfogadható* 28; a *kevésbé elfogadható* 23; a *rossz* pedig 8 a 98 kapott válaszból. Ennek a típusnak volt az átszövdéses mondatok közül a **legpozitívabb megítélése**, ez kapta a legtöbb pontot.

A 11. mondat volt az utolsó az átszövdésesek között a tárgyi alárendelés blokkján belül, ebben mellékmondati alany szövdött a főmondatba úgy, hogy tárgyrat vett fel, mert a főmondatbeli alaptag tárgyat vonzott (**T, A–T**). Az írott nyelvi adat: *A kritikát előre tudom, milyen lesz.* A hallgatók szerint: helyes: 5; elfogadható: 16; kevésbé elfogadható: 12; rossz: 17 (50 adatból). A mondat –20 pontos lett. A beszélt nyelvi adat: *Az Öreg-tavat is ilyen magasan még nem láttam, hogy legyen.* A válaszadók minősítése: helyes: 0; elfogadható: 1; kevésbé elfogadható: 7; rossz: 41 (49 adatból). A mondat pontszáma így –88 pont. A típus összesen **–108 pontot** kapott, ebből a helyes minősítés 5; az *elfogadható* 17; a *kevésbé elfogadható* 19; a *rossz* pedig 58 a 99 válaszból. Az átszövdéses

mondattípusok közül ez kapta a legkisebb pontszámot, ennek volt a **legnegatívabb a megítélése** a vizsgálatban.

A 12. mondat határozói alárendelésű volt, határozó szövéódött át benne határozóként (**H, H–H**). Az írott nyelvi adat: *Egy itteni félév után fogadok, hogy alig ismernék fel Larryt.* A kitöltők szerint helyes: 23; elfogadható: 19; kevésbé elfogadható: 6; rossz: 1 esetben (49 válaszból). A mondat így 57 pontot kapott. A beszélt nyelvi adat: *A szarkáknak emlékszel, egyszer betettünk egy döglött hörcsögöt.* Az adatközlők ítélete: helyes: 0; elfogadható: 5; kevésbé elfogadható: 21; rossz: 24 (50 válaszból). A mondat –64 pontos lett. A típus így összesen **–7 pontot** kapott, a minősítések így alakultak: helyes: 23; elfogadható: 24; kevésbé elfogadható: 27; rossz: 25 a 99 válaszból. Látjuk, hogy elég jelentős lett a különbség a két mondat megítélése között.

A 14. mondat is határozói alárendelésű volt, tárgy szövéódött át benne tárgyként (**H, T–T**). Az írott nyelvi adat: *Mr. Hammond további információkat is megkért, hogy adjak át.* A hallgatók megítélése szerint: helyes: 8; elfogadható: 11; kevésbé elfogadható: 16; rossz: 15 esetben (50 válaszból). A mondat így –19 pontot kapott. A beszélt nyelvi adat: *A bevásárlólistát halvány gőzöm sincs, hogy hová tettem.* A válaszadók úgy gondolták, hogy helyes: 5; elfogadható: 24; kevésbé elfogadható: 14; rossz: 7 esetben (50 válaszból). A mondat így 6 pontos lett. Összesen a típus így **–13 pontot** kapott, a válaszok megoszlása a következő: helyes: 13; elfogadható: 35; kevésbé elfogadható: 30; rossz: 22 a 100 kitöltő hallgató szerint.

A 16. mondat szintén határozói alárendelésű volt, ez volt az utolsó átszövéódéses mondat, és az utolsó a határozói alárendelés blokkján belül is. A mellékmondat alanya szövéódött benne át a főmondatba alanyesetű szóként (**H, A–A**). Az írott nyelvi adat: *Az idősebb Beecher már negyven éve, hogy eltávozott.* A hallgatók szerint: helyes: 30; elfogadható: 16; kevésbé elfogadható: 3; rossz: 1 esetben (50 válaszból). A mondat így 71 pontot kapott. A beszélt nyelvi adat: *Már az őszember is fogadok veled, hogy a kunyhója ablakára tett függönyt.* A válaszadók így vélekedtek róla: helyes: 1; elfogadható: 6; kevésbé elfogadható: 14; rossz: 29 esetben (50 adatból). A mondat így –64 pontos lett. A típus összesen **7 pontot** kapott, ebből a helyes minősítés 31; az elfogadható 22; a kevésbé elfogadható 17; a rossz pedig 30 (100 válaszból). Itt volt a **legnagyobb eltérés** az írott és a beszélt nyelvi mondat megítélése között.

3. 4. 3. 2. A kontrollmondatok megítélése típusok alapján

A kontrollmondatok mind írott nyelvi adatok voltak, két könyvből, Bán Zsófia *Lehet lélegezni!* (Magvető Kiadó, Budapest, 2018) és N. K. Jemisin *A megkövült égbolt* (Agave Könyvek, Budapest, 2018, ford. Ballai Mária) című kötetéből (ez a két könyv volt éppen recenziós példányként az asztalon), és megegyeztek a két kérdőívben. A mondatok az átszövődéses mondatok alárendelés szerinti blokkjaiba illeszkedtek, azokat törték meg különböző helyeken. Az első az alanyi alárendelésű blokk volt, a 2. mondat volt kontrollmondat **(A)**: *Egyszerűbb lett volna, ha előre megveszik a havi adagot.* Ez a hallgatóktól összesen **179 pontot** kapott, a *helyes* minősítése 80; az *elfogadható* 19; a *kevésbé elfogadható* 0; és a *rossz* is 0 (99 válaszból). A 4. mondat volt a másik alanyi alárendelésű kontrollmondat **(A)**: *Legyen elég annyi, hogy ezek a járművek nem sokkal a föld felett lebegnek.* Ez összesen **121 pontot** kapott, a válaszadók ítélete szerint *helyes* 49; *elfogadható*: 37; *kevésbé elfogadható*: 12; *rossz* pedig 1 esetben (99 válaszból).

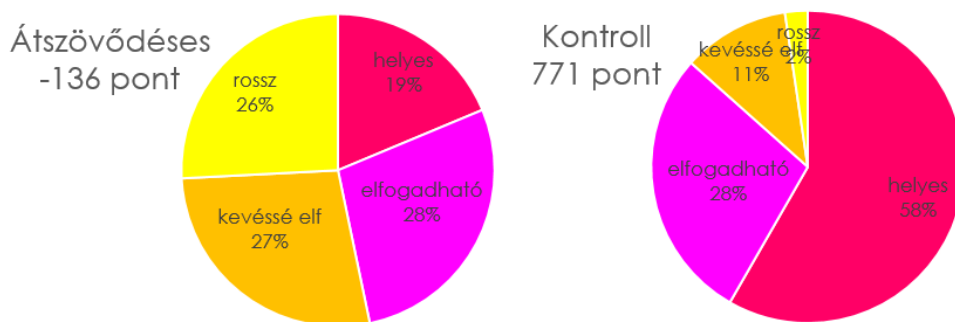
A következő a tárgyi alárendelésű blokk volt. A 7. mondat volt az első kontrollmondat **(T)**: *Ennek ellenére megértem, milyen egyedül lenni.* Ez összesen **129 pontos** lett a hallgatók értékelése alapján: *helyesnek* tartották 57; *elfogadhatónak* 29; *kevésbé elfogadhatónak* 12; *rossznak* 1 esetben (99 válaszból). A másik kontrollmondat a 10. volt **(T)**: *Marika néni még elsőben azt mondta, hogy őt nem kell bevinni.* Ez összesen **92 pontot** kapott a következőképpen: *helyes*: 42; *elfogadható*: 36; *kevésbé elfogadható*: 16; *rossz*: 6 (100 adatból). Utólag nézve nem volt túl szerencsés választás ez a mondat, mert egyrészt a második tagmondatban szereplő személyes névmás referense így, a szöveggörnyezetből kiragadva nem egyértelmű, másrészt a *bevinni*-hez tartozó lativus is eléggé hiányzik; lehet, hogy ezek is hozzájárultak ahhoz, hogy ez a kontrollmondat kapta a legkisebb pontszámot.

Az utolsó, határozói alárendelésű blokkban az első kontrollmondat a 13. volt **(H)**: *Az egyik pedálra rálépett, hogy lendületet vegyen a járgány.* A mondat a válaszadóktól összesen **93 pontot** kapott, a hallgatók szerint *helyes*: 47; *elfogadható*: 28; *kevésbé elfogadható*: 21; *rossz*: 4 esetben volt (100 adatból). A második kontrollmondat ebben a blokkban a 15. mondat volt **(H)**: *Olyannyira kiismerték az égbolt rejtelseit, hogy végül beleuntak.* Ez a hallgatóktól összesen **157 pontot** kapott, a következő válaszokkal: *helyes*: 73; *elfogadható*: 20; *kevésbé elfogadható*: 5; *rossz*: 2 (100 válaszból).

3. 4. 3. 3. Az átszövődéses és a kontrollmondatok megítélése összesítve

Az átszövődéses mondatok esetében az **írott** nyelvi adatokat tartalmazó kérdőívhez 498 válasz érkezett az 50 hallgatótól, a 10 mondat összesítve **88 pontot** kapott az adatközlőktől (a maximális 1000-ból). A válaszok megoszlása: *helyes*: 123; *elfogadható*: 156; *kevésbé elfogadható*: 124; *rossz*: 95. A **beszélt** nyelvi adatokhoz 497 válasz érkezett az 50 hallgatótól, összesen **-224 pontot** kapott a 10 mondat a válaszadóktól (a maximális 1000-ból). A válaszok megoszlása: *helyes*: 63; *elfogadható*: 123; *kevésbé elfogadható*: 149; *rossz*: 162. **Összesen 995 válasz** érkezett a 100 hallgatótól a 10-10 átszövődéses mondatra, és a mondatok összesítve **-136 pontot** kaptak (a maximális 2000-ből). Ebből a *helyes* minősítés 186; az *elfogadható*: 279 (465 az inkább pozitív megítélés); a *kevésbé elfogadható* 273; a *rossz* 257 volt (530 az inkább negatív megítélés).

A kontrollmondatok esetében a 100 hallgató a 6 mondatához összesen **597 választ** adott. A mondatok összesen **771 pontot** kaptak (a maximális 1200-ból, így a pontok 64,25%-át megkapták). A válaszok megoszlása a következő volt: *helyes*: 348; *elfogadható*: 169 (517 az inkább pozitív megítélés); *kevésbé elfogadható*: 66; *rossz*: 14 (80 az inkább negatív megítélés).

1. diagram

Az átszövődéses és a kontrollmondatok megítélése összesítve

3. 4. 3. 4. A legrosszabbnak és a legjobbnak ítélt mondat típusok és mondatok

Az átszövődéses mondatok között a **legjobbnak ítélt típus** a 9. mondat volt (T, A–A), amely **67 pontot** kapott. A **legrosszabb típus** a 11. mondat lett (T, A–T) **-108 ponttal**. Az értékelések szerint a **legjobb átszövődéses mondat** a 16. mondat lett (H, A–A), ami egy írott nyelvi adat volt, és **71 pontot** kapott: *Az idősebb Beecher már negyven éve, hogy*

eltávozott. A hallgatói vélemények alapján a **legrosszabb átszövődéses mondat** a 11. mondat lett (T, A–T), ez egy beszélt nyelvi adat volt, amely **–88 pontot** kapott: *Az Öreg-tavat is ilyen magasan még nem láttam, hogy legyen.* Az átszövődésesek közül a legrosszabbnak ítélt írott nyelvi mondat a 6. mondat lett (T, T–T) –48 ponttal: *Dobolni nem tudom, hogy kell.* A legjobbnak értékelt beszélt nyelvi mondat pedig az 1. mondat lett (A, A–A) 60 ponttal: *Én biztos, hogy azt kértem volna.*

A kontrollmondatok közül a hallgatók a legjobbnak a 2. mondatot tartották (A), ez **179 pontot** kapott: *Egyszerűbb lett volna, ha előre megveszik a havi adagot.* A legrosszabbnak pedig a 10. mondatot ítélték (T) **92 ponttal**: *Marika néni még elsőben azt mondta, hogy őt nem kell bevinni.* Ez azt jelenti, hogy **a legjobbnak ítélt átszövődéses mondat** (71 pont) **is elmarad a legrosszabbnak ítélt kontrollmondattól** (92 pont).

3. 4. 3. 5. Az átszövődött mondatrész szerinti típusok megítélése

Mellékmondati alany átszövődése történt főmondatbeli alanyesetű szóvá (**A–A**) az 1., 9. és 16. mondatban: *Nos, az Earl nem biztos, hogy kibújik a bőréből (...).* (–11 pont), *Én biztos, hogy azt kértem volna.* (60 pont); *Arnold nem hiszem, hogy értette, de azért bólintott.* (46 pont), *O. Misi bátyám kétkem, hogy annyira eltelne a chilis babbal.* (21 pont); *Az idősebb Beecher már negyven éve, hogy eltávozott.* (71 pont), *Már az őseim is fogadok veled, hogy a kunyhója ablakára tett függönyt.* (–64 pont). Az átszövődött mondatrész szerint ennek a típusnak lett a legpozitívabb értékelése, összesen **123 pontot** kapott.

A mellékmondatból tárgy szöveződött a főmondatba tárgyként (**T–T**) a 3., 6. és 14. mondatban: *Azért egy közös műsorszámot lehet, hogy kitalálunk.* (20 pont), *Az ecetet nem baj, ha mellőntöd.* (–27 pont); *Dobolni nem tudom, hogy kell.* (–48 pont), *A növényeimet nem szeretném, ha megrágná.* (–6 pont); *Mr. Hammond további információkat is megkért, hogy adjak át.* (–19 pont), *A bevásárlólistát halvány gőzöm sincs, hogy hová tettem.* (6 pont). Összesen ez így **–74 pont**.

Határozó szöveződött át a mellékmondatból a főmondatba határozóként (**H–H**) az 5., 8. és 12. mondatban: *Bár a piacra úgysem valószínű, hogy téged akar magával vinni.* (18 pont), *Ezt lángvágóval jó, ha le tudjuk szedni.* (–48 pont); *És a szoknyaszegélyemre sem engedem, hogy bárki rátapodjon.* (–26 pont), *Holnap meg úgy gondoltam, hogy borsófőzelék lesz tükörtojással.* (–14 pont); *Egy itteni félév után fogadok, hogy alig ismernék fel Larryt.* (57 pont) *A szarkáknak emlékszel, egyszer betettünk egy döglött hőrcsögöt.* (–64 pont). A típus így az értékelések alapján összesen **–77 pontot** kapott.

Mellékmondati alany szövődött a főmondatba úgy, hogy a főmondati alaptag miatt tárgyragot kapott (A–T) a 11. mondatban: *A kritikát előre tudom, milyen lesz.* (–20 pont), *Az Öreg-tavat is ilyen magasan még nem láttam, hogy legyen.* (–88 pont). Ezt a típust értékelték az adatközlők a legnegatívabban, összesen **–108 pontot** kapott.

3. 5. Az eredmények összegzése, az attitűdfelmérések összehasonlítása, kitekintés

A 2019-es kutatás fő kérdése az volt, hogy magyar anyanyelvi beszélők mennyire tartják elfogadhatónak az átszövődéssel szerkesztett mondatokat. A vizsgálat eredménye az lett, hogy a hipotézisek nagyrészt igazolódtak: az átszövődéses mondatokat a hallgatók jóval kevésbé tartják elfogadhatónak a kontrollmondatokhoz képest; a „feltűnőbb”, szaliensebb átszövődésfajtákat kevésbé tartják elfogadhatónak (alany tárgyraggal való átszövődése) a többi típushoz képest, és a vizsgálatok százalékos adatait összehasonlítva hatalmas eltérés nem tapasztalható a korábbi attitűdfelmérés eredményéhez képest.

A 2011-es felmérés internetes kérdőív segítségével készült, 10 átszövődést tartalmazó mondatról kellett a kitöltőknek eldönteniük, hogy a mondat *nem fogadható el*, *elfogadható* vagy *helyes*. A mondatok különböző típusúak voltak, de kevésbé átgondoltan és tudatosan: A (A–A, 2 H–H); T (A–A, 4 H–H, T–T), H (H–H). Ahogy fentebb megállapítottam, a vizsgálat mai szemmel nézve sok kívánnivalót hagy maga után (interneten kitölthető kérdőív, három választási lehetőség, a típusok rendezetlensége, a kontrollmondatok hiánya stb.), mégis érdemes talán összehasonlítani az eredményeit a jelen kutatás eredményeivel. Ott 144 adatközlő összesen 1407 választ adott, az átszövődéses mondatokat a következőképpen ítélték meg: 287 *helyes* (20,39%), 574 *elfogadható* (40,79%) és 546 *nem fogadható el* (38,80%) válasz érkezett. Ennek a felmérésnek alapján az esetek többségében a válaszadók toleránsak voltak az átszövődéses mondatokkal (összeadva a *helyes*t és *elfogadható*t, a 861 válasz 61,18%), de csak a mondatok kis részét tartották helyesnek, és viszonylag nagy százalékban nem is fogadták el őket. Ennek valószínűleg a közepső érték szerepeltetése az egyik magyarázata.

A 2019-es felmérésben 100 adatközlő 995 választ adott, az átszövődéses mondatokat így minősítették: 186 *helyes* (18,69%), 279 *elfogadható* (28,04%), 273 *kevésbé elfogadható* (27,43%) és 257 *rossz* (25,82%) válasz érkezett. Ha összevonjuk a két közepső válaszlehetőséget, 552 (55,47%) lesz az eredmény. Ez azt jelenti, hogy nem mutatkozik olyan nagy eltérés a korábbi felmérés százalékos adataihoz képest.

Az attitűdvizsgálatot folytatva érdemes lenne esetleg beékelődéses mondatokat is bevonni hasonló felmérésbe, illetve természetesen hasznos lenne több adatközlővel, nagyobb anyagon is végezni kutatásokat. A jelen vizsgálatok legfontosabb tanulságai, hogy egyrészt az átszövődött mondatrész szintaktikai szerepe mellett lényegesnek tűnik az alaptag típusa is (a kevésbé általános jelentésű alaptagokkal szerkesztett mondatokat mintha kevésbé fogadták volna el a hallgatók); másrészt fontosnak tűnik, hogy egyetlen szó vagy szintagma szövődik át (a tervezett kérdőívbe egyetlen szó átszövődésével szerkesztett mondatok kerültek volna, de a korpuszban nem volt ilyen adat minden típushoz). Emellett a jelen kutatások alapján ismét bebizonyosodott, hogy mindig az adott mondat számít, hiszen több esetben is jelentős eltérés mutatkozott a beszélt és az írott nyelvi adat megítélése között.

4. A mondatátszövődés jelenségének gyakorisága a mai magyar nyelvben

4. 1. A fejezet célkitűzése

Dolgozatomnak ez a fejezete először azt próbálja meg bemutatni, hogy írott és beszélt nyelvi anyag alapján, hogy a mondatátszövődés valójában mennyire jellemző jelensége a beszélt és írott nyelvi szintaxisnak. A diplomamunkámhoz 400 átszövődést tartalmazó mondatot használtam, hogy bemutassam a jelenség jellemző vonásait, ez 200 írott és 200 beszélt nyelvi adatot jelentett. Akkor gyakoriságra vonatkozó megállapításokat nem tettem, és a későbbiekben több helyen is felmerült, hogy érdemes lenne megvizsgálni a jelenség előfordulási arányát, főként a beszélt nyelvben.

Több szakirodalmi forrás (Zolnai 1926: 5; Szalamin 1978: 294; Haader 1999: 289; Lanstyák 2009: 112 stb.) is alapvetően beszélt nyelvi jelenségnek tartja a mondatátszövődést, illetve úgy tárgyalja, mint ami a beszélt nyelvre jellemző. Igaz, hogy Haader Lea már megemlíti, hogy „az eredetileg beszélt nyelvi jelenség egyre inkább beleterjed az írásbeliségbe” (Haader 1999: 295), ám gyakoriságra vonatkozó adatokat ő sem közöl, ahogy a többi mondatátszövődéssel foglalkozó tanulmány sem. Kivétel lehetne Szűcs Márta Zita kettős állítmányról szóló tanulmánya (Szűcs 2006), de külön az átszövődött alakokról ő sem ír.

A jelen vizsgálatból remélhetőleg kiderül, hogy a beszélt nyelvi mondatépítkezés egyéb jellegzetességeihez képest a mondatátszövődés gyakorinak nevezhető-e. Összehasonlításként érdemes ugyanakkora mennyiségű írott szöveg gyakorisági vizsgálatát is elvégezni, hogy láthassuk, a jelenség mennyire „terjedt bele” az írásbeliségbe. A teljes vizsgált anyag 17 707 tagmondatból áll (~ 18 000), 1400-1500 tagmondatból az egyes anyagrészekben, amelyekben kb. 10 000 szó található, összesen tehát kb. 120 000 szavas a teljes anyag. A beszélt nyelvi részben 8955, az írott nyelvben 8752 tagmondat található. Műfajonként mindig egy „rég” és egy „új” anyag szerepel, hogy látható legyen az is, hogy az időbeli távolság esetleg hatással van-e a mondatátszövődés gyakoriságának alakulására, mennyit változott ~30-35 év alatt, illetve hogy van-e különbség az írott és a beszélt nyelvi szövegek között ugyanebben a tekintetben.

A vizsgálat legfontosabb célja az arányok megállapítása a tagmondatok közötti lineáris kapcsolódások, beékelődések és átszövődések között. Ezenkívül célja, hogy felderítse, hogy az időbeli távolság eredményez-e változást az arányok alakulásában; illetve hogy bemutassa, a beszélt és az írott nyelvi arányok között van-e eltérés, azaz gyakoribb-e a beszélt nyelvben a mondatátszövődés, mint az írott nyelvben. A tizenkét

anyagrészt természetesen csak igen apró szeletét jelenti a magyar nyelvnek, ezért messzemenő következtetések levonására nem alkalmas, de ezzel a kutatással is szeretném ösztönözni a grammatikával foglalkozókat a beszélt nyelvi szintaxis korpuszalapú gyakorisági vizsgálatára. A fejezet egy része 2013-ban megjelent tanulmány formájában a *Félúton konferencia* konferenciakötetében; itt diagramokon is láthatóak az anyagok tagmondatkapcsolási arányai (elérhető itt: Drávucz Fanni – Haindrich Helga Anna – Horváth Krisztina – Karácsony Fanni szerk. 2013. *Félúton 8. – a nyolcadik Félúton konferencia (2012) kiadványa*. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 173–194.).

A fejezet második felében bemutatom a különböző szövegtípusokkal foglalkozó kutatásaimnak a mondatátszövődés gyakoriságával kapcsolatos eredményeit. A beszélt nyelvi szövegtípus az ember-állat kommunikáció, amelyről az ELTE TÓK Magyar nyelvi diákműhelyének anyaga (22 kísérlet lejegyzett anyaga, körülbelül 12 000 szövegszó) alapján készültek megállapítások. Az írott nyelvi szövegtípus a mese; a kutatáshoz három meseanyag fejezeteit használtam, körülbelül 27 000 szövegszó terjedelemben. A fejezetrész célja néhány további adattal szolgálni a mondatátszövődés gyakoriságát illetően.

4. 2. „A macskát legnagyobb mérgem ha vertyogtattyátok.” (Zolnai Gyula népnyelvi példája, 1926: 17) – A mondatátszövődés mint beszélt nyelvi jellegzetesség

A beszélt nyelvet a közvetlen (nem előkészített), kötetlen, személyes, nem hivatalos érintkezés során használja a beszélő, fő formája az élőszó, tartalmát, témáját tekintve nem korlátozott (Szalamin 1978: 294). Jellemzi „az elliptikusan szerkesztett mondatok túlsúlya, mondatátszövődések, közbevetett mondatok, beékelte mondatrészek gyakori előfordulása” (uo.). Emellett kevés a többszörösen összetett mondat sok típusa, ritkák az igeneves szerkezetek, aminek okai, hogy a beszédnél együttesen végezzük a beszéd és a gondolkodás műveletét, (...) valamint takarékosági tendencia is érvényesül: fölöslegesnek érezzük, ami a beszédösszefüggésből a hallgató számára már érthető, ezért mondanivalónkat grammatikailag hiányosan szerkesztjük (H. Molnár 1961: 53–4). A beszélt nyelvben a mondatépítés lineáris, sokszor rendezetlen, következtelen, a mondatok átszövődést tartalmaznak, redundancia- és hiányjelenségekkel terheltek (Lanstyák 2009).

A mondatátszövődésnek elsősorban beszélt nyelvi jelenségként való tárgyalása egészen Zolnai Gyuláig nyúlik vissza: „Ez a mondatfűzés mód főképp a mindennapi

előbeszédnek a sajátsága, és a régiségben is főképp az élőnyelvet jellemezhetette, mert legsűrűbben az élőnyelvhez legközelebb álló magánlevelekben és tanúvallomásokat tartalmazó iratokban találkozunk vele. Azonban a szabályosabb mondatfűzésre törekvő irodalmi nyelv is fölötté sok példát szolgáltat reá mind régebben, mind ma (...).” (Zolnai 1926: 5–6). Zolnai rengeteg írásbeli példát hoz rá kódexek, régi magyar levelek és régi jegyzőkönyvek anyagából, és azt írja, „nemcsak az előbeszédhez közelebb álló levelekben és tanúvallomásokat híven visszaadó jegyzőkönyvekben, hanem régi irodalmunk íróművészeinek munkáiban is sűrűn fordul elő ez a nyelvünkre nézve jellemző átszövődéses mondatfűzés” (uo. 9).

Mégis azt írja, „legközönségesebb ez a mondatátszövődés természetesen az előbeszédben, s így mindenekelőtt a népnyelvben. A művelt társalgási nyelvből csak egy-két példát említek” (Zolnai 1926: 9). Az írott nyelvbe való áttérjedése szerinte a beszélt nyelvi gyakorisága miatt történik: „A népnyelvben és az előbeszédben ennyire gyakori lévén ez az átszövődéses mondatfűzés, nem csoda, ha az egyébként iskolásabb mondat szerkesztést követő irodalmi nyelv is számtalan példáját szolgáltatja” (uo. 11). Érdekes, hogy a példái között sok a fordítás (például Petőfi Sándor és Arany János fordításai), illetve sok mondata van hírlapokból, publicisztikából is.

Szalamon Edit a beszélt nyelv mondattanáról szóló tanulmányában azt írja, hogy szerinte a beszélt nyelvet az elliptikusan szerkesztett mondatok túlsúlya, a közbevetett és beékelte mondatok gyakorisága mellett a mondatátszövődés is jellemzi (Szalamon 1978: 294). Ez a mondatátszövődésnek szentelt tanulmányok közül az egyik legalaposabb, és egyértelműen a beszélt nyelvhez köti a jelenséget. Összegzésében fogalmazza meg a szerző, hogy „a beszélt nyelv tárgyalt átszövődéses mondatalakulatait nem tekinthetjük kizárólag a mai magyar beszélt nyelv specifikumának (...). A nyelvi adatok arra utalnak, (...) hogy a beszélt nyelv specifikus, az írott nyelvtől különböző normái még sok tekintetben kidolgozatlanok” (uo. 303).

Haader Lea is főképp beszélt nyelvi jelenségnek tartja a mondatátszövődést: „a grammatika változásai (...) a mindennapok nyelvhasználatában, a napi kommunikációban kezdődnek el, apró hajszálereken indulnak meg” (Haader 1999: 289), és egy ilyen hajszálér a mondatátszövődés is, ami a mindennapi kommunikáció „egyik jellegzetessége” (uo.). A szerző nagy korpusz alapján vizsgálta az átszövődés fajtáit, és az adatai alapján arra a következtetésre jutott, hogy „az eredetileg beszélt nyelvi jelenség egyre inkább beletérjed az írásbeliségbe” (uo. 295). Nem csak napilapokban, regényekben talált sok adatot, hanem tudományos szövegekben is. A mondatátszövődés szerinte egyértelműen terjedőben van, a

beszélt nyelv egyre erősebben befolyásolja az írott nyelvet, „a beszélt nyelv mondattanának vizsgálatában pedig a mondatátszövődésnek kitüntetett helye van” (uo.).

É. Kiss Katalin csak annyiban említi a beszélt nyelvet, hogy a beszélt nyelvben előforduló átszövődések főmondati igéinek halmaza szerinte nyílt; tehát a beszélt nyelvben bármilyen ige szolgálhat „hídként” (alaptagként) (É. Kiss 1980: 86). A mondatátszövődés szakirodalma mellett érdemes még megemlíteni Lanstyák István beszélt nyelvnek szentelt könyvét, melyben a beszélt nyelvi szintaxis jellemzésekor ír a mondatátszövődésről is: „nem kis számban előfordulnak az írott nyelvben is, bár elsősorban kétségtelenül a beszélt nyelvre jellemzőek” (Lanstyák 2009: 112).

4. 3. A mondatátszövődés gyakorisági vizsgálata a beszélt nyelvi anyagokban

4. 3. 1. A vizsgált anyag, a vizsgálat menete, nehézségek

A vizsgálathoz hat beszélt nyelvi anyagot használtam, az 1. és a 2. *anyag* többszereplős „kerekasztal-beszélgetéses” műsorokat tartalmaz, a 3. és 4. iskolai tanórák lejegyzett változatait, az 5. és 6. pedig sportolókkal készített interjút. Az 1. *anyag* a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* ötödik kötetében található *Látókör*, *A nyelv világa*, *Panoráma* és *Játék a betűkkel* című műsor lejegyzett változata; az 5. *anyag* a szintén ebben a kötetben található *Öt szemközt* című műsor lejegyzett változata; a 3. és 4. *anyag* pedig a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* elektronikus változatában található négy iskolai óra lejegyzett változata¹. A lejegyzés nehézségeiről és elveiről, valamint a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* megszületéséről Keszler Borbála *Kötetlen beszélgetések mondat- és szövegtani vizsgálata* című tanulmánya ad összefoglalót (Keszler 1983: 164–7).

A 2. *anyag* *A tét* című műsor általam lejegyzett változata 2012-ből, a 6. *anyag* pedig szintén saját lejegyzés, a *Záróra fiataloknak* című műsor két adását foglalja magában. Saját lejegyzésem a fentiekhez igazodik – nyilvánvalóan fonetikai, de akár morfológiai vizsgálatra is teljesen alkalmatlan az így lejegyzett szöveg, ám összetett mondatok viszonyainak megállapítására vélhetően alkalmas.

Keszler Borbála a fent említett tanulmányban a szövegek mondatgrammatikai vizsgálatakor a megszakított mondatokkal, közbevetésekkel, módosító mondatrészekkel és szabálytalan szerkesztési módokkal foglalkozik. Sem a mondatátszövődésre, sem a beékelődésre nem tér ki, és gyakoriságra vonatkozó megállapításokat sem tesz. A mostani

---

¹ Ezúton szeretném megköszönni Keszler Borbála tanárnőnek, hogy rendelkezésemre bocsátotta a beszélt nyelvi kötetet és az elektronikus változatot tartalmazó cd-ket.

vizsgálatban arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen arányban található átszövődés egy beszélt nyelvi korpusz mondatainak tagmondatai között, emellett pedig megmutatom a beékelődések arányát is, hogy tisztán látható legyen a „maradék”, vagyis az egymáshoz lineárisan kapcsolódó tagmondatok aránya.

Itt kell kitérni arra, hogy mit tekintettem egységnek, azaz tagmondatnak a vizsgálat során. A hagyományos mondatkategória beszélt nyelvi korpusznál nem alkalmazható, ezért nem mondatokat, hanem tagmondatokat számoltam, de azok közül is csak azokat, amelyek szervesen kapcsolódnak egymáshoz. Nem vettem figyelembe a vizsgálatnál a szervetlenül kapcsolódó tagmondatokat (tagolatlan mondatok, megszólítások, indulatszók stb.), ugyanis ezek nem grammatikai, hanem kommunikációs, szemantikai kapcsolatban állnak a többi tagmondattal.

Az egész beszélt nyelvi anyag összesen 8955 tagmondatból áll, az egyes anyagrészek közel azonos nagyságúak (~1400-1500 tagmondattal), így viszonylag pontos képet kaphatunk a köztük lévő eltérésekről. Az időbeli vizsgálat során fontos volt, hogy az anyagok összehasonlíthatók legyenek, tehát olyanok (az 1. és a 2. esetében), amelyekben közel azonos számú beszélő viszonylag hasonló témáról beszélget egy moderáló műsorvezető irányításával, az adás élőben megy kötött tematikával, a résztvevők pedig szakértők (gazdasági szakemberek, politológusok, nyelvészek stb.). A 3. és a 4. anyag is összehasonlítható az iskolai tanórák megszokott mintái és kötött menete miatt. Az 5. és a 6. anyag esetében az interjú mindig sportolókkal zajlik, stúdióköörülmények között, de az adás élőben megy, nincsen benne vágás, így a szintaktikai szerkezetek nem sérülnek.

Az átszövődést tartalmazó mondatok mélyebb szerkezeti elemzése nem célja a fejezetrésznek (milyen mondatrész szövődik át, milyen szófajú szó/szavak, az alaptag milyen szófajú szó, más-e az átszövődött mondatrész mondatrészi szerepe, ha átszövődés nélkülivé alakítjuk a mondatot, milyen pozícióba szövődik át az adott mondatrész stb.), a fő kérdés ebben a részben az, hogy a beszélt nyelvi szintaxis valóban telített-e mondatátszövődéssel.

4. 3. 2. Az első anyagpár bemutatása

Az **1. anyag** a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* ötödik kötetében található *Látókör*, *A nyelv világa*, *Panoráma* és *Játék a betűkkel* című műsor lejegyzett változata 1976-ból. A *Beszélt nyelvi gyűjtemény* az ELTE BTK Mai magyar nyelvi tanszékének tulajdona, kötetei a tanszéken megtalálhatók, az idézett szövegrészek a kötet 159–179., 209–218., 1–14. és

15–27. lapjain olvashatók. Az anyag 1515 tagmondatból áll, mondatátszövődés összesen 13 található benne, ez a tagmondatok 0,85%-a, beékelődő tagmondatot pedig 58-at találunk, ez 3,82%. A lineáris kapcsolódású tagmondatok száma 1444 (95,31%).

Az átszövődéses mondatok a következők (az átszövődött mondatrészt aláhúzással jelölöm):

- (1) *El kell mondjam, hogy (...).* (kettős állítmány)
- (2) (...) egy... egy... egy térségnek a valamennyi szerve egy állami célcsoportot összehangoltan, fegyelmezetten végre kell, hogy hajtszon.
- (3) (...) ezek a lakások biztos, hogy drágábbak lesznek (...).
- (4) Itt azt hiszem, ebbe volt az alapvető hiba.
- (5) Itt az az igazság, hogy úgy kell összehangolt segítséggel, koordinált segítséggel ...ö ...a vállalat erőfeszítései, a tanács, a minisztériumnak az összehangolt segítségével megoldani a problémákat (...).
- (6) (...) a társadalomtudós jó, ha itt lesz ma (...).
- (7) (...) és talán ezt is kérjük meg, hogy adják be (...).
- (8) Ilyen értelemben tehát azt hiszem, számíthatunk arra, (...).
- (9) (...) szóval a história mondom, hogy régi (...).
- (10) (...) ezzel azt hiszem, hogy (...) lejáratva magát (...).
- (11) (...) játékosaink közül azt hiszem Vízvári Bélára emlékeznek (...).
- (12) (...) mind a két magyarázat azt hiszem, helytálló (...).
- (13) (...) ez is elég azt hiszem az előny tartásához (...).

Az (1)-essel jelölt mondatban az átszövődés kérdéses, hiszen csak igekötő kerül az alaptag elé, amelynek önálló mondatrészi szerepe nincs. Ezt a típust É. Kiss Katalin az átszövődéses mondatok közé veszi, lásd például É. Kiss 1979: 98, 103–4, 1983: 87–8, 1998: 159. A jelen fejezetben itt is az átszövődéses mondatok közé kerültek, a kérdésre bővebben a szerkezeti elemzéssel foglalkozó fejezetben térek ki.

A diplomamunkámban a 200 beszélt nyelvi adat elemzése után arra az eredményre jutottam (ami összhangban van Haader Lea szintén korpuszalapú vizsgálatának eredményeivel, illetve a Zolnai Gyula által említett példákkal), hogy az alanyi alárendelés a leggyakoribb az átszövődéses mondatok között. A kérdésről bővebben szintén a szerkezeti elemzést tartalmazó fejezetben lesz szó. Ebből az anyagból 5 mondat tartozik ide, és 8 a második leggyakoribb tárgyi alárendelésű mondatok közé.

Az alaptagok közül a diplomamunkámban alanyi tagmondategyüttesekben a leggyakoribbak ezek voltak: *kell, biztos, lehet, jó*. Tárgyi tagmondategyüttesekben: *tud,*

szeret, mond, hisz, gondol, kér (nagyreszt szintén összhangban Haader Lea, valamint Zolnai Gyula példáival). Ebben az anyagban két *kell*, egy *biztos*, egy *igazság*, egy *jó*, egy *kér*, egy *mond* és hat *hisz* alaptagú mondat található, amelyek nagyreszt igen gyakorinak számítanak. Bár nem nevezhető gyakorinak, az *igazság* alaptag is jelen volt a diplomamunkám korpuszában. Az *1. anyag* átszövődéses mondatairól elmondható, hogy az egész anyag tagmondataihoz képest gyakorinak kevésbé nevezhetők, a mondatátszövődés típusai közül viszont a leggyakoribbak közé tartoznak.

A **2. anyag** saját gyűjtésű, *A tét* című műsor egyik adásának lejegyzett anyaga, amely 1391 tagmondatból áll. A lejegyzett változat a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen elkérhető és megtekinthető. Ebben az anyagban 6 mondatátszövődés található, ez a tagmondatok 0,43%-a, beékelődéses tagmondat pedig 37, ez 2,65%. A lineáris kapcsolódású tagmondatok száma 1348, ez a tagmondatok 96,9%-a.

Az átszövődést tartalmazó mondatok a következők:

(14) (...) a kormányfőnek bizony vannak helyzetek, amikor döntenie kell (...).

(15) (...) még a reklám előtt szeretném, hogyha ő elindulna az a film (...).

(16) (...) ezt nem szabad, hogy elhiggye az ember (...).

(17) Ugyanakkor ez a megállapodás nem lehet, hogy az IMF vagy a Velencei Bizottság diktátuma legyen.

(18) (...) Navracsics Tibor kell, hogy eljuttassa ezt a kompromisszum egy lépést jobbra, egy lépést balra politikát.

(19) (...) Magyarország úgy tűnik, hogy folyamatosan (...) kapja a pofonokat.

Láthatjuk, hogy itt is az alanyi átszövődés dominál (4 tagmondategyüttes), amely mellett találunk egy tárgyi (15), és egy kijelölő/minőségjelzőst is (14). A jelzős alárendelő mondat megjelenése érdekes, a diplomamunkám egész, 400 mondatos korpuszában összesen egyetlen jelzős átszövődés volt található, amely minőségjelzős volt.

Az alaptagok itt is a gyakoribbak közül valók, alanyi tagmondategyüttesekben: *kell*, *lehet*, *(úgy) tűnik*, *szabad*, tárgyi tagmondategyüttesben: *szeret*. A jelzős átszövődéses mondat alaptagja a *helyzet*, maga a jelzős kapcsolat is olyannyira ritka, hogy Szalamin Edit csak alanyi és tárgyi alárendelésű mondatokról (Szalamin 1978: 296–7), Haader Lea pedig alanyi, tárgyi és „jóval ritkább” „kötött határozói” (a felsorolt példái mind aszemantikus határozók) alárendelésű mondatokról ír korpuszalapú vizsgálataiban (Haader 1998: 318–9, 1999: 290).

A 2. *anyag* tagmondatairól összefoglalóan elmondható, hogy az átszövődés egyáltalán nem gyakori közöttük, az átszövődéses mondatok nagyrészt a gyakori típusokba sorolhatók, ám van egy olyan is közöttük, amely egy ritka típus képviselője.

A fenti adatokból kiderült, hogy a két anyag között nincsen számottevő különbség az átszövődéses és a beékelődéses tagmondatok arányaiban, 0-1% és 3-4% körüli mindkettőben az összes tagmondathoz viszonyítva a számuk. Érdekes, hogy az időbeli távolság ellenére a gyakoriság majdnem teljesen ugyanúgy alakul a vizsgált anyagok tagmondatai között. A két anyag tagmondatarányai alapján a mondatátszövődés nem nevezhető gyakori jelenségnek a többszereplős beszélgetős műsorokban.

4. 3. 3. A második anyagpár bemutatása

A 3. *anyag* a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* iskolai tanórák lejegyzett változatát tartalmazó elektronikus korpuszából való, két a '80-as években felvett órát foglal magába. A *Beszélt nyelvi gyűjtemény* cd-n lévő anyagai az ELTE BTK Mai magyar nyelvi tanszékén megtalálhatók, az idézett szövegrészek a IX. *Iskolai órák 1983-1984* jelzésű adathordozón olvashatók 1A és 2A jelzéssel. Az anyag 1346 tagmondatból áll, mondatátszövődés összesen 1 darab található a benne, ez a tagmondatok 0,07%-a, beékelődő tagmondatot pedig 12-t találunk, ez 0,89%. A lineáris szerkesztés a tagmondatok között 1333, amely az anyag tagmondatkapcsolásának 99,03%-a.

Az átszövődést tartalmazó mondat a következő:

(20) (...) az állati testben mondtuk, hogy emberi tudat marad (...).

Ez a tagmondategyüttes tárgyi alárendelésű, alaptagja a *mond*, ami a leggyakoribb alaptagok közül való. Ha az első két anyag esetében azt mondtuk, hogy nem jellemző rájuk a mondatátszövődés, erre az arányra azt mondhatjuk, hogy teljesen elenyésző.

A 4. *anyag* szintén a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* iskolai tanórák lejegyzett változatát tartalmazó elektronikus korpuszából való, két 2000 után felvett órát foglal magába (2001, 2004). Az idézett szövegrészek az *Óraleírások* feliratú cd-n található 02óra és 81óra jelzéssel. Az anyag 1566 tagmondatból áll, mondatátszövődés ebben is csak 1 darab található, ez a tagmondatok 0,06%-a, beékelődő tagmondatot pedig 13-at találunk, ez 0,83%. Lineárisan 1552 tagmondat kapcsolódik az anyagban egymáshoz, ami a kapcsolások 99,1%-a.

Az átszövődést tartalmazó mondat a következő:

(21) Hány elektront kéne fölvegyen, hogy a nyolcast elérje? (kettős állítmány)

Ez a tagmondategyüttes alanyi alárendelésű, alaptagja a *kell*, ami a leggyakoribb alaptagok közé tartozik. Láthatjuk, hogy a második anyagpár esetében sincs változás az időbeli távolság hatására, a mondatátszövődés gyakorinak jóindulattal sem nevezhető bennük (0,06-0,07%), ahogy a beékelődés (0,8%) sem. A mondatátszövődésre talált egy-egy előfordulás mindkét esetben a gyakori típusba sorolható.

4. 3. 4. A harmadik anyagpár bemutatása

Az **5. anyag** a *Beszélt nyelvi gyűjtemény* ötödik kötetében található *Ötszemközt* című műsor lejegyzett változata 1975-ből (*Beszélgetés Iharos Sándorral*), az idézett szövegrészlet a kötet 102–137. lapjain olvasható. Az anyag 1474 tagmondatból áll, mondatátszövődés összesen 15 található benne, ez a tagmondatok 1,01%-a, beékelődő tagmondatot pedig 39-et találunk, ez 2,64%. Lineárisan 1420 tagmondat kapcsolódik egymáshoz az anyagban, ez a szerkesztésmód 96,33%-os a tagmondatok között.

Az átszövődéses mondatok a következők:

- (22) *Hát ez biztos, hogy így van.*
- (23) *Meg kell, hogy mondjam még neked (...).*
- (24) *Már az első ízéd sem olyan nagyon biztos, hogy így van, mondatod.*
- (25) *Meg kell, hogy mondjam, szomorúcska dolog volt.*
- (26) *Meg kell, hogy mondjam őszintén (...).*
- (27) *Gondolom, hogy közben kellett, hogy történjen valami.*
- (28) *Ez alatt biztos, hogy az volt.*
- (29) *El kell, hogy higgyék.*
- (30) *Négy polgárral kellett, hogy befejezd.*
- (31) *Ez még a szavazás, amit még azt hiszem, nem is fejezték be most.*
- (32) *Kezdeményezésed, amitől azt hiszem, azóta sem tudott a mi közép-, hosszútávfutásunk (...) igazán előre lépni.*
- (33) *Nehezen kezelhető ember voltam, amit lehet, hogy már megbántam azóta.*
- (34) *Jelentkeztél a Honvédnál, ahol gondolom, hogy szívesen fogadtak mindenkit.*
- (35) *Azt kell mondjam, nem tudok neked pontosan választ adni erre. (kettős állítmány)*
- (36) *Jöhet még 55 is, és ismét föl kell valamit ajánljunk. (kettős állítmány)*

A (23), (25), (26) és (29) számú mondatok esetében kérdéses az átszövődés, mert csak az igekötő szövődik az alaptag elé, aminek önálló mondatrészi szerepe nincs (lásd fent). A

(31), (32), (33) és (34) számú mondatokban az a jelenség figyelhető meg, amely a dolgozatban később, *ragátszövődés* néven kap bővebb kifejtést.

Az alaptagok itt is a gyakoribbak közül valók, alanyi tagmondategyüttesekben (12): *kell, lehet, biztos*, tárgyi tagmondategyüttesben (3): *gondol, hisz*. Az 5. anyag tagmondatairól is azt mondhatjuk, hogy az átszövődés nem gyakori közöttük, és ezek az átszövődések is a leggyakoribb típusokba sorolhatók.

A 6. *anyag* saját gyűjtésű, a *Záróra fiataloknak* című műsor két adása, az első 2011. augusztus 19-én került adásba (vendég: Berki Krisztián), a második pedig 2011. szeptember 26-án (vendég: Szávay Ágnes). Az anyag 1663 tagmondatból áll, az általam lejegyzett szöveg elkérhető és megtekinthető a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen.

Az anyagban 14 mondatátszövődés található, ez a tagmondatok 0,84%-a, beékelődéses tagmondat pedig 34, ez az anyag tagmondatainak 2,04%-a. Lineáris szerkesztéssel 1615 tagmondat követi egymást, ez a kapcsolódások 97,11%-át jelenti.

Az átszövődést tartalmazó mondatok a következők:

- (37) *Az Olimpián sem láttam, hogy maradandót alkotott volna.*
- (38) *A másik meg vitathatatlan, hogy Peking előtt volt.*
- (39) *Ez biztos, hogy a sportra vezethető vissza.*
- (40) *Én tornászként sem biztos, hogy végig tudom ülni azt a három órát.*
- (41) *Hát óriásinak kell, hogy legyen.*
- (42) *Milyen fájdalomküszöb kell, hogy legyen bennetek.*
- (43) *A magasságom nem biztos, hogy szép.*
- (44) *Én először ütőt nem is tudom, mikor törtem.*
- (45) *Ez biztos, hogy egészen más módon volt.*
- (46) *Meg kellett, hogy forduljon a fejedben.*
- (47) *Végülis fizikálisan tudod, hogy bajod van.*
- (48) *A tenyereimeket szeretném, ha olyan erősek lennének, mint a fonákjaim.*
- (49) *Ezt olyan jó, hogy mondod.*
- (50) *Ki kell, hogy hagyjak egy vagy két évet.*

A (46) és (50) számú mondatokban ismét csak az igekötő szövődik át (lásd fentebb). Látjuk, hogy ebben az anyagrészen is az alanyi alárendelés dominál (10 tagmondategyüttes), amely mellett több tárgyat is találunk (4). Az alaptagok újfent a gyakoribbak közül valók, alanyi tagmondategyüttesekben: *kell, biztos, jó, vitathatatlan*, tárgyi tagmondategyüttesekben: *tud, szeret, lát*.

4. 3. 5. A beszélt nyelvi anyag vizsgálati eredményeinek összegzése

Ahogy a fentiekből kiderült, sem a beszélgetős műsorok, sem az iskolai órák, sem az interjúk tekintetében nincs érdemleges változás a régebbi és az újabb anyagok mondatátszövődés-arányaiban. A lenti táblázat (1. táblázat) összefoglalja a legfontosabbakat:

1. táblázat

A hat beszélt nyelvi anyag összehasonlító táblázata

	<i>1. anyag</i> 1976	<i>2. anyag</i> 2012	<i>3. anyag</i> 1983-1984	<i>4. anyag</i> 2001, 2004	<i>5. anyag</i> 1975	<i>6. anyag</i> 2011
szó (db)	10 536	9395	7977	8666	?	?
tagmondat (db)	1515	1391	1346	1566	1474	1663
m.átszöv. (db)	13	6	1	1	15	14
m. átszöv. (%)	0,85	0,83	0,07	0,06	1,01	0,84
alárendelés	A, T	A, T, J (!)	T	A	A, T	A, T

Mint láthattuk, sem gyakoriságban, sem az alárendelés fajtájában és az alaptagokban nincs lényeges különbség a régebbi és az újabb szövegek között, kivételt csak a *3. anyag* kijelölő/minőségjelzős alárendelése jelent, amely unikumjelenségnek mondható.

4. 4. A mondatátszövődés gyakorisági vizsgálata az írott nyelvi anyagokban

4. 4. 1. A vizsgált anyag, a vizsgálat menete

A vizsgálathoz hat írott nyelvi anyagot használtam, a *7. és a 8. anyag* a *Népszabadság* című napilap egy-egy számát tartalmazza, a *9. és a 10. a Magyar Nemzet* egy-egy számát, a *11. és a 12. pedig a Nők Lapja* egy-egy számát. A lapokból úgy válogattam össze a cikkeket, hogy közel azonos nagyságú anyagot adjanak ki, hogy az összehasonlítás minél pontosabb legyen. Egységnek, azaz tagmondatnak ebben az esetben is azokat tekintettem, amelyek szervesen kapcsolódnak egymáshoz.

A teljes írott nyelvi anyag összesen 8752 tagmondatból áll, az egyes anyagok itt is közel azonos nagyságúak (~1400-1500 tagmondat), így nem csak a köztük lévő eltéréseket lehet vizsgálni, hanem lehetőség nyílik a beszélt nyelvi adatokkal való összehasonlításra is. Az időbeli vizsgálathoz ugyanannak a kiadványnak a két példányából válogattam a

cikkeket. Az átszövődést tartalmazó mondatok mélyebb szerkezeti elemzésétől ezúttal is eltekintek. Az egyik kérdés az, vajon van-e eltérés az időben egymástól távol lévő írott nyelvi anyagok között, a másik pedig, hogy az írott nyelvi szintaxisban valóban kevesebb-e az átszövődés, mint a beszélt nyelvben.

4. 4. 2. A negyedik anyagpár bemutatása

A **7. anyag** a *Népszabadság* 1977. július 17-i számából válogatott cikkeket tartalmazza, 1397 tagmondatból áll, és mondatátszövődés nem található benne. Beékelődést 42-t találunk a tagmondatok között, ez 3,04%. A tagmondatok 1355 esetben lineárisan kapcsolódnak, ami 96,99%.

A **8. anyag** a *Népszabadság* 2012. július 17-i számából válogatott cikkeket tartalmaz, 1472 tagmondatból áll, és mondatátszövődés ebben az anyagban sem található. Beékelődő tagmondat 28 van az anyagban, ez a tagmondatok 1,90%-a. Lineáris szerkesztésű tagmondat 1444 található a cikkekben, ami a kapcsolódások 98,09%-a.

4. 4. 3. Az ötödik anyagpár bemutatása

A **9. anyag** a *Magyar Nemzet* 1977. július 17-i számából válogatott cikkeket tartalmaz, 1385 tagmondatból áll, és mondatátszövődés nem található benne. 26 beékelődést találunk a tagmondatok között, ami 1,93%. A lineárisan kapcsolódó tagmondatok száma 1359, ez 98,12%.

A **10. anyag** a *Magyar Nemzet* 2012. július 17-i számából válogatott cikkeket tartalmaz, 1470 tagmondatból áll, és mondatátszövődés itt sem található. Beékelődő tagmondat 19 van az anyagban, ez 1,29%. A lineáris szerkesztésű tagmondatok száma 1451, ez a tagmondat-kapcsolódások 98,70%-a.

4. 4. 4. A hatodik anyagpár bemutatása

A **11. anyag** a *Nők Lapja* 1975. november 8-i számából válogatott cikkeket tartalmaz, 1460 tagmondatból áll. Egyetlen mondatátszövődés található benne, ez a tagmondatok 0,06%-a, beékelődéses tagmondat pedig 20, ez 1,36%. A többi tagmondat lineárisan kapcsolódik (1439), ami 98,56%.

Az átszövődést tartalmazó mondat a következő:

(51) (...) emberi érzéseitől is meg kellett volna hogy fossa.

Ez a tagmondategyüttes alanyi alárendelésű, alaptagja a *kell*, ami a leggyakoribb alaptagok közé tartozik.

A **12. anyag** a *Nők Lapja* 2012. augusztus 1-jei számából válogatott cikkeket tartalmaz, 1568 tagmondatból áll. Mondatátszövődés 2 található benne, ez a tagmondatok 0,12%-a, beékelődés pedig 37, ez 2,35%. Lineárisan 1529 tagmondat kapcsolódik az anyagban, ami 97,51%.

Az átszövődést tartalmazó mondatok a következők:

(52) (...) az az életvitel most lehet, hogy ellenszenvet vált ki.

(53) (...) de hovatovább be kellett lássam, ez nem képezi alku tárgyát a sorssal (...). (kettős állítmány)

Az (53) számú mondatban szintén csak az igekötő szövődik át (lásd fent). Ebben az anyagrészen is alanyi alárendeléseket találunk, és az alaptagok is a gyakoriak közül valók: *lehet*, *kell*. Láthatjuk, hogy az írott nyelvi anyagpárok esetében nincs jelentősebb változás az időbeli távolság hatására, a mondatátszövődés gyakorinak egyáltalán nem nevezhető bennük, ahogy a beékelődés sem. A mondatátszövődésre talált három előfordulás a gyakori típusokból való.

4. 4. 5. Az írott nyelvi anyag vizsgálati eredményeinek összegzése

Ahogy a fentiekből kiderült, egyik írott nyelvi anyagpár esetében nincs lényeges változás a régebbi és az újabb anyagok mondatátszövődés-arányaiban. A lenti táblázat (2. táblázat) összefoglalja a legfontosabbakat:

2. táblázat

A hat írott nyelvi anyag összehasonlító táblázata

	7. anyag 1977	8. anyag 2012	9. anyag 1977	10. anyag 2012	11. anyag 1975	12. anyag 2012
tagmondat (db)	1397	1472	1385	1470	1460	1568
m.átszöv. (db)	0	0	0	0	1	2
m. átszöv. (%)	0	0	0	0	0,06	0,12
alárendelés	-	-	-	-	A	A

4. 5. A beszélt és az írott nyelvi anyag összehasonlítása

A beszélt nyelvi anyag összesen 8955 tagmondatból áll, 50 átszövődést tartalmaz, ez a teljes anyag 0,58%-a. Az írott nyelvi anyag 8752 tagmondatból áll, 3 mondatátszövődés található benne, ami az anyag 0,03%-a. Az adatokból az derül ki, hogy a két anyag között az átszövődéses tagmondatok arányaiban igen számottevő különbség található. A vizsgálat alapján a hipotézis beigazolódott, ugyanis a beszélt nyelvi anyagban majdnem hússzor nagyobb a mondatátszövődés aránya, mint az írott nyelvi anyagban.

Ezen vizsgálat alapján az a gondolat megdőlni látszik, hogy a beszélt nyelvben „gyakori” a mondatátszövődés, legalábbis a lineáris szerkesztésmódhoz képest – kérdés persze, hogy mit tekintünk „gyakorinak”, de a 0,58%-os arány azt mutatja, hogy (legalábbis ezen felmérés alapján) a mondatátszövődés nem kiugróan gyakori jelenség a beszélt nyelvi mondatépítésben.

Az a feltevés viszont megerősödni látszik, hogy a beszélt nyelvben az írott nyelvhez képest gyakoribb a mondatátszövődés. A fenti két vizsgálati érték azt mutatja, hogy a beszélt nyelvben 19x annyi a mondatátszövődés, mint az írott nyelvben, bár az előfordulások csekély száma miatt ezek az értékek óvatosan kezelendők. Ennek ellenére a különbség szignifikánsnak mondható.

4. 6. A mondatátszövődés gyakorisága néhány beszélt és írott nyelvi szövegtípusban

4. 6. 1. A mondatátszövődés gyakorisága egy különleges beszélt nyelvi szövegtípusban, a „gazdinyelvben”

4. 6. 1. 1. A vizsgálat paraméterei

Az utóbbi években folytatott kutatásaim közül az egyik az interspecifikus kommunikáció grammatikai jelenségeit érinti. Foglalkoztam az úgynevezett *gazdinyelv*, azaz a családi állatokkal való „beszélgetés” szófajtani és mondattani jelenségeivel, amely kutatások eredményei közül a mondatátszövődés gyakoriságának bemutatása talán jelen dolgozatban sem haszontalan – további adalékokkal szolgálhat a jelenség mai magyar nyelvbeli gyakoriságának kérdéséhez. A most következő eredmények részletes leírása és a kutatás további eredményei elérhetőek *Az interspecifikus kommunikáció szintaktikai jellegzetességeiről* című tanulmányomban (Balázs Géza – Lengyel Klára szerk. 2018. *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések*, ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter (IKU) – Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest, 277–286.).

A vizsgálathoz használt kísérletek és kérdőívek anyaga az ELTE TÓK Magyar nyelvi diákműhelyének keretében született és születik folyamatosan. Az általam készített öt kísérlet lejegyzett anyaga összesen 2872 szövegszót tartalmaz; a diákműhely teljes anyaga 22 kísérletből áll körülbelül 12.000 szövegszó terjedelemben. A kísérletek forgatókönyve és paraméterei a fent említett tanulmányban olvashatók. A felhasznált videóanyagok és a szövegek lejegyzett változata megtalálható az ELTE TÓK Magyar nyelvi diákműhelyében, illetve elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen.

4. 6. 1. 2. A mondatátszövődés gyakorisága a gazdinyelvben

A diákműhely teljes lejegyzett anyagában (12.000 szó) összesen csupán két mondat tartalmaz átszövődést. Az egyik a saját, öt kísérletből álló anyagomban (2872 szó), a HK_2 jelű szövegben található: [*Jó, hát ez így belement a szádba, igen,*] *ez nem biztos, hogy ér.* Az alárendelés típusa alanyi, a főmondatbeli alaptag a *biztos* melléknév, alanyi a mellékmondat, és mellékmondatbeli alany szövődik bele a főmondatba. A mellékmondat alanya alanyesetű szóként kerül a főmondatba ($A \rightarrow A$). *Jó, hát ez így belement a szádba, igen, ez [E/3.] nem biztos (az) [E/3.], hogy ér (ez).* $\rightarrow$ *Nem biztos, hogy ez ér.*

A teljes anyag másik átszövődéses mondata a PDG_6. jelű szövegben található: *De ahhoz itt kell maradj!* Az alárendelés típusa szintén alanyi, főmondatbeli alaptagja a *kell*, alanyi a mellékmondat, és mellékmondatbeli helyhatározó szövődik át a főmondatba, megtartva szintaktikai szerepét ($H \rightarrow H$). *De ahhoz itt kell maradj!* $\rightarrow$ *De ahhoz az kell, hogy itt maradj!*

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ritka a mondatátszövődés az ember-állat kommunikációban. Az alacsony előfordulási arány okaként kell említeni az ilyen szövegek jellegét: az ember többségében rövid, tömondatokat használ, igen kevés az összetett mondat, tehát nem meglepő, hogy nagyon ritka a mondatátszövődés is.

4. 6. 2. A mondatátszövődés gyakorisága a mesékben

4. 6. 2. 1. A vizsgálat paraméterei

Az utóbbi években folytatott kutatásaim közül a másik a különböző típusú mesék grammatikai jelenségeit érinti. A most következő vizsgálathoz felhasznált anyag körülbelül 27 000 szövegszót tartalmaz, három részben. Az egyik Illyés Gyula *Hetvenhét magyar népmese* című könyve (Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1986), az ebből felhasznált

mesék a következők: *Kacor király; A kakas és a pipe; Fábólfaragott Péter; A diákot erővel királlyá teszik; Ribike; Az égigérő fa* – összesen 12 232 szó terjedelemben. Az anyag másik része Csukás István *Oriza-Triznyák* című könyve (Magyar Könyvklub, Budapest, 1996), a felhasznált fejezetek a következők: *Hogyan kerül Mirr-Murr, a kandúr, Slukk Ödön kabátzsebébe; Mirr-Murr megismerkedik a Piktórral, és modellt ül neki; Oriza-Triznyák; A harmadik próba; Mirr-Murr harmadik levele barátaihoz; Egy esőcsatorna könyökcsovérére kitűzik a titkos jelet; A Legnagyobb Kóbor Macska üdvözlése; Egyéb kóbor macskák; Plomba Pál története; Körmös története; Mirr-Murr negyedik levele barátaihoz; Vissza az úton* – összesen 12 200 szó terjedelemben. Az anyag harmadik része Borbáth Péter *Együtt a Pörkeföldre* című meseregénye (Csimota Könyvkiadó, Budapest, 2019), a felhasznált fejezetek: *Második rész: Borostyánállapot; Harmadik rész: Az álommángorlás előnyeiről; Kilencedik rész: A zajkereskedő érkezése; Tizedik rész: Mirminyó álma; Tizenegyedik rész: Elhagyni bunkert, barlangot és Tizenkilencedik rész: A pörkeföldi piacon* – 3205 szó terjedelemben.

Fontos, hogy nem nép- és műmesei szöveganyagokról van szó, mindhárom anyagrész írott nyelvi, irodalmi jellegű szöveg. Az Illyés Gyula-féle anyag viszont jellegénél fogva talán közelebb áll a szóbeliséghez, ezért érdekes lehet a két 12.000 szavas szövegrész összehasonlítása – egyrészt egymással, másrészt a fentebb bemutatott gazdinyelves anyaggal. A gazdinyelves saját anyagom 2872 szót tartalmaz, ezért az *Együtt a Pörkeföldre* hat választott fejezete hasonló terjedelmű anyagot ad ki (3205 szó).

4. 6. 2. 2. A mondatátszövődés gyakorisága a *Hetvenhét magyar népmese* választott meséiben

A teljes anyagrészben (6 szöveg, 12 232 szó) egyetlen mondat tartalmaz „tisztá” átszövődést. A mondat: *Most a borsóval nem kellett, hogy baja legyen.* → *Most nem kellett, hogy a borsóval baja legyen.* Az alárendelés típusa alanyi, az alaptag a *kell*, alanyi mellékmondatból aszemantikus határozó szövődik át, nem változik a szintaktikai szerepe. További 7 kérdéses eset (határeset) figyelhető meg az anyagban. Két esetben a főmondatban is lehet értelmezni az átszövődött mondatrészt. A mondatok: *Most igazán azt hiszem, nem tudod az én parancsolatomat megtenni* (→ *Igazán azt hiszem, most nem tudod az én parancsolatomat megtenni.*); *No, mikor ez a szántótaliga az ajtó elé áll magától, és a malomkő felmegyen a szántótaligára, a bor pedig vízzé változik, a pálinka meg piros vérré, akkor tudja meg, hogy én meghaltam.* (→ *No, mikor ez a szántótaliga az ajtó elé áll*

magától, és a malomkő felmegyen a szántótaligára, a bor pedig vízzé változik, a pálinka meg piros vérré, tudja meg, hogy akkor én meghaltam.). Az alárendelés mindkét mondatban tárgyi, az alaptagok a *hisz* és a *tud*, tárgyi mellékmondatokból időhatározó szövődik át a főmondatba. Az időhatározó ilyen szempontból elég különleges, hiszen több esetben valóban nehéz eldönteni, hogy a főmondat vagy a mellékmondat idejét jelöli-e meg.

A szövegek egyik mondatában szervesen kapcsolat található a tagmondatok között. A mondat: *Ez [a vászon] igen, keresztülmegy, de nem tudom, meglesz-e vagy se akkorán, amekkorának rendeltem!* (→ *Igen, ez [a vászon] keresztülmegy, de nem tudom, meglesz-e vagy se akkorán, amekkorának rendeltem!*). Az *ez* egyértelműen a *keresztülmegy* állítmány alanya, a szervesen kapcsolódás miatt viszont nem beszélhetünk főmondatról és mellékmondatról, ezért talán átszövődésről sem, inkább közbevetésről. A szervesen kapcsolat miatt alaptagot sem találunk, az *igen* önálló tagmondat, és alanyesetű szó kerül elé.

A fenti eseteken kívül négy olyan mondat található még az anyagrészben, amelyek értelmezős alárendelésként vagy magyarázó mellérendelésként is értelmezhetőek, így nem feltétlenül található bennük mondatátszövődés. A mondatok: *Megmutatom a lovakat is, hogy hol vannak és hogy milyenek.* (→ *Megmutatom azt is, hogy a lovak hol vannak és milyenek.*); *Megpróbálja az ajtót, hátha mégis nyitva van.* (→ *Megpróbálja, hátha mégis nyitva van az ajtó.*); *Meglátta János a feleségét, hogy sírva mos a kútnál.* (→ *Meglátta János, hogy a felesége sírva mos a kútnál*; *Heverészett, és nézte a lovait, hogy legelnek.* → *Heverészett, és nézte, hogy legelnek a lovai.*). Mindegyik mondat esetében tárgyi az alárendelés, az alaptagok a *megmutat*, *megpróbál*, *meglát* és *néz*, és mind a négy esetben tárgyi mellékmondatból szövődik át alany tárgygyá a főmondatbeli ige hatására. A felhasznált meseanyag eléggé telített értelmezős alárendeléssel, ez valószínűleg a szóbeliséghez közel álló jellegével magyarázható, hiszen talán könnyebb úgy szöni egy történetet, hogy utólag tesz hozzá a mesélő még valamit a már elmondottakhoz.

4. 6. 2. 3. A mondatátszövődés gyakorisága az *Oriza-Triznyák* választott fejezeteiben

A 12 fejezetben (12 200 szó) összesen 5 mondatban található „tisztá” típusú átszövődés. A mondatok: (1) *Valahogy mégiscsak meg kellett hogy szólítsalak!* → *Mégiscsak az kellett, hogy valahogy megszólítsalak!*; (2) *Ilyen nagy étteremben lehetetlen, hogy ne egyenek halat.* → *Lehetetlen, hogy ilyen nagy étteremben ne egyenek halat*; (3) *És ezért még nem is*

kérem, hogy megtapsoljatok. → És még nem is kérem, hogy ezért megtapsoljatok; (4) De ezt [az ötödik paragrafust] már mondtam, hogy miért [olvasgattam, betűzgettem]! → De már mondtam, hogy ezt miért!; (5) Az [a levél] legalább két nap [kell/lesz], míg megérkezik! → Legalább két nap [kell/lesz], míg az megérkezik!

Az alárendelés típusa az (1), (2), (5) mondatban alanyi, illetve az (5)-ben lehet időhatározóiként is értelmezni, akkor viszont létige az alaptag. A (3) és (4) mondatban tárgyi az alárendelés. Az alaptagok: *kell* (1), *lehetetlen* (2), *kér* (3), *mond* (4) és *[kell/lesz]* (5); alanyi és tárgyi mellékmondatokból szövődik át mondatrész a főmondatba. Az (1) mondat esetében módhatározó, a (2) esetében helyhatározói szerkezet, a (3)-nál okhatározó, a (4)-nél tárgy, az (5) esetében pedig alanyesetű szó szövődik át, egyik esetben sem változik az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe.

További két kérdéses eset (határeset) található az anyagrészen; az egyik esetben lehet a főmondatban is értelmezni a mondatrészt. A mondat: Ma érzem, hogy jó üzletet fogok csinálni! (→ Érzem, hogy ma jó üzletet fogok csinálni!). Az alárendelés tárgyi, az alaptag az *érez*, tárgyi mellékmondatból időhatározó szövődik át a főmondatba; fentebb, a *Hetvenhét magyar népmese* anyagrésszében is akadt példa hasonló szerkezetre.

A másik határeset elemezhető értelmezős alárendelésként vagy magyarázó mellérendelésként is. A mondat: A szelet hallgatja meg az ember, ahogy huhog a kéményben. (→ Azt hallgatja meg az ember, ahogy a szél huhog a kéményben.). Az alárendelés ebben az esetben is tárgyi, az alaptag a *meghallgat*, a tárgyi mellékmondatból az alany tárgygyá szövődik át a főmondatba a főmondati tárgyas ige hatására. Ilyen szerkezetre is volt már példa fentebb.

4. 6. 2. 4. A mondatátszövődés gyakorisága az *Együtt a Pörkeföldre* választott fejezeteiben

A hat vizsgált fejezet anyagában (3205 szó), és valójában a teljes mesekönyvben is csupán négy mondat tartalmaz átszövődést. Ebből három az *Elhagyni bunkert, barlangot*, egy pedig *A pörkeföldi piacon* fejezetben található. A mondatok: (1) – De ide nem biztos, hogy... [visszajövünk] → – De nem biztos, hogy ide... [visszajövünk]; (2) – Tudom, ide nem biztos, hogy visszajövünk. → Tudom, nem biztos, hogy ide visszajövünk; (3) – A te fantasztikus álomszipkával és az álommángorlóddal azonban lehet, hogy több sikerünk lenne. → – Azonban lehet, hogy a te fantasztikus álomszipkával és az álommángorlóddal több sikerünk lenne. Az első két mondat lényegét tekintve ugyanaz; az egyik szereplő mondata megszakad, és egy másik fejezi be a gondolatot. A mondatok alanyi

alárendelésűek, alaptagjuk a *biztos*, alanyi mellékmondatból szövődik át helyhatározó a főmondatba. A harmadik mondat szintén alanyi alárendelésű, alaptagja a *lehet*, egész szintagmacsoport szövődik át benne az alanyi mellékmondatból a főmondatba. Az átszövődés kicsit kérdéses (határeset) a negyedik mondatban, ugyanis talán a főmondatban is lehet értelmezni az átszövődött mondatrészt. A mondat: (4) *Itt mindennek megvolt a helye, de ott azt sem tudhatja, mi vár majd rá.* → *Itt mindennek megvolt a helye, de azt sem tudhatja, ott mi vár majd rá.* Az alárendelés tárgyi (kitett utalószóval), az alaptag a *tud*, tárgyi mellékmondatból helyhatározó szövődik át helyhatározóként a főmondatba. A három anyagrész alapján ritkának mondható a mondatátszövődés a mesékben.

4. 6. 3. A mondatátszövődés gyakorisága különböző szövegtípusokban

Ahogy láttuk, a gazdinyelves beszélt nyelvi anyagban (kb. 12.000 szó) 2 átszövődéses mondat volt, míg a hasonló terjedelmű *Hetvenhét magyar népmese* anyagában 1 (ill. 7 kérdéses), az *Oriza-Triznyák* anyagában pedig 5 (ill. 2 kérdéses). A két meseanyag közötti eltérés nem számottevő. A gazdinyelves anyaggal való összehasonlítás is azt mutatja, hogy a szövegek nagyon eltérő mivolta ellenére a mondatátszövődés gyakoriságában nincs lényeges különbség.

A kisebb terjedelmű anyagok esetében a saját öt kísérletből álló gazdinyelves anyagomban (2872 szó) 1 mondat tartalmazott átszövődést; az *Együtt a Pörkeföldre* fejezeteiből (3205 szó) pedig 3 (ill. 1 kérdéses). Az eltérés itt is csekély, de azt mindenképpen hozzá kell tenni, hogy egyrészt igen eltérő jellegű szövegekről van szó, másrészt a vizsgált anyagok nem túl nagy terjedelműek. Ennek a vizsgálatnak a célja csupán az volt, hogy néhány további adattal járuljon hozzá a fejezet első részében bemutatott vizsgálat eredményeihez.

4. 7. Összefoglalás

Dolgozatom jelen fejezetében arra a kérdésre kerestem a választ, hogy sokak vélekedésének megfelelően jellemző, gyakori jelensége-e a mondatátszövődés a beszélt nyelvi szintaxisnak. A fejezet fő részében a hat anyag tagmondatainak elemzése azt mutatja, a lineáris szerkesztésmódhoz képest a mondatátszövődés – bár találunk rá példát – egyáltalán nem gyakori a tagmondatszerkesztésben (az egész anyagban 0,58%). Még a

beékelődéshez képest is igen alacsony a száma, pedig beékelődés is csak igen kis arányban található a vizsgált anyag tagmondatai között.

A mondatátszövődés a teljes, 17 707 tagmondatos anyagban sem mondható gyakorinak – 0,31% az aránya a lineáris mondatépítéshez képest. A vizsgálat során azt is láttuk, hogy az átszövődött mondatok nagyrészt a gyakoribb típusokba sorolhatók (egy kivétellel), mondhatni a tipikus megvalósulásokat mutatják. Az anyagok időbeli távolsága nem mutat jelentős eltérést sem gyakoriságban, sem strukturálisan.

Ha viszont úgy tesszük fel a kérdést, hogy az írott nyelvhez képest gyakori-e a mondatátszövődés a beszélt nyelvben, már teljesen más választ kapunk. Összehasonlítva a fő rész beszélt és írott nyelvi adatait, láthatjuk, hogy a beszélt nyelvi szövegekben 19x annyi átszövődéses mondat található, ami az adatok csekély száma ellenére szignifikáns különbségnek mondható.

További kutatásokra természetesen szükség van; minél több korpuszalapú vizsgálat lenne szükséges ahhoz, hogy megbízható adatokat kapjunk a beszélt nyelv mondatainak grammatikai jellegzetességeiről. Érdekes lenne nyelvjárási szövegeket is bevonni a vizsgálatba, hogy meglássuk, a nyelvjárásokban vajon gyakori vagy gyakoribb-e a mondatátszövődés a köznyelvhez képest. Ez a rövid vizsgálat remélhetőleg hozzájárult ahhoz, hogy ösztönözzön a beszélt nyelvi mondatok tagmondat-kapcsolódásának alaposabb felderítésére.

5. A mondatátszövődés szerkezeti vizsgálata korpusz alapján

5. 1. Bevezetés

A dolgozat jelen fejezete saját korpusz alapján próbálja meg felrajzolni a mondatátszövődés legfőbb szerkezeti jellegzetességeit az alárendelés fajtája, a főmondatbeli alaptagok és az átszövődött mondat szintaktikai viszonyainak vizsgálatával. A korpusz két részből áll: az első összesen 1000 darab tallózó gyűjtésű mondatot tartalmaz, 500 beszélt és 500 írott nyelvi adatot. A második 815, szintén tallózó gyűjtésű mondatot tartalmaz, 15 beszélt és 800 írott nyelvi adatot. Először az 1000 mondatos anyagot mutatom be, majd a frissebb gyűjtésű, főleg írott nyelvi adatokat tartalmazó részt, közben össze is hasonlítom a két anyagot. Az 1000 mondatos anyag vizsgálatának egy része megjelent tanulmány formájában (Drávucz Fanni – Haindrich Helga Anna – Horváth Krisztina szerk. 2014. *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolája „Félúton 9.” Konferenciájának kiadványa*, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 101–118.).

Az átszövődött mondatok szerkezetével és szintaktikai vizsgálatával eddig nem sok szakirodalmi forrás foglalkozott (Zolnai 1926, Szalamin 1978, É. Kiss 1998, Haader 1998), és ezek közül is csupán Zolnai Gyula, Szalamin Edit és Haader Lea munkájában található behatóbb elemzés nagyobb élőnyelvi korpusz alapján. A dolgozatnak célja a szakirodalmi források és a saját eredmények egybevetése is; leginkább Haader Lea és Szalamin Edit munkájának felhasználásával.

A dolgozat jelen fejezete alapvetően az átszövődött mondatok szintaktikai vizsgálatával foglalkozik a beszélt és írott nyelvi adatokból összeálló korpusz alapján. A két alkörpusz közel azonos adatmennyisége magában hordozza az összehasonlítás lehetőségét; a teljes alkörpuszok vizsgálata mellett az 1000 mondatos anyag esetében az elemzési szempontoknál vizsgálom a beszélt és írott nyelvi adatok közötti esetleges különbségeket is. A szerkezeti vizsgálat főbb szempontjai a következők: az alárendelés típusa és a mellékmondatok fajtái; a főmondatbeli alaptagok; az átszövődött egység mondatrészi szerepe, valamint helye az átszövődött és a visszaalakított mondatban.

A dolgozat valós nyelvi adatokat tartalmazó elég nagy korpusz alapján mutatja be a mondatátszövődés megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait, a hozzá kapcsolódó problémaköröket, és remélhetőleg hozzájárul a jelenség szerkezeti jellegzetességeinek alaposabb megismeréséhez.

5. 2. A mondatátszövődés jelenségének vizsgálata az 1000 mondatos alkorpusz alapján

5. 2. 1. Adatgyűjtés

Az 1000 mondatos alkorpusz két részből áll: saját gyűjtésű mondatokból, illetve a Haader Lea tanárnőtől még a diplomamunkámhoz cédulákon kapott mondatokból². Haader Lea tanárnőtől összesen 134 mondatot kaptam, a saját gyűjtésem pedig 866 mondatot tartalmaz, így egy összesen 1000 mondatos alkorpusz állt rendelkezésre, 500 írott és 500 beszélt nyelvi adattal.

Az adatok gyűjtése 2010 márciusától 2013 augusztusáig tartott; a szakdolgozatomban használt 400 mondathoz 600-at gyűjtöttem a doktori iskola első két éve alatt. Az alkorpusz írott nyelvi része regényekből, folyóiratokból, magazinokból, heti- és napilapokból, novelláskötetektől, szakszövegekből stb. vett mondatokat tartalmaz, a legtöbb 2000 utáni kiadású, tehát viszonylag friss szövegek alkotják. A beszélt nyelvi adatok túlnyomó többségét családtagok, szaktársak, barátok, tanárok szolgáltatták, és jó pár mondat származik különféle élőben elhangzott rádió- vagy tévéfelvételből is.

A mondatok pontos adatait a dolgozat végén mellékletben csatolva közlöm (1. melléklet). A dolgozatban folyó szövegben az egyszerűség és könnyebb áttekinthetőség érdekében csak magukat a mondatokat közlöm.

5. 2. 2. A mondatok alárendelés-típusai

Az alkorpuszban található mondatok a következő alárendelés-típusokba sorolhatók: **Alanyi**: beszélt nyelvi: 277 (a beszélt nyelvi adatok 55,4%-a), írott nyelvi: 428 (az írott nyelvi adatok 85,6%-a), összesen **705** mondat (az összes mondat 70,5%-a). **Tárgyi**: beszélt nyelvi: 183 (a beszélt nyelvi adatok 36,6%-a), írott nyelvi: 64 (az írott nyelvi adatok 12,8%-a), összesen **247** mondat (az összes mondat 24,7%-a). **Állítmányi**: beszélt nyelvi: 1 (a beszélt nyelvi adatok 0,2%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **1** mondat (az összes mondat 0,1%-a).

Aszemantikus határozói: beszélt nyelvi: 23 (a beszélt nyelvi adatok 4,6%-a), írott nyelvi: 2 (az írott nyelvi adatok 0,4%-a), összesen **25** mondat (az összes mondat 2,5%-a).

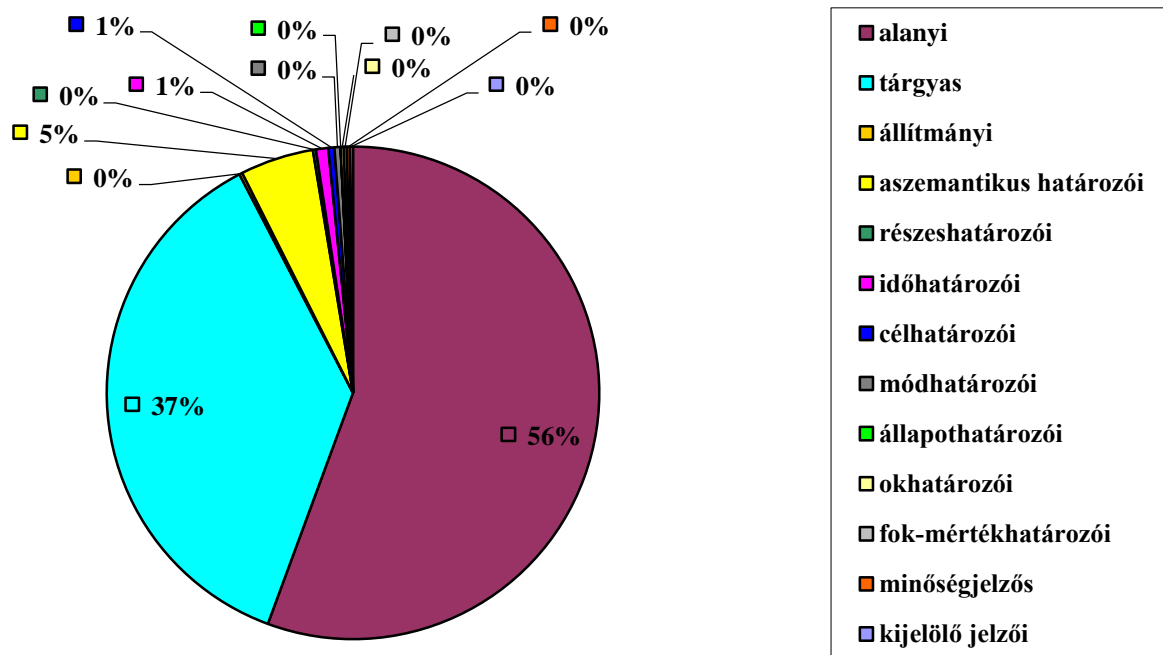
Részeshatározói: beszélt nyelvi 1 (a beszélt nyelvi adatok 0,2%-a), írott nyelvi: 4 (az írott

---

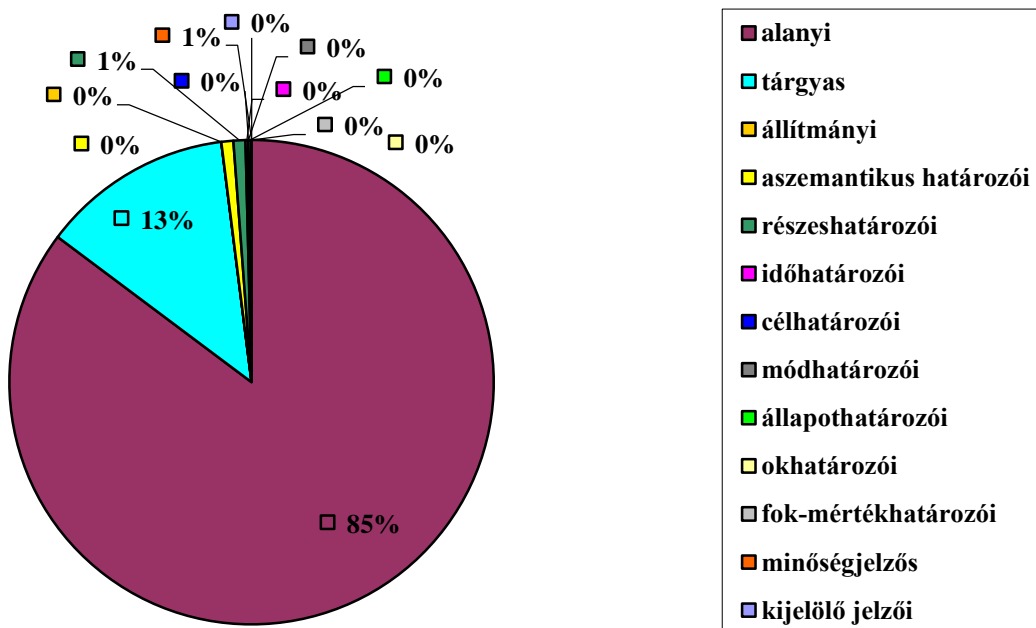
² Itt szeretném megköszönni Haader Lea tanárnő segítségét, aki 60 írott nyelvi és 74 beszélt nyelvi adatot bocsátott önzetlenül rendelkezésemre.

nyelvi adatok 0,8%-a), összesen **5** mondat (az összes mondat 0,5%-a). **Időhatározói** (feltételes jelentésárnyalattal): beszélt nyelvi: 4 (a beszélt nyelvi adatok 0,8%-a), írott nyelvi: 1 (az írott nyelvi adatok 0,2%-a), összesen **5** mondat (az összes mondat 0,5%-a). **Okhatározói**: beszélt nyelvi: 2 (a beszélt nyelvi adatok 0,4%-a), írott nyelvi: 2 (az írott nyelvi adatok 0,4%-a), összesen **4** mondat (az összes mondat 0,4%-a). **Célhatározói**: beszélt nyelvi: 2 (a beszélt nyelvi adatok 0,4%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **2** mondat (az összes mondat 0,2%-a). **Módhatározói**: beszélt nyelvi: 2 (a beszélt nyelvi adatok 0,4%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **2** mondat (az összes mondat 0,2%-a). **Állapothatározói**: beszélt nyelvi adat nincs, írott nyelvi adat: 1 (az írott nyelvi adatok 0,2%-a), összesen **1** mondat (az összes mondat 0,1%-a). **Fok-mértékhatarozói**: beszélt nyelvi: 1 (a beszélt nyelvi adatok 0,2%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **1** mondat (az összes mondat 0,1%-a).

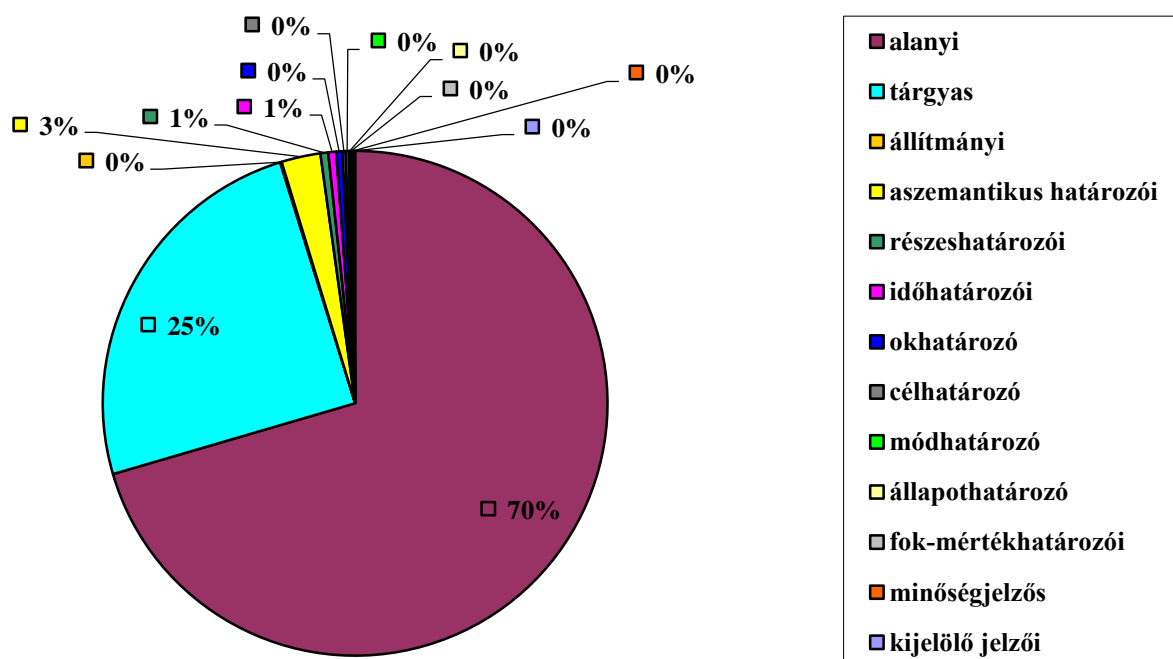
Minőségjelzős: beszélt nyelvi: 1 (a beszélt nyelvi adatok 0,2%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **1** mondat (az összes mondat 0,1%-a). **Kijelölő jelzői**: beszélt nyelvi: 1 (a beszélt nyelvi adatok 0,2%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **1** mondat (az összes mondat 0,1%-a). **Mellérendelés**: beszélt nyelvi: 2 (a beszélt nyelvi adatok 0,4%-a), írott nyelvi adat nincs, összesen **2** mondat (az összes mondat 0,2%-a). Az egyik mondat kétféle alaptaggal is értelmezhető, ezért jön ki összeadva 1001 mondat. A beszélt és az írott nyelvi adatok, valamint a teljes alkorpusz alárendelés-típusait a három következő ábra mutatja be (2. diagram, 3. diagram, 4. diagram).

2. diagram
A beszélt nyelvi adatok alárendelés-típusai

3. diagram
Az írott nyelvi adatok alárendelés-típusai

4. diagram
Az 1000 mondatos alkorpusz alárendelés-típusai

Látható, hogy az adatok túlnyomó részt alanyi alárendelésű összetett mondatok, ami összhangban van Haader Lea korpuszának arányaival (Haader 1998: 318). A diagramokon jól látszik, hogy az alanyi mellett a tárgyi alárendelés képviselteti magát a legnagyobb számú adattal. Az aszemantikus határozói alárendelés már jóval ritkább, az egyéb határozói és jelzői alárendelés-fajták pedig csupán egy-két mondatban jelennek meg. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy egy még nagyobb anyagon végzett vizsgálatnál is ezek az arányok jönnének ki, de az sejtet valamit, hogy Szalamin Edit csak alanyi és tárgyi alárendelésű mondatokról (Szalamin 1978: 296–7), Haader Lea pedig alanyi, tárgyi és „jóval ritkább” „kötött határozói” (a felsorolt példái kettő kivételével aszemantikus határozók) alárendelésű mondatokról ír korpuszalapú vizsgálataiban (Haader 1998: 318–9, 1999: 290). A diplomamunkámhoz használt 400 mondatos korpuszban szintén ezek az alárendelés-fajták domináltak. A három fő típus a jelen korpusz alapján is ez, de jól látható, hogy egyéb alárendeléses mondatokban is létrejöhet átszövődés, valószínűleg az itt felsoroltakon kívül is.

Az alanyi alárendelésű mondatok túlsúlyára Haader Lea a következő magyarázatot adja: „A nyelvtörténet bármely korszakában az alanyi főmondatok szürkültek el a leghamarabb, hajlottak legkönnyebben a devalválódásra, modálissá válásra; veszítették el (...) legnagyobb számban főmondati funkciójukat, s léptek át valamilyen szófajba (*bizony, bezzeg, igaz, valószínű, jöllehet*)” (Haader 1998: 319). Emellett szerepet játszhat az arányok kialakulásában az is, hogy vajon egyéb korpuszokban általában milyen az alanyi és az egyéb alárendelések aránya. Lehetséges, hogy a mindennapi kommunikáció során jóval több alanyi alárendelést használunk, mint tárgyit, ami már a kognitív képességeinkkel függ össze, és ez magyarázná az átszövődéses mondatok alanyi alárendelésének túlsúlyát is. Ezen kívül arra is érdemes gondolni, hogy egyes – a többinél gyakoribbnak tűnő – átszövődéses alaptagok pont az alanyi tagmondategyüttesekben jelennek meg (*kell, lehet, biztos, jó*).

5. 2. 3. A főmondati alaptagok az alkorpusz mondataiban

Az 1000 mondatos alkorpuszban található főmondati alaptagok a következők (az adott alaptag száma mellett zárójelben megadom, hogy ez az összes mondatnak hány százaléka, valamint hogy ez hány beszélt és hány írott nyelvi adatot jelent):

Alanyi tagmondategyüttesekben: *kell* 434 (43,4%; 164/270) [*kell* 300 (30%; 136/164), *kellett* 71 (7,1%; 8/63), *kéne* 24 (2,4%; 8/16), *kellett volna* 20 (2%; 7/13), *kellene* 18 (1,8%; 5/13), *kelljen* 1 (0,1%; 0/1), *biztos(an)* 67 (6,7%; 30/37), *lehet* 45 (4,5%; 9/36), *jó* 24 (2,4%; 9/15). Húsznál kevesebb adattal: *van (léte)* 17 (1,7%; 11/6), *(úgy) tűnik* 13 (1,3%; 6/7), *szabad* 11 (1,1%; 5/6).

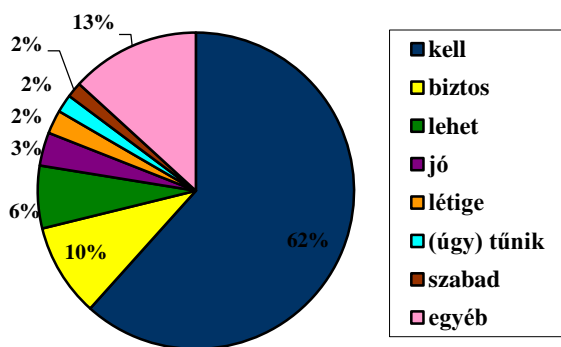
Tíznel kevesebb adattal: *bizonyos* 7 (0,7%; 0/7), *elképzelhető* 6 (0,6%; 1/5), *baj* 5 (0,5%; 4/1), *valószínű* 5 (0,5%; 2/3), *(úgy) látszik* 5 (0,5%; 3/2), *(úgy) néz ki* 4 (0,4%; 4/0), *árt* 4 (0,4%; 0/4), *fontos* 3 (0,3%; 1/2), *elég* 3 (0,3%; 2/1), *lehetetlen* 3 (0,3%; 0/3), *hihetetlen* 2 (0,2%; 1/1), *mindegy* 2 (0,2%; 2/0), *elképesztő* 2 (0,2%; 2/0), *tuti* 2 (0,2%; 1/1), *(úgy) illik* 2 (0,2%; 1/1), *alap* 1 (0,1%, 1/0), *egyetlen* 1 (0,1%; 0/1), *egyszerű* 1 (0,1%; 1/0), *elképzelhetetlen* 1 (0,1%; 0/1), *első* 1 (0,1%; 1/0), *érdekes* 1 (0,1%; 1/0), *fél* 1 (0,1%; 0/1), *félő* 1 (0,1%; 0/1), *igaz* 1 (0,1%; 0/1), *igazság* 1 (0,1%; 1/0), *ismert* 1 (0,1%; 0/1), *jellemző* 1 (0,1%; 1/0), *jut (eszébe)* 1 (0,1%; 1/0), *kétséges* 1 (0,1%; 1/0), *kiderül* 1 (0,1%; 1/0), *kiszámítható* 1 (0,1%; 0/1), *kizárt* 1 (0,1%; 0/1), *kíváncos* 1 (0,1%; 0/1), *látható* 1 (0,1%; 1/0), *legtöbb* 1 (0,1%; 0/1), *logikus* 1 (0,1%; 0/1), *megeszik* 1 (0,1%; 1/0), *meggyőződés* 1 (0,1%; 1/0), *meglepő* 1 (0,1%; 1/0), *muszáj* 1 (0,1%; 0/1), *naná* 1 (0,1%;

1/0), nyilvánvaló 1 (0,1%; 0/1), perfekt 1 (0,1%; 0/1), rémes 1 (0,1%; 0/1), (úgy) rémlik 1 (0,1%; 1/0), sejthető 1 (0,1%; 0/1), talál 1 (0,1%; 0/1), tesz (jót) 1 (0,1%; 1/0), tudható 1 (0,1%; 0/1), véletlen 1 (0,1%; 1/0), világos 1 (0,1%; 0/1), vitathatatlan 1 (0,1%; 1/0), 100% 1 (0,1%; 1/0).

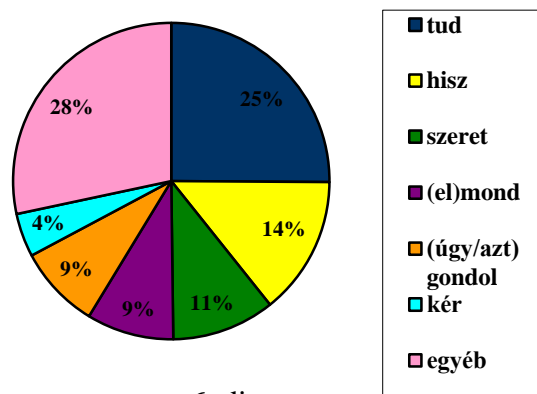
A két következő diagramon az alanyi és tárgyi tagmondategyüttesek alaptagjainak megoszlása látható (5. diagram, 6. diagram), ezeket az arányokat szövegesen külön nem írom le a könnyebb áttekinthetőség érdekében. Az összefoglaló nagy kördiagramon lesz látható az összes mondat főbb alaptagjainak megoszlása.

Az alaptagok **tárgyi tagmondategyüttesekben**: **tud** 62 (6,2%; 29/33) [*tud* 24/16, *isten tudja* 0/11, *ki tudja* 0/5, *nem is tudom* 3/0, *mit tudom én* 2/0, *fasz tudja* 0/1], **(el)hisz/asszem** 35 (3,5%; 26/9), **szeret** 26 (2,6%; 23/3), **(el)mond** 22 (2,2%; 21/1), **(úgy/azt) gondol** 21 (2,1%; 19/2). Húsznál kevesebb adattal: **kér** 11 (1,1%; 9/2).

Tíznel kevesebb adattal: *lát* 7 (0,7%; 7/0), *akar* 5 (0,5%; 4/1), *(úgy/azt) érez* 4 (0,4%; 4/0), *tervez* 4 (0,4%; 4/0), *(meg)enged* 3 (0,3%; 2/1), *ígér* 3 (0,3%; 2/1), *kétell* 3 (0,3%; 3/0), *ért* 2 (0,2%; 0/2), *hall* 2 (0,2%; 2/0), *javasol* 2 (0,2%; 2/0), *kell (csinálni)* 2 (0,2%; 2/0) [*kell* 1 (0,1%; 1/0), *kellene* 1 (0,1%; 1/0)], *lehet (csinálni)* 2 (0,2%; 2/0), *remél* 2 (0,2%; 2/0), *ajánl* 1 (0,1%; 1/0), *bebizonyít* 1 (0,1%; 1/0), *belát* 1 (0,1%; 1/0), *elfelejt* 1 (0,1%; 1/0), *elhasznál* 1 (0,1%; 1/0), *elmesél* 1 (0,1%; 1/0), *említ* 1 (0,1%; 1/0), *feltesz* 1 (0,1%; 0/1), *gyanít* 1 (0,1%; 0/1), *hagy* 1 (0,1%; 0/1), *ír* 1 (0,1%; 1/0), *kiált* 1 (0,1%; 1/0), *kimutat* 1 (0,1%; 1/0), *kíván* 1 (0,1%; 0/1), *megcélöz* 1 (0,1%; 1/0), *megfogad* 1 (0,1%; 0/1), *megnéz* 1 (0,1%; 1/0), *megpróbál* 1 (0,1%; 1/0), *megszokik* 1 (0,1%; 0/1), *megtesz* 1 (0,1%; 1/0), *néz* 1 (0,1%; 1/0), *sajnál* 1 (0,1%; 0/1), *(úgy) sejt* 1 (0,1%; 1/0), *talál* 1 (0,1%; 1/0), *tanácsol* 1 (0,1%; 0/1), *tapasztal* 1 (0,1%; 1/0), *tilt* 1 (0,1%; 0/1), *valószínűsít* 1 (0,1%; 1/0), *vár* 1 (0,1%; 1/0).

5. diagram
Alanyi tagmondategyüttesek
alaptagjai

6. diagram
Tárgyi tagmondategyüttesek
alaptagjai

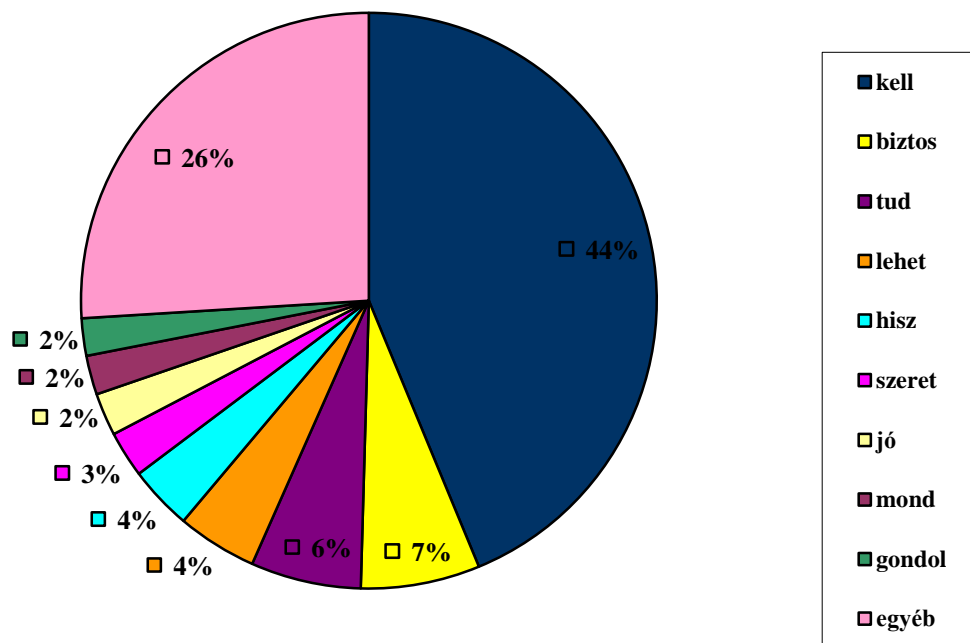
Az alaptagok **aszemantikus határozói tagmondategyüttesekben**: *(meg)kér (valamire)* 6 (0,6%; 5/1), *emlékszik (valamire)* 3 (0,3%; 2/1), *gondol (valamire)* 3 (0,3%; 3/0), *csodálkozik (valamin)* 2 (0,2%; 2/0), *biztos (valamiben)* 1 (0,1%; 1/0), *erős (a gyanúja valamiről)* 1 (0,1%; 1/0), *fogad (valamiről)* 1 (0,1%; 1/0), *hisz (valamiben)* 1 (0,1%; 1/0), *igyekszik (valamire)* 1 (0,1%; 1/0), *nincs (gőze valamiről)* 1 (0,1%; 1/0), *rájön (valamire)* 1 (0,1%; 1/0), *(lesz) szíves (valamire)* 1 (0,1%; 1/0), *van (fogalma valamiről)* 1 (0,1%; 1/0), *van (lehetősége valamire)* 1 (0,1%; 1/0), *van (szerencséje valamire)* 1 (0,1%; 1/0).

Az egyéb határozói és jelzői tagmondategyüttesek alaptagjai a következők: **Részeshatározói**: *(éve/ideje/napja stb.) [van] - (X éve annak, hogy)* 5 (0,5%; 1/4). **Időhatározói** (feltételes jelentésárnyalattal): *hív (akkor, ha)* 1 (0,1%; 1/0), *udvarias (akkor, ha)* 1 (0,1%; 1/0), *talál (nevetségesnek akkor, amikor)* 1 (0,1%; 0/1), *van (léte)* *(mi lenne akkor, ha)* 1 (0,1%; 1/0), *vesz (akkor, ha)* 1 (0,1%; 1/0). **Célhatározói**: *kell* 2 (0,2%; 2/0). **Módhatározói**: *akar (úgy)* 1 (0,1%; 1/0), *mond (úgy)* 1 (0,1%; 1/0). **Állapothatározói**: *elvon (ahelyett, hogy)* 1 (0,1%; 0/1). **Okhatározói**: *fél (valamitől)* 2 (0,2%; 0/2), *örül* 1 (0,1%; 1/0), *tart (valamitől)* 1 (0,1%; 1/0). **Fok-mértékhatózói**: *meghülyül (annyira, hogy)* 1 (0,1%; 1/0).

Minőségjelzős: *dolog (nem tud olyan dolgot mondani, ami)* 1 (0,1%; 1/0). **Kijelölő jelzői**: *helyzet (van olyan helyzet, amikor)* 1 (0,1%; 1/0).

Az alkorpuszban **mellérendelő tagmondategyüttesben** jön létre az átszövődés két esetben (0,2%). A két mellérendelő mondat a következő: *A nyilakat ügyetlen voltam, és nem tudtam behúzni; Oda meg elmész, és hozol egy olyan vékonyat.* Az első mondatban *a nyilakat* szövődött át a másodikból az első tagmondatba, a másodikban pedig az *oda* szövődött ugyanolyan módon az első tagmondat állítmánya elé. Mindkét mondatban ok-okozati viszony van, az első esetben inkább okhatározói, a másodikban célhatározói alárendeléssé lehetne átalakítani a mondatokat. Jelen dolgozat bővebben (elsősorban alacsony számuk miatt) nem tud foglalkozni a mellérendelő tagmondategyüttesekben létrejövő átszövődéssel, de mindenképpen érdekes a megjelenésük – a nyelvi megvalósulás áttöri a szabályok alkotta kereteket.

Az egész 1000 mondatos alkorpuszban az alaptagok arányát a következő diagram mutatja be (7. diagram); a húsznál kevesebb adattal szereplő alaptagok az *egyéb* kategóriába kerültek.

7. diagram
Az 1000 mondatos alkorpusz alaptagjainak aránya

Jól látható, hogy az alkorpusz igen jelentős részét *kell* alaptagú mondatok teszik ki; ez a típus önmagában is rengeteg elemezni való érdekességet rejt. Az alaptagok arányaiból az látszik, hogy a *kell* mellett rengeteg más is megjelenhet átszövődéses mondat alaptagjaként. Az 1000 mondatos alkorpusz összesen 140-féle alaptagot tartalmaz, a beszélt nyelvi rész 105-félét, az írott nyelvi 63-félét. 77 olyan alaptag van, amely csak a beszélt, és 35, amely csak az írott nyelvi részben jelent meg.

Haader Lea vizsgált mondatainak alaptagjaihoz képest (94-féle alaptag) új alaptag az 1000 mondatos alkorpusz alanyi alárendelésű mondataiban: *alap, árt, baj, egyetlen, egyszerű, elképzelhetetlen, elképzelhető, első, fél, hihetetlen, igaz, igazság, ismert, jellemző, jut (eszébe), kiderül, kiszámítható, legtöbb, megeszik, meggyőződés, meglepő, naná, perfekt, (úgy) rémlik, sejthető, talál, tesz (jót), tudható, véletlen, világos, vitathatatlan, 100%* – ez a 60 alaptagból 32 alaptag. Haader Lea korpuszában alaptagjaival (40 az alanyi tagmondategyüttesekben) 28 egyező adat van, és neki 12 olyan alaptagja van, amely ebben az alkorpuszban nem szerepel. A nagyszámú egyezés mellett mindenképpen érdekes az is, hogy Haader Lea korpuszában is ugyanazok az alaptagok fordulnak elő a legtöbb adattal (*biztos, lehet, kell, jó, úgy tűnik*), mint ebben az anyagban.

Az 1000 mondatos alkorpuszban Haader Leához képest új alaptag a tárgyi alárendelésű mondatokban: *bebizonyít, belát, elfelejt, elhasznál, elmesél, említ, ért, feltesz, gyanít, hall, ígér, javasol, kell (csinálni), kétfel, kiált, kimutat, lehet (csinálni), megcéloz,*

megfogad, megpróbál, megszokik, megtesz, (úgy) sejt, tanácsol, tapasztal, tilt, valószínűsít – ez a 48 alaptagból 27 alaptag. A két anyagban 21 alaptag egyezik, Haader Leának az összes, 41 alaptagjából 20 olyan, amely az 1000 mondatos anyagban nem szerepel. Itt is meg kell említeni, hogy Haader Lea korpuszában is azok szerepelnek legtöbb adattal (*tud, gondol, szeret, hisz*), amelyek a most vizsgált alkorpuszban.

Az aszemantikus határozói tagmondategyüttesekben szereplő új alaptagok: *csodálkozik (valamin), erős (a gyanúja valamiről), fogad (valamiről), hisz (valamiben), igyekszik (valamire), nincs (gőze valamiről), rájön (valamire), (lesz) szíves (valamire), van (fogalma valamiről), van (lehetősége valamire), van (szerencséje valamire)* – a 15 alaptagból 11. Érdekes, hogy 4 alaptag itt is egyezik a két anyagban, és itt is ugyanazok szerepelnek a legtöbb adattal. Haader Leánál a 11-ből 7 olyan alaptag van, amely ebben az anyagban nem szerepel. Haader Lea kötött határozói tagmondatai között találunk két okhatározóit is, az egyik (*fél valamitől*) szintén megtalálható a jelen anyagban is.

Mint láthattuk: a két anyag között összesen 67 alaptag egyezik meg, ami azt jelenti, hogy Haader Lea korpuszában alaptagjainak majdnem háromnegyede (71,2%-a) megtalálható az 1000 mondatos alkorpuszban is. Az 1000 mondatos anyag alaptagjainak pedig majdnem a fele (47,8%-a) jelen van Haader Lea korpuszában is. Ehhez érdemes hozzátenni, hogy Zolnai Gyula a *hoggy* kötőszós mellékmondatok tárgyalásakor azt írja, minden fajtájukkal megtörténhet az átszövődés, de leggyakoribb a tárgyi mellékmondatokban, amelyek igéje leggyakrabban az *akar, említ, gondol, hall, hisz, ígér, kíván, lát, mond, tud* (Zolnai 1926: 14).

Ez a felsorolás nagy részben összeeseng a Haader Lea korpuszában és a mostani vizsgálati anyagban leggyakoribbnak mutatózó alaptagokkal. Zolnai Gyula szerint az alanyi mellékmondatok esetében a gyakori igék a *lehet, úgy tetszik, eszébe jut, hajszálon múlik* és az olyan névszói állítmányok, mint *bizonyos, biztos, igaz, kár, lehetetlen, ritkaság, régen (van), szabad* (uo.). Ez a felsorolás is majdnem teljesen megegyezik Haader Lea és a jelen anyag leggyakoribb alaptagjaival. Ez azt jelenti, hogy a mondatátszövődés, bár igen változatos alaptagokkal jöhet létre (lásd: 140-féle az 1000 mondatos anyagban), alapvetően néhány bizonyos, fent említett alaptaggal valósul meg a leggyakrabban.

5. 2. 4. Az átszövődést tartalmazó mondatok szintaktikai viszonyai

5. 2. 4. 1. Alanyi mellékmondatok

Haader Lea az alanyi mellékmondatokról csupán annyit ír, hogy főként rájuk jellemző, hogy a mellékmondatból kiemelt mondatrész egy szembeállító kötőszó elé szövődik (Haader 1998: 322). Erre a jelen anyagban is található példa az alanyi mellékmondatokban, például: *Ortutay **azonban** nem biztos, hogy pontosan emlékezik; Az okokról **pedig** nem kell, hogy tudjanak; Ez **azonban** nem szabad, hogy meggondolatlanságra csábítson; Ez **viszont** nem biztos, hogy csak személyre vonatkozhat* stb. A jelenség előfordul tárgyi mellékmondatok esetében is, például: *A nadrágomba **meg** nem szereted, ha törölöm; A csonka példányt **azonban** úgy gondolták, már megmutathatják* stb., de ebben az anyagban is inkább alanyi alárendelés esetében jellemző. Haader Lea szerint a gyakoriságot az indokolja, hogy ezek a kötőszók hívják fel a figyelmet a mondat topikként átszövődött mondatrészére, vagy szerepet játszanak a témák szembeállításában (uo.).

Szalamin Edit a beszélt nyelv mondattanának kérdéseire kapcsolódva írt hosszabb tanulmányt a mondatátszövődésről, amelyben saját gyűjtött anyagán mutatja be a jelenség szintaktikai jellegzetességeit. Felosztásában a *hogy* kötőszós mondatok második alcsoportjába tartoznak az alanyi alárendelésű mondatok, amelybe szerinte háromféle átszövődési típus tartozik: a mellékmondat alanya alanyként (valójában alanyesetű szóként!) szövődik át a főmondatba; a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba és a mellékmondat valamely határozója határozóként szövődik át a főmondatba (Szalamin 1978: 297–8). Az első típusra (**A → A**) (**alanyesetű szó**) az 1000 mondatos alkorpuszból való példák: *A hormonok által vezérelt kandúr lehet, hogy elszökik otthonról → Lehet, hogy a hormonok által vezérelt kandúr elszökik otthonról; Ennél Mexikóváros tuti, hogy jobb lenne → Tuti, hogy ennél Mexikóváros jobb lenne; A[z] (...) lila jegy elképzelhető, hogy a kék és csokoládé (...) keresztezéséből jött létre → Elképzelhető, hogy a lila jegy a kék és csokoládé keresztezéséből jött létre* stb. Erre a típusra igen sok példa található az anyagban, sokféle alaptaggal, mégis érdemes megjegyezni, hogy itt leginkább az (*úgy*) *néz ki/tűnik/látszik* alaptagokra jellemző, hogy alany szövődik át eléjük.

Érdekes kitérni a szám-személy kérdésre: ebben az esetben a mellékmondat alanya, vagyis az alanyesetben átszövődő mondatrész megszorítások nélkül lehet ugyanolyan számú és személyű, mint a főmondat alanya: *Ennél Mexikóváros [E/3] tuti (az) [E/3], hogy jobb lenne → Tuti, hogy ennél Mexikóváros jobb lenne*. A főmondat

alanya ugyanis minden esetben az utalószó, így a két alanyesetű szó nem keverhető össze, semmi nem nehezíti a megértést, az utalószó mellett alanyesetben álló szó egyértelműen a mellékmondatához tartozik.

Arra a jelenségre, hogy a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba ($T \rightarrow T$), szintén elég sok mondatot találni az 1000 mondatos alkorpuszban, például: Az *orra előtt mászkáló egeret nem biztos, hogy észreveszi* $\rightarrow$ *Nem biztos, hogy észreveszi az orra előtt mászkáló egeret; Meg a petrezselymet se volt annyira jellemző, hogy megették az emberek* $\rightarrow$ *Az sem volt annyira jellemző, hogy a petrezselymet megették az emberek; A hetest ugye az az alap, hogy be kell dobni* $\rightarrow$ *Ugye az az alap, hogy a hetest be kell dobni* stb. Az összes *azt kell(, hogy) mondjam* szerkezet ide tartozik, de nem csak *kell* alaptagú mondatokban találunk rá példát: *A súlyosan sérült vagy beteg állatot jobb, ha otthagyjuk az állatkórházban* $\rightarrow$ *Jobb, ha a súlyosan sérült vagy beteg állatot otthagyjuk az állatkórházban; Ezt a paprikát jó, hogy elhoztuk* $\rightarrow$ *Jó, hogy ezt a paprikát elhoztuk* stb.

Határozó határozóként való átszövődésére is találunk példát az 1000 mondatos anyagban ($H \rightarrow H$), a *kell* alaptagú mondatok között rengeteg ilyen van, például: *Ugyancsak három- és héthetes koruk között kell, hogy az első pozitív élmények ériék őket az emberek részéről* $\rightarrow$ *Az kell, hogy az első pozitív élmények három- és héthetes koruk között ériék őket az emberek részéről; Azon az estén Nurejevvel és Jaggerrel kellett volna hogy megtörténjen* $\rightarrow$ *Az kellett volna, hogy Nurejevvel és Jaggerrel történjen meg azon az estén* stb. Kettős állítmány esetében ilyenek például: *A napló szerint Szabival kellett volna hetes legyek* $\rightarrow$ *A napló szerint az kellett volna, hogy Szabival legyek hetes; Petróleumlámpa mellett kellett ünnepeljünk anyával* $\rightarrow$ *Az kellett, hogy petróleumlámpa mellett ünnepeljünk anyával* stb., de más alaptagok esetében is jellemző, például: *Mondtam, hogy ilyen szar névvel biztos, hogy nem futnak be* $\rightarrow$ *Mondtam, hogy biztos, hogy ilyen szar névvel nem futnak be; A vedlések között legjobb, ha sörtés kefével (...) kezeljük szőrét* $\rightarrow$ *A legjobb, ha a vedlések között sörtés kefével kezeljük szőrét; Az új macska miatt szinte biztos, hogy némi változtatásra szükség lesz a lakásban* $\rightarrow$ *Szinte biztos, hogy az új macska miatt némi változtatásra szükség lesz a lakásban* stb.

Ezekben az esetekben a mellékmondatból átszövődő mondatrész megtartja mondatrészi szerepét, és az 1000 mondatos alkorpusz alanyi alárendelésű mondatai között nem találunk egyetlen olyan mondatot sem, amelyben megváltozna az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe. Egyetlen „kivétel” az a mondatípus, amelyben mellékmondati birtokos jelző szövődik a főmondatba, például: *Az anyának olyan nincs, hogy elfogy a keresete* $\rightarrow$ *Olyan nincs, hogy elfogy az anyának a keresete; Sterbiknek úgy*

volt, hogy olyan súlyos a sérülése, hogy le kell cserélni → *Úgy volt, hogy olyan súlyos Sterbiknek a sérülése, hogy le kell cserélni.* Az átszövődést tartalmazó mondatban az *anyának* és a *Sterbiknek* részeshatározó, míg a visszaalakított mondatban birtokos jelzőként értelmezhető (**Jbirt** → **Hrészes**). Ez (ugyanúgy, ahogy majd a tárgyi mellékmondatok esetében) abból adódik, hogy a főmondat elé kerülve ígéhez kapcsolódik a *-nak/nek* ragos névszó, mivel nem szövődik át vele együtt a névszói alaptagja.

5. 2. 4. 2. Tárgyi mellékmondatok

Haader Lea a fent említett tanulmányban külön foglalkozik azzal, hogy a mellékmondatból való kiemelés és a főmondatba való helyezés hogyan változtathatja meg a mondatban a szintaktikai viszonyokat: „vagy a főmondat hat az átszövődött részre, vagy (...) a főmondat igéje szenved el változást a kiemelt rész hatására” (Haader 1998: 322). Szerinte gyakori, hogy a tárgyi mellékmondat alanya főmondatába szövődve tárgyragot kap (**A** → **T**), erre példákat is hoz. Ilyenfajta változásra a jelen anyagban is több példát találni, például: *Az Öreg-tavat is ilyen magasan még nem láttam, hogy legyen* → *Még nem láttam, hogy az Öreg-tó ilyen magasan legyen; A tenyereseimet szeretném, ha olyan erősek lennének, mint a fonákjaim* → *Szeretném, ha a tenyereseim olyan erősek lennének, mint a fonákjaim; Te meg a tőköt akartad, hogy menjen* → *Te meg azt akartad, hogy a tők menjen* stb. Ez akkor lehetséges, ha a főmondat igéje tárgyas ige, így a mellékmondat alanya tárgyesetbe kerül, amint a főmondat igéjének vonzatává szövődik át. Az alkorpusz 247 tárgyi mellékmondata között összesen 15 olyan található (6,07%), amelyben az átszövődött mondatrész szintaktikai szerepe megváltozik, és mind ebbe a típusba tartozik, azaz tárgyragot kap az eredeti mellékmondati alany.

Haader Lea azt írja, hogy a mellékmondat alanya maradhat „a főmondatban is alany, ha a főmondat alanya nem harmadik személyű” (**A** → **A**) (**alanyesetű szó**) (Haader 1998: 322); erre is található példa az anyagban: *Ocskán Misi bátyám [E/3] kétlem [E/1], hogy annyira eltelne a chilis babbal* → *Kétlem [E/1.], hogy Ocskán Misi bátyám [E/3.] annyira eltelne a chilis babbal; Az első kutatások [T/3.] azért lássuk be [T/1], hogy erre utalnak* → *Azért lássuk be [T/1.], hogy az első kutatások [T/3.] erre utalnak; De ez [E/3.] higgyétek el [T/2], hogy csak egy pár oldal az Odüsszeiában* → *De higgyétek el [T/2.], hogy ez [E/3.] csak egy pár oldal az Odüsszeiában* stb. Azt a kiegészítést kell ehhez tenni, hogy a főmondatban nem „alany marad” az átszövődött mondatrész (a főmondat alanya az igei személyragból derül ki), hanem olyan alanyesetben álló szó lesz belőle, amely

egyértelműen a mellékmondat igéjéhez kapcsolódik, semmilyen szintaktikai kapcsolata nincs a főmondattal (ágrajzzal is elemezhetetlen lenne). Érdekes, hogy ezekben a mondatokban is tárgyas ige az alaptag, mégsem kerülnek tárgyesetbe az átszövődő mondatrészek, ami ezt a típusú átszövődést a közbevetéshez közelíti.

Érdemes a szám-személy kérdéssel is foglalkozni, annak ellenére, hogy az alkorpuszban valóban csak első és második személyű főmondati alannyal találkozunk. Nem tarthatunk azonban teljesen elképzelhetetlennek egy ilyen mondatot: *A macskák [T/3] Peti tudja [E/3], hogy nem szeretik, ha hátrafele simogatják őket*, vagy *Gyuri [E/3] mondták [T/3], hogy nem fog idén érettségizni*; ezekben pedig a főmondat alanya harmadik személyű, csak a száma különbözik a mellékmondati alanyétól. Ha a számot is megváltoztatjuk: *Én [E/1] látták [T/3], hogy úgyis bemegyek* vagy *Ti [T/2] Kata mondta [E/3], hogy nem jöttök holnap*. Természetesen ezek már elég „sánta” mondatok, de az alkorpuszban bőven előfordul hasonló más típusú átszövődéskor. Az mindenesetre biztos, és a szabályt is érdemes lenne talán úgy megfogalmazni, hogy az alanyesetbe átszövődő mellékmondati alany nem lehet ugyanolyan számú és személyű, mint a főmondat alanya, mert akkor már a főmondat alanyaként kellene értelmezni.

Haader Lea szerint kérdőmondat-átszövődéskor „a főmondatban az ige minden esetben határozott ragozásúvá válik”, mert ezekben a mondatokban rejtve megjelenik az *azt* utalószó (Haader 1998: 322.). Az alkorpuszban lévő 23 olyan mondatból, amelyek kérdőszavas kérdő mondatok, 10 tárgyi alárendelésű, és ezek közül kettőben nem válik határozott ragozásúvá a főmondatbeli igealak: *Mit szeretnének, hogy ezen az órán csináljunk?* → *Mit szeretnének, hogy ezen az órán mit csináljunk?*; *Mért, mennyit szeretnél, hogy legyen?* → *Mért, mit szeretnél, hogy mennyi legyen?* Közös bennük, hogy a *szeret* ige az alaptagjuk, valamint hogy a mellékmondati ige is határozatlan ragozású. A többi mondatban határozott ragozásúvá válik az igealak, amennyiben *mit* kérdőszóval kezdődő kérdőmondatná alakítjuk őket: *Mikor akarod, hogy együnk?* → *Mit akarsz, hogy mikor együnk?*; *Kivel kérnéd, hogy egy szobába rakjanak?* → *Mit kérnél, hogy kivel rakjanak egy szobába?* *Ilyen koszosan gondoltad, hogy leviszed?* → *Mit gondoltál, [azt], hogy ilyen koszosan viszed le?*; *Milyen dalokat akarod, hogy énekeljenek* → *Mit akarsz, hogy milyen dalokat énekeljenek?* stb.

Szalamín Edit fent említett tanulmányában a *hogy* kötőszós mellékmondatokon belül elsőként foglalkozik a tárgyi mellékmondatokkal (Szalamín 1978: 296). Háromféle átszövődést különböztet meg: a mellékmondat alanya tárgyként vagy alanyként szövődik át a főmondatba (erről fentebb volt már bővebben szó); a mellékmondat tárgya tárgyként

szövődik át a főmondatba; illetve a mellékmondat valamely határozója főmondati határozóként vagy tárgyként szövődik át a főmondatba (uo. 296–7).

Arra a típusra, hogy a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba (**T** → **T**), az 1000 mondatos alkorpuszban ilyesfajta példák találhatók: *Még egy neszesszert se hagyták, hogy cipeljen* → *Még azt se hagyták, hogy egy neszesszert cipeljen*; *A nejlonzacskók közé ilyen vékonyakat mondtam már, hogy ne dugdossatok* → *Mondtam már, hogy a nejlonzacskók közé ilyen vékonyakat ne dugdossatok*; *A magyar rendek fölállnak, és vérüket és életüket egyhangúlag kiáltották, hogy adják a királynőért* → *A magyar rendek fölállnak, és egyhangúlag kiáltották, hogy vérüket és életüket adják a királynőért* stb. Mivel a főmondat igéje tárgyas, a mellékmondat tárgya könnyen meg tudja tartani tárgyragját, és tárgy esetben, szinte a főmondat tárgyává szövődik át, úgyhogy a fent említett (**A** → **A**) átszövődéshez hasonlóan néhány esetben ez a típus is közelít a közbevetéshez.

Az anyagban arra is találunk példát, hogy a mellékmondat határozója a főmondatba határozóként szövődik át (**H** → **H**), például: *Nánássyékhoz feltettem, hogy többé nem fogok menni* → *Feltettem, hogy Nánássyékhoz többé nem fogok menni*; *Holnap meg úgy gondoltam, hogy borsófőzelék lesz tükörtojással* → *Úgy gondoltam, hogy holnap meg borsófőzelék lesz tükörtojással*; *Evés közben nem szereti, ha zavarják* → *Nem szereti, ha évés közben zavarják* stb. A legkülönbébb határozófajtákra lehet példákat találni az anyagban, a szintaktikai szerep egyetlen esetben sem változik.

Olyan mondatot nem találtam az 1000 mondat között, amelyben a mellékmondati határozó tárgyként szövődik át a főmondatba (**H** → **T**). Szalamin Edit példája: *Nem láttad A. biciklijét, hogy ki ment el vele?* (Szalamin 1978: 296–7), de ez nem elég meggyőző, mert átalakítva, a *Nem láttad (azt), hogy ki ment el A. biciklijével?* mondatból el kell hagyni a *vele* névmást. Lehetséges, hogy itt nem is átszövődésről van szó, hanem egy ilyen mondatról: *Nem láttad A. biciklijét, (vagyis/azaz azt), hogy ki ment el vele?* – ebben az esetben a második tagmondat helyreigazító magyarázó mellérendelésként kapcsolódik az első tagmondathoz. Sem Haader Lea nem említ hasonlót, sem a jelen, sem a korábbi anyagomban nem találtam erre a típusra példát. Ha a határozó határozóként szövődne át, a mondat könnyebben visszaalakíthatóvá válna: *Nem láttad A. biciklijével, hogy ki ment el?/A. biciklijével nem láttad, hogy ki ment el?* Szalamin Edit példája engem különösebben nem győzött meg arról, hogy a mellékmondati határozó tárgyként is átszövődhet a főmondatba, és mivel sem Haader Lea nem említ hasonlót, sem a jelen, sem a korábbi anyagomban nincsen rá példa, ezt a típust talán érdemes egyelőre fenntartásokkal kezelni.

Érdekes, hogy (ahogyan azt az alanyi mellékmondatok esetén már láttuk) abban a mondatban, amelyben mellékmondatbeli birtokos jelző szövéődik a főmondat elé, például: *A francia csapatnak azt hiszem, hogy a gyenge pontja a jobb szél* → *Azt hiszem, a francia csapatnak a gyenge pontja a jobb szél*, az átszövéődést tartalmazó mondatban a *csapatnak* szót nem jelzőként, hanem részeshatározóként elemezzük (**Jbirt** → **Hrészes**). Ez abból adódik, hogy a főmondat elé kerülve igéhez kapcsolódik a *-nak/nek* ragos névszó.

5. 2. 4. 3. Határozói mellékmondatok

Haader Lea annyit ír a határozói mellékmondatokról, hogy „a dativus possessivust kifejtő mellékmondatból való kiemelés” jellemző olyan esetekben, ahol a főmondat időre utal (Haader 1998: 322). Az 1000 mondatos anyagban is találhatók ilyen mondatok, például: *A verést állítólag több mint két éve hogy megígérték* → *Több mint két éve, hogy a verést megígérték*; *A férje több napja, hogy vásárra utazott* → *Több napja, hogy a férje vásárra utazott*; *Miska is jó ideje, hogy eltávozott már* → *Jó ideje, hogy Miska is eltávozott már*. Az átszövéődő mondatrész minden esetben megtartja szintaktikai szerepét.

Határozói mellékmondat a többi típushoz képest kevés található csak az anyagban, a legtöbb aszemantikus határozói, és az átszövéődő mondatrész általában megtartja mondatrészi szerepét a főmondatban is. Az **aszemantikus határozói mellékmondatok** között találunk olyat, ahol megváltozik az átszövéődött egység szintaktikai szerepe, például: *Mocsain nem csodálkozunk, hogy sokat van pályán* → *Nem csodálkozunk [azon], hogy Mocsai sokat van pályán*. A mellékmondat alanya határozóként szövéődött át a főmondatba (**A** → **Hasz.**), mert a főmondat igéje aszemantikus határozót vonz (*csodálkozik valamin*), és az átszövéődő egység a főmondat igéjének vonzatává szövéődött át.

A másik példa a szintaktikai szerep megváltozására: *A világon mindenkire gondoltunk, hogy megtanítsuk neki a program használatát* → *Gondoltunk rá, hogy a világon mindenkinek megtanítsuk a program használatát*. Itt a mellékmondati részeshatározóból lesz aszemantikus határozó a főmondatba szövéődve (**Hrészes** → **Hasz.**). Az átszövéődött mondat mellékmondatában lévő *neki* névmás a visszaalakított mellékmondatból eltűnik, a részeshatározó ragját felveszi a *mindenki* névmás. Ezen a két mondaton kívül az 1000 mondatos alkorpusz összes határozói mellékmondatában ugyanolyan marad a mellékmondatból átszövéődő mondatrész mondatrészszerpe az átszövéődés után a főmondatban, amilyen eredetileg a mellékmondatban volt.

Mellékmondati alany szövődik át alanyesetű szóvá (**A → A**) (**alanyesetű szó**) több aszemantikus határozói mellékmondatban, például: *Már az ősember is fogadok veled, hogy a kunyhója ablakára tett függőnyt* → *Fogadok veled, hogy már az ősember is tett függőnyt a kunyhója ablakára.* *Juliska néni is emlékszem rá, hogy mindig mondta, hogy...* → *Emlékszem rá, hogy Juliska néni is mindig mondta, hogy...* stb. A szám-személy kérdés az alanyi és tárgyi mellékmondatokéhoz hasonlóan alakul, itt is azt a megszorítást lehet tenni, hogy az alanyesetbe átszövődő mellékmondati alany nem lehet ugyanolyan számú és személyű, mint a főmondat alanya, mert akkor a főmondat alanyaként kellene értelmezni. Például: *Ezek a kínaiak [T/3] rájöttünk már [T/1], hogy mit csinálnak* → *Rájöttünk már, hogy ezek a kínaiak mit csinálnak.*

A mellékmondati tárgy tárgyként szövődik át például ezekben az aszemantikus határozói mellékmondatokban (**T → T**): *Azt a nőt azt valamikor lesz rá lehetőségem, hogy pofán verjem?* → *Valamikor lesz rá lehetőségem, hogy azt a nőt azt pofán verjem?;* *A bevásárlólistát halvány gőzöm sincs, hogy hová tettem* → *Halvány gőzöm sincs, hogy hová tettem a bevásárlólistát.* A mellékmondati határozó határozóként szövődik át néhány mondatban (**H → H**), például: *A szarkáknak emlékszel, egyszer betettünk egy döglött hörcsögöt* → *Emlékszel, a szarkáknak egyszer betettünk egy döglött hörcsögöt;* *Azon az ágon csodálkoznék is, ha lenne* → *Csodálkoznék is, ha azon az ágon lenne* stb.

Az aszemantikus határozói mellékmondatok mellett az 1000 mondatos anyagban felbukkan egy-egy egyéb határozói mellékmondat, melyekben szintén közös, hogy egyik esetben sem változik bennük az átszövődő egység mondatrészi szerepe. Az alany alanyesetű szóként szövődik át (**A → A**) (**alanyesetű szó**) a **részeshatározói mellékmondatoknál** például: *Az Amorf Ördögök már négy éve (van) (annak), hogy feloszlott* → *Már négy éve, hogy az Amorf Ördögök feloszlott.* Ugyanez történik az **időhatározói mellékmondat** esetében (feltételes jelentésárnnyalattal): *A sárkánykincs az mi lenne (akkor), ha inkább őket gazdagítaná* → *Mi lenne, ha a sárkánykincs az inkább őket gazdagítaná.* A szám-személy kérdésről elmondható, hogy mind a két esetben ugyanolyan számú és személyű (E/3) a főmondat igéjének alanya és az alanyesetben átszövődő mondatrész, ez mégsem okoz értelmezési nehézséget, ugyanis mind a két mondatban testesen jelen van a főmondati ige alanya, az *éve* és a *mi*.

Az alkorpusz mondatai között tárgy tárgyként szövődik át (**T → T**) egy **időhatározói mellékmondatban**: *A tőköt azért egy óra biztos kell, míg megcsinálom* → *Azért egy óra biztos kell, míg a tőköt megcsinálom.* A tárgy szintaktikai szerepe nem változik, ahogy a határozóké sem, amelyek a főmondatba ugyanolyan határozóként

szövdnek (**H** → **H**) például a **célhatározói mellékmondatban**: Az erkélyekre kellene helyet biztosítani (azért), hogy kimenjünk → (Azért) kellene helyet biztosítani [az erkélyeken], hogy kimenjünk az erkélyekre; a **fok-mértékhatózó mellékmondatban**: De koncertre nem hülyültem meg, hogy tornacipőben menjek → De nem hülyültem meg, hogy koncertre tornacipőben menjek; a **módhatározói mellékmondatban**: Északi irányból úgy mondjuk, hogy benne volt a Maros → Úgy mondjuk, hogy északi irányból benne volt a Maros és az **okhatározói mellékmondatban**: Az ismerkedés folyamán félek, hogy majd megered az orrod vére → Félek, hogy az ismerkedés folyamán majd megered az orrod vére.

5. 2. 4. 4. Jelzői mellékmondatok

A harmadik nagy csoport Szalamin Editnél a jelzői, illetve vonatkozó mellékmondatok csoportja (Szalamin 1978: 299). Ide összesen három példát ír, ezek közül kettő ragátszövdéses mondat, amelyeket nem sorolhatunk a jelzői alárendelések közé. A példái: „... már megszerzett adathalmazt, amelyet lehet, hogy érdeklődés előzött meg”; „... üldöztetésének eszméje dominál, amitől nincs ereje, hogy megszabaduljon” (uo.). Az első mondat alaptagja a *lehet*, ez alanyi alárendelésű, a második mondat alaptagja pedig a [*nincs*] *ereje* (*arra, hogy*), ez célhatározói alárendelésű mondat. A harmadik példájában nincs ragátszövdés, a mondat „sima” átszövdéses, de alanyi és nem jelzői alárendelésű a mellékmondat: *A tv jelentőségét ma már alig akad, aki lebecsülné* → *Ma már alig akad [olyan/az], aki a tv jelentőségét lebecsülné.*

Az 1000 mondatos anyagban található két valóban jelzői alárendelésű átszövdéses mondat, mindkettőben határozó szövdik át határozóként (**H** → **H**): *Az elmúlt 40 évben nem tudok olyan dolgot mondani, ami ne változott volna meg* → *Nem tudok olyan dolgot mondani, ami az elmúlt 40 évben ne változott volna meg*; *A kormányfőnek bizony vannak [olyan/azok a] helyzetek, amikor döntenie kell* → *Bizony vannak [olyan/azok a] helyzetek, amikor a kormányfőnek döntenie kell.* Az átszövdő mondatrész mondatrészi szerepe egyik esetben sem változik meg.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy az alkorpuszban szereplő mondatokban az átszövdés általában nem jár az átszövdő mondatrész szintaktikai szerepének megváltozásával. Ha a főmondat igéje speciális esetet vonz, az átszövdő mondatrész egyes típusoknál ebben az esetben kerül a főmondatba.

5. 2. 5. *Ha* kötőszós mellékmondatok

Szalamin Editnél a mondatátszövődés második nagy csoportjába a *ha* kötőszós mellékmondatok tartoznak, ezen belül viszont nem különíti el a tárgyi és alanyi mellékmondatokat, csupán három alcsoportról beszél: a mellékmondat alanya alanyként vagy tárgyként szövődik át a főmondatba; a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba; a mellékmondat valamely határozója határozóként szövődik át a főmondatba (Szalamin 1978: 299). Az 1000 mondatos anyagban összesen 40 olyan mondat található (az összes mondat 4%-a), amelyek kötőszava a *ha*. Az alany alanyként szövődik át (**A** → **A**) (**alanyesetű szó**) például ezekben: *Kis Mari* egyébként jó lesz, *ha* vigyáz magára → Egyébként jó lesz, *ha* *Kis Mari* vigyáz magára; *A gazdája* nem árt, *ha* felkészül erre → Nem árt, *ha* *a gazdája* felkészül erre; *Ez a rohadt, iszákos görény* elég, *ha* kiteszi a lábát a lakásból, és máris szégyenbe hoz → Elég, *ha* *ez a rohadt, iszákos görény* kiteszi a lábát a lakásból. Az alany tárgyként szövődik át ebben a *ha* kötőszavas mondatban: *A tenyereseimet* szeretném, *ha* olyan erősek lennének, mint a fonákjaim → Szeretném, *ha* *a tenyereseim* olyan erősek lennének, mint a fonákjaim.

A tárgy tárgyként szövődik át például ezekben a mondatokban (**T** → **T**): *Engem* jó volna, *ha* valaki ringatna → Jó volna, *ha* *engem* valaki ringatna; *De a végszót* legjobb, *ha* a bostoni énekesnő (...) kapja → Legjobb, *ha* *a végszót* a bostoni énekesnő kapja; *Az ecetet* nem baj, *ha* melléöntöd, mert nem marja szét a kádat → Nem baj, *ha* *az ecetet* melléöntöd, mert nem marja szét a kádat.

Határozó határozóként szövődik át például a következő mondatokban (**H** → **H**): *A bélműködésére* se árt, *ha* vigyáz → Az se árt, *ha* *a bélműködésére* vigyáz; *A vedlések között* legjobb, *ha* sörtés kefével (...) kezeljük szőrét → Legjobb, *ha* *a vedlések között* sörtés kefével kezeljük szőrét; *A kérdéses eseteknél* gyakran jobb, *ha* a kölyköt „füstszerűnek” regisztráljuk → Gyakran jobb, *ha* *a kérdéses eseteknél* a kölyköt „füstszerűnek” regisztráljuk. *A nadrágomba* meg nem szereted, *ha* törölöm → Azt meg nem szereted, *ha* *a nadrágomba* törölöm.

Ezekon kívül van még nyolc darab olyan mondat az anyagban, amelyek kötőszava a *hogya*: *A kettőt együtt* szeretném, *hogya* kitalálnátok; *Futólag* még szeretném, *hogya* visszatérnénk arra, *hogya*...; Például *Vivient* szeretnéd, *hogya* később ezt a sportágat űznéd? Még *a reklám előtt* szeretném, *hogya* elindulna az a film; Most egy *szövegrészletet* szeretném, *hogya* megvizsgálnátok; No, még *kettőt* szeretném, *hogya* megoldanátok; *Ezt* szeretném, *hogya* ketten eljátszanátok; *Sorrendbe* szeretném, *hogya* ezeket elsorolnánk.

Érdekes, hogy mindegyik alaptagja a *szeret*, és vagy tárgy, vagy határozó, vagy mindkettő szövődik át bennük, de a legtöbben itt sem változik meg a szavak mondatrészi szerepe az átszövődés hatására. A harmadikban a mellékmondati alany tárgyként szövődik át a főmondatba (A → T), amire *hogy* kötőszós mondatok esetében már láttunk példát.

5. 2. 6. Vonatkozó mellékmondatok

Vonatkozó mellékmondatra Szalamin Edit egyetlen példát ír („*A tv jelentőségét ma már alig akad, aki lebecsülné*”) (Szalamin 1978: 299), az 1000 mondatos alkorpuszban 8 található belőlük. Egyetlen kivétellel mind alanyi alárendelésű mondatok: *Sajnálatos, hogy e komoly problémát jelentő ügyet voltak, **akik** nem szakmai, hanem politikai alapon kezelték; Ezek mellett az emberek mellett az egyetlen, **amit** tehetünk (...); Andersont nincs, **aki** megtámadja; Szobaellenőrzéskor Móger úr az az első, **amit** meglát a szobából; Melyik feladat volt nektek, **ami** legjobban tetszett? Ki az mindig, **aki** megjelenik a képen? A szemetet se volt, **aki** levigye, látom. Az egyetlen kivétel jelzős alárendelésű: A kormányfőnek bizony vannak helyzetek, **amikor** döntenie kell.*

Mindemellett az alkorpuszban két esetben és kötőszó jelent meg, mellérendelő tagmondatok között: *Oda meg elmész, és hozol egy olyan vékonyat. A nyilatkat egyetlen voltam, és nem tudtam behúzni.* Ebből is látszik, hogy a mondatátszövődés megvalósulásai egyáltalán nem ragaszkodnak semmilyen szabályhoz.

5. 2. 7. A névmási alany és az igei vonzat kiemelése

Haader Lea külön részben ír arról, hogy az átszövődésnek gyakran célja a mellékmondat névmási alanyának a kiemelése, amely a visszaállításkor valószínűleg implicit maradna, csak az igei személyrag utalna rá (Haader 1998: 322). Több ilyen mondat található a jelen alkorpuszban is, például: ***Én** a hang után kell kitaláljam, hogy hányast dobok; **Ez** lehet, hogy annak köszönhető, hogy (...) az anyamacskát is kézből etették már; Ha ő kapja a lapot, akkor **ő** kell, hogy menjen zuhanyozni* stb. A mutató névmási alany átszövődésekor az alkorpuszban minden esetben palatális hangrendű a névmás; ha veláris lenne, nehéz lenne eldönteni, hogy utalószóról van szó, vagy a mellékmondat alanya került a főmondatba. Hasonló a helyzet akkor is, ha a tárgyi mellékmondatból mutató névmási tárgy szövődik át a főmondatba, például: *Ezt nem tudom, miért vették el, mert végül is visszaszerezte.*

Haader Lea azt is írja, hogy „más esetben indíték lehet, hogy a mellékmondat igéjének vonzata emelődjek ki, váljék hangsúlyosabbá” (Haader 1998: 322). A saját mondataim az alkorpuszból például: **Ebben** valószínű, hogy nagy szerepe van az új igazgatónak; **Erre** nem szabad, hogy rámenjen az ország gazdasága; **Mindenről** kell, hogy legyen valami fogalma stb. Ha a létige a mellékmondat állítmánya, a hozzá tartozó alannyal tömböt alkot, és az ehhez a tömbhöz kapcsolódó névmás szövődik át a főmondat elé.

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy az alkorpuszban szereplő mondatokban az átszövődés általában nem jár az átszövődő mondatrész mondatrészi szerepének megváltozásával. Ha a főmondat igéje speciális esetet vonz, az átszövődő mondatrész ebben az esetben kerül a főmondatba.

5. 2. 8. Összefoglalás

A fejezet első része megpróbálta minél alaposabban körüljárni a mondatátszövődés jelenségét a saját gyűjtésű, 1000 mondatos, írott és beszélt nyelvi adatokat tartalmazó alkorpusz alapján, három főbb témakör vizsgálatával. Az alárendelés típusa esetében a vizsgálat főbb eredménye, hogy újabb alárendelés-fajtákat mutatott be, többféle határozói, illetve jelzői mellékmondat esetében hozott példát átszövődésre. Az eddigi vizsgálatokkal való összehasonlítás emellett azt mutatja, hogy ugyanazok a leggyakoribb mellékmondatok, vagyis a mondatátszövődés alapvetően bizonyos alárendelés-típusok sajátja.

A főmondatbeli alaptagok vizsgálata újabb, a szakirodalomban eddig le nem írt alaptagok bemutatását eredményezte, a korábbi kutatásokkal való összevetés pedig azt mutatja, hogy a leggyakoribb alaptagok megegyeznek. Ezek szerint az alaptagok esetében is beszélhetünk bizonyos speciális egységekről, amelyek mintegy „vonzzák” az átszövődést.

Az átszövődést tartalmazó mondatok szintaktikai viszonyainak vizsgálata arra az eredményre vezetett, hogy az esetek túlnyomó részében nem változik az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe. Kivételt képez ez alól a tárgyi és az aszemantikus határozói mellékmondat, a tárgyi mellékmondatokból ugyanis a mellékmondati alany egyes esetekben tárgyként szövődik a főmondatba, az aszemantikus határozói mellékmondat egyes eseteiben pedig az alany, illetve a részeshatározó aszemantikus határozóként szövődik a főmondatba. Emellett érdemes felidézni, hogy a mellékmondati

alany nem alanyként, hanem alanyesetű szóként szövéődik a főmondatba, a névszói alaptagú birtokos jelző pedig a főmondatbeli igei alaptag részeshatározójává szövéődik át.

A fejezetrész eredménye összefoglalóan tehát az, hogy valós nyelvi adatokat tartalmazó alkorpusz alapján mutatta be a mondatátszövéődés megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait, a hozzá kapcsolódó problémaköröket – az alárendelés típusát, az alaptagok fajtáit, valamint az átszövéődött egység mondatrészi szerepét.

5. 3. A mondatátszövéődés jelenségének vizsgálata a 815 mondatos alkorpusz alapján

5. 3. 1. Adatgyűjtés

A 815 mondatos alkorpusz szintén két részből áll; saját gyűjtésű mondatokból és a Horváth László tanár úrtól az évek során ímélben kapott mondatokból³. Horváth László tanár úrtól összesen 140 mondatot kaptam, a saját gyűjtéséből az átszövéődést tartalmazó mondatok száma 675, így egy összesen 815 mondatos alkorpusz állt rendelkezésre, 15 beszélt és 800 írott nyelvi adattal. Az írott nyelvi adatokat három nagy csoportra lehet bontani: 447 mondat „sima” átszövéődéssel szerkesztett, ezekben az átszövéődésen kívül egyéb szintaktikai jellegzetesség nem figyelhető meg. 140 olyan mondat van az alkorpuszban, amelyek ragátszövéődésesek, erről a jelenségről a későbbiekben bővebben lesz szó. Ezen kívül 213 olyan mondatot tartalmaz az anyag, amelyekben kettős állítmány található, a kettős állítmány mellett azonban átszövéődéssel is vannak szerkesztve.

Az adatok gyűjtése 2019 augusztusáig tartott, az alkorpuszt 2019. augusztus 1-jén zártam le. Az írott nyelvi adatok túlnyomó többsége friss megjelenésű, recenzióra érkezett regényekből és novelláskötetektől származik, a legtöbb 2018–19-es kiadású, tehát abszolút mai, kortárs szövegek alkotják. A beszélt és írott nyelvi adatok számának aránytalansága is ennek tudható be; rengeteg sajtópéldány fut át a kezemen, és önkéntelenül megakad az átszövéődésen a szemem. A mondatok pontos adatait a dolgozat végén mellékletben csatolva közlöm (2. melléklet). A dolgozatban folyó szövegben az egyszerűség és könnyebb áttekinthetőség érdekében csak magukat a mondatokat közlöm.

---

³ Ezúton is szeretném megköszönni Horváth László mindig figyelmes segítségét, aki 14 beszélt és 126 írott nyelvi adatot, összesen 140 mondatot bocsátott önzetlenül a rendelkezésemre.

5. 3. 2. Az alkorpusz mondatainak alárendelés-típusai

Az alkorpuszban található mondatok a következő alárendelés-típusokba sorolhatók: **Alanyi:** beszélt nyelvi: 3 (a beszélt nyelvi adatok 20%-a, például: *Kajatinnak kiderült [az], hogy tényleg nincsen senkije*), írott nyelvi: 576 (az írott nyelvi adatok 72%-a), összesen **579** mondat (az összes mondat 71,04%-a). Az írott nyelvi adatok esetében a 447 „sima” átszővődéses mondat közül 324 alanyi alárendelésű (72,48%, például: *Egy háromszemű varjúnak három szeme kellene [az], hogy legyen*), a 140 ragátszővődéses közül 39 (27,85%, például: *– Ez a dolog közted és Edward között, úgy látom, elég komoly, és van néhány dolog, amire nem árt [az], ha ügyelsz*), a 213 kettős állítmányt tartalmazó mondat közül pedig az összes (100%, például: *A macskaillemhely legalább 30 x 40 cm alapterületű kell [az, hogy] legyen*). Látjuk, hogy az arányok elég eltérőek, a ragátszővődéses mondatoknál nem az alanyi alárendelés dominál.

Tárgyi: beszélt nyelvi: 8 (a beszélt nyelvi adatok 53,33%-a, például: *Én a bográcsot sajnálom [azt], hogy nem hoztuk*), írott nyelvi: 180 (az írott nyelvi adatok 22,5%-a), összesen **188** mondat (az összes mondat 23,06%-a). Az írott nyelvi adatok esetében a „sima” átszővődéses mondatok közül 98 tárgyi alárendelésű (21,92%, például: *– Semmit nem mondott, azon kívül, hogy Nyíí, az pedig nem tudom [azt, hogy], mit jelent*), a ragátszővődésesek közül 82 (58,57%, például: *Sansa egyedül és megalázva indult visszafelé a hosszú úton a fogadóhoz, ahol tudta [azt], hogy Mordane septa várja*), a kettős állítmányosak nem lehetnek tárgyi alárendelésűek (0%). A ragátszővődéses mondatok túlnyomó többsége azonban tárgyi alárendelésű.

Állítmányi: beszélt nyelvi: 1 (a beszélt nyelvi adatok 6,66%-a), írott nyelvi adat nincs (0%), összesen **1** mondat (az összes mondat 0,12%-a). A mondat a következő: *Szavazategyenlőség esetén pedig természetesen Aurelio fog dönteni, hiszen az előző párbajról ő volt az, aki győztesen visszatért*.

Határozói: beszélt nyelvi: 2 (a beszélt nyelvi adatok 13,33%-a), írott nyelvi: 29 (az írott nyelvi adatok 3,62%-a), összesen **31** mondat (az összes mondat 3,80%-a). Ebből (a példák száma alapján csökkenő sorrendben) **aszemantikus határozói:** beszélt nyelvi: 2 (a beszélt nyelvi adatok 13,33%-a, például: *Ezt a jelet nagyon gondolkodtam [azon], hogy hova rakjam*), írott nyelvi: 20 (az írott nyelvi adatok 2,5%-a), összesen **22** mondat (az összes mondat 2,69%-a). Az írott nyelvi adatok közül a „sima” átszővődéseseknél 10 (2,23%, például: *(...) de édesanyád, már nem is emlékszem [arra, hogy], hogyan került közénk*), és a ragátszővődésesek közül is 10 aszemantikus határozói (7,14%, például: *–*

Mert van egy tag a hullaházban, akit esküszöm [arra, hogy], három hete már lelőttem, de két éjszakával ezelőtt önállóan járt és beszélt). A kettős állítmányt tartalmazó mondatok nem lehetnek határozói alárendelésűek sem.

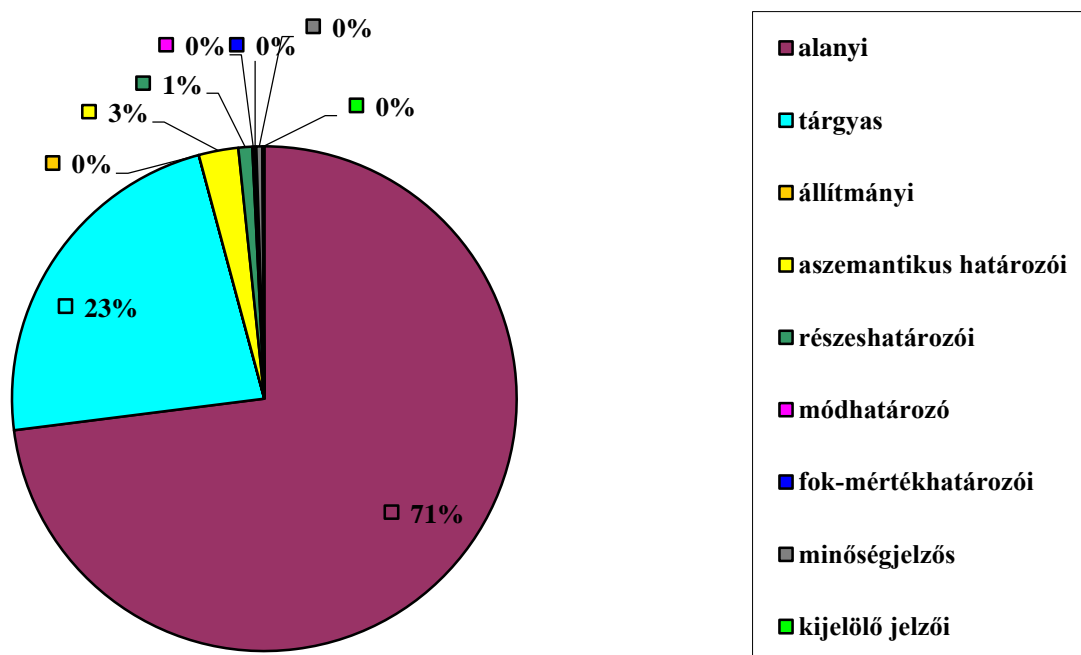
A beszélt nyelvi adatok között egyéb határozói alárendelés nem található, a következő típusok mind az írott nyelvi adatok között fordultak elő. **Részeshatározói:** 7 (az írott nyelvi adatok 0,87%-a), összesen 7 mondat (az összes mondat 0,85%-a). A 7 adat mind a „sima” átszövődéses mondatok között található (1,56%, például: *A férjem, Sédeni-Ambrózy báró immár hét éve [van annak], hogy magunkra hagyott).* **Módhatározói:** 1 (az írott nyelvi adatok 0,12%-a), összesen 1 mondat (az összes mondat 0,12%-a). Ez a ragátszövődéses mondatok között található (0,71%): *Az az ő dolga, meg azé, akivel úgy dönt, vagy nem dönt úgy, hogy kapcsolatra lép.* **Fok-mértékhatározói:** 1 (az írott nyelvi adatok 0,12%-a), összesen 1 mondat (az összes mondat 0,12%-a). Ez is a ragátszövődéses mondatok között található (0,71%): *Intett, hogy előállhatok a kérésemmel, melyet esetleg lesz oly kegyes, és teljesít is.*

Jelzős: beszélt nyelvi: 1 (a beszélt nyelvi adatok 6,66%-a), írott nyelvi: 4 (az írott nyelvi adatok 0,5%-a), összesen 5 mondat (az összes mondat 0,62%-a). Ebből **minőségjelzős:** beszélt nyelvi: 1 (6,66%, a mondat: *Akinfejevről nincs olyan labda, ami nem jönne ki*), írott nyelvi: 3 (az írott nyelvi adatok 0,37%-a), összesen 4 mondat (az összes mondat 0,49%-a). Az írott nyelvi adatok közül a „sima” átszövődéseseknél 2 (0,44%, például: – *Hát ebben bizony nincs két olyan mesélő, aki megegyezne*), a ragátszövődéseseknél 1 minőségjelzős (0,71%, a mondat: *A fiú a születésekor még más nevet kapott, ám az rég az enyészeté lett, akár egy dal, amit nincs már [olyan] senki, aki énekeljen*). A kettős állítmányt tartalmazó mondatok nem lehetnek jelzői alárendelésűek sem. **Kijelölő jelzői:** 1 írott nyelvi adat a „sima” átszövődéses mondatok között (az írott nyelvi adatok és az összes mondat 0,12%-a, a „sima” mondatok 0,22%-a): *S hogy ki (...) mit miért cselekedett, azt nincs az az általánosítás, (...) hogy Dobrovics meg tudná mondani.*

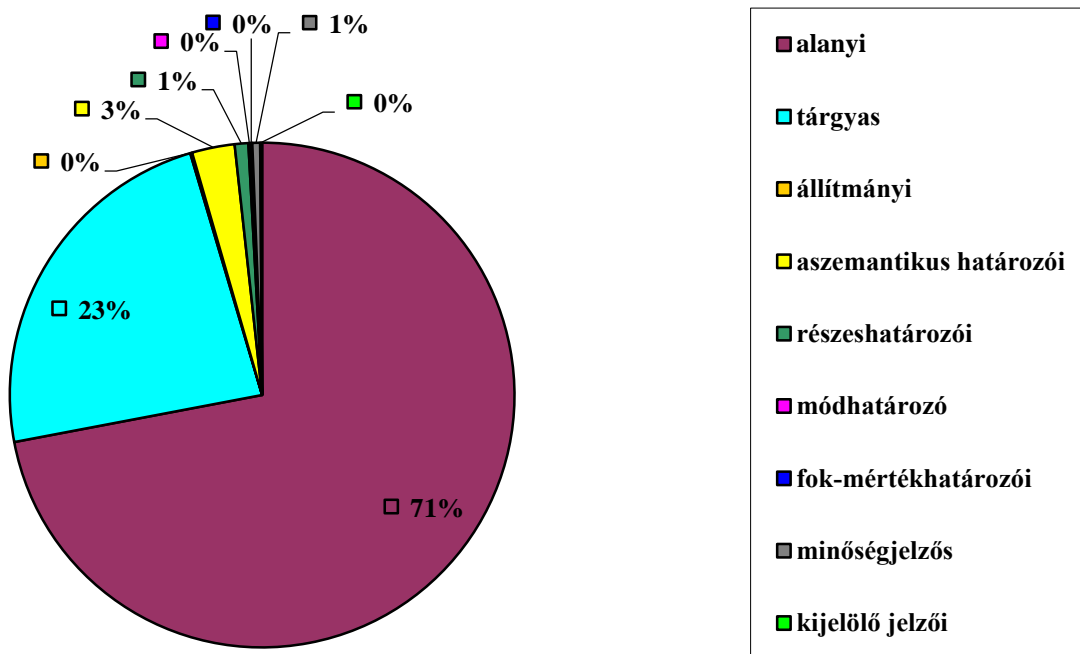
Egyéb esetek: az írott nyelvi adatok között található 11 olyan mondat, amely nem alárendelő, illetve úgy gondolom, valójában átszövődés sincsen bennük, de szerkezetileg hasonlítanak az átszövődéses mondatokra, ezért kerülhettek az anyagba. A „sima” átszövődéses mondatok között 5 olyan van (1,11%), amelyben valódi alárendelés sincsen, viszont több más tekintetben hasonlítanak az átszövődéses mondatokra: – *Ó, őt persze hogy ismerem; Vad, fekete haja épp, hogy őszülni kezdett a halántékánál; Minja éppen, hogy átfért rajta; A szállítókosárban épp, hogy elfért egy-két ember (...); (...) de ő épp,*

hogy gyógyírt jelentett a hitványságra. A ragátszövődéses mondatok között pedig van 6 olyan mondat (4,28%), amelyben az *ami-ha* szerkezet található: (...) [van] egy gomb, amit ha megnyomnak, minden bizonnyal a lásában [sic!] csönget; Ez nem az a fajta folyó, amibe ha belepottyansz, csak úgy kievickélsz; Van a műszerfal bal felső sarkában egy billentyű, amelyet ha elég hosszan lenyomva tart az ember, a robot hasra fekszik (...); (...) – felelte (...) George, aki ha azt mondta, szétkap egy tankot, el is hittem neki; (...) mi pedig csak bárányok vagyunk a szemében, akikre ha ránéz, nincs benne se jóindulat, se rosszindulat (...); (...) és hó zuhanhatott a gyenge növényre, amit ha derékba tört, vége. A második tagmondatbeli vonatkozó névmás a tagmondat *ha* utáni részéhez kapcsolódik.

A beszélt nyelvi adatok alárendelés-típusait a mondatok kis száma miatt nem érdemes ábrán megmutatni. Az írott nyelvi adatok, valamint a teljes 815 mondatos alkorpusz alárendelés-típusait a két következő diagram mutatja be (8. diagram, 9. diagram).

8. diagram
Az írott nyelvi adatok alárendelés-típusai

9. diagram
A teljes alkorpusz alárendelés-típusai

A túlnyomó többség ebben az alkorpuszban is alanyi alárendelésű összetett mondat, mellettük a tárgyi alárendelés képviselteti magát a legnagyobb számú adattal. Az aszemantikus határozói alárendelés már jóval ritkább, az egyéb határozói és jelzői alárendelés-fajták pedig csupán egy-két előfordulással állnak. A két alkorpusz alárendelés-típusait összehasonlítva azt látjuk, hogy kísértetiesen hasonlóak még a százalékos arányok is.

5. 3. 3. A főmondati alaptagok az alkorpusz mondataiban

A beszélt nyelvi adatok kis száma miatt az alkorpuszban található főmondati alaptagok bemutatásakor inkább különveszem őket. A beszélt nyelvi mondatok alaptagjai a következők: Alanyi tagmondategyüttesekben: *(úgy) néz ki, kiderül, lehet* (1-1 előfordulással), tárgyi tagmondategyüttesekben: *kér, akar, lát, javasol, szeret, mond, hisz, sajnál* (1-1 előfordulással), határozói (aszemantikus határozói) tagmondategyüttesekben: *gondolkozik, kér* (1-1 előfordulással), jelzői (minőségjelzői) tagmondategyüttesben: *labda*.

A 800 írott nyelvi adat főmondatbeli alaptagjai a következők: a „sima” átszövődéses mondatok alaptagjainak száma csökkenő sorrendben: Alanyi

tagmondategyüttesekben: *kell* 107 (*kell* 59, *kellene* 13, *kellett* (volna) 29, *kéne* 6); (meg)lehet 64; *jó* 39 (*jó* 15, *jobb* 24); (nem) *biztos* (bizonyos) 29; (úgy) *tűnik* 12 (*tűnt* 10, *tűnik* 2); (úgy) *látszik* /*látszott* 10; (nem) *valószínű*(bb) 10; (nem/sem) *árt*(ana) 6; *tuti* 6; *igaz* 5; *létige* 5 (*voltak*, *lesz*, *volt* 3); (nem) *csoda* 4; (nem) *szabad* 2; (nem) *elég* 2. Egy-egy előfordulással állnak: *elképzelhető*, *szégyen*, *félő*, *muszáj*, (nem) *baj*, (úgy) *néz ki*, *lófasz hétszentség*, *akad*, *lehetséges*, *eredményesebb*, *hótzsiher*, *okosabb*, *kétséges*, *múlt*. Tárgyi tagmondategyüttesekben (a legtöbb megtalálható tagadó alakban is, vagy csak abban): (nem) *tud* 49 (*tudom* 22, *t'om*, *tudod* 8, *tudja* 7, *tudjuk* 2, *tudtam* 5, *tudta* 2, *tudták*, *tudni*); (nem) *hisz* 10 (*hiszem* 7, *hinném* 2, *hittük*); *szeret* 5 (*szeretném* 3, *szereti*, *szeretnék*); *gondol* 4 (*gondolom* 2, *gondolod*, *gondoltam*,); *hall* 4 (*hallom*, *hallottam* 2, *hallotta*); (úgy) *lát* 3 (*látom*, *láttam* *láttuk*,); *mond* 3 (*mondta*, *mondták* 2); (úgy) *vél* 2 (úgy *véled*, úgy *véli*); *kétlem* 2; *akar* 2 (*akarja*, *akarod*); *kíván* 2 (*kívánod*, *kívánja*); *remélem* 2. Egy-egy előfordulással áll: *juttat*, *enged*, *megígér*, *alaptag nélkül* (kb. *kérdez*), *sajnál*, *óhajt*, *ígér*, *elhatároz*, *csodál*. Határozói tagmondategyüttesekben: Aszemantikus: *emlékszik* 4 (*emlékszem* 3, *emlékszik*); illetve egy-egy adattal: *megkér*, *legtöbb*, *fogad*, *örül*, *létige* (nincs), *tesz*. Részes: *éve* [van] 6, *perce* [van] 1. A jelzős mondatok alaptagjai: minőségjelzős: *mesélő*, *pillanat*; a kijelölő jelzős: *általánosítás*. Az egyéb mondatok alaptagszerű része: *épp* 3, *éppen*, *persze*.

A ragátszövődéses mondatok alaptagjainak száma csökkenő sorrendben: Alanyi tagmondategyüttesekben: *lehet* 11 (*lehet* 9, *lehetséges*, *meglehet*); (úgy) *tűnik* 9 (úgy *tűnt* 6, úgy *tűnik* 3); *biztos* 7 (*biztos* 5, *bizonyos*, *holtbizonyos*); *jó* 6 (*jó* 2, *jobb* 3, *legjobb*). Egy-egy előfordulással állnak: *szerencse*, (nem) *árt*, *meglepő*, *elképzelhető*, *valószínű*, (időbe) *telik*. Érdekes, hogy az alanyi alárendelésű ragátszövődéses mondatok alaptagjaként ebben az anyagban egyáltalán nem jelent meg a *kell*, pedig egyébként a „sima” átszövődéses mondatok esetében messze az szokott a leggyakoribb lenni a korpuszalapú vizsgálatokban. A ragátszövődéses mondatok alaptagjai tárgyi tagmondategyüttesekben: *tud* 31 (*tudom* 10, *tudod*, *tudja* 9, *tudjuk*, *tudtam* 2, *tudta* 5, *tudni* 3); *szeret* 13 (*szeretném* 6, *szeretnéd*, *szeretné* 3, *szeretnék* 2, *szerettem volna*); *hisz* 7 (*hiszem* 2, *hittem* 2, *hitte*, *hitték*, *hittem volna*); *gondol* 6 (*gondolom*, *gondoltam* 2, *gondolt*, *gondolta* 2); *akar* 6 (*akarom*, *akarja* 2, *akartam*, *akart*, *akarták*); *remél* 3 (*remélünk*, *remélheti*, *reméltem*); *megfogad* 2, *érez* 2 (*érzi*, *éreztem*); (meg)ért 2. Egy-egy előfordulással állnak: *vél*, *ír*, *feltételez*, *bevall*, *sejt*, *hagy*, *gyanít*, *megenged*, *megbeszél*, *megígér* (sic). Határozói tagmondategyüttesekben: Aszemantikus határozói: (meg)esküszik 5 (*esküszöm*, *megesküdtem* 2, *megesküdött*, *megesküdni*); egy-egy adattal: *megkér*, *bízik*, *illedelmes*, *figyelmes*, *tesz*. Fok-mérték

határozói: *kegyes*. Módhatózói: *dönt*. A minőségjelzős tagmondat alaptagja: *senki*, az egyéb mondatoknak pedig nincsen alaptagjuk.

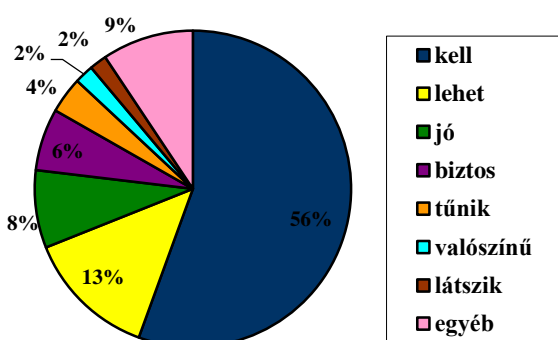
A kettős állítmányt tartalmazó mondatok csak alanyi alárendelésűek lehetnek, alaptagjaik a következők, a számuk alapján csökkenő sorrendben: *kell* 208 (*kell* 152, *kellett* (volna) 38, *kellene* 12, *kéne* 6); *szabad* 3 (*szabad* 2, *szabadna*); *muszáj* 2.

A 800 mondatos írott nyelvi alkorpusz összesített arányai az alaptagok számában a következők (a számok csökkenő sorrendben; zárójelben látható, hogy ez az összes, 800 mondatos alkorpusz hány százaléka): **Alanyi tagmondategyüttesekben:** *kell* 315 (39,37%) (*kell* 211, *kellett* (volna) 67, *kellene* 25, *kéne* 12); (*meg*)*lehet*(séges) 76 (9,5%) ; *jó* 45 (5,62%) (*jó*, *jobb*, *legjobb*); (*nem*) *biztos* (bizonyos, holtbizonyos) 36 (4,5%); (*úgy*) *tűnik* (tűnt) 21 (2,62%). Húsznál kevesebb előfordulással állnak: *valószínű*(bb) 11 (1,37%); (*úgy*) *látszik* (látszott) 10 (1,25%). Tíznel kevesebb előfordulással állnak: (*nem/sem*) *árt* 7 (0,87%); *tuti* 6 (0,75%); *igaz* 5 (0,62%); *szabad* 5 (0,62%); létige 5 (0,62%); (*nem*) *csoda* 4 (0,5%); *muszáj* 3 (0,37%); (*nem*) *elég* 2 (0,25%); *elképzeltető* 2 (0,25%). Egy-egy előfordulással állnak (0,12%) (betűrendben): *akad*, (*nem*) *baj*, *eredményesebb*, *félő*, *hóziher*, *kétséges*, *lófasz hétszentség*, *meglepő*, *múlt*, (*úgy*) *néz ki*, *okosabb*, *szégyen*, *szerencse*, (*időbe*) *telik*.

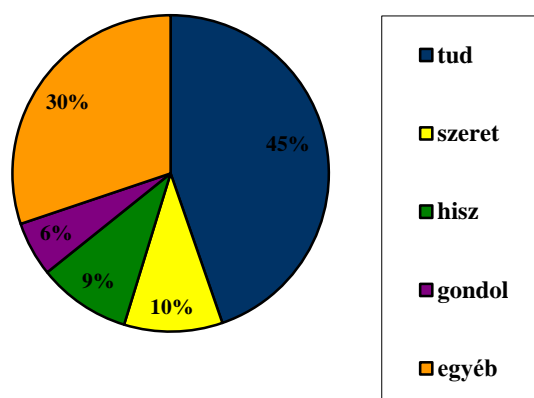
A 800 mondatos alkorpusz alaptagjai **tárgyi tagmondategyüttesekben** (zárójelben az összes mondathoz képesti százalék): (*nem*) *tud* 80 (10%) (*tudom* 32, *t'om*, *tudod* 9, *tudja* 16, *tudjuk* 3, *tudtam* 2, *tudta* 7, *tudták*, *tudni* 4). Húsznál kevesebb adattal: *szeret* 18 (2,25%) (*szereti*, *szeretném* 9, *szeretnéd*, *szeretné* 3, *szeretnénk* 2, *szeretnék*, *szerettem* (volna)); (*nem*) *hisz* 17 (2,12%) (*hiszem* 9, *hinném* 2, *hittem* 2, *hitte*, *hittük*, *hitték*, *hittem volna*); *gondol* 10 (1,25%) (*gondolom* 3, *gondolod*, *gondoltam* 3, *gondolt*, *gondolta* 2). Tíznel kevesebb előfordulással: *akar* 8 (1%) (*akarom*, *akarod*, *akarja* 3, *akartam*, *akart*, *akarták*); *remél* 5 (0,62%) (*remélem* 2, *remélünk*, *reméltem*, *remélheti*); *hall* 4 (0,5%) (*hallom*, *hallottam* 2, *hallotta*); (*úgy*) *lát* 3 (0,37%) (*látom*, *láttam*, *láttuk*); *mond* 3 (0,37%) (*mondta*, *mondták* 2); (*meg*)*ígér* 3 (0,37%) (*megígérem*, *ígérte*, *megígérte*); (*úgy*) *vél* 3 (*úgy véled*, *úgy véli*, *vélte*); *kíván* 2 (0,25%) (*kívánod*, *kívánja*); *kétlem* 2 (0,25%); *megfogad* 2 (0,25%), *érez* 2 (0,25%) (*érzi*,*éreztem*); (*meg*)*ért* 2 (0,25%) (*megért*, *értettem*). Egy-egy előfordulással állnak (0,12%) (betűrendben): *bevall*, *csodál*, *elhatároz*, *enged*, *feltételez*, *gyanít*, *hagy*, *ír*, *juttat*, alaptag nélkül (kb. *kérdez*), *megbeszél*, *megenged*, *óhajt*, *sajnál*, *sejt*.

Az alábbi két diagramon az alanyi és tárgyi tagmondategyüttesek alaptagjainak megoszlása látható (10. diagram, 11. diagram), ezeket az arányokat szövegesen külön nem

írom le a könnyebb áttekinthetőség érdekében. Összefoglalóként egy nagy kördiagramon látható az összes mondat főbb alaptagjainak megoszlása (12. diagram).

10. diagram
Alanyi tagmondategyüttesek
alaptagjai

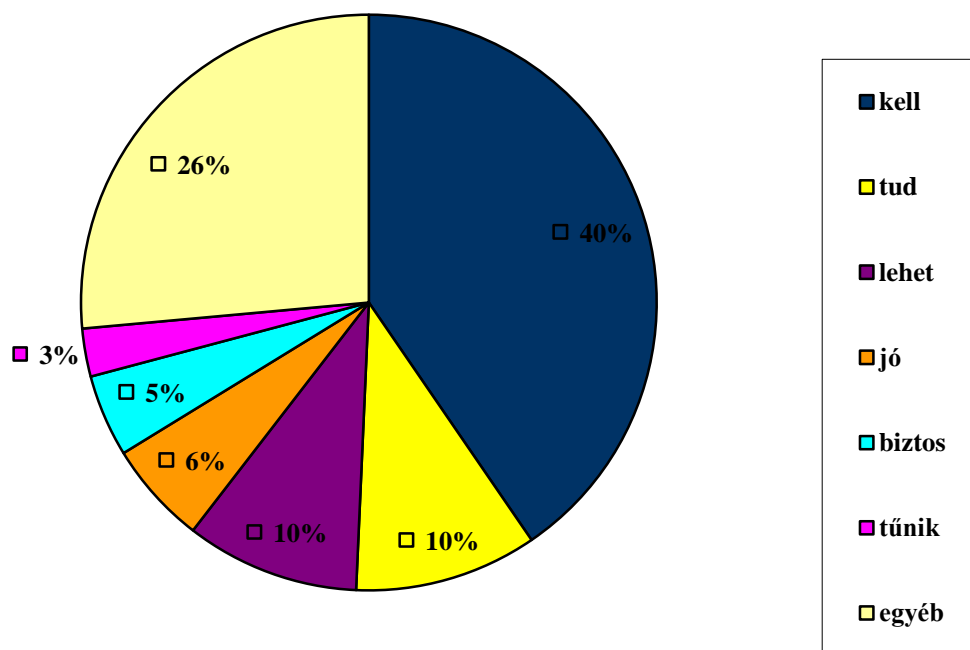
11. diagram
Tárgyi tagmondategyüttesek
alaptagjai

A 800 mondatos írott nyelvi alkorpusz alaptagjai **határozói tagmondategyüttesekben** (zárójelben az összes mondathoz viszonyított százalékszám): **aszemantikus határozói** tagmondategyüttesekben: *(meg)esküszik* 5 (0,62%) (*esküszöm, megesküdtem* 2, *megesküdött, megesküdni*); *emlékszik* 4 (0,5%) (*emlékszem* 4); *megkér* 2 (0,25%) (*megkértelek, megkért*); *tesz* 2 (0,25%) (*teszek* 2). Egy-egy előfordulással állnak (betűrendben) (0,12%): *bíz*, *figyelmes*, *fogad*, *illedelmes*, *legtöbb*, *létige* (*nincs*), *örül*. **Részeshatározói tagmondategyüttesekben**: *éve [van]* 6 (0,75%); *perce [van]* 1 (0,12%). A **fok-mértékhatározói** mondat alaptagja: *kegyes* 1 (0,12%); a **módhatározói**: *dönt* 1 (0,12%).

A **jelzős mondatok** alaptagjai a 800 mondatos alkorpuszban: **minőségjelzős** tagmondategyüttesekben (egy-egy előfordulással, 0,12%): *mesélő, pillanat, senki*. A kijelölő jelzős mondat alaptagja (0,12%): *általánosítás*.

Az egész alkorpusz alaptagarányait a következő diagram mutatja be (12. diagram); a húsznál kevesebb adattal szereplő alaptagok az *egyéb* kategóriába kerültek.

12. diagram
A 800 mondatos alkorpusz alaptagjainak aránya

Az alkorpusz jelentős részét ismét a *kell* alaptagú mondatok teszik ki, mellette azonban megint csak rengeteg más szó megjelent átszövődéses mondat alaptagjaként. A 800 mondatos írott alkorpusz összesen 80-féle alaptagot tartalmaz (az 1000 mondatos 140-félét tartalmazott, amelyből az írott nyelvi rész 63-félét; Haader Lea anyaga pedig 94-félét). Az 1000 mondatos anyagban 60-féle, Haader Leánál 41-féle alaptag volt az alanyi tagmondategyüttesekben, itt 30-féle. Az 1000 mondatos vizsgálathoz képest új alaptag ebben az alkorpuszban az alanyi alárendelésű mondatokban: *akad, csoda, eredményesebb, hótziher, lófasz hétszentség, múlt, okosabb, szégyen, szerencse, (időbe) telik* – ez a 30-féle alaptagból 10. Ezek közül Haader Lea alaptagjai között sem jelentek meg a következők: *akad, eredményesebb, hótziher, lófasz hétszentség, múlt, okosabb, szégyen, szerencse, (időbe) telik*. Az első négy, illetve öt helyen ugyanazok vannak, mint Haader Leánál és az 1000 mondatos anyagban, csak más sorrendben: *kell, lehet, jó, biztos, tűnik*.

A tárgyi tagmondategyüttesekben az 1000 mondatos alkorpuszban 48-féle, Haader Leánál 41-féle alaptag jelent meg, itt a 800 írott nyelvi adat között 31-féle. Az 1000 mondatos anyaghoz képest új alaptag: *bevall, csodál, elhatároz, feltételez, juttat, megbeszél, óhajt, vél* – ez 8 alaptag. Ebből Haader Leánál sem szerepeltek a következők: *bevall, csodál, feltételez, juttat, megbeszél*. Az első négy, illetve öt helyen mindhárom anyagban ugyanazok az alaptagok szerepelnek, kicsit eltérő sorrendben: *tud, szeret, hisz, gondol*.

Az aszemantikus határozói tagmondategyüttesekben az 1000 mondatos anyagban 15-féle, Haader Lea vizsgált anyagában 11-féle alaptag fordul elő, a 800 írott mondat között szintén 11-féle. Az 1000 mondatos anyaghoz képest új alaptagok: *bízik, esküszik, figyelmes, illedelmes, legtöbb, örül, tesz*. Ezek közül Haader Leánál sem jelentek meg: *esküszik, figyelmes, illedelmes, legtöbb, örül, tesz*. Ismét jól látszik, hogy a mondatátszövődés, bár igen változatos alaptagokkal jöhet létre (80-féle a 800 mondatos alkorpuszban), alapvetően néhány bizonyos alaptaggal valósul meg a leggyakrabban.

5. 3. 4. Az átszövődést tartalmazó mondatok szintaktikai viszonyai

5. 3. 4. 1. Alanyi mellékmondatok

A most következő részben a „sima” átszövődéses mondatok szintaktikai viszonyait fogom bemutatni; a ragátszövődéses és kettős állítmányos mondatok mélyebb szintaktikai elemzését a dolgozat későbbi fejezeteiben végzem. Szalamin Edit felosztásában a *hogy* kötőszós mondatok második alcsoportjában szerepelnek az alanyi alárendelésű mondatok, ahová háromféle átszövődési típus tartozik: a mellékmondat alanya alanyként szövődik át (valójában alanyesetű szóvá szövődik át a mellékmondati alany); a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át és a mellékmondat valamely határozója határozóként szövődik át a főmondatba (Szalamin 1978: 297–8).

Az első típusra ($A \rightarrow A$) (alanyesetű szó) az alkorpuszból való példák: *Ser Osmund nem biztos hogy jó néven venné a kiherélést* $\rightarrow$ *Nem biztos, hogy Ser Osmund jó néven venné a kiherélést*; *Mozart tuti, hogy forog a sírjában* $\rightarrow$ *Tuti, hogy Mozart forog a sírjában*; – *Ez a szoba szégyen, ahogy kinéz* $\rightarrow$ *Szégyen, ahogy ez a szoba kinéz* stb. A mellékmondati alanyból nem válik a főmondat alanya, így ezekben az esetekben akár két alanyesetű szó is lehet a főmondatban. Ez nem nehezíti a megértést, az utalószó mellett alanyesetben álló szó egyértelműen a mellékmondatához tartozik. Minden esetben ilyenek az (*úgy*) *látszik/tűnik* alaptagú mondatok, amelyekben az *úgy* ’az’ értelemben áll, például: *Lady Caroline azonban úgy látszik, nem hallotta meg*; *A nő a pultnál úgy tűnt, elfogadja ezt válaszként*. Tény azonban, hogy bár elviekben megalkotható, az *úgy*-on kívül más (*az, azok, olyan, olyanok* stb.) testesen kitett utalószó (ami a főmondat alanya) nem jellemző a mondatokra, a 815 mondatos alkorpuszban egy sem fordult elő.

Mellékmondati tárgy tárgyként a főmondatba való szövődésére ($T \rightarrow T$) szintén sok mondatot találni az alanyi alárendelésű mondatok között, például: *Ezt nem ártana, ha még egyszer átgondolná!* $\rightarrow$ *Nem ártana, ha ezt még egyszer átgondolná!*; *A felbukkanó*

szárazföld hírét volt, ahol egy hattyú hozta, volt, ahol egy iguána → Volt, ahol egy hattyú, volt, ahol egy iguána hozta a felbukkanó szárazföld hírét; Ilyen játékot jobb, ha soha nem játszik az ember → Jobb, ha ilyen játékot soha nem játszik az ember stb.

Határozó határozóként való átszövődésére is találunk példát az alkorpuszban (**H** → **H**), például: *Sosem lett a feleségem, de ha máshoz hozzáment, arról jobb, ha nem is tudok → Sosem lett a feleségem, de jobb, ha arról nem is tudok, ha máshoz hozzáment; Róluk is szép számmal akadtak, akik azt gondolták, hogy ördögiek → Szép számmal akadtak, akik róluk is azt gondolták, hogy ördögiek; Karácsonykor úgy néz ki, haza tudok jönni → Úgy néz ki, karácsonykor haza tudok jönni stb.* Ezekben az esetekben a mellékmondatból átszövődő mondatrész megtartja mondatrészi szerepét.

Sokszor egész szintagmacsoportok szövődnek át a mellékmondatból a főmondatba, például: *Az azonos fajtacsoportba tartozó kutyák nem biztos, hogy automatikusan szimpatizálnak egymással → Nem biztos, hogy az azonos fajtacsoportba tartozó kutyák automatikusan szimpatizálnak egymással; Mindenki életének egy teljesen szubjektív pillanatában külön és önmagának kell, hogy befejezze a háborút → Az kell, hogy mindenki életének egy teljesen szubjektív pillanatában külön és önmagának fejezze be a háborút; Nem hosszú az út, az új bányá K szakaszának sötét gyomrában jó, ha ezer métert kell menni → Nem hosszú az út, jó, ha ezer métert kell menni az új bányá K szakaszának sötét gyomrában stb.*

5. 3. 4. 2. Tárgyi mellékmondatok

Szalamin Edit a *hogy* kötőszós mellékmondatokon belül a tárgyi mellékmondatokkal foglalkozik elsőként, háromféle átszövődést különböztet meg: a mellékmondat alanya tárgyként vagy alanyként (valójában alanyesetű szóként) szövődik át a főmondatba; a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba; illetve a mellékmondat valamely határozója főmondati határozóként vagy tárgyként szövődik át a főmondatba (Szalamin 1978: 296–7). Haader Lea is azt írja, a mellékmondat alanya maradhat „a főmondatban is alany, ha a főmondat alanya nem harmadik személyű” (Haader 1998: 322) (**A** → **A**) (**alanyesetű szó**). A 815 mondatos alkorpuszban a „sima” átszövődéses mondatok között ilyenek például: *Arnold [E/3.] nem hiszem [E/1.], hogy értette, de azért bólintott → Nem hiszem, hogy Arnold értette, de azért bólintott; A kisfiam [E/3.] tudod [E/2.] milyen jól focizik? → Tudod, milyen jól focizik a kisfiam?; Erthol [E/3.] pedig nem*

hiszem [E/1.], *hogy úgy szeretne Völgyvár ura elé kerülni, mint (...)* → *Azt pedig nem hiszem, hogy Erthol úgy szeretne Völgyvár ura elé kerülni, mint (...)* stb.

A szám-személy kérdéssel kapcsolatban láttuk, hogy az 1000 mondatos alkorpuszban valóban csak első és második személyű főmondati alany fordult elő. Ebben az alkorpuszban azonban van három ilyen mondat: A kánya [E/3.] *ki tudja* [E/3.], *merre járt, az úszó pedig olyan unottan dőlt a vízre, mint (...)*; A többi [E/3.] *még ki tudja* [E/3.], *mikor érkezik*; De ez egy szép napon egyszerre csak kicsírázott, magva [E/3.] *a jó ég tudja* [E/3.], *honnét került oda, és a kis herceg aprólékos gonddal figyelte a zsenge hajtást (...)*. Az *Isten tudja/ki tudja/ég tudja*-típus elég különleges, de az biztos, hogy ebben az esetben mindenféle értelmezési nehézség nélkül lehet egyrészt harmadik személyű a főmondat alanya, másrészt ugyanolyan számú és személyű a mellékmondati és a főmondati alany. Ráadásul a 815 mondatos alkorpuszban van két olyan mondat, amelyek rácáfolnak arra is, hogy az alanyesetbe átszövődő mellékmondati alany nem lehet ugyanolyan számú és személyű, mint a főmondat alanya, mert akkor már a főmondat alanyaként kellene értelmezni: – *Te [E/2.] *pedig tudod* [E/2.], *mit tehetnél?** és *Jómagam [E/1.] *azt hiszem* [E/1.], *inkább végeztem volna vele.** Mind a kettő esetében szükség van a kontextus ismeretére ahhoz, hogy egyértelműen látsszon, hogy az alanyesetű szó a főmondat elején a mellékmondathoz tartozik. Emellett mind a kettőről elmondható, hogy a névmási alany hangsúlyos, kiemelt, nyomatékosított, és szembe van állítva egy előző mondatbeli alannal.

A tárgyi mellékmondat alanya a főmondatba szövődve tárgyragot kaphat ($A \rightarrow T$), például: *A kritikát előre tudom, milyen lesz* → *Előre tudom, a kritika milyen lesz*; *A színházat jól tudta, hol van* → *Jól tudta, hol van a színház*; *A vasas ládákat is mondták, hogy hat van* → *Azt is mondták, hogy hat vasas láda van* stb. A főmondat tárgyas igéjének hatására a mellékmondat alanya tárgyesetbe kerül, kvázi a főmondat igéjének vonzatává szövődik át. A tárgyi alárendelésű mondatoknál kérdőszó-átszövődéskor ebben az alkorpuszban a főmondatbeli ige minden esetben határozott ragozása, például: *Mikor kívánod, hogy visszajöjjek?* → *Mit kívánsz, hogy mikor jöjjek vissza?*; – *Ha egy apának két fia van, s egyiküknek fejszét, míg a másiknak halászhálót ad, melyikükből akarja, hogy harcos legyen?* → *Mit akar, hogy melyikükből legyen harcos?*; *Hogyan gondolod, hogy kiszabadítsalak?* → *Mit gondolsz, hogyan szabadítsalak ki?* stb.

Mellékmondati tárgy tárgyként szövődik át a főmondatba ($T \rightarrow T$), az alkorpusz sima mondatai közül például: *Csak azt a kis röhincset csodálta, hogy senki se pofozta fel* → *Csak azt csodálta, hogy azt a kis röhincset senki se pofozta fel*; *Anyust tudom, hogy*

nehéz elviselni → *Tudom, hogy anyust nehéz elviselni; Ezt a vadmacskát nekem juttatta a sors, hogy elsőként ismertessem a hazai irodalomban* → *Nekem juttatta a sors, hogy ezt a vadmacskát elsőként ismertessem a hazai irodalomban* stb. Ezekben az esetekben a mellékmondat tárgya szinte a főmondat tárgyává szövídik át, úgyhogy néhány esetben ez a típus is közelít a közbevetéshez.

A tárgyi mellékmondatok esetében a mellékmondat határozója határozóként szövídik át a főmondatba (**H** → **H**) több esetben az alkorpuszban, például: *Tizenhétnél nem hinném, hogy több lehetett* → *Nem hinném, hogy tizenhétnél több lehetett*; *Két ilyen szülő mellett kétlem, hogy Charlie Nutternek alkalma lett volna bajba kerülni* → *Kétlem, hogy két ilyen szülő mellett Charlie Nutternek alkalma lett volna bajba kerülni*; – *A kappák után nem hiszem, hogy nehéz dolgunk lesz vele* → *Nem hiszem, hogy a kappák után nehéz dolgunk lesz vele* stb., mindenféle határozófajta lehet példát találni az alkorpuszban.

A tárgyi mellékmondatok esetében is előfordul, hogy egészen hosszú részek, szintagmacsoportok szövídnék át a mellékmondatból a főmondatba. Ilyen például: *Egy másik, poros és használaton kívüli kamrában úgy véled, kínzóeszközök lapulnak* → *Úgy véled, egy másik, poros és használaton kívüli kamrában kínzóeszközök lapulnak*; *A csúcson felhúzott kúriákban pedig úgy hallottam, hogy az általam tervezett automata seprűk és felmosók járnak a termeket* → *Úgy hallottam, hogy a csúcson felhúzott kúriákban pedig az általam tervezett automata seprűk és felmosók járnak a termeket*; *Az elektromos állapottal kapcsolatos kísérlethez először azt hittük, hogy a tanárnő kisüti Zsákot* → *Először azt hittük, az elektromos állapottal kapcsolatos kísérlethez a tanárnő kisüti Zsákot*.

5. 3. 4. 3. Határozói mellékmondatok

A határozói mellékmondatok közül az alkorpuszban a legtöbb **aszemantikus határozói**, és az átszövídő mondatrész a „sima” mondatok között minden esetben megtartja mondatrészi szerepét. Alany szövídik át a mellékmondatból főmondatbeli alanyesetű szóvá (**A** → **A**) (**alanyesetű szó**) ebben a mondatban: *De édesanyád, már nem is emlékszem, hogyan került közénk* → *De arra már nem is emlékszem, édesanyád hogyan került közénk*. A mellékmondati tárgy tárgyként szövídik át ezekben az aszemantikus határozói mellékmondatokban (**T** → **T**): *Ezt a jelet nagyon gondolkoztam, hogy hova rakjam* → *Nagyon gondolkoztam, hogy ezt a jelet hova rakjam*; – *Mr. Hammond további információkat is megkért, hogy adjak át* → *Mr. Hammond megkért, hogy további információkat is adjak át*. A mellékmondati határozó határozóként szövídik át több

mondatban (**H** → **H**), például: „[apám] Élete során nem emlékszem, hogy valaha is megérintett volna, csupán kezet rázott velem → Nem emlékszem, hogy [apám] élete során valaha is megérintett volna, csupán kezet rázott velem; Egy itteni félév után fogadok, hogy alig ismernék fel Larryt → Fogadok, hogy egy itteni félév után alig ismernék fel Larryt; Egy nővel szemben viszont lövése nincs, mit kell [tenni] → Arról viszont lövése nincs, egy nővel szemben mit kell [tenni] stb.

Az aszemantikus határozói mellékmondatok mellett az alkorpusz „sima” átszövődéses mondatai között csupán egyetlen másik típus bukkan fel, a **részeshatározói mellékmondatok**. Haader Lea ezekről írja, hogy „a dativus possessivust kifejtő mellékmondatból való kiemelés” jellemző időre utaló főmondat esetében (Haader 1998: 322). A mondatok között egy kivételével minden esetben alany szövődik át a mellékmondatból a főmondatba alanyesetű szóként (**A** → **A**) (**alanyesetű szó**) például: *Hisz szegény immár négy éve [van], hogy köddé vált → Immár négy éve, hogy szegény köddé vált; Pedig az orvos alig húsz perce [van], hogy bebugyolálta őt → Pedig alig húsz perce, hogy az orvos bebugyolálta őt; A férje több napja, hogy vásárra utazott → Több napja, hogy a férje vásárra utazott; Látod, Alekszej Ivanics Svabrin már ötödik éve [van], hogy itt van nálunk → Látod, már ötödik éve, hogy Alekszej Ivanics Svabrin itt van nálunk stb. Az egyetlen mondat, amelyben tárgy szövődik át tárgyként a főmondatba (**T** → **T**): – *Felség, őt négy éve [van] már, hogy kivégezték → – Felség, négy éve már, hogy őt kivégezték.**

5. 3. 4. 4. Jelzői mellékmondatok

Szalamín Edit vizsgálatánál a harmadik nagy csoport a jelzői, illetve vonatkozó mellékmondatok (Szalamín 1978: 299). Ahogy fent, az 1000 mondatos alkorpusz bemutatásakor már volt róla szó, Szalamín Edit három példája közül egyik sem jelzői alárendelésű, az 1000 mondatos alkorpuszban azonban volt két valóban jelzői alárendelésű mondat. A jelen alkorpusz „sima” átszövődéses mondatai között is található négy jelzői alárendelésű mellékmondat, három minőségjelzői és egy kijelölő jelzői. A **minőségjelzői mellékmondatokból** határozó szövődik át határozóként (**H** → **H**) a főmondatba (ahogy az 1000 mondatos alkorpuszban is): – *Hát ebben bizony nincs két olyan mesélő, aki megegyezne → Hát, bizony nincs két olyan mesélő, aki ebben megegyezne; Nyitott szemmel is van egy (olyan) pillanat, amikor teljes a sötétség → Van egy (olyan) pillanat, amikor nyitott szemmel is teljes a sötétség; Akinfejevről nincs olyan labda, ami nem jönne ki →*

Nincs olyan labda, ami Akinfejevről nem jönne ki. A kijelölő jelzői mellékmondat esetében tárgy szövődik át a mellékmondatból a főmondatba ($T \rightarrow T$): *S hogy ki (...) mit miért cselekedett, azt nincs az az általánosítás, (...) hogy Dobrovics meg tudná mondani $\rightarrow$ Nincs az az általánosítás, hogy Dobrovics azt meg tudná mondani.*

5. 3. 5. Ha kötőszós mellékmondatok

Szalamin Edit vizsgálatában a mondatátszövődés második nagy csoportja a *ha* kötőszós mellékmondatok, ezen belül három alcsoportot vesz fel: a mellékmondat alanya alanyként vagy tárgyként szövődik át a főmondatba; a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba; a mellékmondat valamely határozója határozóként szövődik át a főmondatba (Szalamin 1978: 299). Az alkorpusz „sima” átszövődéses mondatai között összesen 55 olyan mondat található, amelyeknek a kötőszava a *ha*. A legnagyobb részük *jó/jobb* alaptaggal áll. Az alany alanyesetű szóként szövődik át ($A \rightarrow A$) (**alanyesetű szó**) a főmondatba például ezekben: *Bizonyos dolgok jobb, ha a múlt halott kódébe vesznek $\rightarrow$ Jobb, ha bizonyos dolgok a múlt halott kódébe vesznek; Fájós hátúak, rossz derekúak, sérvesek talán nem baj, ha visznek magukkal ülést könnyítő támaszt vagy párnát $\rightarrow$ Talán nem baj, ha a fájós hátúak, rossz derekúak, sérvesek visznek magukkal ülést könnyítő támaszt vagy párnát; Az ember néha jobb, ha butábbnak tűnik, mint amilyen $\rightarrow$ Jobb, ha az ember néha butábbnak tűnik, mint amilyen.* A mellékmondati alany tárgyraggal való átszövődésére a *ha* kötőszavas mondatok között itt nem találtam példát.

A tárgy tárgyként szövődik át a mellékmondatba például ezekben a mondatokban ($T \rightarrow T$): *De ennek a történetnek a másik felét jobb lenne, ha ő mondaná el $\rightarrow$ Jobb lenne, ha ennek a történetnek a másik felét ő mondaná el; A matrózt meg jobb, ha hagyjuk, arról én tudom, amit tudok $\rightarrow$ Jobb, ha a matrózt meg hagyjuk, arról én tudom, amit tudok; Ezt sem árt, ha tudja a macskatulajdonos $\rightarrow$ Nem árt, ha ezt is tudja a macskatulajdonos.*

Határozó határozóként szövődik át például a következő mondatokban ($H \rightarrow H$): *A kapunál elég, ha húsz ember lesz $\rightarrow$ Elég, ha a kapunál húsz ember lesz; Azzal az emberrel jobb, ha a gyakorlótéren találkoztok, mielőtt a harcmezőn is összekerültök $\rightarrow$ Jobb, ha azzal az emberrel a gyakorlótéren találkoztok, mielőtt a harcmezőn is összekerültök; Az első próbálkozáskor nem árt, ha mindentől messze vagy $\rightarrow$ Nem árt, ha az első próbálkozáskor mindentől messze vagy.*

Ezekén kívül van még egy olyan mondat a „sima” átszövődésesek között, amelyben a kötőszó a *hogya*: *Az indexemet szerettem volna, hogya aláíratja $\rightarrow$ Szerettem volna,*

hogya az indexemet aláíratja. Ahogy az 1000 mondatos alkorpusz esetében, az alaptag itt is a *szeret*, és mellékmondati tárgy szövődik át benne tárgyként a főmondatba.

5. 3. 6. Vonatkozó mellékmondatok

A szakirodalom bővebben nem foglalkozik velük, az 1000 mondatos alkorpuszban viszont előfordult 8 vonatkozó mellékmondat. A 815 mondatos alkorpusz „sima” átszövődéses mondatai között 11 áll vonatkozó névmási kötőszóval; ezek nagy része alanyi alárendelésű (a legtöbb esetben létigei alaptaggal), mint az 1000 mondatos alkorpusz példáinak esetében: *De a viharos, ködös éjszakákon voltak, **akik** hamis fényeket gyűjtöttek, hogy a végzetükbe vezessék az óvatlan kapitányokat;* – *Ez a szoba szegény, **ahogy** kinéz; Nyilvánvaló volt, hogy ezt se lesz már, **aki** felemelje; A felbukkanó szárazföld hírére volt, **ahol** egy hattyú hozta, volt, ahol egy iguána; Ezt volt, **aki** jobban bírta, volt, aki kevésbé; Róluk is szép számmal akadtak, **akik** azt gondolták, hogy ördögiek.*

Előfordul emellett három jelzői mellékmondat: *Akinfejevről nincs olyan labda, **ami** nem jönne ki;* – *Hát ebben bizony nincs két olyan mesélő, **aki** megegyezne; Nyitott szemmel is van egy pillanat, **amikor** teljes a sötétség.* Ez a típus is megjelent az 1000 mondatos alkorpuszban. Megjelenik azonban itt még két alárendeléstípus, amelyek eddig nem: állítmányi alárendelés esetében nem meglepő a vonatkozó névmási kötőszó: *Szavazategyenlőség esetén pedig természetesen Aurelio fog dönteni, hiszen az előző párbajról ő volt az, **aki** győztesen visszatért;* de egy aszemantikus határozói mellékmondat is vonatkozó névmási kötőszóval áll: – *Tőle ez a legtöbb, **amit** egy ifjú leány várhat.* Ezek az adatok is azt támasztják alá, hogy a mondatátszövődés konkrét, élőnyelvi megvalósulásai átlépik a szabályok adta kereteket.

5. 3. 7. A névmási alany és az igei vonzat kiemelése

A mellékmondat névmási alanyának a kiemeléséről Haader Lea külön részben ír (Haader 1998: 322), és több ilyen mondat volt az 1000 mondatos alkorpuszban is. A 815 mondatos alkorpusz „sima” átszövődéses mondatai között is találunk rá példákat: – *Figyi, **én** tuti, hogy nem megyek el nélküled; **Ő** meg lehet, hogy csak a pénzemet és/vagy a vesémet akarja; Az ő helyében, gondoltam, **én** lehet, hogy csak lovagolnék a végtelenbe* stb. A mutató névmási alany átszövődésekor az alkorpuszban itt is a legtöbb esetben palatális hangrendű a névmás; velárisként nehéz eldönteni, hogy utalószóról vagy a mellékmondat

alanyáról van szó. Segít a kontextus, mert ilyenkor a veláris hangrendű névmás anaforikus, valami előzőekben említett dologra utal. Az alkorpuszban ilyen például: *Az [a Confringo] biztos, hogy nem jó. Az ilyesmihez Expulso kell.* Hasonló a helyzet tárgyi mellékmondat esetében veláris hangrendű tárgyragos mutató névmás átszövődésekor, például: – *Azt [= dobolni] nem t’om, hogy kell – válaszolta Szemét.*

A mellékmondat igéjének vonzata is sűrűn kiemelődik, hangsúlyosabbá válik (Haader 1998: 322) az átszövődéses mondatokban, erre az 1000 mondatos alkorpuszban is láttunk példát. Ebben az anyagban ilyen például: *Tipsi azt javasolta, **erről** jobb lesz, ha nem most nyitnak vitát; De **erre** már gondolom, magadtól is rájöttél; A barlang lakályos, amint **arról** meg kell hogy győzzelek téged* stb.

Erre az alkorpuszra is jellemző, hogy a mondatokban az átszövődés általában nem jár az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepének megváltozásával. Ha a főmondat igéje speciális esetet vonz, az átszövődő mondatrész általában ebben az esetben kerül a főmondatba.

5. 3. 8. Összefoglalás

A fejezet második része megpróbálta körüljárni a mondatátszövődés jelenségét saját gyűjtésű, 815 mondatos, főként írott nyelvi adatokat tartalmazó alkorpusz alapján, három főbb témakör vizsgálatával. Az alárendelés típusa esetében a vizsgálat újabb alárendelés-fajtákat mutatott be, és az eddigi vizsgálatokkal való összehasonlítás azt mutatja, hogy ugyanazok a leggyakoribb mellékmondatok, vagyis továbbra is azt mondhatjuk, hogy a mondatátszövődés alapvetően bizonyos alárendelés-típusok sajátja.

A főmondatbeli alaptagok vizsgálata újabb, a szakirodalomban és az 1000 mondatos anyag vizsgálatakor eddig le nem írt alaptagok bemutatását eredményezte, a korábbi kutatásokkal való összevetés pedig ismét azt mutatta, hogy a leggyakoribb alaptagok megegyeznek, tehát az alaptagok esetében is beszélhetünk olyanokról, amelyekre fokozottan jellemző az átszövődés.

A mondatok szintaktikai viszonyainak vizsgálata ennél az alkorpusznál is azt az eredményt hozta, hogy az esetek jelentős többségében nem változik az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe. Kivételt jelent az alkorpuszban a tárgyi mellékmondat, amelyből a mellékmondati alany egyes esetekben tárgyként szövődik a főmondatba, a főmondatbeli tárgyas ige hatására.

A fejezetrész eredménye összefoglalóan tehát az, hogy valós nyelvi adatokat tartalmazó alkorpusz alapján mutatta be a mondatátszövődés megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait, a hozzá kapcsolódó problémaköröket – az alárendelés típusát, az alaptagok fajtáit, valamint az átszövődött egység mondatrészi szerepét, mindezt pedig igyekezett összevetni a korábbi, 1000 mondatos alkorpusz eredményeivel. Így a fejezet egy elég nagy, összesen 1815 mondatos korpusz eredményeit tudta bemutatni.

6. A kettős állítmány jelenségének vizsgálata a mai magyar nyelvben

6. 1. Bevezetés

A dolgozat jelen fejezetének első része a kettős állítmány jelenségét mutatja be a *Magyar nemzeti szövegtár (MNSZ 2.0.5)* anyaga és saját gyűjtésű anyag segítségével. A szakirodalmi áttekintés után a jelenség terjedésének lehetséges okait vizsgálja gyakorisági felmérés eredményeinek felhasználásával. A felmérés írott és beszélt nyelvi adatokat tartalmazó összetett anyag alapján a főnévi igeneves és a kettős állítmányt tartalmazó szerkezet mellett egyéb *kell* szót tartalmazó szerkezetek arányait is bemutatja. A fejezet a jelenség terjedésének okait kutatva a főnévi igeneves és a kettős állítmányt tartalmazó szerkezet ragozásának különbségeit mutatja be, illetve foglalkozik két kiemelt gyakoriságú szerkezettel is, a *meg/el/azt kell mondjam* és a létigét-segédigét tartalmazó felszólító módú igealakos szerkezettel.

A fejezet második részében egy 230 mondatos, írott és beszélt nyelvi adatokat vegyesen tartalmazó anyag és egy 300 mondatos írott nyelvi anyag alapján a kettős állítmány szintaktikai jellemzőit mutatom be. Ebben a részben a kettős állítmány és a mondatátszövődés kapcsolatán van a hangsúly, a vizsgálat bemutatja a kettős állítmány és a mondatátszövődés kapcsolódási pontjait, megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait és a hozzá kapcsolódó problémaköröket.

6. 2. A kettős állítmány jelenségéről

6. 2. 1. A kettős állítmány a szakirodalomban

Simonyi Zsigmond a mondatátszövődés leírásánál jegyzi meg, hogy „különösen a *kell* igével gyakori e szerkesztés, s főleg a székeleyknél és csángóknál” (Simonyi 1882: 84). Egyik példája: *Hozzá kell hogy menjen* (uo.). Annyit ír még a jelenségről, hogy „tudjuk, hogy a *kell* ige az egyszerű mondatban is a főnévi igenévtől, mellyel összekötve szokott lenni, magához ragadja a kiemelendő kifejezést, úgy hogy az imént idézett mondatokat ugyanazon attractióval így is mondjuk: (...) *Hozzá kell mennie*” (uo.).

Zolnai Gyula is foglalkozik néhány mondat erejéig a szerkezettel, szerinte az átszövődéses *hogy* kötőszós mondatok között a legáltalánosabbak a *kell* igét tartalmazó alanyi mellékmondatok (Zolnai 1926: 14). Azt írja, hogy a *kell* igét a régi nyelv kivétel nélkül személyragozott főnévi igenévvél használta, a „*hogy*-os mellékmondatból való szerkesztését előbb a latin *oportet, ut* utánzásának, majd (...) az oláh nyelv hatásából

származottnak (...) tartották” (uo.). A szerkezet erdélyi eredete Zolnai szerint kétes, mert „elég korán előfordul már királyhágóninnyi íróknál is” (uo. 15). Szerinte mondatátszövődés esetén „az igekötő éppúgy eléje kerülhet valamely főmondat értékű ige elé, mint bármely más kiemelt vagy tudatunkban előbb fölmerülő mondatrész” (uo. 16.). Egyik példája: *Le akarta, hogy feküdjek* (uo.). Szerinte „nincs (...) semmi szükség arra, hogy az *el kell hogy menjek*-féle mondatfűzést az eredetibb *el kell mennem* és a *kell hogy elmenjek*-félék (...) contamináció(já)ból magyarázzuk” (uo.). Szerinte a *kell menjek*, illetve *el kell menjek* szerkezet „egyenesen a *kell hogy menjek*, ill. *el kell hogy menjek* szerkezetből” fejlődött ki a kötőszó elhagyásával (a kötőszó a rövidségekre való törekvés miatt marad el) (uo. 21–3).

Tompá József *A mai magyar nyelv rendszerében* már kettős állítmánynak nevezi a szerkezetet: „úgynevezett kettős állítmányú mondataink is vannak. Ezekben a *kell*, *szabad* stb. személytelen állítmány mellett az eredetibb főnévi igenévi alany helyett is ragozott állítmányt találunk, illetőleg a *kell*, *szabad* stb. eredeti alanyi mellékmondata beleszövődik a főmondatba” (Tompá 1962: 124).

É. Kiss Katalin külön megemlíti a mondatátszövődéses mondatok között az olyan összetett mondatokat, amelyekben a főmondat alaptagja a *kell* vagy a *szabad*, mert ezekre szerinte más szabály érvényes, mint az egyéb mondatátszövődéses alaptagokra. Az itt működő „transzformáció a beágyazott mondat fókuszát a főmondat fókuszává, a beágyazott mondat topikját pedig a főmondat topikjává teszi” (É. Kiss 1979: 103). Ha az alaptag a *kell* vagy a *szabad*, „a főmondat ciklusában végrehajtandó fókuszképzés a beágyazott mondat fókuszát emeli ki a főige elé, a főmondat ciklusában végzendő topicalizáció pedig a beágyazott mondat topikját”, erre az egyik példája: *Kell, hogy befizessem a csekket* → *Be kell, hogy fizessem a csekket*; *Kell, hogy a csekket befizessem* → *A csekket be kell, hogy fizessem* (uo.).

É. Kiss Katalin az 1998-as tanulmányában is foglalkozik a kérdéssel, azt írja, hogy „a *kell*, *szabad*, *akar* és *szeretne* igemódosító iránti igénye kielégíthető igemódosító-kiemeléssel – de csak akkor, ha a főige és az alárendelt VP közé mindössze a *hogy* kötőszó ékelődik”, „akár főmondati, akár alárendelt mondati összetevő ékelődik a főige és az alárendelt ige közé, a mondat elromlik” (É. Kiss 1998: 159). *Kell*-es példája: **János villamosbérletet kell, hogy rögtön vegyen* (uo.). Ezek szerint a *kell* és a mellékmondatban lévő felszólító módú igealak közé semmi más nem kerülhetne, csak a *hogy* kötőszó. Az előző fejezetben említett 1000 mondatos alkorpuszban azonban többféle ellenpélda is található: *Hamarabb kellett volna, hogy eszedbe jusson*; *Még szeptemberben kellett hogy*

magával hozza; *Valaki kell hogy itt is éljen*; *E mondatokban egyes szám harmadik személyben kell, hogy a főmondat állítmánya természetesen álljon*; *Akkor itt ezzel is kell, hogy röviden foglalkozzunk* stb. – az utolsó mondat mellékmondata szinte ugyanolyan, mint ami É. Kiss Katalin szerint „elromlott”. É. Kiss Katalin szerint „e példákban nem is mondatátszövődésről, hanem (...) VP-összevonásról” van szó (uo.). Megemlíti azt is, hogy az erdélyi dialektusban „az ilyen szerkezetben a *kell* után nem is hangozhat a *hogy*”, a példája az *El kell menjek* mondat (uo.). Azért érdekes ennek a mondat típusnak az említése, mert az 1000 mondatos alkorpuszban például ilyen kettős állítmányt tartalmazó mondatok is vannak: *Annak is van egy története, melyet el kellett nekem mesélnem*; *Kérdezd a brazil farmert, aki ma nem kell éhhalálra gondoljon*; *Arra kellett ma rádöbbenjek, hogy ez a medence, amim van, meglepően nagy*. Ezekben a mondatokban ugyanúgy áll valami a *kell* és a felszólító módú igealak között, mint a fentebb bemutatott *hogy* kötőszós mondatok esetében. Ezen kívül meg kell említeni, hogy mondatátszövődés esetén a *kell* után nem csak *hogy* kötőszó állhat, emiatt is pontosításra szorul É. Kiss Katalin meghatározása: *A tökört azért egy óra biztos kell, míg megcsinálom*.

É. Kiss Katalin 2009-es tanulmányában a *nekem el kell menni / el kell mennem / el kell, hogy menjek / el kell menjek* és *el kelletk menni* szerkezeteket vizsgálja (É. Kiss 2009). Az *el kell menjek* szerkezet moldvai/erdélyi és köznyelvi használata között a különbség szerinte az, hogy Erdélyben igeikötő nélküli igékkel is megvalósul (*kell dolgozzak, kell siessek*), valamint igeikötős igék esetében sem kötelező az ige elé vinni az igeikötőt (*kell elmenjek*); a mai Magyarország területén ezeket a változatokat nem használják (É. Kiss 2009: 214). A *kell* és a *szabad* É. Kiss Katalin véleménye szerint jelentésanalitikusan segédigék, mondattanilag azonban főigeként viselkednek (uo. 227). Emellett személytelen predikátumok, így nincs főmondati alany vagy tárgy, mely infinitivusi vonzatuk rejtett alanyát kontrollálhatná (uo.)

A *Magyar grammatikában* Lengyel Klára azt írja, hogy kettős állítmány alanyi alárendelő összetett mondat tagmondatainak átszövődésével keletkezik, és példaként az *el kell menjünk* (= *kell az, hogy elmenjünk*) mondatot hozza (Lengyel 2003: 396). Kettős állítmány szerinte úgy jön létre, hogy az egyik tagja a *kell* ige egy alakja, a másik pedig egy felszólító módú ragozott igealak lesz (vagy kopulás névszó) (uo.). „A *kell* igeének kettős állítmány tagjaként nincsen szám- és személyparadigmája, hiszen az állítmány személykategóriáit a felszólító módú igealakon jelöljük, (...) az állítmány idő- és módbeli jelentéseit azonban a *kell* alakjai hordozzák” (Lengyel 2003: 396–7). A ragokat ezek szerint a felszólító módú igealak, a jeleket pedig a *kell* alakjai hordozzák. Lengyel Klára

kiemeli, hogy egyes nyelvi rétegekben megfigyelhető a *szabad* és a *muszáj* állítmányi szerepű szavakkal létrehozott kettős állítmány is (*be szabad menjek, muszáj elmenjek*) (uo. 397).

A *Magyar nyelvtörténet* tankönyvben Horváth László azt írja, hogy „a beszélt nyelvben talán már a középmagyar kor előtt megjelent a kettős állítmány, adatolni azonban csak a 16. század utolsó negyedéből tudjuk; (...) egy szóbeli megnyilatkozást idéző boszorkányperből” (Horváth 2005: 664). Szerinte a kettős állítmány „kontamináció eredménye”; egyrészt olyan mondatokra vezethető vissza, amelyekben a *kell* állítmány mellett személyragos főnévi igenév az alany, másrészt olyan mondatokra, amelyekben „a főmondatot a *kell* állítmány zárja, és az utána következő alanyi mellékmondatot a *hogy* kötőszó vezeti be” (uo.). A keveredés közvetlen előzménye szerinte ennek a típusnak a mondatátszövődéssel módosult formája. A kettős állítmányt eredményező kontamináció ezek alapján: „1. *el kell mennem* × 2. (*[az] kell, hogy elmenjek* >) *el kell*_(,) *hogy menjek* → *el kell menjek*” (uo.).

Horváth László *A magyar nyelvtörténet kézikönyvében* hasonlóan ír a szerkezetről: „A beszélt nyelvben már a középmagyar kor előtt megjelenhetett az igei állítmányhoz sorolható különleges szerkezet típus, a kettős állítmány. Adatolni csak a 16. század végéről tudjuk: »*el kell mindnyájan veszszetek miattam*« (1584: Boszorkányperok oklevéltára 28)” (Horváth 2018: 169). A kettős állítmány „szerkezetvegyülés eredménye: (*[az] kell, hogy elveszszetek*) > *el kell, hogy vesszettek* × *el kell veszszetek*” (uo.). Az idézett adat erdélyi, „és a kettős állítmány alkalmazása később is ott maradt a legjellemzőbb. Az újabb magyar korban azonban – feltehetőleg elsősorban az Erdélyből érkező áttelepülők révén – a jelenség a nyelvterület más tájaira, sőt a (beszélt) köznyelvbe is behatolt.” (Horváth 2018: 169.)

Szücs Márta Zita hosszabban foglalkozott a kettős állítmánnyal 2006-os tanulmányában, amelyben a szerkezet terminológiai, szerkezeti, történeti és nyelvművelési problémáinak bemutatása mellett egy gyakorisági felmérést is elvégzett (Szücs 2006). Tanulmányában a *Magyar grammatika* definícióját veszi át, és ír a *kell* segédigeszerű szerepének kérdéséről is: „A *kell* (...) segédigeszerűen viselkedik, és a felszólító módú igealakokkal együtt egyfajta összetett igei állítmányt hoz létre, melyben a *kell* az idő- és módjelet, valamint a modális értéket (a szükségszerűséget), a felszólító módú igealak pedig a szám- és személy paradigmáját hordozza” (Szücs 2006: 213). Az Osiris Kiadó-féle *Nyelvtanban* Kugler Nóra ír a kettős állítmányról, szerinte a szerkezet a *kell*-es mondatátszövődésből keletkezett (Kugler 2017: 889). A létrejöttét motiváló tényező „a *kell*

segédigét tartalmazó elemi mondatok szórendi mintázata” (uo.). A szerkezet kialakulásában szerinte regionális kötöttséggel szerepe lehet román kontaktushatásnak is, ez azonban „önmagában nem adna magyarázatot a kettős állítmány elterjedésére” (uo. 890). A *kell* segédigeszerűségének kérdésével jelen dolgozat nem kíván bővebben foglalkozni, ahogy a szerkezet eredetével sem (egyesek latin, többen pedig román hatást említenek, mások viszont belső keletkezésűnek tartják, erdélyi eredete nem bizonyított) (Zolnai 1926: 14). Szűcs Márta Zita tanulmánya jól áttekinthető szakirodalmi összefoglalást ad mindkét problémáról.

Érdemes még megemlíteni Benő Attila és Hegedűs Attila tanulmányát, akik a *lehet* ige utáni *hogy* kötőszó elmaradását figyelték meg elsősorban a szóbeliségben és az írott beszélt nyelvben (Benő A. – Hegedűs A. 2019). A *lehet* szót a szerzők a *lesz* ige *-het* képzős alakjaként értelmezik, hozzátenném, hogy esetleg a *lehetséges* melléknév rövidült változataként is értelmezhető lenne. A *lehet* a fenti esetben szerintük háromféleképpen azonosítható: segédigeként, módosítószóként vagy kettős állítmány tagjaként (Benő A. – Hegedűs A. 2019: 191). Kettős állítmány tagjaként való értelmezés esetén a legfőbb különbség szerintük a *kell* és a *lehet* között az, hogy a *kell* felszólító módú igealakot vonz a szerkezetben, míg a *lehet* a magyarországi példáikban kijelentő módút, a moldvai példáiban felszólító módút (uo. 192–3). Azt írják, kapcsolat lehet az erdélyi regionális köznyelvi helyzetű, az irodalmi nyelvben is megtalálható szerkesztésmód és a magyarországi beszélt köznyelvi használat között (uo. 198). A folyamat szerintük a következőképp képzelhető el: „1. román konjunktívuszt vagy kötőszó nélkül indikativuszt másoló, a *hogy*-ot elhagyó nyelvjárási szerkesztésmód → 2. *hogy*-ot elhagyó indikativuszos erdélyi regionális köznyelvi szerkesztésmód → 3. ezt másoló magyarországi köznyelvi szerkesztésmód” (uo. 199). A *lehet* és a *kell* közötti jelentéskülönbség (szükségesség, illetve lehetőség) miatt jelentkezhet különbség a ragozott igealak igemódjában (uo.). Ezek szerint „a magyarországi adatokban nem közvetlen, hanem közvetett, az erdélyi regionális köznyelvből származó, de végső soron román nyelvi mintát követő hatásról beszélhetünk, akárcsak a *kell menjek* típusú szerkezet esetében” (uo.).

6. 2. 2. Terjed vagy nem terjed?

Kovács Éva 1983-ban megjelent tanulmányában először Petőfi Sándor összes művében vizsgálja a *kell*-es szerkezeteket (Kovács 1983). A vizsgálatból az derül ki, hogy a költő

általában a *kell* + személyragozott főnévi igeneves formát használja legszívesebben, de gyakori a ragtalan főnévi igenes változat is (Kovács 1983: 154). A ragozott főnévi igeneves szerkezetek leginkább a prózai műfajokban, különösen a levelekben, nyilatkozatokban, hírlapi cikkekben fordulnak elő (uo.). A *kell* + *hogy* kötőszós mellékmondatos szerkesztés ritka az életműben, főként versben fordul elő, többször a rím kedvéért (uo.). Kettős állítmányos szerkezet, tehát a *kell* + felszólító módú igealakos szerkesztésmód sem a költő verseiben, sem a prózájában nem fordul elő (uo. 153).

Ezután Kovács Éva a kettős állítmány terjedésének kérdéséhez összehasonlító vizsgálatot végez az erdélyi irodalmi sajtó és az „igényes szépirodalom” nyelvének segítségével (Kovács 1983: 156). Ehhez az *Utunk* című irodalmi lap néhány 1981/82-es számát, illetve (a XX. századi erdélyi szépírók nyelvének tanulmányozásához) Tamási Áron, Asztalos István, Sütő András és Beke György írásait használja fel (uo.). Mindkét anyagrészhöz 100—100 adatot gyűjtött, így 500 adatból készített „egy kis keresztmetszetet” (uo. 157). A táblázat adataiból az derül ki, hogy sem az *Utunk*, sem a négy vizsgált erdélyi szerző nyelvében nem gyakori a kettős állítmányos szerkesztésmód (összesen 54 előfordulás; bár megjegyzendő, hogy a *hogy* kötőszóval való szerkesztés még ritkább az összesen 7 előfordulással) (uo.). Kovács Éva a vizsgálat eredményeit értelmezve azt is megjegyzi, hogy „csak a művek alapos nyelvi elemzésével alkothatunk megbízható és helyes véleményt egy-egy író nyelvhasználatáról”, tehát ebből a vizsgálatból sem lehet általánosítani az erdélyi írók nyelvhasználatára vonatkozóan (uo.).

Az *Utunk* című lap nyelvhasználatával kapcsolatban Kovács Éva arra a következtetésre jut, hogy az irodalmi lap adatai sem igazolják a „ma oly divatos *kell* *menjek* szerkezet terjedését az erdélyi irodalmi nyelvben” (Kovács 1983: 158). Majdnem ugyanolyan arányban fordult elő az adatok között a *kell* + főnévi igeneves, illetve ragozott főnévi igeneves szerkesztés (uo.). A kettős állítmányos változat 9 előfordulási adata pedig egyetlen interjúnak köszönhető (Nagy Imre zsögödi festőművésszel készült beszélgetés), amely lényegében egy beszélt nyelvi szöveg lejegyzett, stilizált változata (uo.). A festőművész által használt *kell*-es szerkezetváltozatok funkcióhoz kötöttek: amikor általános értelmű a végrehajtandó cselekvés, és az alanyt nem szükséges pontosan megjelölni, a *kell* + főnévi igeneves szerkesztésmódot használja (uo. 158–9). Amikor szükségessé válik a cselekvő alany pontosabb megjelölése, a *kell* + személyragozott főnévi igeneves formát használja, a *kell* + felszólító módú igealakokkal való szerkesztés funkciója pedig, hogy „erős követelést, parancsszerű kinyilatkoztatást hordoz”, „és a cselekvő személyét is pontosan kívánja megjelölni: ő és nem más” (uo. 159). Kovács Éva

tanulmánya arra világít rá, hogy a kettős állítmánynak valóban funkciója van a nyelvben, bár vizsgálatai nem a szerkezet terjedését támasztják alá.

Posgay Ildikó több írásában foglalkozott a kérdéssel. Az *el kell mondjam* szerkezetéről 1998-as tanulmányában azt írja, a jelenség „Budapesten egyre gyakrabban bukkan fel – és éppen értelmiségiek körében – mind szóban, mind írásban” (Posgay 1998: 268), Szlovák, román és német hatásról is beszél a jelenség kapcsán a nyelvi gazdaságosságra való törekvés mellett; ez, „valamint a nyelvi divat együttesen erősíti a vizsgált szerkezet elterjedését” (uo. 269.). Posgay Ildikó angol nyelvű tanulmányában az *(el) kell menjek* szerkezetéről azt írja, hogy az 1990-es évekre nagyon gyakorivá vált, sűrűn hallani a rádióban, televízióban, és nem csak a mindennapi beszédnek, hanem a sajtó és a szépirodalom nyelvének is része lett (Posgay 2000: 63). Arra a kérdésre, hogy új keletű-e a szerkezet használata, azt a választ adja, hogy nem, hiszen például már az 1940-es évek magyar filmjeiben is feltűnt (uo. 65). A szerkezet standard magyar nyelvben való gyors terjedésének egyik oka Posgay Ildikó szerint az, hogy az erdélyi magyar értelmiség körében magas presztízsnak örvend a szerkezet (uo. 66). A terjedés másik oka pedig az, hogy a szerkezet divatos, és rövidebb a többi változatnál (főnévi igeneves, kötőszavas szerkesztésmódok) (uo.). Posgay Ildikó egy későbbi munkájában is hasonlóan vélekedik; a szerkezet ’90-es évekbeli gyors terjedésének egyik okaként azt a sztereotípiát nevezi meg, amely szerint Erdélyben beszélnek a legszebben (Posgay 2002: 393). A terjedésben közrejátszik még szerinte a nyelvi gazdaságosságra való törekvés (az *el kell, hogy menjek* szerkezettel szembeállítva), illetve a nyelvi divat, amely szintén erősítheti egy-egy nyelvi jelenség elterjedésében (uo.)

Dóra Zoltán 2006-ban megjelent tanulmányában több nyelvművelő cikkre hivatkozva (amelyekben szintén ezt állítják) azt mondja, hogy szerinte a médiában és a szépirodalomban is gyakori a *kell* + felszólító módú igealakot tartalmazó szerkezet a *kell* + főnévi igenevet tartalmazó szerkezet mellett (Dóra 2006: 413). A szerző elkezdte gyűjteni a kétféle szerkezetet, hogy megállapíthassa, a beszélt és írott köznyelvben milyen arányban fordulnak elő. Több példát közöl a média és a szépirodalom köréből, és bemutat egy kérdőíves felmérést is a kétféle szerkezet használatáról (uo. 413–7).

Szücs Márta Zita szintén azt írja, hogy a kettős állítmány terjed, és ezt a *Magyar Nemzeti Szövegtár* korpuszának felhasználásával végzett gyakorisági vizsgálattal kívánja megerősíteni vagy cáfolni (Szücs 2006: 216). Dóra Zoltán példái véleményem szerint ebben a formában értelmezhetetlenek, de legalábbis semmiféle gyakoriságra vonatkozó kijelentés nem tehető belőlük (28 véletlenszerűen gyűjtött *kell* szót tartalmazó mondatot

használ fel). A kérdőíves felméréseinek eredményeiből (62 válaszadó és 50 válaszadó, gyerekek és tanárok) szintén nem lehet feltétlenül gyakoriságra vonatkozó következtetéseket tenni, bár ő azt mondja, a felmérései azt bizonyítják, hogy a főnévi igeneves szerkezet használata gyakoribb, néha azonban előfordul a *kell* után felszólító módú igealakot tartalmazó változat is, a kétféle szerkezet egymás mellett él a nyelvben (Dóra 2006: 420). Dóra Zoltán szerint elképzelhető, hogy a két szerkezetnek majd megoszlik a funkciója, és a *kell* + felszólító módú igealak a nagyobb nyomaték kifejezésére, a *kell* + főnévi igenév az egyéb beszédhelyzetek kifejezésére lesz használható (uo.). Az összefoglalásban azt írja, hogy a *kell menjek*-szerkezet az ő adatai szerint „a média nyelvében egyre gyakoribb” (uo. 420).

Szücs Márta Zita gyakorisági vizsgálata szerint „a *kell* + infinitivusz és a *kell* + felszólító mód használatának megoszlása (...) egyértelműen az infinitivusz javára dől el (...)” (Szücs 2006: 216). Megvizsgálta, hogy a felszólító módú igealak mely paradigmái jelennek meg leggyakrabban a kettős állítmányi szerkezetben, és azt a következtetést vont le, hogy mivel az E/3., E/1., T/1. és T/3. a leggyakoribb nála, ez azt az elméletét erősíti, hogy ezekben az esetekben a kettős állítmány a főnévi igeneves szerkezettel szemben „alkalmas erősebb, parancsszerű kinyilatkoztatás hordozására” (uo. 217–8). Ahhoz, hogy ilyesfajta következtetéseket tehessünk, egy nagyobb anyag összes igéjének paradigmáját érdemes lenne megvizsgálni, mert elképzelhető, hogy ott is az E/3. lenne a leggyakoribb. Lehetséges, hogy a kettős állítmány esetében ez a gyakoriság teljesen véletlenszerű, de az is, hogy a korpuszokban legtöbbször (a korpusz típusától függetlenül) az E/3., E/1., T/1. és T/3. igealakok fordulnak elő (szépirodalmi, publicisztikai szövegekben ez igen könnyedén feltételezhető).

A következőkben bemutatom saját felmérésem eredményeit, amelynek egyik ösztönzője Dóra Zoltán fent említett tanulmánya volt, a másik pedig Máta Mária a *Magyar grammatikáról* írott recenziója, melyben a kettős állítmányról ezt írja: „Érdekelne egy felmérés arról, mennyire terjedt el napjainkra ez a szerkesztés. Nyelvjárási különbségek vannak. De vajon mi lehet a valóságos köznyelvi helyzet?” (Máta 2000: 379). A saját gyűjtésű anyag két gyűjtemény összes *kell* szót tartalmazó adatát tartalmazza, ebből a mostani fejezetrészhez a beszélt nyelvi adatokat fogom felhasználni. Nem csupán a két előre megállapított kategóriába (*kell* után főnévi igenév, ill. felszólító módú igealak) tartozó adatokat válogattam ki, hanem az összes előfordulást megpróbáltam rendszerbe foglalni. A fejezet most következő részének egyes elemei megjelentek a *Filológia.hu* folyóirat 3. évfolyamának 2. számában (2012/2., 80–98.), elérhető az alábbi linken:

<http://www.filologia.hu/kisebb-kozlemenyek/a-kettos-allitmany-jelensegenek-vizsgalata-a-mai-magyar-nyelvben.html>.

6. 3. Gyakorisági felmérés a *kell* szót tartalmazó mondatokról

6. 3. 1. Módszertani kérdések

Egy nagy korpuszból elég pontos adatokat lehet kapni arra vonatkozóan, hogy a kettős állítmány, illetve a *kell* szót tartalmazó átszövődéses mondatok valóban terjednek-e a mai magyar nyelvben. Szűcs Márta Zita a *Magyar Nemzeti Szövegtárból* dolgozott, nyelvváltozat és alkorpusz szerint is lekérdezte a *kell* utáni felszólító módú igealak, illetve főnévi igenév arányait (Szűcs 2006: 217). Bár az arányok szemléletesek, mindenképpen érdemes kicsit más oldalról is megközelíteni a kérdést, ezért egyrészt más típusokat is bevezetek a felmérésemben, másrészt pedig az *MNSZ 2.0.5* mellett a saját beszélt nyelvi adataimat is felhasználom.

A saját gyűjtésemből most azt a 250 beszélt nyelvi adatot fogom felhasználni, melyeket egy nagyobb anyagból válogattam az alapján, hogy megtalálható bennük a *kell* szó. Az adatok élő sportmérkőzés-közvetítésekből származnak, 2010 szeptemberétől októberéig, a férfi- és női kézilabda BL-ből és a magyar válogatott labdarúgó Eb-selejtezőiből. A lejegyzett anyag a mondatok adataival együtt elkérhető a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen. Az egyes típusoknál egy-egy beszélt (saját), illetve írott (*MNSZ 2.0.5*) nyelvi mondatot hozok példaként.

A mondatok csoportosításához nem alakítottam ki előre kategóriákat, az ugyanolyan felépítésű mondatok szépen kirajzolták saját csoportjaikat. Először mindent különválasztottam, ami csak egy kicsit is különbözött, így rengeteg csoportom lett, ezeket össze kellett vonnom. Nem veszem tehát külön csoportnak azokat az alakokat, amelyek igemód vagy igeidő (vagy mind a kettő) tekintetében különböznek, valamint nem választom külön a *kell* utáni főnévi igenév szótári alakját a főnévi igenévi személyraggal ellátott alakoktól. Ebben a vizsgálatban nem foglalkozom a főnévi igenév és a *kell* szórendjével; egy csoportnak veszem a *-ni kell* és a *kell -ni* alakokat.

Az igezőtő alakokat azért veszem külön csoportnak, mert nem kevés az olyan mondat, amelyben csak az igezőtő kerül a *kell* elé – ilyenkor átszövődésről nem beszélhetünk, mert az igezőtő nem tartalmaz szó. Emellett úgy tűnik, a *meg kell, hogy mondjam/meg kell mondjam* szerkezet elég gyakran hangzik el mind a médiában, mind a mindennapi életben. Ezen kívül természetesen más csoportosítási lehetőség is elfogadható

és megengedett; én a szerkezetek hasonlósága alapján rendeztem el a mondatokat, és a fent említett szűkítés után ezek a főbb típusok rajzolódtak ki: 1. csoport: *kell* + főnévi igenév, 2. csoport: igekötő + *kell* + főnévi igenév, 3. csoport: *kell* (főige), 4. csoport: *kell, hogy* átszövődés nélkül, alanyi alárendelés, 5. csoport: *kell, hogy* átszövődés nélkül, célhatározói alárendelés, 6. csoport: *kell, hogy* átszövődéssel, 7. csoport: igekötő + *kell, hogy* átszövődéssel, 8. csoport: *kell* + felszólító módú igealak (kettős állítmány), 9. csoport: igekötő + *kell* + felszólító módú igealak (kettős állítmány).

Hogy a beszélt és írott nyelvi anyag összehasonlítható legyen, az *MNSZ 2.0.5*-ből is lekértem egy 250 adatos véletlen mintát úgy, hogy az alkorpuszok közül egyrészt csak a „magyarországi”-ban kerestem, másrészt nem ikszeltem be a „beszéltnyelvi” lehetőséget, csak a „hivatalos”, „sajtó”, „személyes-fórum”, „személyes-közösségi”, „szépirodalom” és „tudományos” lehetőségeket. Az *MNSZ 2.0.5* 76 millió szavas beszélt nyelvi (rádiós) alkorpusza az MR1 Kossuth rádió anyagait tartalmazza a 2004-2012-es évekből, felolvasott szövegeket (híreket) és spontán beszélgetéseket (riportokat) vegyesen; ezek a szövegek jellege miatt nem feltétlenül használhatóak tökéletesen spontán beszéd vizsgálatára. Ezért döntöttem a saját beszélt nyelvi anyag felhasználása mellett.

A szövegtár keresőfelületén (*MNSZ2*) a *kell*-t írtam be szótőnek, majd ebből kértem egy véletlen mintát 250-es elemszámmal. A teljes „magyarországi” alkorpuszra az írott nyelvi alkorpuszokban ez összesen 2 865 829 találatot eredményezett. Ebből kértem a véletlen mintát 250 adattal. A lekérdezés ideje: 2020. 01. 29. 13:09. Az így kapott mondatok elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen. A két 250 mondatból álló anyag adatait jól össze lehet hasonlítani, és talán a szerkezetek arányairól is lehet majd megfigyeléseket tenni.

6. 3. 2. A vizsgálat eredménye

A fentiek alapján az **első csoportba** az a szerkezet tartozik, melyben a *kell* után főnévi igenév következik (szótári vagy ragos alakban). Példák: beszélt nyelvi: *Ezt az emberelőny-figurát kell behozni*; *MNSZ2*: *Az e-booknak még sok várakozást kell kielégítenie*. Ide a saját gyűjtésemből 142 beszélt nyelvi (56,8%) adatot sorolhatunk, tehát az adatok több mint felét. Az *MNSZ2* mondatainál is hasonló a helyzet, 168 esetet sorolhatunk ebbe a csoportba (67,2%). Az összes mondatnak ez a csoport teszi ki a 62%-át (310 mondat), ami elég jelentős (az összes mondat csoportok szerinti megoszlását az egyes csoportok tárgyalása után mutatom meg egyetlen kördiagramon). Láthatjuk, hogy messze ez a

leggyakoribb típus a különféle szerkezetek között, és ha egybevennénk az igekötős csoporttal, szinte az egész anyagot le is fedné. Meg kell említeni, hogy igen sokszor alaptag és vonzat közé ékelődik a *kell* szó, úgyhogy akár ezt a típust is lehetne külön csoportban vizsgálni, és lehet, hogy így az igekötős alakok különválasztása sem annyira célszerű. A vonzatosság kérdése (az igekötőével együtt) a *kell* szó segédigeként való értelmezésének problémájához visz közelebb.

A **második csoport**ba az a szerkezet került, amely csupán annyiban különbözik az elsőtől, hogy a *kell* szó igekötős főnévi igenévhez kapcsolódik, és szétvágja azt. Példák: beszélt nyelvi: *Föl kéne örölni a franciákat*; MNSZ2: *De a legfontosabb az volt, hogy meg kellett tanulnia az íjászatot*. Az elemek sorrendje: igekötő + *kell* + főnévi igenév. Ebbe a típusba a saját beszélt nyelvi adataim közül 66 darab (26,4%) tartozik, az MNSZ2 mondataiból 54 darab (21,6%). Ez a típus is nagyobb részét, körülbelül negyedét teszi ki az összes mondatnak (120 mondat, 24%). Az első és a második csoport (tehát ha az igekötő miatt nem veszünk fel újabb csoportot) az összes mondat 86%-át teszi ki (430 mondat), tehát az összes többi csoportra csupán 14% jut, és abból is a következő csoport foglalja le a legtöbb mondatot.

A **harmadik csoport**ba azok a mondatok tartoznak, amelyekben a *kell* önmagában áll, nem követi főnévi igenév, sem bármilyen mellékmondat, tehát a mondat főigéje. Beszélt nyelvi példák: *Kéne egy-két könnyű gól*; MNSZ2: *Tudod, az igazság az, hogy csak a szeretet kell nekünk*. Ide 30 beszélt nyelvi (12%) adat tartozik, az MNSZ2 adataiból pedig 22 darab (8,8%), úgyhogy ez a típus már nem nevezhető gyakorinak. Az első három csoport a beszélt nyelvi adataim 95,2%-át teszi ki, az MNSZ2 mondatainak 97,6%-át, az összes mondat 96,4%-át (482 mondat). A további hat csoport tehát szinte elenyésző kisebbséget jelent, ezen vizsgálat alapján semmiképpen sem nevezhetjük az egyéb szerkezet típusokat gyakorinak. Az anyagban nem találtam rá példát, de ehhez a típushoz kapcsolódik a *kell*, *mert*-szerkezet, amely okhatározói alárendelésű összetett mondatokban jelenik meg. Ebben a típusban a főmondat *kell*-je ugyanolyan főige, mint az előbb bemutatott harmadik csoportban, az utána következő mellékmondat tartalmazza a szükségesség okát. A *kell* után nem *hogy* kötőszó jön, hanem *mert*, és a mellékmondatban nem lehet felszólító módú az igealak.

A **negyedik csoport**ba az a típusú szerkezet tartozik, ahol összetett mondat főmondatában található a *kell*, és ezt követi *hogy* kötőszó után alanyi alárendeléssel a mellékmondat, amelyben az ige felszólító módban van. Ebben a típusban nincs mondatátszövődés. Beszélt nyelvi példa: *Nagyon kéne, hogy labdát szerezzünk*. Az MNSZ2

250 mondata között nem találtam ilyen példát, úgyhogy ezt a típust összesen 4 darab beszélt nyelvi mondat képviseli (1,6%) az anyagban (a teljes anyag 0,8%-a).

Az **ötödik csoportba** azokat az összetett mondatokat soroltam, amelyekben a főmondatban lévő *kell* után a mellékmondatban *hogy* kötőszó után felszólító módú az igealak, de nincs átszövődés, hanem célhatározói alárendeléssel kapcsolódnak egymáshoz a tagmondatok. Példa: beszélt nyelvi: *Pálinger bravúrja kell, hogy ne kapjunk gólt*. Erre a típusra összesen 1 darab beszélt nyelvi (0,4%) példát találtam, az *MNSZ2* mondatai között erre sem volt példa (a teljes anyag 0,2%-a). Ha hozzáadjuk az előző csoporthoz, összesen 5 darab (2%) olyan mondatunk lesz (a teljes anyag 1%-a), amelyek összetett mondatok, a főmondat állítmánya a *kell*, a mellékmondatban az igealak felszólító módban van, a főmondat utalószava az *az* vagy az *azért/arra/a célból*, tehát alanyi vagy célhatározói az alárendelés, és nincsen átszövődés a tagmondatok között.

A **hatodik csoportba** az a szerkezet tartozik, amelynél az összetett mondat főmondatában a *kell* az állítmány, a mellékmondatot a *hogy* kötőszó vezeti be, és a tagmondatok között átszövődést figyelhetünk meg. Beszélt nyelvi példa: *Ez hétméteres kéne, hogy legyen*; *MNSZ2*: (...) *amely hosszú távon a GDP-növekedés alatt kell, hogy maradjon*. Ebbe a típusba az utolsó két csoport adataihoz képest viszonylag sok mondat tartozik, 7 beszélt nyelvi adat (2,8%) és 2 az *MNSZ2*-ből (0,8%). A teljes anyagnak ez azonban csupán az 1,8%-a (9 mondat), tehát ez alapján a vizsgálat alapján egyáltalán nem mondható gyakorinak ez az átszövődéses típus sem.

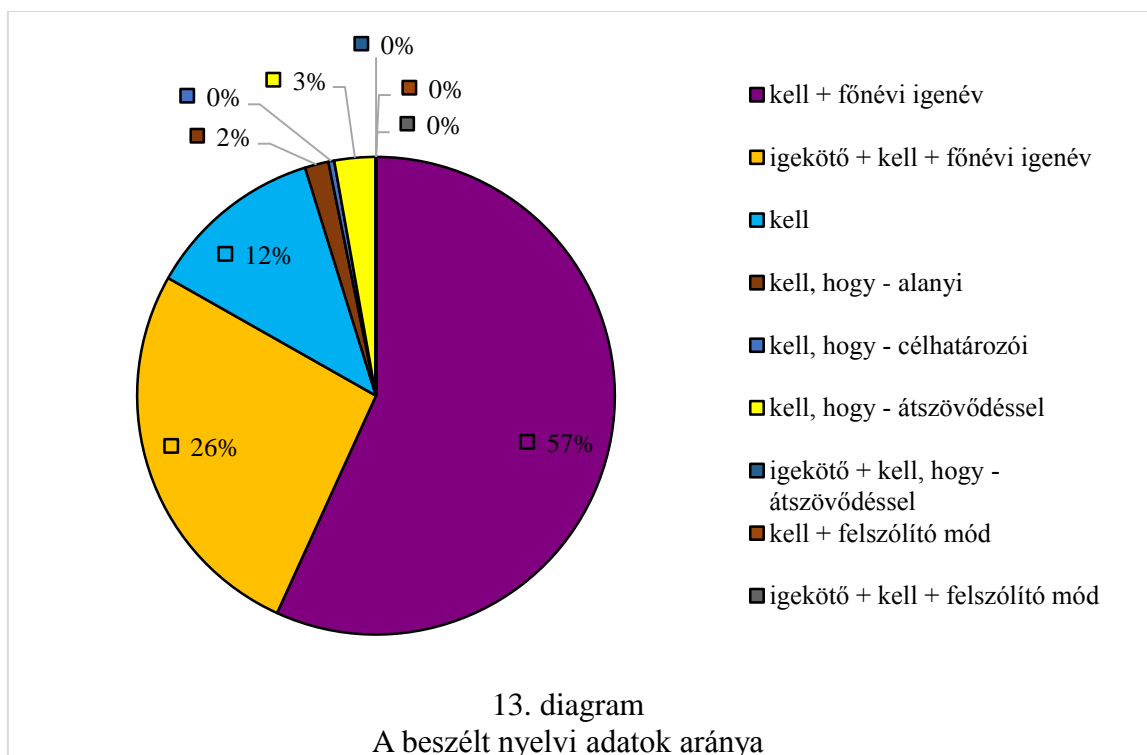
A **hetedik csoport** annyiban különbözik az előző háromtól, hogy igeikötő is kerül a főmondatbeli *kell* elé, az igeikötőhöz tartozó felszólító módú igealak pedig *hogy* kötőszó után a mellékmondatban található. Ehhez a típushoz beszélt nyelvi adatot nem találtam, és az *MNSZ2* mondatai között is csupán egy ilyen van (0,4%; a teljes anyag 0,2%-a), ebben azonban az igeikötő mellett más mondatrész is a főmondatba kerül, tehát átszövődésről beszélünk: (...) *tehát $1BCD=2bcd$ is meg kell, hogy feleljen a BCD -nek*. Elmondhatnánk, hogy a jelen vizsgálat alapján a *kell, hogy*-típusú összetett mondatok gyakrabban jelennek meg átszövődéssel, mint átszövődés nélkül, de az adatok szerény mennyisége miatt ez eléggé megalapozatlan lenne. Azt viszont meg kell említeni, hogy érdekes, hogy az anyagban nem találtam erre a típusú átszövődésre beszélt nyelvi adatot, hiszen a diplomamunkámhoz gyűjtött átszövődéses mondatokat tartalmazó anyagban a *meg kell, hogy mondjam*-szerkezet elég sokszor előfordult.

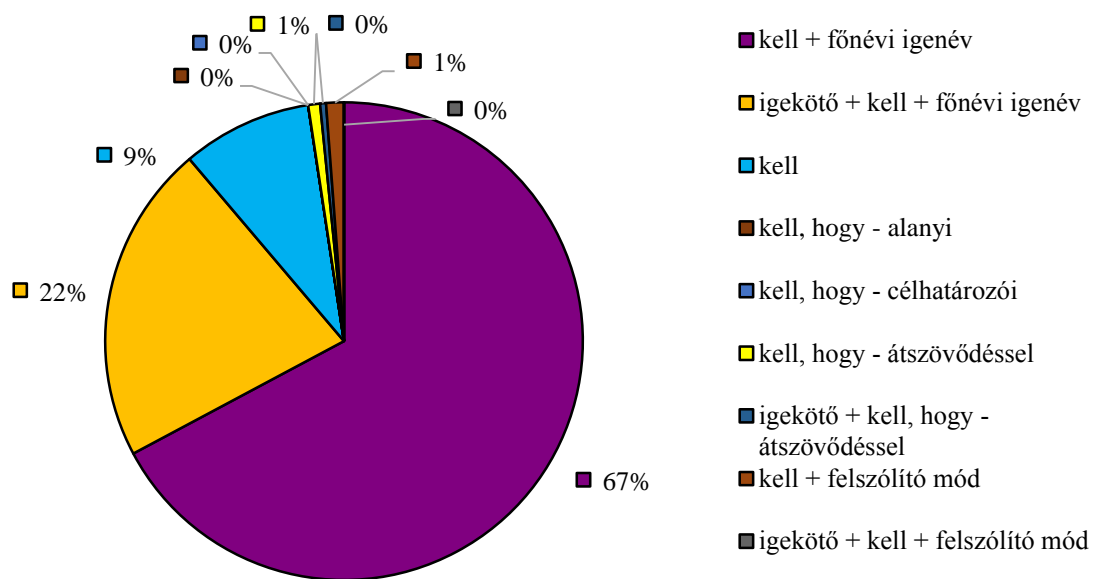
A **nyolcadik** és a kilencedik **csoportba** a kettős állítmány két típusát tettem, a nyolcadikba azt, amelyben a *kell* után felszólító módú igealak következik (tehát nincs

előtte *hog* kötőszó, mert akkor a hatodik csoportba kerülne). Példa: *MNSZ2: Az au pair kimondottan a kislánnyal kell foglalkozzon*. Erre a típusra a beszélt nyelvi adatok között nem találtam példát, az *MNSZ2* mondatai között viszont 3-at is (1,2%; a teljes anyag 0,6%-a). Külön érdekesség, hogy mindhárom kettős állítmányos mondatban átszövődés is található. Így ha összeadjuk az előző két átszövődéses csoporttal ezt az eredményt, kiderül, hogy az egész, 500 mondatos anyag mondataiban a mondatátszövődés összesen 2,6% (13 mondat). Ez több mint kétszer annyi, mint az átszövődés nélküli összetett mondatok aránya (4. és 5. csoport, 1%).

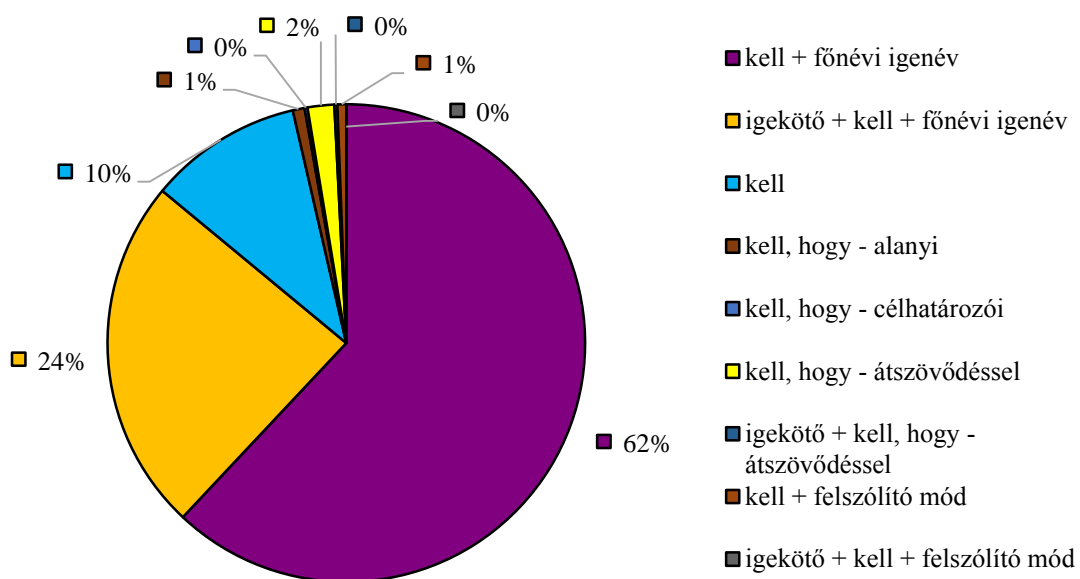
A **kilencedik csoporthoz** – amely annyiban különbözik az előbbtől, hogy a *kell* elé igekötő kerül, és így következik utána a felszólító módú igealak, tehát a *kell* szó kettévágja az igekötős igét – sem beszélt, sem írott nyelvi példát nem találtam az anyagban. Az 500 mondatos teljes anyagban így a kettős állítmány csak a fent bemutatott 3 előfordulással áll, tehát mondhatjuk, hogy egyáltalán nem gyakori az anyagban.

Érdeemes megnézni, hogyan alakult a beszélt nyelvi adatok, majd az *MNSZ2* adatainak csoportok szerinti aránya a 250 mondatos anyagokban (13. és 14. diagram). Ezután azt mutatom meg, hogy a teljes, 500 mondatos anyagban milyenek is ezek az arányok (15. diagram).

14. diagram
Az írott nyelvi adatok aránya

15. diagram
Az 500 mondatos anyag adatainak aránya

Az 500 mondatos korpuszban elenyésző a kettős állítmányt tartalmazó mondatok száma (8. és 9. csoport, 3 adat), több mint 143-szor többször fordul elő a *kell* főnévi igeneves szerkezetben (1. és 2. csoport, 430 adat), mint felszólító módú igealakokkal. Ez a rövid vizsgálat természetesen nem alkalmas az egész nyelvhasználati szintérre vonatkozó messzemenő következtetések levonására, de az arányok így is elég szemléletesek nem csak a főnévi igeneves és a felszólító módú igealakos, hanem mind a kilenc csoport között. Az mindenesetre kiderült a vizsgálatból, hogy a *kell* szó főnévi igenévvel való használata messze a leggyakoribb a *kell* szót tartalmazó mondatok között. A legkevésbé gyakori jelenség ezen felmérés alapján a kettős állítmány használata, és az is meglepő, hogy egyetlen beszélt nyelvi adatot sem találtam rá, pedig egyes (főként nyelvművelő jellegű) szakirodalmak szerint a beszélt nyelvben figyelhető meg inkább.

6. 4. A kettős állítmány terjedésének kérdéséről

6. 4. 1. A felszólító módú igealakokkal kifejezhető többlet

A fenti vizsgálat alapján a kettős állítmány nem tekinthető gyakori jelenségnek, ám a vizsgálat természetesen nem fedi le a teljes nyelvhasználati színteret, és a beszélt nyelvi adatok száma is igen alacsony – ezért nem állíthatjuk, hogy a kettős állítmány jelensége nem terjed, úgyhogy érdemes megvizsgálni, hogy milyen okok állhatnak az állítólagos terjedés hátterében.

Szűcs Márta Zita a kettős állítmány terjedésének kapcsán azt írja (kvázi a jelenség magyarázataként), hogy szerinte a nyelvi gazdaságosságra való törekvés a szerkezet egyik mozgatórugója, „hiszen a nyelvhasználó ezzel a szerkezettel megspórol egy *hogy* kötőszót és egy új tagmondatot úgy, hogy a tartalom, a kívánt mondanivaló közben nem sérül, vagyis a szerkezet funkcionálisan betölti a kommunikációban ugyanazt a szerepet, mint amit a *hogy* kötőszós forma” (Szűcs 2006: 215). Osztja továbbá azt a véleményt, miszerint a főnévi igeneves forma általános értelmű végrehajtandó cselekvés esetén használatos, amelyben „az alanyt nem szükséges pontosan megjelölni”, „a *kell* + felszólító módú igealakokkal való szerkesztésnek azonban funkciója van: erős követelést, parancsszerű kinyilatkoztatást hordoz, és a cselekvő személyét is pontosan kívánja megjelölni: ő és nem más” (uo.).

A kötőszó elmaradását a gazdaságosságra való törekvés természetesen motiválhatja, de talán itt nem a kötőszón van a hangsúly, nem feltétlenül az *el kell, hogy menjek* szerkezet áll szemben az *el kell menjek* szerkezettel, hanem inkább az *el kell*

menjek az el kell mennem szerkezettel. A *hogy* kötőszó csupán azért érdekes, mert megléte esetén nem kettős állítmányról beszélünk, hanem vagy átszövődéses mondatról, vagy olyan összetett mondatról, amelyben az igekötő kerül a mellékmondatból a főmondatba a *kell* elé.

Szücs Márta Zita arra a következtetésre jut, hogy a főnévi igeneves forma általános értelmű cselekvés esetén használatos, a *kell* + felszólító módú igealakos forma ezzel szemben „parancsszerűséget és szükségszerűséget hordoz, s az alany többnyire E/3. vagy E/1., esetenként T/1. vagy T/3. személyű” (Szücs 2006: 218). A szám-személy kérdésről korábban már volt szó, de az állítás többi részét is érdemes megvizsgálni. Az infinitivuszos forma valóban általános jellegű, ilyenkor az állítmány részeshatározója, vagyis a cselekvés végrehajtója (az ágens, akinek végre kell hajtani a cselekvést) nincs pontosan megjelölve (és nem az „alany” nincs pontosan megjelölve, mert az alany az infinitivusz), ám a magyarban létezik a főnévi igenévnek személyragozási paradigmája, amikor a részeshatározói ágens elég pontosan meg van jelölve, ugyanis a személyrag egyeztetve van vele számban és személyben: *el kell menned (neked), meg kell írnotok (nektek)*. Itt a cselekvő száma és személye a főnévi igenévi személyrag miatt tökéletesen megállapítható, tehát valószínűleg nem az általános-konkrét szembenállás a megoldás, nem az *el kell menni* áll szemben az *el kell menjek* szerkezettel, hanem inkább (ahogy már említettem) a főnévi igenévi személyragos *el kell mennem* forma az igei személyragos *el kell menjek* szerkezettel.

A szerkezet létrejöttének, terjedésének és gyakoriságának magyarázatához a kulcs valószínűleg itt, az igei és a személyragozott igenévi alakok szembeállításánál keresendő. A főnévi igenévi személyrag ugyanis abban különbözik az igei személyragtól, hogy csak szám- és személyparadigmája van. A kettős állítmányi szerkezetben az idő- és módjeleket a *kell* hordozza (illetve a felszólító módjelet az igealak), így azok nem annyira érdekesek, a ragozás viszont annál inkább. A főnévi igenévi személyragnak ugyanis nincsen határozott és általános ragozási sora, hiába tárgyas egy ige, a belőle képzett főnévi igenévhez csak egyféle főnévi igenévi személyrag illeszthető: *fel kell tenned (azt / valamit)*. Ezzel szemben a felszólító módú igealakon könnyedén tudjuk jelölni a 3. személyű tárgy határozottságát: *fel kell tedd (azt), fel kell tegyél (valamit)*. A határozottság-határozatlanság megosztása gyorsabb és egyszerűbb kommunikációt eredményezhet, így a gazdaságosságra és az egyértelműségekre való törekvés is megvalósulhat a használatával.

A fent említett korábbi vizsgálathoz a régi MNSZ-ből lekérdeztem, hogy a *kell* után közvetlenül következő felszólító módú igealakos szerkezetek közül mennyi „alanyi” ragozása, 2721 előfordulás (14,50 db/millió), mennyi „tárgyas”, 1832 előfordulás (9,76

db/millió), és mennyi „-lAk” ragozású (E/2. tárgyval álló ige), 84 előfordulás (0,45 db/millió). Sajnos azt nem lehetett lekérdezni, hogy az általános ragozású igealakok közül mennyi a tárgyval ige, így lényegi információt nem kapunk arról, hogy a tárgyval igék milyen arányban állnak 3. személyű határozott tárgyval. A későbbiekben esetleg érdemes lenne egy olyan felmérést elvégezni, amelyben magyar anyanyelvi beszélőknek a főnévi igeneves és a felszólító módú igealakos szerkezet között kellene választaniuk úgy, hogy határozott tárgy/határozatlan tárgy/semmi nem áll a tárgyval/tárgyatlan igenévi-, illetve igealakok mellett. Ezzel is erősíteni lehetne a fent bemutatott elképzelést.

A „-lAk”-ragozás azonban felvet egy újabb érdekes kérdést. Az 1000 mondatos anyagban is előfordul két olyan mondat, amelyek igéi második személyű tárgyval állnak (*Amiről remélem nem kell győzködjek; Meg kellett gyűlölnöm miattam*). A kettős állítmány használatának terjedése minden bizonnyal nem csak a 3. személyű tárgy határozottságának jelölésére kínál egyszerűbb megoldás, hanem a 2. személyű tárgy jóval könnyebb jelölése miatt is elképzelhető. Főnévi igeneves szerkesztéssel a 2. személyű tárgy nem jelölhető úgy az igenéven, ahogy a felszólító módú igealakon: *fel kell vidítsalak – fel kell vidítanom (téged)*. A főnévi igenév (mivel nincs többféle ragozási paradigmája) ugyanúgy nem alkalmas a 2. személyű tárgy, ahogy a 3. személyű határozott tárgy jelölésére sem. A főnévi igeneves szerkezethez az egyértelműség miatt muszáj hozzátenni a névmást, ez viszont körülményesebb és kevésbé gazdaságos is. *el kell vigyelek (téged) – el kell vinnem téged*. A felszólító módú igealakon a többi személyű tárgyat nem lehet ilyen egyszerűen megjelölni (*fel kell vidítsam magam/őt/magunkat/őket*), és a többes szám második személyű tárgynál is kell a névmás az egyértelműség miatt (*fel kell vidítsalak titeket*), de kétszemélyes interakciónál a névmás felesleges (*fel kell vidítsalak*). Az egyértelműségre és gazdaságosságra való törekvés ennél a szerkezetnél is nagyon jól megmutatkozik, a kettős állítmány terjedése valószínűleg ennek is köszönhető.

6. 4. 2. Két kiemelt gyakoriságú szerkezet

Szűcs Márta Zita külön részt szentel tanulmányában a kettős állítmányi szerkezetben előforduló igéknek, és megállapítja, hogy a „lesz és a mond” ige emelkedik ki, ezek a leggyakoribbak (Szűcs 2006: 218). Az 1000 mondatos anyag ugyan jóval kevesebb kettős állítmányt tartalmaz, de abban is a *legyen* és az *(azt/meg/el-) mondjam* felszólító módú alakok a leggyakoribbak. Az MNSZ-ben a *kell* utáni felszólító módú *lesz* alakjai 957 előfordulással álltak, ami az általános ragozású igealakok 35%-a; a *kell* utáni felszólító

módú *mond* alakjai pedig 819 előfordulással, ebből 785 darab határozott, és 34 darab általános ragozású, a határozott ragozású igealakoknak ez a 785 darab a 43%-uk.

Elképzelhető, hogy a kettős állítmány terjedése a ragozás és az *azt kell mondjam* szerkezet grammatikalizálódása mellett összefügg a *legyen* igealakokkal alkotott szerkezet felépítésével is. Ha átalakítjuk az 1000 mondatos anyag 13 ilyen típusú mondatát úgy, hogy főnévi igeneves szerkezetet tartalmazzanak, kétféle mondat lehetséges, az egyik egyszerűbb: *Egy jó házasságban is kell (az, hogy) legyen hibaelemzés* → *Egy jó házasságban is kell lennie hibaelemzésnek*. Abban az esetben, ha a létige önállóan alkotja a kettős állítmány egyik állítmányi tagját, a főnévi igeneves mondatban alany lesz belőle, az állítmányként hozzá tartozó alanyból pedig a főnévi igeneves mondatban részeshatározó. A mondatok közül 6 így alakítható át, tehát nem összetett állítmány tagja a *legyen*. A másik átalakítási típus már jóval bonyolultabb: *Tiéd kell legyen Donna Anna*, azaz kicsit áttekinthetőbben: *(Az) kell(, hogy) Donna Anna a tiéd legyen* → *Donna Annának a tiédnek kell lennie*. Abban az esetben, ha a *legyen* a kettős állítmány egyik tagjaként összetett állítmány tagja, a főnévi igeneves mondat igen komplikált felépítésűvé válik. Ebben az esetben a *legyen* nem létige, hanem segédige, a *kell* pedig beékelődik az összetett állítmány névszói és igei része közé. Ha átalakítjuk a mondatokat, a *kell* lesz az állítmány, a segédigéből főnévi igenévi alany lesz, az összetett állítmány névszói részéből állapothatározó, az alanyból pedig részeshatározó válik.

Elképzelhető, hogy ennél a szerkezetnél nem véletlen a kettős állítmány használatának terjedése (ha valóban terjed). Ha összefüggés van a figyelem irányulása és a szintaktikai szerkezet között, akkor az alany valószínűleg hangsúlyosabb mondatrész a részeshatározónál, az állítmány pedig hangsúlyosabb mondatrész az állapothatározónál. Előfordulhat, hogy a kettős állítmányt tartalmazó mondatok (főleg a második esetben, összetett állítmánynál) könnyebben, gyorsabban megérthetők, mint főnévi igeneves változatuk, ezzel a rövidsége, egyszerűsége és egyértelműsége való törekvést erősítve.

Ebben a fejezet részben megpróbáltam bemutatni a kettős állítmány jelenségét úgy, hogy a szakirodalmi áttekintés után a *Magyar nemzeti szövegtár 2.0.5* saját gyűjtéssel kiegészített anyagán elvégeztem egy gyakorisági felmérést, majd ennek eredményeit bemutatva jutottam el bizonyos következtetésekhez. A felmérés alapján a jelenség állítólagos terjedése nem bizonyított, ám az anyag mérete miatt nem is zárható ki – a terjedés több tényező miatt is lehetségesnek mondható. Ezen tényezők között vélhetően nem a szerkezet „parancsszerűsége” játssza a legnagyobb szerepet – ez ugyanúgy megvan a főnévi igeneves alakban is, maximum intenzitásában érezhetnek egyesek eltérést. A

lényegi különbség valószínűleg nem is a *hogy* kötőszó elmaradásában vagy az infinitívusos alak általánosságában keresendő – egyrészt a két szerkezet ragozását érdemes mélyebben megvizsgálni, a felszólító módú igealakon kifejezhető többletet (az egyes szám második, ill. a harmadik személyű tárgy határozottságát), amely gazdaságossá és egyértelművé tehet egyetlen apró mozzanattal. Másrészt pedig érdemes a létige-ségédigé felszólító módú alakjának viselkedését összevetni a főnévi igeneves szerkezettel, főleg a befogadói oldalról nézve, ugyanis itt is felmerülhet a rövidsége és egyszerűsége való törekvés motiváló ereje.

6. 5. A kettős állítmány szerkezeti jellegzetességei

6. 5. 1. Bevezetés, a vizsgált anyag, a vizsgálati szempontok

A fejezet második részében saját gyűjtésű élőnyelvi anyag alapján próbálom felrajzolni a kettős állítmány mint a mondatátszövődés perifériáján található szintaktikai jelenség legfőbb szerkezeti jellegzetességeit különböző vizsgálati szempontok segítségével. Az egész anyag összesen 530 mondatot tartalmaz, a módszer tallózó gyűjtés volt. Ebből az első anyagrész korábbi gyűjtésű, ez 230 mondatból áll, vegyesen alkotják beszélt és írott nyelvi adatok. Az anyag felhasználásával korábban már készült egy tanulmány, amely elérhető itt: *A mondatátszövődés határterületei – a ragátszövődés és a kettős állítmány*. Eruditio – Educatio, A Selye János Egyetem Tanárképző Kara tudományos folyóirata, főszerk. Liszka József, 9. évf. 2014/1. szám, május, 94–106. A második anyag 300 írott nyelvi adatot tartalmaz, ennek a gyűjtését 2019. augusztus 12-én zártam le.

A cél, hogy bemutassam a kettős állítmány jellemző vonásait; mikor és hogyan alakul ki; milyen körülmények szükségesek a létrejöttéhez, valamint hogyan érinti a szerkezet a mondatátszövődés jelenségkörét. A fő cél annak bemutatása, hogy mely tulajdonságaiban, mely megvalósulásaiban kapcsolódik a mondatátszövődéshez, és ezek az érintkezési pontok milyen szintaktikai feltételek mellett jönnek létre.

A vizsgálathoz felhasznált első anyagrész írott nyelvi adatai regényekből, folyóiratokból, magazinokból, heti- és napilapokból, novelláskötetektől, szakszövegektől stb. gyűjtött mondatokat tartalmaz, a legtöbb 2000 utáni kiadású. A beszélt nyelvi adatok túlnyomó részét családtagok, szaktársak, barátok, tanárok, valamint élőben elhangzott rádió- és tévéfelvételek szolgáltatták. A második anyagrész írott nyelvi adatai a lehető legfrissebbek, az utolsó gyűjtött mondat a kiadótól éppen kézhez kapott, 2019. július 30-án megjelent *Kárhozat* című regényből származik (Ed McDonald: *Kárhozat*, ford. Benkő

Ferenc, Agave Kiadó, Budapest, 2019). A mondatok pontos adatait az anyag terjedelmére való tekintettel (530 mondat) nem csatolom mellékletben; elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen. A dolgozatban folyó szövegben az egyszerűség és könnyebb áttekinthetőség érdekében csak maguk a mondatok olvashatók.

A szerkezeti vizsgálat főbb szempontjai a következők: mely szintaktikai helyzetben nincsen átszövődés; mely esetekben érintkezik a jelenség a mondatátszövődéssel: mennyi és milyen mondatrészek szövődhetnek át (kitérve a második tagmondatbeli összetett állítmány névszói részének átszövődésére); valamint változik-e az átszövődött egység mondatrészi szerepe.

A fejezetrész valós nyelvi adatokat tartalmazó anyag alapján mutatja be a kettős állítmány mondatátszövődéshez való kapcsolódási pontjait, megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait, a hozzá kapcsolódó problémaköröket, és remélhetőleg hozzájárul a jelenség alaposabb megismeréséhez.

6. 5. 2. A kettős állítmány és a mondatátszövődés

6. 5. 2. 1. Kettős állítmány átszövődés nélkül

Az első, 230 mondatos anyag kettős állítmányt tartalmazó mondataiból összesen 53 olyan, amelyben nem található átszövődés, ez a mondatok 23,04%-a. Ezek négy típusba tartoznak, az elsőben a *kell legyen* szerkezet szerepel (8 mondatban, az átszövődés nélküli mondatok 15,09%-a, a 230 mondatos anyag 3,47%-a), például: *Ám kell legyen benne valami sejtelmesség, különlegesség is; Kell legyen egy arc, mely megfelel a világ minden nevének.* A *kell* helyett *muszáj*, illetve *szabad* a kettős állítmány egyik állítmányi tagja például: *Olyan nagy csend volt, hogy muszáj volt megszólaljak; Akkor se szabad behunyjam a szemem vagy félrenézzek.*

A második típus esetében tagadószt követ a *kell* (és változatai), ami után a felszólító módú igealak következik (4 mondatban, az átszövődés nélküli mondatok 7,54%-a, az anyag 1,73%-a), például: *Ha nem akarok, akkor nem kell találgassak; Mikor céloztam, nem is kellett odafigyeljek a légzésemre.* A harmadik csoportba azok a mondatok tartoznak, amelyekben a tagadószó utáni *kell* (és változatai) után áll még valamilyen mondatrész, és csak utána következik a felszólító módú igealak (7 mondatban, ez az átszövődés nélküli mondatok 13,20%-a, a 230 mondatos anyag 3,04%-a), például: *Amíg itt dolgoznak, nem kell házit írjanak; Pedig nem kell sok kört menjen velük.*

Határeset a negyedik típus, amelyben **csak igekötő** kerül a *kell* (és változatai) elé, ez 34 mondatban fordul elő (ez az átszövődés nélküli mondatok 64,15%-a, tehát legnagyobb része, az anyagnak pedig 14,78%-a), például: ***El** kell döntsem, hogy mit veszek fel holnap; **Ki** kellett tárjam a szárnyaimat.* Itt valódi átszövődésről nem beszélhetünk, mert az igekötőnek mondatrészi szerepe nincsen, azonban szerkezetileg hasonlít az átszövődéses mondatokhoz, a *kell* ugyanis kettévágja az igekötős igét, így az a főmondatba kerül a mellékmondatból.

A második, 300 mondatos anyag kettős állítmányt tartalmazó mondataiból összesen 87 olyan, amelyben nem található átszövődés, ez a mondatok 29%-a – így az 530 mondat közül 140-ben nem található átszövődés, ez 26,41%, tehát a mondatok kicsivel több, mint negyede. Az első típus a *kell* legyen szerkezetet tartalmazó mondatok csoportja (itt 4 mondatban fordul elő, ez az átszövődés nélküli mondatok 4,59%-a, az összes 300 mondat 1,33%-a), ezek a következők: – *Kell legyen hűbér – szögezte le kereken; És nem is tudták, hogy kellene legyenek vicikek; Ahhoz, hogy az unatkozást élvezni lehessen, kell legyen valami, amivel összehasonlítod; – Kell legyék Vadkanapó – jelentette ki Bendzsó.* Ha összeadjuk a két anyagot, ez a típus a 8 előfordulással az 530 mondat 1,50%-át teszi ki.

A második típus, amikor tagadószt követ a *kell*, és utána jön a felszólító módú igealak, a 300 mondatos anyagban nem fordul elő, így az 530 mondat között is csupán az a 4 előfordulás található, ami a 230 mondatos anyagban, ez a teljes anyag 0,75%-a. A harmadik típusban a tagadószo utáni *kell* (és változatai) után áll még valamilyen mondatrész, és csak utána következik a felszólító módú igealak, ez a 300 mondatos anyagban 5 esetben fordul elő (az átszövődés nélküli mondatok 5,74%-a, a 300 mondat 1,66%-a), például: *Ahhoz, Hogy Itt Dolgozz, Nem Kell „Kárhozott” Legyél, De Segít!!!; – Nem lenne szabad itt rejtőzzünk, meg kellene próbálnunk kiutat találni!; Zsolt ezen is kiakadt, de nem kellett Körmendyhez forduljon, hanem Amál oktatta ki.* A két anyagrészt összeadásával ez a típus 12 előfordulással áll, ez az 530 mondat 2,26%-a.

A negyedik típusban **csak igekötő** kerül a *kell* (és változatai) elé, ez 78 mondatban fordul elő (az átszövődés nélkül szerkesztett mondatok 89,65%-a, tehát túlnyomó többsége, a 300 mondatos anyag 26%-a, tehát több mint negyede), például: *Talán **ki** kéne rúgjuk a felderítőinket; – **Meg** kellett volna öljelek, amikor Herono elfogott; – Elvileg **el** kellene tűnj egy füstgomolyban.* Érdemes megemlíteni, hogy a 78 mondatból 43-ban (tehát több mint a felében) metapragmatikai tudatosságot jelölő szerkezet a kettős állítmány. Ez legtöbbször a *meg kell mondjam*, például: *Bár **meg** kell mondjam, néhanapján kidobtam a taccsot a szőnyegre is; **Meg** kell mondjam, Szárája, ez igazán gyönyörű.* Előfordul azonban

más szerkezet is: *el/ki kell mondjam* (például: *AZT HISZEM, EL KELL MONDJAK VALAMIT, jelentette ki a Halál*); *el/be kell ismerjem* (például: *El kellett ismerje, lehetett volna sokkal rosszabb*); *meg/be kell valljam* (például: – *Meg kell valljuk bűnünket: Hangay kisasszony (...) cseppet sem beteg*); *meg kell gyónjam* (például: *Szóval úgy érzem, meg kell gyónjam neked, hogy amikor rám hajolt (...)*); *meg kell jegyezzem* (például: *Meg kell jegyezzem, aznap este sikerült felkeltenetek az érdeklődésemet*); *meg kell magyarázzam* (például: *Meg kell magyarázzam, mi ebben az ellentmondás?*) és *el kell áruljam* (például: *El kell áruljak neki egy igazságot*). Ezek a szerkezetek módosító mondatrészekként foghatók fel, amelyek valójában nem szintaktikai, hanem inkább pragmatikai kapcsolatban vannak a mondandó többi részével. A két anyagot egyben vizsgálva a negyedik típus 112 előfordulással áll, ami az 530 mondat 21,13%-a. Az átszővődés nélkül szerkesztett mondatoknak messze ez a legterjedelmesebb csoportja.

A kettős állítmány használatának gyakoriságára az egyik magyarázat a 2. személyű tárgy jóval könnyebb jelölése (a főnévi igenév a többféle ragozási paradigma hiánya miatt nem alkalmas a 2. személyű tárgy jelölésére), amely kétszemélyes interakciónál rövidebbé és egyszerűbbé teszi a közlést. Az összesen a két anyagban 140, átszővődés nélkül szerkesztett kettős állítmányos mondat között 16 (11,42%) ilyen *-lak/lek* ragozású felszólító módú igealak van, például: *Mert akkor sajnós ki kell ábrándítsalak*; – *Sajnálom, de át kell kutassalak* – *mondta*; – *Ne haragudj, Harry, de le kellett ellenőrizzelek*. Mindegyikre jellemző, hogy kétszemélyes interakcióban jelenik meg, és az előfordulási számuk elég magasnak tekinthető, mert nagyrészt írott nyelvi adatokról van szó, amelyek nagyobb részében az anyagban általában a narráció, és nem a párbeszéd a dominánsak.

Itt érdemes kitérni arra a jelenségre, amikor a létige alkot az átszővődés nélküli kettős állítmányéhoz hasonló szintaktikai szerkezetet. 8 ilyen sikerült gyűjtenem az évek során, ezek közül 6 felépítése a *kell*-es kettős állítmányos mondatok harmadik típusára hasonlít, tehát tagadósós vagy tagadó formájú a létige, utána áll még valamilyen mondatrész, és azután következik a felszólító módú igealak. A mondatok: *Hiába szeretne (...) elbújni (...), nincs hová visszahúzódjon*; *Nincs mit felvegyek, így nem mehetek*; *Rossz Luther-film, nem volt kivel megbeszéljem*; *Valójában semmi közöm hozzá, így nincs is mit álmodjak vele*; *Nincs kivel beszélgessek*; *Nem lesz mire írjak*. A maradék 2 mondatban állító formájú a létige, és szintén van valamilyen mondatrész a létige és a felszólító módú igealak között: *Azaz volt tehát mit őrizzenek az oltár mögött a szekrényben*; *Csatornát ástam a tároló alá, hogy legyen hol lefolyjon a vizelet*. Érdekes, hogy az 530 mondatos anyagban nem volt példa erre a típusra (a *kell* után valamilyen mondatrész, és utána a

felszólító módú igealak), pedig elméletben megalkotható a szerkezet, még ha kicsit sután is: *kell valamit vigyek neki*. Ilyenkor a beszélő valószínűleg inkább az átszövődéses megoldást választja.

6. 5. 2. 2. Kettős állítmány átszövődéssel

A 230 mondatos anyag mondatainak nagy részében átszövődés történik a kettős állítmányos szerkezet mellett, összesen 177 mondatban, tehát az adatok 76,95%-ában. Az átszövődő mondatrészek számának szempontjából két csoportot különíthetünk el. Találunk olyan mondatokat az anyagban, amelyekben **egyetlen mondatrész** szövődik át a *kell* (és változatai) elé; ez 39 esetben fordul elő az anyagban (az átszövődéses mondatok 22,03%-a, az anyag mondatainak 16,95%-a). Ez a mondatrész a kettős állítmányos mondatok esetében lehet az összetett állítmány névszói része, egy ilyen van az anyagban: *Sajátja kell legyen egy sportkutya ereje és szívóssága is* → *Az kell, hogy sajátja legyen egy sportkutya ereje és szívóssága is*. A szakirodalom nem említi ezt az átszövődéstípust, pedig kettős állítmány esetében sűrűn előfordul, nagyrészt a mellékmondati alannyal együtt szövődik át.

Az átszövődő egyetlen mondatrész lehet továbbá az alany (alanyesetű szóként), például: *A zsákmány nem kell mindig igazi egér legyen* → *Nem kell, hogy a zsákmány mindig igazi egér legyen*; *A kefe nem szabad túl erős legyen* → *Nem szabad, hogy a kefe túl erős legyen*. Az átszövődő mondatrész lehet a tárgy, például: *Azt kell mondjam, Chuck Berryben nagyot csalódtam* → *Az kell, hogy azt mondjam, Chuck Berryben nagyot csalódtam*; *Csak a bakancsomat kellett kifényesítenem* → *Csak az kellett, hogy a bakancsomat fényesítenem ki*. Valamint átszövődhet valamilyen határozó is a mondatban, például: *Petróleumlámpa mellett kellett ünnepeljünk anyával* → *Az kellett, hogy petróleumlámpa mellett ünnepeljünk anyával*; *Aki ilyen macskát vásárol, egy percre sem szabad elfeledje, hogy élénk állatot vett maga mellé* → *Aki ilyen macskát vásárol, nem szabad, hogy egy percre is elfelejtse, hogy élénk állatot vett maga mellé*.

Az anyag mondatainak túlnyomó részében azonban **több mondatrész** szövődik át, összesen 138 mondatban, vagyis az átszövődéses mondatok 77,96%-ában, a 230 mondatos anyag pontosan 60%-ában. Átszövődhet az összetett állítmány névszói része, a mellékmondati alany alanyesetű szóvá, a tárgy és különféle határozók is (természetesen a jelzőikkel együtt). Például: *A Rex macska étrendje ezért a többi macskáénál zsírokból gazdagabb kell legyen* → *Ezért az kell, hogy a Rex macska étrendje a többi macskáénál zsírokból gazdagabb legyen*. Ebben a mondatban az összetett állítmány névszói része, egy

aszemantikus határozó, egy hasonlító határozó a kijelölő jelzőjével és az alany a birtokos és a kijelölő jelzőjével szövődött át a *kell* elé. *A kiegyensúlyozott, kevert élelem naponta 10-15 dkg húst vagy kb. 20 dkg főtt halat kell tartalmazzon.* → Az *kell*, hogy *a kiegyensúlyozott, kevert élelem naponta 10-15 dkg húst vagy kb. 20 dkg főtt halat tartalmazzon.* Ebben a mondatban pedig két tárgy a minőségjelzőivel és mennyiségjelzőivel, egy időhatározó és az alany szövődött át. Láthatjuk, hogy a kettős állítmány esetében is ugyanúgy mindenféle mondatrész átszövődhet a mellékmondatból a főmondatba, mint a mondatátszövődés egyéb előfordulásainál.

A 300 mondatos anyag mondatainak nagy részében is átszövődés történik a kettős állítmányos szerkezet mellett, összesen 213 mondatban, tehát az adatok 71%-ában. Az 530 mondatos teljes anyag mondatai között így 390 esetben található átszövődés, ez a teljes anyag 73,58%-a. A 300 mondatos, újabb anyagban is találunk olyan mondatokat, amelyekben **egyetlen mondatrész** szövődik át a *kell* (és változatai) elé, ez 89 esetben fordul elő (az átszövődéses mondatok 41,78%-a, az anyag mondatainak 29,66%-a). Ez a mondatrész lehet az összetett állítmány névszói része, például: *Grace fizikai és szellemi hasonmása volt, következésképp ugyanaz kell legyen a szexuális étvágya is* → (...) Az *kell*, hogy *ugyanaz legyen a szexuális étvágya is*; *Amikor csupán csőröd van, lehetetlen kellene legyen kéjenc módra csücsöríteni, de a papagájnak sikerült* → (...) Az *kellene*, hogy *lehetetlen legyen kéjenc módra csücsöríteni* (...).

Az átszövődő egyetlen mondatrész ezen kívül lehet az alany (alanyesetű szóként), például: *A valóság meg kellene gyöngüljön bizonyos meglepetésszerű módokon* → Az *kellene*, hogy *a valóság meggyöngüljön bizonyos meglepetésszerű módokon*; *Ahhoz, hogy viszonyra lépjenek, Dodó néni és Nelly el kellett menjen* → (...) Az *kellett*, hogy *Dodó néni és Nelly elmenjen*. Az átszövődő mondatrész lehet a tárgy, ide tartozik az összes *azt kell mondjam* szerkezet, például: *Azt kell mondjam, néhai elődje (...) sokkal együttműködőbbnek bizonyult* → Az *kell*, hogy *azt mondjam, néhai elődje sokkal együttműködőbbnek bizonyult*; *AZT KELL MONDJAM, ELKÉPESZTŐ ÉLNI AKARÁS VAN MAGÁBAN, mondta a lovas* → *AZ KELL, HOGY AZT MONDJAM, ELKÉPESZTŐ ÉLNI AKARÁS VAN MAGÁBAN, mondta a lovas*. A 213 mondatból 11-ben (5,16%) az *azt kell mondjam* szerkezet jelenik meg. Előfordul azonban egyetlen tárgy átszövődése más esetben is, például: – *Azt hiszem, szerződést kell köss érte – jelentette ki* → – *Azt hiszem, az kell, hogy szerződést köss érte – jelentette ki*; *Elmagyaráztam annak szükségét, hogy egy hadsereget kell eltartson, és a többi* → (...) Az *kell*, hogy *eltartson egy hadsereget, és a többi*.

A fentiek mellett átszövődhet valamilyen határozó is a mondatban, például: *Celaena úgy gondolta, hogy valamivel el kéne terelje a figyelmét a gondolataiban felbukkanó képekről* → (...) *Az kéne, hogy valamivel elterelje a figyelmét a gondolataiban felbukkanó képekről*; – *De csak démonokra szabadna hatással legyen!* → – *Az szabadna, hogy csak démonokra legyen hatással!*

Az anyag mondatainak túlnyomó részében azonban **több mondatrész** szövődik át, összesen 124 mondatban, vagyis az átszövődéses mondatok 58,21%-ában, a 300 mondatos anyag 41,33%-ában. Átszövődhet az összetett állítmány névszói része, a mellékmondati alany alanyesetű szóvá, a tárgy és különféle határozók (a jelzőikkel együtt). Például: – *Az ember feje olyannak kell érződjön, mint ami kutyaszőrrel van kitömve?* → – *Az kell, hogy az ember feje olyannak érződjön, mint ami kutyaszőrrel van kitömve?* Ebben a mondatban a mellékmondati alany a birtokos jelzőjével szövődött át a *kell* elé. *Egy jó másnaposság-ellenszer egy csomó mulatságos kiabálást kell okozzon* → *Az kell, hogy egy jó másnaposság-ellenszer egy csomó mulatságos kiabálást okozzon*. Ebben a mondatban pedig a mellékmondati alany a minőségjelzőjével, illetve a tárgy a minőség- és mennyiségjelzőjével szövődött át. Ennek az anyagnak a vizsgálatakor is azt látjuk, hogy a kettős állítmány esetében is mindenféle mondatrész átszövődhet a mellékmondatból a főmondatba.

6. 5. 2. 3. Az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe

A kettős állítmányt tartalmazó mondatok esetében alanyi mellékmondatokról van szó, és az alanyi mellékmondatokban történő átszövődéskor az eddigi vizsgálatok alapján a legtöbbször nem változik meg az átszövődő egység mondatrészi szerepe. Alanyi mellékmondatok esetén a következő átszövődéstípusok lehetségesek: a mellékmondat alanya alanyként (alanyesetű szóként) szövődik át a főmondatba; a mellékmondat tárgya tárgyként szövődik át a főmondatba; a mellékmondat valamely határozója határozóként szövődik át a főmondatba (Szalamin 1978: 297–8). Ahogy fent már volt róla szó, a kettős állítmányos mondatok esetén fel kell vennünk azt a típust is, amikor a mellékmondat összetett állítmányának névszói része szövődik át a *kell* (és változatai) elé. Ennek az az érdekessége, hogy ugyanúgy alanyesetű szóvá szövődik át a főmondatba, mint a mellékmondati alany, csak elemzéssel derül ki, hogy az összetett állítmány névszói tagjáról van szó. Így előfordulhat, hogy amennyiben a mellékmondati alannal együtt szövődik át,

két alanyesetű szó is van a *kell* (és változatai) előtt a főmondatban, amelyek közül egyik sem a *kell* (és változatai) alanya (az minden esetben az *az*).

A mellékmondat összetett állítmányának névszói része szövídik a főmondatba alanyesetű szóként (**Á névszói része → alanyesetű szó**) a 230 mondatos anyag több mondatában, például: *A fülek vége lekerekített kell legyen* → *Az kell, hogy a fülek vége lekerekített legyen*; *Az orrtükör és a talppárnák rózsaszínek kell legyenek* → *Az kell, hogy az orrtükör és a talppárnák rózsaszínek legyenek*. Mind a két mondatban megvalósul, hogy a mellékmondati alany átszövídése miatt (*vége*, illetve *orrtükör és talppárnák*) két alanyesetű szó kerül a *kell* elé.

A mellékmondati alany alanyesetű szóként szövídik a főmondatba több esetben a 230 mondatos anyagban (**A → A**) (**alanyesetű szó**), például: *Én a Margit hídnál le kell szálljak* → *Az kell, hogy én a Margit hídnál leszálljak*; *A Manx fartája kerek kell legyen, mint egy golyó* → *Az kell, hogy a Manx fartája kerek legyen, mint egy golyó*. A főmondat alanya az utalószó, és ebben az esetben, tehát alanyi mellékmondatoknál a mellékmondat alanya, vagyis az alanyesetben átszövídő mondatrész megszorítások nélkül lehet ugyanolyan számú és személyű, mint a főmondat alanya (a tárgyi és aszemantikus határozói mellékmondatokkal ellentétben): *A cirmosmintázat [E/3] világosan el kell [E/3] különüljön [E/3]* → *Az [E/3] kell, hogy a cirmosmintázat [E/3] világosan elkülönüljön*; *A kölyök [E/3] sokat kell (az [E/3], hogy) még tanuljon [E/3] anyjától*. Mivel a főmondat alanya minden esetben az utalószó, a két alanyesetű szó nem keverhető össze, semmi nem nehezíti a megértést, az utalószó mellett alanyesetben álló szó (vagy szavak) egyértelműen a mellékmondatához tartozik.

A kettős állítmányt tartalmazó mondatok esetében emellett átszövídhet mellékmondati tárgy is a főmondatba (**T → T**), erre is van példa az anyagban: *A fej rövid, tompa háromszöget kell képezzen* → *Az kell, hogy a fej rövid, tompa háromszöget képezzen*; *Egy igazi shaded-macska legalább egy fehér aljszőrzetű szülő kell felmutasson* → *Az kell, hogy egy igazi shaded-macska legalább egy fehér aljszőrzetű szülő felmutasson*. A szintaktikai szerep nem változik, a tárgy tárgyként szövídik a *kell* (és változatai) elé.

A különféle határozók határozóként történő átszövídése (**H → H**) is megvalósul a kettős állítmányt tartalmazó mondatok között az anyagban, például: *A szíamival közös követelményeknek kell megfeleljen* → *Az kell, hogy a szíamival közös követelményeknek feleljen meg*; *A talppárnák színe a fahéjárnnyalattól a csokoládészínig terjedő skálán kell elhelyezkedjen* → *Az kell, hogy a talppárnák színe a fahéjárnnyalattól a csokoládészínig*

terjedő skálán helyezkedjen el. A mellékmondatból a főmondat elé szövődő határozó sem változtatja meg egyetlen esetben sem szintaktikai szerepét a 230 mondatos anyag adataiban, tehát egyetlen olyan mondat sincs az anyagban, amelyben megváltozna az átszővődés hatására bármely mondatrész szintaktikai szerepe.

A 300 mondatos anyagban is találunk arra példát, hogy a mellékmondat összetett állítmányának névszói része szövődik a főmondatba alanyesetű szóként (**Á névszói része** → **alanyesetű szó**): *Egy zsáknyi [fej] elég kell legyen egy fókabőrbe bugyolált, kövér északinak.* → *Az kell, hogy egy zsáknyi [fej] elég legyen egy fókabőrbe bugyolált, kövér északinak;* *Tudod, az emberek azt hiszik, hogy az egész nagyon könnyű kell legyen, mármint a teremtés* → (...) *Az kell, hogy az egész nagyon könnyű legyen, mármint a teremtés.* A második mondatra itt is jellemző, hogy a mellékmondati alany átszővődése miatt (*az egész*) két alanyesetű szó kerül a *kell* elé.

A mellékmondati alany alanyesetű szóvá szövődik a *kell* (és változatai) elé a 300 mondatos anyagban (**A** → **A**) (**alanyesetű szó**) például: *Ha ez az, amit a démonok általában végig kell szenvedjenek, nem csoda, hogy mindig olyan bosszúsak.* → (...) *Az kell, hogy a démonok általában ezt szenvedjék végig (...); Még a pokolmélyi bugyrok nagyurai is (...) el kellett fordítsák fejük* → *Az kellett, hogy még a pokolmélyi bugyrok nagyurai is elfordítsák fejük.* Ebben az anyagban is átszővődhet mellékmondati tárgy a főmondatba (**T** → **T**), például: – *Rohadtul sokat kell fizessenek – dünnyögte Leamas nagy sokára* → – *Az kell, hogy rohadtul sokat fizessenek – dünnyögte Leamas nagy sokára;* – *Ó, igen, továbbá némelyiket elevenen meg is kell nyúzzák – fűzte hozzá* → (...) *Továbbá az kell, hogy némelyiket elevenen meg is nyúzzák – fűzte hozzá.*

A különféle határozók határozóként történő átszővődése (**H** → **H**) is megvalósul az anyagban, például: *Valamint arról is meg volt győződve, hogy egy démon írásban kell kapjon valamit* → (...) *Az kell, hogy egy démon írásban kapjon valamit; Itt és most el kellene pusztítsalak a szemtelenségedért* → *Az kellene, hogy itt és most elpusztítsalak a szemtelenségedért.* Egyetlen olyan mondat sincs az 530 mondatos anyagban, amelyben megváltozna az átszővődés hatására bármely mondatrész szintaktikai szerepe.

6. 5. 3. Összegzés, a vizsgálat eredményei

A fejezet második része megpróbálta minél alaposabban körüljárni a kettős állítmány mint a mondatátszővődés perifériáján található szintaktikai jelenség legfőbb szerkezeti jellegzetességeit. Ehhez egy 230, illetve egy 300 mondatot tartalmazó, saját gyűjtésű

anyagot használt, amelyek segítségével a jelenség mondatátszövődéssel való érintkezési pontjait próbálta felderíteni. A szerkezeti vizsgálat szempontjai azt a célt szolgálták, hogy megállapíthassuk, mely előfordulásaiban és hogyan kapcsolódik a mondatátszövődéshez a jelenség.

Összegzőképpen elmondható, hogy az 530 mondatból álló kettős állítmányt tartalmazó anyag 390 adatában található átszövődés, ami a teljes anyag 73,58%-a. A fejezettrész valós nyelvi adatokat tartalmazó anyag alapján mutatta be azt, hogy a kettős állítmány hogyan kapcsolódik a mondatátszövődéshez, emellett remélhetőleg hozzájárult a jelenség alaposabb megismeréséhez is.

7. A ragátszövődés jelenségének vizsgálata a mai magyar nyelvben

7. 1. Bevezetés

A dolgozat jelen fejezete a mondatátszövődés egy különleges határterületével foglalkozik. A három tagmondatból álló alárendelő összetett mondatok esetében előfordul, hogy a harmadik tagmondat állítmánya vagy állítmányi szerkezete vonzatos, a vonzat azonban nem a harmadik tagmondatban jelenik meg, hanem átszövődik a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszavára végződésenként. Ilyenkor beszélünk *ragátszövődésről*, és ennek a jelenségnek a jellemző vonásait, típusait, megvalósulásának feltételeit mutatja be a fejezet.

A fejezet első részének célja, hogy bemutassa a ragátszövődés jellemző vonásait; megmutassa, hogy mikor és hogyan alakul ki; milyen körülmények szükségesek a létrejöttéhez, és milyen körülmények között nem jöhet létre stb. Az itt tanulmányozott mondatok csak igen apró szeletet jelentenek ebből a mondattípusból, de a legjellemzőbb jegyeit ezek alapján is jól lehet körvonalazni. A fejezetrész megállapításainak egy része megjelent tanulmány formájában (Ragátszövődés. A mondatátszövődés egy különleges típusának vizsgálata. *Magyar Nyelvőr* 137. évf. 2013. január–március 1. szám, 87–96.).

A fejezet második részének célja, hogy bemutassa a ragátszövődéssel kapcsolatos attitűdöket és az ilyen mondatok elemzési lehetőségeit: hogyan ítélik meg főiskolai hallgatók, illetve hogyan illeszkedik be a felsőoktatásban használt mondatelemzési rendszerbe a ragátszövődést tartalmazó többszörösen összetett mondat.

A fejezet harmadik része megpróbálja minél alaposabban körüljárni a ragátszövődés mint a mondatátszövődés perifériáján található szintaktikai jelenség legfőbb szerkezeti jellegzetességeit. Ehhez egy 210 mondatot tartalmazó, saját gyűjtésű anyagot használ, amely segítségével a jelenség mondatátszövődéssel való érintkezési pontjait igyekszik felderíteni. A szerkezeti vizsgálat szempontjai azt a célt szolgálják, hogy megállapíthassuk, mely előfordulásaiban és hogyan kapcsolódik a mondatátszövődéshez a jelenség.

7. 2. A ragátszövődés a szakirodalomban

Zolnai Gyula 1924-es székfoglaló értekezésében a példák között több olyan mondatot is találunk (például a 7. oldal 1544-ből való mondata, a 8. oldal 1584-ből való mondata stb.) (Zolnai 1926), amelyek ragátszövődésesek, ezek szerint már a régi magyar kódexekben,

levelekben, jegyzőkönyvekben megvolt ez a szerkesztési mód. Zolnai Gyula azt írja a jelenségről, hogy „a főmondatával egybeszövődött mellékmondat igen-igen sokszor *vonatkozó mondat*, s mint ilyen természetesen egy másik, őt megelőző főmondatnak is alá van rendelve, amelyhez szabályosan fűződik, s amely neki nyilvánvalóan elsődleges főmondata, míg a beleszövődött másikat csak másodlagos főmondatának lehet tekintenünk” (Zolnai 1926: 25). Ilyenkor „a másodlagos főmondat két mondatkapcsoló közé van ékelődve, amelyeknek elseje, a vonatkozó névmás, a maga mellékmondatát az elsődleges főmondathoz fűzi, másodika pedig a másodlagos főmondat természetétől függő kapcsolószó” (uo.). Zolnai Gyula azt írja, a mellékmondatnak „két kapcsolószáva van, amelyeknek elseje az elülálló, másodika a közbeszótt főmondathoz való viszonyt jelzi” (uo.). Ír a ragátszövődéses főige ragozásáról is, például hogy „a vonatkozó névmásnak alanyi ragozású ígét követelő hatása a főmondati ígén kívül a mellékmondati ígére is áttérjed” (uo. 32).

Gálffy Mózes is megemlíti a jelenséget a magyarói nyelvjárásban megfigyelt átszövődéstípusok között, amikor „főmondatból álmellékmondat, illetve értelmező jelzői mellékmondat válik” (példája: *Azelőtt az ember a vásárra ment, és vett a lánykájának gyönyörű szép ruhát, **amelyik úgy látszott**, hogy a legszebb selyemből van szöve, ahol tiszta papírruha volt.*) (Gálffy 2005: 23). A jelenség magyarázataként azt írja, „itt az *amelyik úgy látszott* szerkezet és *úgy látszott* mellérendelő főmondatot, illetőleg ezt az értelmező jelzői mellékmondatot helyettesíti: ...*szép ruhát, olyat, amelyikről úgy látszott, hogy...* Ez utóbbi változat szerint a szövédmény eredményeképpen a mellékmondat állandó határozója (*amelyikről*) alannyá (*amelyik*) alakult át” (uo.). Gálffy Mózes ír még egy példát: *A veje vett egy lovat, **amelyik aszt hitte**, hogy jó húzo, de mektromfalodatt.* (uo.) Szerinte „ebben az esetben a magyarázó *ugyanis azt hitte* vagy pedig az értelmezői *olyat, amelyikről azt hitte, hogy...* szerkezetre gondolhatunk” (uo.).

Rajtuk kívül tudomásom szerint csak Szalamin Editnél fordul elő a ragátszövődés, ő úgy csoportosítja a mondatátszövődés fajtáit, hogy beszél alanyi, tárgyi mellékmondatokról, a harmadik nagy csoportja pedig a jelzői, illetve vonatkozó mellékmondatok (Szalamin 1978: 299). Ide összesen három példát ír, ezek közül kettő olyan mondat, amelyben a vonatkozó kötőszó lehet az átszövődött mondatrészt, emiatt három tagmondatról beszélünk, az első és a második tagmondat között értelmezői vagy kijelölő jelzői viszony van, a második és a harmadik tagmondat között pedig az első esetben alanyi, a második esetben aszemantikus határozói. A példái: „... *már megszerzett adathalmazt, amelyet lehet, hogy érdeklődés előzött meg*”; „... *üldöztetésének eszméje*

dominál, amitől nincs ereje, hogy megszabaduljon” (uo.). Ezek nem jelzős szerkezetek átszövődései, mert az első tagmondatot elhagyva semmi közük a jelzői alárendeléshez, hanem ragátszövődéses mondatok.

7. 3. A ragátszövődés vizsgálata beszélt és írott nyelvi mondatok felhasználásával

7. 3. 1. Az első és a második tagmondat közötti kapcsolat

A vizsgálathoz összesen 41 mondatot használtam, 15 beszélt és 26 írott nyelvi adatot. A mondatok pontos adatait a dolgozat terjedelmére való tekintettel nem csatolom mellékletben; elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen. Ha megvizsgáljuk a mondatokat, láthatjuk, hogy ez a jelenség olyan összetett mondatokban jöhet létre, amelyekben az első és a második tagmondat között vonatkozó névmási kötőszó van. Érdeemes megfigyelni, hogy az első tagmondatban milyen szavak kerülhetnek állítmányi pozícióba, illetve általában milyen a két tagmondat közötti alárendelés fajtája. Az első tagmondatban lényegében bármi szerepelhet állítmányként, a mondatok nagy részében ige az állítmány, még hozzá legtöbbször a létige (12-szer), illetve érzékelést kifejező ige, de más is előfordul ebben a pozícióban.

Az alárendelés fajtája nagyon érdekes – az esetek túlnyomó részében értelmezős vagy kijelölő jelzős (néhány tárgyi és egyéb felbukkan). Ez azzal jár együtt, illetve annak a következménye, hogy az első tagmondatban olyan szavak szerepelnek, amelyek tartalomváró szavak, a harmadik tagmondat fejti ki bővebben, pontosabban őket. Ha van tartalomváró szó az első tagmondatban, az első és a második tagmondat között mindig értelmezős vagy kijelölő jelzős alárendelő viszony lesz, ugyanis a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszava erre a tartalomváró szóra vonatkozik. Ha nincs a tagmondatban tartalomváró szó, akkor (a példák azt mutatják) utalószó található benne (vagy betehető), az anyagban az *az* (állítmányi és alanyi), *azt* (3 előfordulás, tárgyi), és *úgy* (módhatározói) jelent meg. Példa tartalomváró szót tartalmazó, értelmezős mondatra: *Van még néhány témánk, amit ígértem, hogy megbeszélünk*. Példa nem értelmezős mondatra: *Emerenc azt tudja, amit az alezredes úr tanácsolt, hogy meséljünk neki*. Utóbbi mondatokban a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszava az utalószó jelentését fejti ki bővebben.

7. 3. 2. A vonatkozó névmási kötőszó

A második tagmondatban található vonatkozó névmási kötőszó a kulcs a ragátszövődéshez. E miatt a kötőszó miatt beszélhetünk ugyanis átszövődésről – a kötőszón található végződés az, amelynek a harmadik tagmondatban lenne a helye. Egy példa: *Bányay Rákhel (...) ki tudja nézni a házukból azokat a fiatalembereket, akikkel nem kívánja, hogy Emma találkozzék. Az akikkel -vel végződése a találkozik vonzatának ragja: találkozik valakivel (társhatározó). A harmadik tagmondatban található ige vonz egy bizonyos végződést, ami a második tagmondat kötőszavára kerül, a második tagmondatban ugyanis olyan közléselem található, amely a mondatnak egy másik szintjén áll, modális-pragmatikai szinten, a beszélő vélekedése, az információ forrása, az evidencialitás stb. jelenik meg itt, de nem beékelődve, hanem átszövődve.*

Az anyag mondatai két csoportot rajzolnak ki. Az egyikbe azok a mondatok tartoznak, amelyek vonatkozó névmási kötőszava a fent említett módon viselkedik; a másik csoportban azonban a vonatkozó névmási kötőszón nincsen végződés, és ez a csoport két alcsoportra bontható. Az egyik alcsoportba tartoznak azok a mondatok, amelyekben **főnévi vonatkozó névmási kötőszó** található, és amelyeket talán ki is lehetne venni a vizsgálódás köréből, ugyanis ezek valahol a közbevetés és az átszövődés között egyensúlyoznak. Például: *Szívesen látják (...) a kislánnyal, aki biztos, hogy asszony már.* Az anyagban 14 hasonló mondat található. Közös bennük, hogy a második tagmondatban szereplő modális ige/melléknév (a *hogy* kötőszóval együtt) kiemelhető lenne a tagmondatból a másik két tagmondat sérülése nélkül: *Szívesen látják (...) a kislánnyal, aki [biztos, hogy] asszony már.* A második tagmondatban ezekben a mondatokban a *biztos* (8-szor), *gondol*, *baj*, *tudható*, *tud* és *lehet* fordul elő állítmányként.

Ami miatt mégis érdemes ezeket a mondatokat itt tárgyalni, az az, hogy közbevetésnek általában olyan szervesen kapcsolódó egységeket szoktunk tartani, amelyek nem tartalmaznak alárendelő kötőszót. Ha a *hogy* kötőszót is kiemeljük a tagmondatból, lényegében bármilyen mondatból bármit kiemelhetnénk, nyilvánvalóan valahol meg kell húzni a határt. Ezek a mondatok tehát a közbevetés és az átszövődés közötti állapotban vannak, a vonatkozó névmási kötőszón nincsen semmilyen végződés, de ez a kötőszó is egyértelműen a harmadik tagmondatot kapcsolja az elsőhöz, nem pedig a másodikat, amelyben a modális tartalom található. Ezt az is igazolja, hogy (mint fentebb volt róla szó) a második tagmondat lényegében elhagyható lenne a fogalmi tartalom sérülése nélkül – természetesen a modális-pragmatikai síkon ez nem tehető meg.

A második alcsoportba azok a mondatok tartoznak, amelyekben **határozósói vonatkozó névmási kötőszó** van, három ilyen található az anyagban, mind helyhatározók. Például: *Ez egy olyan kormány, ahonnan nem biztos, hogy nagyon könnyű felállni. Összegyűjtöttem néhány olyan szórakozóhelyet, ahol biztos, hogy nem fogunk zárt ajtóba ütközni*. Ezeken a határozósói vonatkozó névmásokon sincsen semmilyen végződés, hiszen eleve határozók a mondatban – határozósói (határozószót helyettesítő) mivoltuknál fogva alapalakjukban (leválasztható toldalék nélkül) már eleve határozói körülményt fejeznek ki, de az esetükben ugyanúgy átszővődésről beszélhetünk (bár nem ragátszővődésről), mint a raggal ellátott vonatkozó névmási kötőszavak esetében.

A *ragátszővődés* terminus a mondatok azon csoportjára utal, amelyekben **a vonatkozó névmási kötőszó valamilyen speciális végződést vesz fel**, olyat, ami a harmadik tagmondat állítmányának vonzatvégződése (ha állandósult szókapcsolat, frazeológiai egység van a harmadik tagmondatban, természetesen nem feltétlenül az állítmányhoz kapcsolódik a vonzatvégződés).

Az anyagban 13 tárgyragos kötőszó található, itt a harmadik tagmondat állítmánya tárgyat vonz, például: *Cho dicsérő szavai után egyenesen nehezebbre esett elmondani azt, amit megfogadott, hogy mindenképp tisztázni fog*. Ezen kívül található a mondatok között -tól/-től végződéssel aszemantikus határozó: *[van a te] Kezdeményezésed, amitől azt hiszem, azóta sem tudott a mi közép-, hosszútávfutásunk (...) igazán előre lépni*. Van még a mondatok között -val/-vel végződéssel társhatározó (lásd fent) és aszemantikus határozó: *Létezik néhány speciális kitétel, amelyekkel nem árt, ha tisztában vagyunk*. -nak/-nek végződéssel részes- és aszemantikus határozó: *Ha König tanár úr (...) mellé állt is a bűnösöknek, akiknek nagyon is kiszámítható, mi lett volna a sorsuk*; *Már tudja is, mi lesz, aminek bizonyos, hogy örülni fog*. -ból/-ből végződéssel partitivusi határozó: *[vannak] Jelzőpóznák, melyekből nem árt, ha talál néhányat a közelben az ember*. -ban/-ben végződéssel helyhatározó: *Minden klubnak sajátos légköre van, amelyben nem biztos, hogy otthon érezzük magunkat*. És -ba/-be végződéssel aszemantikus határozó: *Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, amibe nem érti, miért bonyolódottam*.

A vonatkozó névmási kötőszóról tehát megállapíthatjuk, hogy egyrészt legtöbbször értelmezős/kijelölő jelzős alárendelő tagmondatokat kapcsol össze, az első tagmondatban található (legtöbbször) tartalomváró szóra vonatkozik, ahhoz csatolja a harmadik tagmondatot, amelyben a tartalomváró szó kifejtése található. Másrészt emiatt a harmadik tagmondat állítmányának (vagy frazeológiai egységének) vonzatvégződése a vonatkozó

névmási kötőszóra helyeződik – ez pedig azt eredményezi, hogy a második tagmondaton átszövődik a végződéses vonatkozó névmási kötőszó, azaz létrejön a ragátszövődés.

7. 3. 3. A második tagmondat

Már fentebb volt róla szó, hogy a második tagmondat az, amely beszövődik a vonatkozó névmási kötőszó és a harmadik tagmondat közé. Ez a második tagmondat a mondatátszövődés főmondatának tipikus jellegzetességeit hordozza: az állítmánya modális ige vagy melléknév (esetleg főnév vagy melléknévi igenév) (*biztos, ígér, kíván, jó, hisz, gyanít, lehet, gondol* stb. alaptagokkal), utána tartalmatlan *hogy* kötőszóval következik a mellékmondat, legtöbbször alanyi vagy tárgyi alárendeléssel. Példa alanyi alárendelésre (az anyagban 23 található): *Szó volt (...) valami kirándulásról, amelyet minden ősszel megtartottak eddig, de ami nem bizonyos [az], hogy meglesz az idén is.* Példa tárgyi alárendelésre (az anyagban 14 található belőle): *[ez egy] Olyan magaslat, amit nem hiszem [azt], hogy a drogok nyújtani tudnak.*

A legfontosabb kérdés a második tagmondattal kapcsolatban az, hogy mely esetekben emelhető ki a másik két tagmondat közül a tartalom (és forma) sérülése nélkül (ezekben az esetekben a közbevetéshez áll közelebb a mondat), és mely esetekben nem (ekkor semmiképpen nem beszélhetünk közbevetésről, csakis átszövődésről). Fentebb láttuk, hogy ragtalan főnévi vonatkozó névmási kötőszó esetén az esetek nagy részében kivehető lenne a második tagmondat. Az egyik (talán a legfontosabb) kulcs itt a tagadószóhoz való viszonyulás. Azokban az esetekben ugyanis, ahol nincsen tagadószó, viszonylag egyszerűen kivehető a második tagmondat a vonatkozó névmási kötőszó mögül, például: *Van még néhány témánk, amit [ígértem, hogy] megbeszélünk.* Az esetek többségében ez megtehető, kivéve azokat a mondatokat, amelyekben függő kérdés/felszólítás stb. van, például: *Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, amibe [nem érti], miért bonyolódott; Emerenc azt tudja, amit [az alezredes úr tanácsolt, hogy] meséljünk neki; Bánj úgy a macskáddal, ahogy veled [szeretnéd, hogy] bánjanak.* Ez utóbbi mondat a tekintetben is különleges, hogy a vonatkozó névmási kötőszó után még található egy névmási elem, ami szintén a harmadik tagmondathoz kapcsolódik.

Itt érdemes kitérni arra az érdekes mondatra az anyagból, amelyből szintén nem emelhető ki a második tagmondat: *Ron pontosan azt mondta ki, amit [Harry] gyanított, amitől félt, hogy barátja gondol.* Ez a mondat több érdekességet is rejt, az egyik, hogy az

átszövődésen belül még egy tagmondat található: (...) *Ron pontosan azt mondta ki, amit [Harry] gyanított, amitől félt, hogy barátja gondol.* Ez a rész sérülésmentesen kiszedhető a másik három tagmondat közül, így marad a tárgyragos vonatkozó névmási kötőszó, amely a harmadik tagmondat vonzata: *a barátja gondol valamit.* A koreferencia miatt azonban a második tagmondat nem emelhető ki, ugyanis a mondat harmadik tagmondatában a *barátja* szó Ronra utal vissza (aki Harry barátja), ha pedig kiszednénk a második tagmondatot, a *barátja* szó megszűnne koreferens elem lenni, és Ron barátját (egy harmadik személyt) jelentené: *Ron pontosan azt mondta ki, amit {[Harry] gyanított, amitől félt, hogy} barátja gondol.*

A tagadószt tartalmazó mondatok közül a *biztos* alaptagúaknál általában elvégezhető a kiemelés (azaz a mondatot a közbevetésekhez lehetne sorolni) úgy, hogy a tagadószt benne hagyjuk a második tagmondatban: *Az iskolai tankönyvekben még mindig a jakobsoni kommunikációs modell van, ami nem [biztos, hogy] túl szerencsés.* Ha a *nem biztos, hogy* szerkezetet például *nem feltétlenül*-re cserélnénk, a jelentés nem sérülne, és eggyel kevesebb tagmondatot kapnánk: *Szó volt (...) valami kirándulásról, amelyet minden ősszel megtartottak eddig, de ami nem bizonyos, hogy meglesz az idén is* → *Szó volt (...) valami kirándulásról, amelyet minden ősszel megtartottak eddig, de ami nem feltétlenül lesz meg az idén is.*

A *nem is baj, ha* és a *nem árt, ha* tagadószóval lenne kiemelhető a mondatokból, de a jelentés jobban sérül, mint a *biztos, hogy* esetében: *Több versben idézte (...) a megváltó halált, amely [nem is baj, ha] idő előtt sírba viszi; Jelzőpóznák [lettek], melyekből [nem árt, ha] talál néhányat a közelben az ember.* A *hisz* alaptagú mondat beszövődő tagmondata szintén nem hagyható el: *[ez egy] Olyan magaslat, amit nem [hiszem, hogy] a drogok nyújtani tudnak; Egyszerű sürgöny hívta valamelyik messze vidéki városba, melyet [sose hitt, hogy] valaha meglásson.* Egyértelmű, hogy a tagadószt tartalmazó mondatokból sem lehet elhagyni a második tagmondatot abban az esetben, ha a harmadik tagmondatban függő kérdés/felszólítás stb. található: *De ugyanakkor van itt még valami, amit [nem szabad, hogy] szem elől té vesszünk; Egy még »kísérleti fajtát« [tenyésztenek], amely még nem tudható, hogy bebocsátást nyer-e a macskák világába.*

A második tagmondatról elmondható tehát, hogy a mondatátszövődésnél tipikus modális szerepű állítmányok találhatók benne, szerepe pedig az, hogy a beszélői attitűdöt, az evidencialitást, az információ forrását stb. bekapcsolja az általában értelmezői mellékmondat (a harmadik tagmondat) elé. Érdekes kérdés, hogy vajon elhagyható lenne-e ez a második tagmondat a mondat fogalmi tartalmának sérülése nélkül – néhány

tagmondatnál azt látjuk, hogy igen, ám az esetek nagy részében (főleg tagadósónál) ez nem tehető meg. Emellett, ha a második tagmondatot közbevetésszerűnek értékeljük, és elhagyhatónak tartjuk, a második tagmondattal együtt a *hogy* kötőszót is ki kellene emelni a mondatból, ami felveti azt a kérdést, hogy szintaktikailag vajon meddig terjedhet a közbevetés határa.

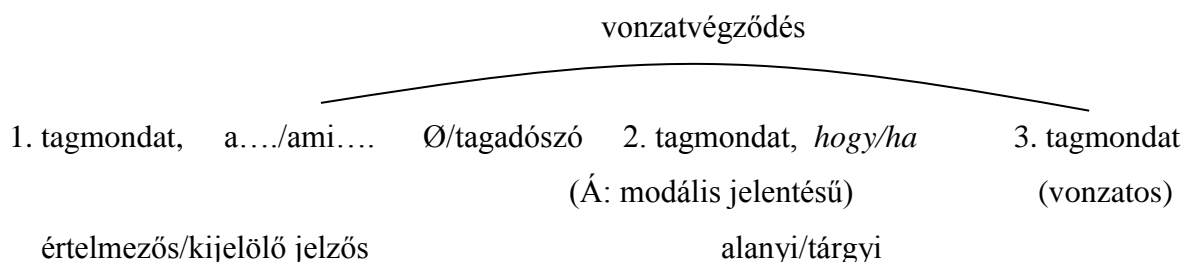
7. 3. 4. A harmadik tagmondat

A második tagmondat után *hogy* vagy *ha* kötőszóval következik a harmadik tagmondat, amely (mint fent már volt róla szó) lényegében az első tagmondat értelmezői/kijelölő jelzői és a második tagmondat alanyi/tárgyi mellékmondata. Például: *Van még néhány témánk, amit ígértem, hogy megbeszélünk* → *Van még néhány témánk, [olyan] amit [...] megbeszélünk. [...] ígértem [azt], hogy megbeszélünk.* Mivel a harmadik tagmondat mindkét előtte álló tagmondathoz kapcsolódik, nem alakíthatjuk át az összetett mondatot, két külön mondatra tudjuk csak bontani, mert a modális vetülete mindenképpen sérülne. A legtöbb esetben ez a két mondatra való bontás is igen problémás – ezek azok az esetek, ahol a második tagmondatot nem lehet kiemelni az első és a harmadik közül. Például: *Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, amibe nem érti, miért bonyolódtam* → **Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy [olyan] rejtelmet, amibe [...], miért bonyolódtam. [...] nem érti [azt], miért bonyolódtam [bele].* Az átszővődött mondatrész a vonatkozó névmási kötőszó, aminek az utolsó tagmondatban lenne a helye (például névmási elemként), de előre kerül az előtte lévő tagmondatba. Átszővődés nélkül a fenti mondat így hangzana: *Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, és nem érti, miért bonyolódtam bele.*

A jelenség lényege az, hogy a harmadik tagmondat állítmánya (vagy állítmányi szerkezete) vonzatos, és ennek a vonzatnak a ragja jelenik meg a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszaván. A harmadik tagmondat állítmánya tulajdonképpen bármi lehet, a lényeg, hogy vonzattal rendelkezzen. Ez a harmadik tagmondat fejti ki bővebben, pontosabban, látja el újabb részletekkel az első tagmondatban lévő tartalomváró szó jelentését. A benne lévő szerkezetben bármiféle szófajú szavak szerepelhetnek, az állítmány lehet igei, névszói vagy összetett is.

7. 4. A ragátszövődéses mondatok sémája

A fentiekben láthattuk, hogy hogyan épül fel az ilyen típusú többszörösen összetett mondat; mi az, ami miatt különleges, és a jellegzetességeit milyen tényezők befolyásolják. Az elmondottak alapján így rajzolhatjuk meg a sémát a ragátszövődéses mondatához:

Az első fejezetben kísérletet tettem a ragátszövődés bemutatására saját gyűjtésű (bár elég szerény mennyiségű) beszélt és írott nyelvi mondatok segítségével. Megpróbáltam leírni a jelenség létrejöttének feltételeit és működését, majd megrajzolni egy sémát a működéséhez.

A vizsgálat célja az volt, hogy bemutassa a ragátszövődés jellemző vonásait; megmutassa, hogy mely esetekben és hogyan alakul ki. Az itt tanulmányozott mondatok természetesen csak igen vékony szeletét jelentik a jelenségnek, de remélhetőleg a legjellemzőbb jegyeit ezek alapján is sikerült körvonalazni.

7. 5. A ragátszövődés megítélése és elemzési lehetőségei

7. 5. 1. A kutatás célja, a vizsgálat szempontjai

A második fejezet fő kutatási kérdése, hogy a ragátszövődést mint a mondatátszövődés perifériáján található szintaktikai jelenséget hogyan ítélik meg főiskolai hallgatók, illetve hogyan illesztik be a felsőoktatásban használt mondatelemzési rendszerbe. A kérdőíves vizsgálat során a ragátszövődés öt fő típusáról mondtak véleményt az adatközlők. A kutatásból kiderül, beilleszthető-e a tanult elemzési mintába ez a jelenség, és a hallgatók attitűdjét befolyásolják-e a felsőoktatásbeli mondattani ismeretek.

A kutatás fő célja, hogy bemutassa a ragátszövődéssel kapcsolatos attitűdöket és a ragátszövődést tartalmazó összetett mondatok elemzési lehetőségeit. A fő kérdések, hogy hogyan ítélik meg az ELTE TÓK hallgatói a ragátszövődés jelenségét, illetve hogy hogyan

illeszkedik be a felsőoktatásban használt mondatelemzési rendszerbe a ragátszövődést tartalmazó összetett mondat. A kutatáshoz használt módszer kérdőíves vizsgálat, a kérdőívben a ragátszövődés öt fő típusáról mondtak véleményt az adatközlők. A kérdőívet kitöltő hallgatók életkorukat, végzettségüket tekintve nagyrészt homogén csoportot alkottak.

7. 5. 2. A ragátszövődés különböző típusainak megítélése

A kutatáshoz az adatgyűjtés kérdőíves vizsgálatával zajlott 2014 őszén az ELTE TÓK első-, másod- és harmadéves hallgatóinak körében. A kérdőív felépítésénél a cél a ragátszövődés öt fő típusának véleményeztetése volt. A kért adatok az *életkor*, *nem*, *végzettség*, *évfolyam* és *műveltségterület* voltak, illetve hogy a hallgató a képzésben *már tanult*, *éppen most tanul* vagy *még nem tanult* mondatot (Magyar nyelv III), ezt aláhúzással kellett jelölni. A mondatok véleményezésekor az adatközlő számokkal ellátva látta a mondatot, például: 1. *Több versben idézte a megváltó halált, amely nem is baj, ha idő előtt sírba viszi.* A kérdőívbe csak élőnyelvi, ténylegesen elhangzott, illetve leírt, adatolható, különböző forrásokból gyűjtött mondat került. Az adatközlő a mondat alatt találta az utasítást: *Kérem, döntse el, hogy Ön szerint grammatikailag mennyire jól formált a fenti mondat!* Négy alternatíva közül lehetett választani, aláhúzással, karikázással stb. kellett jelölni a választ, az alternatívák ezek voltak: *rossz*, *kevésbé elfogadható*, *elfogadható* vagy *helyes*. Az első öt mondat (1–5.) esetében a kérdőív szerkezeti elemzést is kért, az utasítás így hangzott: *Kérem, ábrázolja a mondat szerkezetét (a tagmondatok függőleges vonallal való elválasztása, megszámozása, a mondat szerkezeti rajzának elkészítése)!* A második öt mondat (6–10.) esetében csak véleményezni kellett a mondatok grammatikai jól formáltságát. Összesen tehát tíz mondat szerepelt a kérdőívben, a ragátszövődés minden típusából kettő (egy az 1–5. mondat között, egy a 6–10. mondat között), egy írott és egy beszélt nyelvi adat, keverve. Ágrajzos elemzésre az első öt mondat esetében volt szükség. A kitöltött kérdőívek elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen.

A kérdőívet összesen 116-an töltötték ki, az ELTE TÓK nappali tagozatos, tanító szakos hallgatói. Az adatközlők életkora a következő volt: 18 éves 3 hallgató (3%), 19 éves 28 hallgató (24%), 20 éves 34 (29%), 21 éves 23 (20%), 22 éves 14 (12%), 23 éves 4 (3%), 24 éves 3 (3%), 25 éves 3 (3%), 26 éves 1 (1%), 28 éves 1 (1%), 43 éves 1 (1%). Látjuk, hogy a többség 19-22 év közötti (99 hallgató, a kitöltők 86%-a). Az adatközlők végzettsége a következő volt: érettségi 116 hallgató esetében (100%), ezen felül diploma 4

hallgató esetében (3%), OKJ-s végzettség 2 hallgató esetében (2%). A kitöltők nemüket tekintve 108-an nők (93%) és 8-an férfiak (7%); évfolyamukat tekintve pedig a vizsgálat időpontjában elsőévesek voltak 41-en (33%), másodévesek 66-an (57%), harmadévesek 8-an (7%), negyedéves pedig 1 hallgató (1%). Műveltségterület szempontjából elmondható, hogy magyarosok 20-an (17%), egyéb műveltségterületesek 96-an (83%), tehát nem kiugróan magas a magyarosok száma. Az adatközlők mondattanhoz való viszonya, azaz hogy a főiskolai képzésben hol tartanak a mondattan kurzushoz képest, a következő: 43-an a vizsgálat időpontjában még nem tanultak a felsőoktatásban mondattant (37%), 66-an „épp most”, a vizsgálat időpontjában végezték a kurzust (57%), 7-en pedig már elvégezték a mondattanos (Magyar nyelv III.) kurzust (6%). Mindebből az derül ki, hogy a kitöltők alapadataikat (életkor, végzettség stb.) tekintve nagyrészt homogén csoportot alkottak.

A ragátszövődés első típusát, vagyis amikor **főnévi vonatkozó névmási kötőszó** található a második tagmondatban, az 1. és a 7. mondat képviselte: 1. *Több versben idézte a megváltó halált, amely nem is baj, ha idő előtt sírba viszi.* 7. *Szívesen látják a kislánnyal, aki biztos, hogy asszony már.* Az 1. mondatot az adatközlők közül 8-an rossznak tartották (7%), 28-an kevésbé elfogadhatónak (24%), 67-en elfogadhatónak (58%), 13-an helyesnek (11%). A 7. mondatot rossznak ítélték 22-en (19%), kevésbé elfogadhatónak 45-en (40%), elfogadhatónak 34-en (30%), helyesnek 12-en (11%). Ha a két mondatot együtt nézzük, a válaszok a következőképpen alakulnak: rossz: 30 (13%), kevésbé elfogadható: 73 (32%) – így az inkább negatív értékelés 103 esetben fordult elő (45%); elfogadható: 101 (44%), helyes: 25 (11%) – vagyis az inkább pozitív megítélés 126 alkalommal fordult elő (55%).

A második típus, azaz a **határozószói vonatkozó névmási kötőszót** tartalmazó második tagmondat az 5. és 9. mondat volt: 5. *Ez egy olyan kormány, ahonnan nem biztos, hogy nagyon könnyű felállni.* 9. *Bánj úgy a macskáddal, ahogy veled szeretnéd, hogy bánjanak.* Az 5. mondatot a kitöltők rossznak tartották 13 esetben (12%), kevésbé elfogadhatónak 39 esetben (35%), elfogadhatónak 34 esetben (30%), helyesnek 26 esetben (23%). A 9. mondatot csupán 4 hallgató gondolta rossznak (4%), 13 kevésbé elfogadhatónak (12%), 21 elfogadhatónak (19%), 75 pedig helyesnek (66%). A két mondat válaszait vizsgálva azt látjuk, hogy összesen 17-en ítélték rossznak őket (8%), 52-en kevésbé elfogadhatónak (23%) – vagyis inkább negatívan 69-en ítélték meg őket (31%); elfogadhatónak tartották 55-en (24%), helyesnek 101-en (45%).

A ragátszövődés harmadik típusába azok a mondatok tartoznak, amelyekben a **vonatkozó névmási kötőszóra tárgyrag** szövődik rá, a kérdőívben ez a 3. és a 10. mondat volt: 3. *Volt egy autonómiatüntetés is, amit meggyőződésem, hogy sokan nem néztek jó*

szemmel. 10. *De ugyanakkor van itt még valami, amit nem szabad, hogy szem elől té vesszünk.* A 3. mondatot a válaszadók közül 6-an találták rossznak (5%), 20-an kevésbé elfogadhatónak (18%), 23-an elfogadhatónak (21%), 62-en helyesnek (56%). A 10. mondatot rossznak csupán 2 hallgató ítélte (2%), kevésbé elfogadhatónak 19 (17%), elfogadhatónak 36 (32%), helyesnek 56 (49%). A két mondatot összesen csak 8 hallgató tartotta rossznak (4%), 39 kevésbé elfogadhatónak (17%) – az inkább negatív értékelés 47 eset (21%); 59 hallgató szerint elfogadhatóak (26%), 118 szerint helyesek (53%) – a pozitív értékelés 177 (79%).

A negyedik típust azok a mondatok képviselik, melyekben a **vonatkozó névmási kötőszó határozóraggal** jelenik meg, a vizsgálat 2. és 6. mondata volt ilyen: 2. *Bányai Rákhel ki tudja nézni a házukból azokat a fiatalembereket, akikkel nem kívánja, hogy Emma találkozzék.* 6. *Maradt még valami, amire szeretném, ha választ tudna adni.* A 2. mondatot 9 adatközlő minősítette rossznak (8%), 16 kevésbé elfogadhatónak (14%), 52 elfogadhatónak (46%), 36 helyesnek (32%). A 6 mondat csupán 1 válaszadó szerint volt rossz (1%), 7 szerint kevésbé elfogadható (6%), 36 szerint elfogadható (32%), 68 szerint helyes (61%). A két mondat összesen csak 10 hallgató véleménye szerint rossz (4%), 23 szerint kevésbé elfogadható (10%) – inkább negatív a megítélésük 33 esetben (15%); 88 adatközlő szerint elfogadhatóak (39%), 104 szerint helyesek (46%) – inkább pozitív a megítélésük 192 esetben (85%).

A ragátszövődés ötödik típusában a **vonatkozó névmási kötőszó névutóval** alkot egységet, a kérdőív 4. és 8. mondatában: 4. *Eliramodott az egyik falikárpit felé, ami mögött tudta, hogy rejtekajtó nyílik.* 8. *Felért egy olyan halálos ítélettel, amely ellen fellebbezni sem biztos, hogy lehet.* A 4. mondatot 5 esetben érezték rossznak a válaszadók (5%), 14 esetben kevésbé elfogadhatónak (13%), 41 esetben elfogadhatónak (37%), 50 esetben helyesnek (45%). A 8. mondatot 13-an tartották rossznak (12%), 34-en kevésbé elfogadhatónak (30%), 43-an elfogadhatónak (38%), 22-en helyesnek (20%). Összesen a két mondatot 18-an ítélték rossznak (8%), 48-an kevésbé elfogadhatónak – tehát inkább negatív a megítélésük 66 esetben (30%); 84-an ítélték őket elfogadhatónak (38%), 72-en helyesnek (32%) – inkább pozitív a megítélésük 156 esetben (70%).

A ragátszövődés megítélése az összes hallgató összes válasza alapján a következőképpen alakul: összesen 1125 válasz érkezett a mondatok véleményezéséhez, ez 83 esetben a *rossz* volt (7%), 235 esetben a *kevésbé elfogadható* (21%) – inkább negatív tehát 318 esetben volt az adott válasz (28%); a hallgatók 387 esetben jelölték be az *elfogadhatót* (34%) és 420 esetben a *helyest* (37%) – inkább pozitívnak ítélték tehát a

mondatokat 807 esetben (72%). Mindezek alapján elmondható, hogy annak ellenére, hogy a ragátszövődést tartalmazó mondat nem szokványos, nem sűrűn előforduló grammatikai struktúra, a megítélése összességében mégis nagyon pozitív. Ennek okai között valószínűleg kiemelt szerepet játszik, hogy a mondatok a különleges szerkesztésmód mellett tartalmilag egytől egyig tökéletesen érthetők annak ellenére, hogy szövegkörnyezetükből kiragadva szerepeltek. Emellett a pozitív megítélés másik oka lehet a kérdőívnek az a hatalmas módszertani hibája, hogy kontrollmondatok nem szerepeltek a véleményezendőek között.

7. 5. 3. A ragátszövődés különböző típusainak ábrázolása

A kérdőív első öt mondatához az adatközlőknek ágrajzot is kellett készíteniük. A ragátszövődést tartalmazó mondatok ábrázolása nem könnyű, a hagyományos ágrajzos elemzési mintába maradéktalanul nem illeszthetők be. A vizsgálat hipotézise az volt, hogy a legtöbb ágrajz a tagmondatok lineáris viszonyaira koncentrál majd, vagyis az első tagmondat a főmondat, amelynek kijelölő jelzői vagy értelmezős mellékmondata a második tagmondat, amelynek pedig alanyi vagy tárgyi mellékmondata a harmadik tagmondat. Ebben az ágrajzban a ragátszövődés lényege elvész, az elemzési sémába mégis ez illeszkedik legkönnyebben. Az első típusnál, vagyis a **főnévi vonatkozó névmási kötőszót** tartalmazó mondatban (1. *Több versben idézte a megváltó halált, amely nem is baj, ha idő előtt sírba viszi*) azok közül, akik a felsőoktatásban még nem tanultak mondatant, összesen 78-an választották el függőleges vonallal a tagmondatokat (67,24%), 75-en jelölték a tagmondatok sorrendjét (64,65%), és csupán 65-en készítettek ágrajzot (56,03%).

Az ágrajzok öt típusba sorolhatók. A hipotézisnek megfelelő ágrajzot csupán 5-en készítettek el az első mondatnál (4,31%) viszont a mellékmondatok fajtájának jelölése nélkül, vagy a hipotézistől eltérő jelöléssel ugyanez az ágrajz még 34 esetben szerepelt (29,31%). Ezek mellett 7 esetben (6,03%) előfordult az első és második tagmondat kapcsolatos mellérendelő viszonyú ábrázolása, a második mellékmondataként ábrázolt harmadik tagmondat; az első tagmondat mellékmondataiként, egymással mellérendelő viszonyban ábrázolt második és harmadik tagmondat az alárendelés fajtájának jelölése nélkül vagy a hipotézishez képest mindenféle más jelöléssel 12 esetben (10,34%). Emellett 4 esetben (3,44%) találkozunk olyan ágrajzokkal, ahol az első főmondat mellékmondatai a második és a harmadik tagmondat, amelyek egymással nincsenek kapcsolatban, az

alárendelés fajtája pedig nincsen jelölve, vagy a hipotézishez képest eltérést mutat. A következőkben csak a leggyakoribb ágrajztípust fogom bemutatni.

A ragátszövődés második típusánál, vagyis ahol **határozószói vonatkozó névmási kötőszó** található a második tagmondatban (5. *Ez egy olyan kormány, ahonnan nem biztos, hogy nagyon könnyű felállni*), a hallgatók 67 esetben jelölték be a tagmondathatárokat (57,75%), 62 esetben számozták be őket (53,44%), és 47 ágrajzot készítettek (40,51%). A legtöbb ágrajz, 26 darab (22,41%) abba a típusba tartozott, ahol az első főmondat mellékmondata relatív főmondata a harmadik tagmondatnak, az alárendelés fajtájának jelölése nélkül.

A ragátszövődés harmadik típusához, amelynél a **vonatkozó névmási kötőszóra tárgyrag** szövődik át (3. *Volt egy autonómiatüntetés is, amit meggyőződése, hogy sokan nem néztek jó szemmel*), a hallgatók közül 75-en jelölték a tagmondathatárokat (64,65%), 73-an és számozták be a tagmondatokat (62,93%), ágrajzot pedig 53-an készítettek a mondatához (45,68%). A legtöbb ágrajz, 21 darab (18,10%) abba a típusba tartozik, amelynél az első tagmondat a főmondat, ennek mellékmondata a második tagmondat, amely relatív főmondata a harmadik tagmondatnak, és a mellékmondatok fajtája nincsen jelölve.

A ragátszövődés negyedik típusánál, ahol a **vonatkozó névmási kötőszóra határozórag** szövődik (2. *Bányai Rákhel ki tudja nézni a házukból azokat a fiatalembereket, akikkel nem kívánja, hogy Emma találkozzék*), a hallgatóktól 78 beosztás érkezett (67,24%), 73 számozás (62,93%), és 55 ágrajz (47,41%). A legtöbb ágrajz, 25 darab (21,55%) ennél a típusnál is úgy nézett ki, hogy az első tagmondat mellékmondata a második tagmondat, melynek mellékmondata a harmadik tagmondat, az alárendelés típusának jelölése nélkül.

A ragátszövődés ötödik típusába tartozó mondatot, ahol a **vonatkozó névmási kötőszó névutóval** jelenik meg (4. *Eliramodott az egyik falikárpit felé, ami mögött tudta, hogy rejtekajtó nyílik*), a hallgatók közül 71-en készítették el a tagmondatok beosztását (61,20%), 66-an a számozást (56,89%), ágrajzot pedig 48-an készítettek a mondatához (41,37%). A legtöbb ágrajz, 25 darab (21,55%) ennél a típusnál is a fenti mintát mutatja, az első tagmondat mellékmondata a második tagmondat, amelynek mellékmondata a harmadik tagmondat, a tagmondatok közötti viszonyok jelölése nélkül.

A ragátszövődés ábrázolása az összes válasz alapján a következőképpen alakult: összesen 263 ágrajzot készítettek a hallgatók a mondatokhoz, ezek közül 129 esetben (49,04%) az első tagmondatot jelölték főmondatnak, amelynek mellékmondata a második

tagmondat, ennek mellékmondata a harmadik tagmondat, a tagmondatok közötti viszonyok jelölés nélkül, vagy a hipotézistől eltérő jelöléssel jelentek meg. Az ágrajzok 49 esetben (18,63%) a főmondathoz kapcsolt, egymással mellérendelő viszonyban álló második és harmadik tagmondatot jelenítették meg, általában a mellékmondatok fajtájának jelölése nélkül. 27 esetben (10,26%) jelent meg az első és második tagmondat között kapcsolatos mellérendelő viszony, a második tagmondathoz jelölés nélkül kapcsolt harmadik tagmondati mellékmondattal. A hipotézisben leírt mintát 26 esetben rajzolták meg a hallgatók (9,88%), ekkor az első tagmondati főmondat kijelölő jelzői vagy értelmezői mellékmondata a második tagmondat, amelynek alanyi vagy tárgyi mellékmondata a harmadik tagmondat. Az ötödik ágrajztípus, ami a kérdőívben összesen 21 esetben fordult elő (7,98%), az első tagmondati főmondathoz kapcsolt második és harmadik tagmondati mellékmondatokat mutat, ahol a két mellékmondat között nincsen összefüggés, és az alárendelés fajtája sincsen általában jelölve. A hallgatók azt általában felismerték, hogy a mondatok ugyanabba a típusba tartoznak, tehát legtöbbször következetesen ugyanazt az ágrajzot rajzolták meg mind az öt mondathoz.

7. 5. 4. A vizsgálat eredményének összefoglalása

A kutatás során a fő kérdések azok voltak, hogy hogyan ítélik meg a tanítóképzős főiskolai hallgatók a ragátszövődés jelenségét; illetve hogy hogyan illesztik be a felsőoktatásban használt mondatelemzési rendszerbe a ragátszövődést tartalmazó összetett mondatot. **A ragátszövődés megítélése** a vizsgálat alapján jóval nagyobb részt pozitív (összesen 72%), mint negatív (összesen 28%). Ezek alapján elmondható, hogy az adatközlők nyitottan állnak ezekhez a mondatokhoz, bár hozzá kell tenni, hogy kontrollmondatok híján az eredmény mindenképp körültekintéssel kezelendő. A ragátszövődési típusok közül a legpozitívabb megítélése a 4. típusnak volt (vonatkozó névmási kötőszó határozóraggal), 85%; a legnegatívabb pedig az 1. típusnak (főnévi vonatkozó névmási kötőszó), 45%. Ennek az lehet az oka, hogy a határozóragos kötőszó markánsan az első tagmondathoz kapcsolja a harmadik tagmondatot, míg a végződés nélküli kötőszó kevésbé.

A ragátszövődés ábrázolásakor a vizsgálat folyamán az ágrajzok nagyobb részt nem a felvázolt hipotézishez igazodtak. Általában elmondható, hogy a mondatok ábrázolása nehézséget okozott a hallgatóknak, de legtöbbször ugyanolyan ágrajz érkezett minden típusra, azt tehát felismerték, hogy ugyanaz a jelenség található a mondatokban. Az ágrajzok legtöbb esetben abba a típusba tartoztak, ahol az első főmondat

mellékmondata a második relatív főmondat, aminek mellékmondata a harmadik tagmondat. A mellékmondatok típusát a legtöbb esetben az adatközlők nem jelölték.

7. 6. A ragátszövődés szintaktikai jellegzetességei

7. 6. 1. Bevezetés, a vizsgált anyag, a vizsgálati szempontok

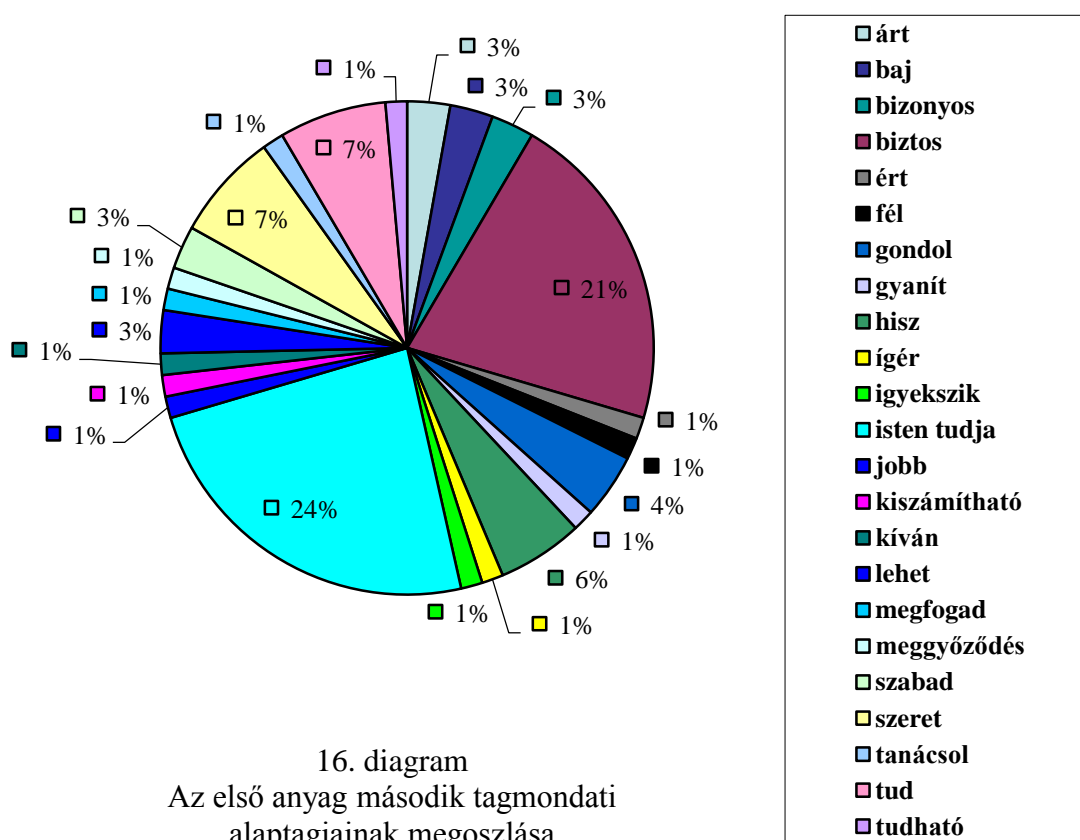
A fejezet harmadik részében saját gyűjtésű élőnyelvi korpusz alapján próbálom felrajzolni a ragátszövődés mint a mondatátszövődés perifériáján található szintaktikai jelenség legfőbb szerkezeti jellegzetességeit. A vizsgálathoz felhasznált anyag összesen 210 mondatot tartalmaz, a módszer tallózó gyűjtés volt. Az első anyag 70 korábbi gyűjtésű mondatot tartalmaz, vegyesen írott és beszélt nyelvi adatokat; az írott nyelvi rész regényekből, folyóiratokból, magazinokból, heti- és napilapokból, novelláskötetektől, szakszövegektől stb. származó mondatokat tartalmaz, a legtöbb 2000 utáni kiadású. A beszélt nyelvi adatok túlnyomó részét családtagok, szaktársak, barátok, tanárok, valamint élőben elhangzott rádió- és tévéfelvételek szolgáltatták. A 70 mondatos anyagot egy korábbi tanulmányban már használtam (A mondatátszövődés határterületei – a ragátszövődés és a kettős állítmány. *Eruditio – Educatio*, A Selye János Egyetem Tanárképző Kara tudományos folyóirata, főszerk. Liszka József, 9. évf. 2014/1. szám, május, 94–106.). A második, frissebb anyag írott nyelvi adatokat tartalmaz, 140 darabot. Ezek friss, legtöbbször 2018-19-es kiadású regényekből, szakkönyvekből stb. származnak, az anyagot 2019. augusztus 1-jén zártam le. A mondatok pontos adatait az anyag terjedelmére való tekintettel (210 mondat) nem csatolom mellékletben; elkérhetők a gaal.horvathk@gmail.com ímélcímen. A dolgozatban folyó szövegben az egyszerűség és könnyebb áttekinthetőség érdekében csak maguk a mondatok olvashatók.

A fejezetrész célja, hogy bemutassa, milyen körülmények szükségesek a ragátszövődés létrejöttéhez, mely tulajdonságaiban, mely megvalósulásaiban kapcsolódik a mondatátszövődéshez, és ezek az érintkezési pontok milyen szintaktikai feltételek mellett jönnek létre. A szerkezeti vizsgálat szempontjai a következők: milyen a második tagmondat alaptagja; milyen az alárendelés típusa és a harmadik tagmondat állítmánya; valamint a vonatkozó névmási kötőszó mely típusba sorolható, azaz hol érintkezik a jelenség a mondatátszövődéssel.

7. 6. 2. A ragátszövődés és a mondatátszövődés

7. 6. 2. 1. A második tagmondat alaptagjának vizsgálata

Az első, 70 mondatos anyag ragátszövődéses mondataiban a második tagmondat alaptagjai a következők (betűrendben, zárójelben az alaptag előfordulásának száma olvasható): *árt* (2), *baj* (2), *bizonyos* (2), *biztos* (15), *ért* (1), *fél* (1), *gondol* (3), *gyanít* (1), *hisz* (4), *ígér* (1), *igyekszik* (1), *isten tudja* (17), *jobb* (1), *kiszámítható* (1), *kíván* (1), *lehet* (2), *megfogad* (1), *meggyőződés* (1), *szabad* (2), *szeret* (5), *tanácsol* (1), *tud* (5), *tudható* (1). Az alaptagok arányát az alábbi diagram mutatja be (16. diagram).

Az alaptagok igen sokfélék, a 70 mondatra 23-féle alaptag jut, és 10-nél több előfordulási adattal csak a *biztos* és az *isten tudja* áll. Minden alaptag modális jellegű ige, melléknév, főnév vagy melléknévi igenév, ami után *hogy* vagy *ha* kötőszóval következik a harmadik tagmondat, nagyrészt alanyi vagy tárgyi alárendeléssel. Az alaptagok közül azok, amelyek csak „valódi” ragátszövődés nélküli mondatokban szerepelnek, vagyis nem szövődik át vonzatvégződés a kötőszóra, a következők: *gondol*, *igyekszik*, *tudható*. Azok,

amelyek csak átszövődéses mondatban fordulnak elő: *árt, ért, fél, gyanít, hisz, ígér, jobb, kiszámítható, kíván, megfogad, meggyőződés, szabad, tanácsol, tud*. Végül azok, amelyek mind a két típusú mondatban szerepelnek: *baj, bizonyos, biztos, isten tudja, lehet, szeret*. A második tagmondatban tehát a mondatátszövődésnél tipikusan előforduló modális szerepű alaptagok találhatók, melyek ugyanazt a célt szolgálják, mint mondatátszövődés esetében; a beszélői attitűdöt kapcsolják be a közlésbe.

A második, 140 mondatot tartalmazó anyag mondataiban a második tagmondat alaptagai a következők (betűrendben, zárójelben ismét az alaptag előfordulásának száma olvasható): alanyi tagmondategyüttesekben: *árt, bizonyos, biztos* (5), *elképzelhető, holtbizonyos, jó* (2), *jobb* (3), *legjobb, lehet* (9), *lehetséges, meglehet, meglepő, szerencse, (időbe) telik, (úgy) tűnik/tűnt* (9), *valószínű*. Új az előző anyaghoz képest: *elképzelhető, holtbizonyos, jó, legjobb* (2), *lehetséges, meglehet, meglepő, szerencse, (időbe) telik, (úgy) tűnik, valószínű*. Egyezik az előző anyaggal: *árt, bizonyos, biztos, jobb, lehet*. Tárgyi tagmondategyüttesekben: *akar* (6), *bevall, érez* (2), *ért, feltételez, gondol* (6), *gyanít, hagy, hisz* (7), *ír, megbeszél, megenged, megért, megfogad* (2), *megígér, remél* (3), *sejt, szeret* (13), *tud* (31), *vél*. Új az előző anyaghoz képest: *akar, bevall, érez, feltételez, hagy, ír, megbeszél, megenged, megért, megígér, remél, sejt*. Egyezik az előző anyaggal: *ért, gondol, gyanít, hisz, megfogad, szeret, tud*. Határozói tagmondategyüttesekben (aszemantikus, fok-mérték és mód): *bízik, dönt, esküszik, figyelmes, illedelmes, kegyes, megesküszik* (4), *megkér* (2), *tesz*. Mind új az előző anyaghoz képest. A jelzős tagmondategyüttes alaptagja: *senki*, ez is új az előző anyaghoz képest. A két anyagban összesen 12 egyező alaptag van, és az előző anyagban 11 olyan található, amely az újban nem szerepelt. Az újabb anyag alaptagjainak arányát a következő diagram mutatja be (17. diagram), összesítve: *akar* (6) *árt, bevall, bízik, bizonyos, biztos* (5), *dönt, elképzelhető, érez* (2), *ért, esküszik, feltételez, figyelmes, gondol* (6), *gyanít, hagy, hisz* (7), *holtbizonyos, illedelmes, ír, jó* (2), *jobb* (3), *kegyes, legjobb, lehet* (9), *lehetséges, megbeszél, megenged, megért, megesküszik* (4), *megfogad* (2), *megígér, megkér* (2), *meglehet, meglepő, remél* (3), *sejt, senki, szerencse, szeret* (13), *(időbe) telik, tesz, tud* (31), *(úgy) tűnik/tűnt* (9), *valószínű*.

7. 6. 2. 2. Az alárendelés típusa az első és a második tagmondat között

Az alárendelés fajtája az első és második tagmondat között a 70 mondatos anyag mondataiban nagyrészt értelmezős, kijelölő, illetve minőségjelzős (60 esetben, tehát a mondatok 85,7%-ában). Például: *A mulatság végén pakoljuk el azokat (J_{kij}) a játékokat, amelyekkel nem szeretnénk, ha kedvencünk egyedül maradna!*; *Inkább amolyan (J_{min}) jelzőpóznák lettek, melyekből nem árt, ha talál néhányat a közelben az ember; Minden klubnak sajátos légköre van, [olyan] (ért.), amelyben nem biztos, hogy otthon érezzük magunkat.* Azért van túlnyomó többségben ez az alárendelés-típus, mert az első tagmondatban tartalomváró szavak szerepelnek, illetve ezekhez kapcsolt utalószavak, és a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszava ezekre vonatkozik.

Előfordul még az anyagban néhány egyéb alárendelés-fajta is, állítmányi három esetben, például: *Már tudja is, mi lesz az, aminek bizonyos, hogy örülni fog.* Tárgyi alárendelés szintén három esetben, például: *Cho dicsérő szavai után egyenesen nehezeze esett elmondani azt, amit megfogadott, hogy mindenképp tisztázni fog.* Helyhatározós és módhatározós alárendelés egy-egy esetben: *Jó, állj oda (H_{hely}), ahova gondolod, hogy kellene;* *Bánj úgy (H_{mód}) a macskáddal, ahogy veled szeretnéd, hogy bánjanak.* Emellett két esetben az egész tagmondatra vonatkozik a vonatkozó névmási kötőszó, például: *Nehezen kezelhető ember voltam, amit lehet, hogy már megbántam azóta.* Ezekben a mondatokban az első és második tagmondat közötti grammatikai viszony megállapítása nehézkes, utalószó nemigen tehető az első tagmondatba, mivel nem egyetlen mondatrészhez, hanem az egész első tagmondathoz kapcsolódik a harmadik tagmondat.

Az alárendelés az első és második tagmondat között a 140 mondatos anyag mondataiban nagyrészt minőségjelzős, kijelölő jelzős, illetve értelmezős (121 esetben, tehát a mondatok 86,42%-ában). Például: – *Nincs értelme egy olyan (J_{min}) helyhez ragaszkodnunk, ahol tudjuk, hogy dementorok vannak; Emlékszel még arra (J_{kij}) a kis szerszámkészletre, amire megkértelek, hogy vigyázz?*; *Küldheti utána ezt a derék kapitányt, [azt,](ért.) aki jó szerencse, hogy fiatal tündér, mert Lala mellett (...).* A 210 mondatos teljes anyag 181 mondatára, tehát 86,29%-ára ez jellemző. Ennél az anyagnál is megállapítható, hogy az első tagmondatban tartalomváró szavak, illetve ezekhez kapcsolt utalószavak találhatók, amelyekre a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszava vonatkozik.

A 140 mondatos anyagban található néhány egyéb alárendelés-fajta is, állítmányi 4 esetben, például: *Mintha a fegyvelmezés valami olyasmi lett volna, amit a legjobb, ha a nők*

intéznék maguk között. Alanyi (ez az előző anyagban nem fordult elő) 2 esetben, például: – *Van olyan, amiről Ricsi nem akarja, hogy tudjak?* – *csodálkoztam.* Tárgyi alárendelés jelenik meg 6 esetben, például: *Az anyja valami olyasmit tett, amire Luke nem gondolta volna, hogy képes.* Aszemantikus határozói pedig egy esetben (ez sem jelent meg korábban): *A végső órákban olyasmiben volt részem, amitől azt hittem, örökre búcsút vettem.* Emellett itt is van példa 6 esetben arra, amikor az egész tagmondatra vonatkozik a vonatkozó névmási kötőszó, például: *Verensz hadserege Somából és egy trollból állt, ami nem valószínű, hogy komoly fenyegetést jelentene;* *Az egyik internetes újság írta, hogy vidám életem volt, amit nem tudom, honnan vettek.*

7. 6. 2. 3. Az alárendelés típusa a második és a harmadik tagmondat között

A második és a harmadik tagmondat közötti alárendelés a 70 mondatos anyag mondataiban nagyrészt tárgyi (40 esetben, 57,14%), például: *Én cipőt és ruhát veszek a kisunokáknak, csupa olyan dolgot, amire tudom [azt], hogy szükségük van;* *Látta apja eleven arcát is, azt a római arcot, amelyet isten tudja [azt, hogy] melyik ősetől örökölt;* *Arra gondoltam, megkínálom cukorral, amit tudom [azt], hogy nagyon szeret.* Illetve emellett előfordul alanyi (28 esetben, 40%, így összesen a tárgyi és alanyi alárendelés az anyag mondatainak 97,14%-át teszi ki), például: *Szuszit odaadtam Szeberényiéknek, ahol biztos [az], hogy jól bántak vele;* *Náluk nagyobb fiúkat tanít, akiket jobb [az], ha a kisebbek messze elkerülnek;* *Volt egy autonómiatünetés is, amit meggyőződésem [az], hogy sokan nem néztek jó szemmel.* Látható, hogy ugyanúgy, ahogy a mondatátszövődés esetében, ezekben a mondatokban is az alanyi és tárgyi alárendelés dominál, ami a második tagmondat modális jellegű alaptagjaival áll összefüggésben. Az anyagban található két mondat másmilyen alárendeléssel, az egyik célhatározói: *Hát csak ez az, ami igyekszünk [azért], hogy jó legyen,* a másik pedig aszemantikus határozói: *Még sokat változhat a becsúsztott helyesírásban is, amit biztos vagyok benne, hogy hamarosan kijavítanak.* Ezekben a mondatokban is modális jellegű a második tagmondat alaptagja.

A 140 mondatos anyag mondataiban is túlnyomó részt tárgyi a második és a harmadik tagmondat közötti alárendelés (82 esetben, 58,57%), például: *És vannak följegyzések a középkori fürdőkről is, ahol le sem írom [azt], milyen dolgok történtek;* *[A disznósajt előszoba] A töpörtyűhöz, amit még mindig nem tudtam [azt, hogy] merre keressek;* *Délután Anna jön, akinek nem tudom [azt, hogy], elmondhatom-e az újjászülető Újhholdat anélkül, hogy megsebezném.* Ebben az anyagban is előfordul alanyi alárendelés

(39 esetben, ami 27,85%, így összesen a tárgyi és alanyi alárendelés az anyag mondatainak 86,42%-át teszi ki), például: *Ugyanakkor felötlött benne egy kérdés Tonksszal kapcsolatban, amit, úgy vélte, legjobb [az], ha a patrónus-szakértő Lupinnak tesz fel; – Ez a dolog közted és Edward között, úgy látom, elég komoly, és van néhány dolog, amire nem árt [az], ha ügyelsz; Olyan víziók akadtak az arzenáljában Izagolról, melyektől a férfi biztos [az], hogy üvöltve riad fel.* A 210 mondatos anyagban a mondatok 90%-ában (189 esetben) alanyi vagy tárgyi a második és harmadik tagmondat közötti alárendelés.

A 140 mondatos anyagban található 13 mondat másfajta alárendeléssel, ebből 10 aszemantikus határozói, például: – *Mert van egy tag a hullaházban, akit esküszöm [arra, hogy], három hete már lelőttem, de két éjszakával ezelőtt önállóan járt és beszélt; Ez volt nagyjából az egyetlen kocsmá a környéken, ahol bízhattam benne, hogy nem verik meg; Észrevette az újjbegyeikre tapadt festéket, amit egyikük sem volt elég figyelmes ahhoz, hogy lemosson.* Egy-egy előfordulással áll még fok-mértékhatározói: *Intett, hogy előállhatok a kéresemmel, melyet esetleg lesz oly kegyes, és teljesít is* (egyben ritka példát látunk itt mellérendelő kötőszóra a második és harmadik tagmondat között). Módhatározói: *Az az ő dolga, meg azé, akivel úgy dönt, vagy nem dönt úgy, hogy kapcsolatra lép.* Jelzős: *A fiú a születésekor még más nevet kapott, ám az rég az enyészeté lett, akár egy dal, amit nincs már [olyan] senki, aki énekeljen.* A második tagmondat alaptagja általában ezekben a mondatokban is modális jellegű.

7. 6. 2. 4. A harmadik tagmondat állítmánya

Ahogy fent volt már róla szó, a harmadik tagmondat tulajdonképpen az első tagmondat értelmezői/kijelölő/minőségjelzői és a második tagmondat alanyi/tárgyi mellékmondata. Azért beszélünk ragátszövődésről, mert a harmadik tagmondat állítmánya vonz egy bizonyos végződést, amely a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszavára szövédik.

A vonatkozó névmási kötőszón nincsen rag, ha tárgyatlan, illetve nem vonzatos ige vagy névszó a harmadik tagmondat állítmánya, vagy ha nem a vonatkozó névmási kötőszó a vonzatuk (a 70 mondatos anyagban 28 esetben, 40%), például: *Szívesen látják a kislánnyal, aki biztos, hogy asszony már; Tehát egyetlenegy dolog van, ami biztos, hogy létezik; Hiszen anyai nagyanyja pécsi magyar asszony volt, aki isten tudja, hogyan került Bulgáriába.* A 140 mondatos anyagban 35 esetben (25%) ilyen jellegű a harmadik tagmondat állítmánya (a 210 mondatos anyagban összesen ez 63 eset, 30%), például:

Gyula ne gondoljon a vonatra, **amely** ki tudja, hol kanyarog, amíg ide nem talál erre a kis állomásra; Egy élet, **amely** nem tudni honnan jött, ami nem tudni, hova vezetett; És hagyom, hogy a vörösség, **ami** tudom, hogy előntötte az arcomat, alábbhagyjon. Ebben az esetben „valódi” átszövődéről nem beszélhetünk, hiszen semmilyen végződés nem szövődik át a vonatkozó névmási kötőszóra. Ami miatt mégis tárgyalhatók a ragátszövődéses mondatok között ezek a mondatok, az a szerkezetük azonossága a ragátszövődéses mondatokéval. Ugyanúgy három tagmondatból állnak, az elsőben tartalomvárás, a másodikban modális jellegű állítmány található, és a harmadik tagmondat ugyanúgy kapcsolódik az elsőhöz és a másodikhoz is. Ezek a mondatok a közbevetés és az átszövődés határán egyensúlyoznak.

Ha a harmadik tagmondat állítmánya tárgyas ige, és a vonatkozó névmás a tárgya, a vonatkozó névmási kötőszón megjelenik a tárgyrag (a 70 mondatos anyagban 25 esetben, 35,71%); az állítmányok a következők: *befejez, elbizonytalanít, elkerül, gondol, hány-vet, kijavít, kinyit, kiűz, küld, megbán, megbeszél, meglát, megold, megtalál, mesél, néz, örököl, szeret, szponzorál, tesz, (szem elől) téveszt, tisztáz, (nyújtani) tud, vesz, vezérel*. Például: *Sőt dokumentumok után is kezdtem kutatni, először a lila marokén mappában, **amit** isten tudja, mióta nem nyitottam ki; Olyan magaslat, **amit** nem hiszem, hogy a drogok nyújtani tudnak; Megjelentek a levelek, **amiket** isten tudja, hogyan küldtek*. A 140 mondatos anyagban 57 esetben tárgyas ige tárgya a vonatkozó névmási kötőszó (40,71%, így a 210 mondatban ez 82 eset, 39,04%), például: *Csináltam valami ostobaságot, **amit** nem is tudom, hogy hogy mondjak el; Van valami, **amit** szeretné, ha megtenné neki; Ez volt az, **amit** sosem hagytunk, hogy lássanak, mert nem volt hozzá joguk*.

Ha a harmadik tagmondat állítmánya vonzatos ige, illetve ilyen szerkezet, és a vonzata a vonatkozó névmás, a vonzat ragja, illetve névutója megjelenik a vonatkozó névmási kötőszón (a 70 mondatos anyagban 17 esetben, 24,28%). A 70 mondatos anyagban megjelenő végzések, illetve névutók a következők (betűrendben): **-ba/-be** (H_{asz.}) szövődik át a *bonyolódik (valamibe)* állítmány esetében: *Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, **amibe** nem érti, miért bonyolódtam*. **-ban/-ben** (H_{hely}) szövődik át *érez (otthon magát valamiben)* esetén: *Minden klubnak sajátos légköre van, **amelyben** nem biztos, hogy otthon érezzük magunkat*. **-ból/-ből** (H_{part.}) jelenik meg a vonatkozó névmási kötőszón *talál (valamiből)* állítmánynál: *Inkább amolyan jelzőpóznák lettek, **melyekből** nem árt, ha talál néhányat a közelben az ember*. Az **ellen** (H_{asz.}) névutó kerül a vonatkozó névmási kötőszó után a *lehet (fellebbezni valami ellen)* állítmány esetében: *Felért egy olyan halálos ítélettel, **amely ellen** fellebbezni sem biztos,*

hogy lehet. A **mögött** (H_{hely}) névutó a nyílik (valami mögött) állítmány esetén kerül a kötőszó mögé: *Eliramodott az egyik falikárpit felé, **ami mögött** tudta, hogy rejtekajtó nyílik.* **-nak/-nek** (H_{részes}, H_{asz.}, H_{ok}) rag szövődik három esetben is a kötőszóra *van* (eredménye/sorsa valakinek/valaminek) állítmány esetén, az egyik esetben az állítmány összetett: *Odamegy egy ellenfélhez, **akinek** tudja, milyen eredményei vannak; Ez ösztönöz bennünket a további kemény munkára, **aminek** biztos, hogy meglesz az eredménye; Ha König tanár úr mellé állt is a bűnösöknek, **akiknek** nagyon is kiszámítható, mi lett volna a sorsuk.* Ugyanez a rag kerül örül (valaminek) állítmány esetében is a kötőszóra: *Már tudja is, mi lesz, **aminek** bizonyos, hogy örülni fog.* **-ra/-re** (H_{asz.}) rag szövődik a vonatkozó névmási kötőszóra *tud* (választ adni valamire) állítmánynál: *Maradt még valami, **amire** szeretném, ha választ tudna adni.* Valamint ugyanez a rag jelenik meg a kötőszón abban a mondatban is, amelyben a *van* (szüksége valamire) a harmadik tagmondat állítmánya: *Én cipőt és ruhát veszek a kisunokáknak, csupa olyan dolgot, **amire** tudom, hogy szükségük van.* A **-tól/-től** (H_{asz.}) végződés jelentkezik a vonatkozó névmási kötőszón a *tud* (előre lépni valamitől) állítmány esetén: *Van a te kezdeményezésed, **amitől** azt hiszem, azóta sem tudott a mi közép-, hosszútávfutásunk igazán előre lépni.* Végül **-val/-vel** (H_{társ}, H_{asz.}) kerül a kötőszóra két esetben is, amikor a *találkozik* (valakivel/valamivel) állítmány szerepel a harmadik tagmondatban: *Bányai Rákhel ki tudja nézni a házukból azokat a fiatalembereket, **akikkel** nem kívánja, hogy Emma találkozzék; A hatástanulmány olyan szempontokat is figyelembe vesz, **amelyekkel** szeretném, ha a jövőben minden ilyen jellegű problémánál találkozhatnánk.* Emellett a *van* (tisztában valamivel) állítmány esetén szintén két esetben szerepel ez a rag a kötőszón: *Létezik néhány speciális kitétel, **amelyekkel** nem árt, ha tisztában vagyunk; Csak egy-két dolgot mondanék, **amikkel** tudom, hogy te is tisztában vagy.* Illetve a *marad* (egyedül valamivel) állítmány is ugyanezt a végződést vonzza egy mondatban: *A mulatság végén pakoljuk el azokat a játékokat, **amelyekkel** nem szeretnénk, ha kedvencünk egyedül maradna.*

A 140 mondatos anyagban 48 esetben ilyen jellegű az állítmány (34,28%), így a 210 mondatos anyagban ez összesen 65 előfordulás (30,95%). A 140 mondatos anyagban 46 esetben határozórag, 2 esetben névutó kerül a második tagmondati vonatkozó névmásra, illetve mögé. A megjelenő ragok és névutók betűrendben, egy-egy példával a következők (a példák nagy száma miatt az összes adat részletes bemutatását mellőzöm): **-ba/-be** (3 adat), például: *Bár tudja, hogy le kéne mennie azon a lépcsőn, most mégis könnyebbnek tűnik táncolni ezzel a csajjal, **akibe** biztos, hogy nem fog beleszeretni.* **-ban/-ben** (2), például: *Az önimádat tehát kortünet, **melyben** nem meglepő, hogy a felnőttek is alaposan*

érintettek. **-ból/-ből** (3), például: *Charlotte nővérem idegsokkot kapott, **melyből** jó időbe telik majd, amíg felépül.* **-hoz/-hez/-höz** (1): *Mintha egy titkos klub nyelvét beszéltek volna, **amíhez** nem akarták, hogy csatlakozzak.* **közül** (1): *Olyan tagmondatokat [mutat], **amelyek közül** nem lehet tudni, hogy melyik valósulhat meg.* **közt** (1): *Adja meg azon atomok nevét és címét, **melyek közt** úgy érzi, a helyén van.* **-n/-on/-en/-ön** (6), például: *Van egy nyom, **amin** szeretném, ha elindulna.* **-nak/-nek** (8), például: *Ráakadtak egy kőkútra is, **amelynek** úgy tűnt, nincs fenéke.* **-ra/-re** (8), például: *Csinos, fodros dolgokat [válogatott], **amire** azt gondolta, egy lány vágyhat.* **-ról/-ről** (6), például: *Van a nevek mögött valami olyan történet, **amiről** a néző lehet, hogy nem is tud?* **-tól/-től** (5), például: *Piszkálja a hátsó lábam, **amitől** jól tudja, hogy azonnal idegállapotba kerülök.* **-val/-vel** (4), például: *Csak egy-két dolgot mondanék, **amikkel** tudom, hogy te is tisztában vagy.*

Az előző anyaghoz képest új előfordulás a két névutó (*közül, közt*), a ragok közül pedig a *-hoz/-hez/-höz*, az *-n/-on/-en/-ön* és a *-ról/-ről*. A harmadik tagmondat állítmánya a 210 mondatos anyagban összesen 147 esetben (42, illetve 105 mondat a két anyagban), tehát a mondatok 70%-ában vonz valamilyen speciális végződést, amely megjelenik a második tagmondat vonatkozó névmási kötőszaván. Ez az állítmány igen változatos képet mutat, igék, névszók, igenevek, összetett állítmány, különböző állítmányi szerkezetek is szerepelhetnek a harmadik tagmondatban, és ha ezek vonzata a vonatkozó névmási kötőszón jelenik meg, ragátszövődésről beszélhetünk.

7. 6. 2. 5. A vonatkozó névmási kötőszó, vagyis mely esetekben beszélhetünk átszövődésről

A második tagmondatot az elsőhöz kapcsoló vonatkozó névmási kötőszó a kulcs annak megállapításában, hogy mely esetekben beszélhetünk valóban ragátszövődésről, azaz mely esetekben érintkezik a jelenség a mondatátszövődéssel. Azokban a mondatokban, amelyekben **főnévi vonatkozó névmási kötőszó** található bármiféle végződés nélkül, nincsen valódi átszövődés. 20 mondat tartozik ebbe a csoportba a 70 mondatos anyagból (28,57%), a kötőszavak a következők: *aki, ami, akik, amely, amelyek*. Például: *Egy még kísérleti fajtát tenyésztene, **amely** még nem tudható, hogy bebocsátást nyer-e a macskák világába; Több versben idézte a megváltó halált, **amely** nem is baj, ha idő előtt sírba viszi; Akad viszont egy-két ember, **aki** isten tudja, miért jár a vasútra, a szőlője eltartaná.*

A 140 mondatos anyagból 23 tartozik ebbe a típusba (16,42%), így a teljes, 210 mondatos anyag 43 mondatában nem kerül semmilyen végződés a vonatkozó névmási

kötőszóra (20,47%). Példák a frissebb anyagból: *Addigra már elfogyasztottam a reggelit, **ami** lehet, hogy az utolsó reggelim volt; Meséltem neki a különös halandó lányról, **aki** úgy tűnt, keresztüllát a Kődön; Egy nagyon csinos nővel van egy fedél alatt, **aki** úgy tűnt, még kedveli is.*

A második csoportot azok a mondatok alkotják, amelyekben végződés nélküli **határozószói vonatkozó névmási kötőszó** található, ezekben sincsen valódi átszővődés, ezek ugyanis eleve határozók a mondatban bármiféle rag nélkül. A 70 mondatos anyag mondatai közül 7 tartozik ide (10%), a határozószói vonatkozó névmási kötőszavak a következők: *ahol, ahonnan, ahova, ahogy*. Például: *Ez egy olyan kormány, **ahonnan** nem biztos, hogy nagyon könnyű felállni; Bánj úgy a macskáddal, **ahogy** veled szeretnéd, hogy bánjanak; Hazatért a külszolgalatból, **ahol** az isten tudja, mi lehetett a beosztása, mert sohasem emlegette.*

A 140 mondatos anyag 12 adata tartozik ebbe a második csoportba, az előforduló határozószói vonatkozó névmási kötőszavak: *ahol* (10 adat), *ahová* (2 adat). Például: *Sansa egyedül és megalázva indult visszafelé a hosszú úton a fogadóhoz, **ahol** tudta, hogy Mordane septa várja; Kerültek a levegőbe [a spórák], a legeslegmagasabbra, **ahová** még elképzelhető, hogy egy ilyen lebegő spórafelhő felkerül; Nem elment, hanem vissza, az egyetlen helyre, **ahol** tudja, hogy senki se fogja keresni. Összesen így a 210 mondatos anyag 19 adata tartozik ebbe a csoportba (9,04%). Az első két csoport mondataiban a vonatkozó névmási kötőszón nincsen semmilyen rag, így valódi átszővődésről nem beszélhetünk az esetükben, a közbevetés és az átszővődés közötti átmenetet képviselik. Ami miatt mégis érdemes a „valódi” ragátszővődéses mondatok között tárgyalni őket, az a szerkezeti azonosság. A vonatkozó névmási kötőszó ezekben az esetekben is a harmadik tagmondatot kapcsolja az elsőhöz, a második tagmondat a modális tartalmat jeleníti meg. A séma ugyanúgy rajzolható fel, csak éppen nem szövődik át semmilyen végződés a vonatkozó névmási kötőszóra.*

A harmadik csoportba tartoznak azok a mondatok, amelyekben a **vonatkozó névmási kötőszó valamilyen speciális végződéssel** található. Ez a végződés a harmadik tagmondat állítmányának, illetve állítmányi szerkezetének vonzatvégződése. A második tagmondaton átszővődik az adott végződéssel, illetve névutóval ellátott vonatkozó névmás. Ennek három alcsoportját különíthetjük el, az elsőben **tárgyrag** szövődik a kötőszóra (a 70 mondatos anyagban 25 esetben, 35,71%), a kötőszavak a következők: *amit, akit, akiket, amiket, amelyet*. Például: *Volt egy autonómiatüntetés is, **amit** meggyőződésem, hogy sokan nem néztek jó szemmel. Sőt dokumentumok után is kezdtem kutatni, először a lila marokén*

mappában, **amit** isten tudja, mióta nem nyitottam ki; Egyszerű sürgöny hívta valamelyik messze vidéki városba, **melyet** sose hitt, hogy valaha meglásson. A 140 mondatos anyagban 57 olyan mondat van, amelyben tárgyragos a vonatkozó névmási kötőszó (40,71%), tehát a teljes, 210 mondatos anyag 82 adatában (39,04%) tárgyrag kerül a vonatkozó névmásra. Példák a frissebb anyagból: *Nekem van már egy barátom, Scorpius, **akit** tudom, hogy nem bírsz, de nekem nem kell senki más.*; *Arra használom Taenát, hogy megetessem a kis királynéval, **amit** akarom, hogy tudjon*; *Thor, **akit** megesküdtem, hogy megölök, ha találkozom vele?*

A második alcsoportban **határozórag** szövődik át a vonatkozó névmási kötőszóra, a 70 mondatos anyag mondataiban összesen 15 esetben (21,42%), a következő vonatkozó névmásokkal: *amitől, akinek, akikkel, melyekből, amelyben, amire, akiknek, aminek, amibe, amelyekkel, amikkel*. Például: *Már tudja is, mi lesz, **aminek** bizonyos, hogy örülni fog*; *Minden klubnak sajátos légköre van, **amelyben** nem biztos, hogy otthon érezzük magunkat*; *Csak egy-két dolgot mondanék, **amikkel** tudom, hogy te is tisztában vagy*. A 140 mondatos anyag 46 adatában határozóragos a vonatkozó névmási kötőszó (32,85%), így a teljes, 210 mondatos anyag 61 mondatában találjuk ezt a típusú ragátszövődést (29,04%). Példák a 140 mondatos anyagból: *Nekiült a leckének, **amiből**, maga tudta legjobban, hogy senki se feleltetheti már*; *Ez volt a könyv, **amin** gyanítottam, hogy dolgozik*; *Mit mondhat el nekem a nagynénje, **amiről** ő semmiképpen nem szeretné, hogy tudjak?*

A harmadik alcsoportban pedig a vonatkozó névmási kötőszó után egy **névutó** szövődik be, a 70 mondatos anyagban két esetben (2,85%), a névutós szerkezetek a következők: *amely ellen, ami mögött*. A mondatok: *Eliramodott az egyik falikárpit felé, **ami mögött** tudta, hogy rejtekajtó nyílik*; *Felért egy olyan halálos ítélettel, **amely ellen** fellebbezni sem biztos, hogy lehet*. A 140 mondatos anyagból is két mondat tartozik ebbe az alcsoportba (1,42%), így a teljes, 210 mondatos anyagban összesen 4 mondat képviseli ezt a kategóriát (1,90%). A frissebb anyag névutós szerkezetei: *amelyek közül, melyek közt*. A mondatok: *Adja meg azon atomok nevét és címét, **melyek közt** úgy érzi, a helyén van*; *Olyan tagmondatokat [mutat], **amelyek közül** nem lehet tudni, hogy melyik valósulhat meg*.

A teljes, 210 mondatos anyag mondataiból összesen 147 tartozik azok közé a mondatok közé, amelyekben valóban ragátszövődésről beszélhetünk, ez a mondatok 70%-a. Ennyi esetben érintkezik tehát a jelenség a mondatátszövődéssel, és ahogy láttuk, mindez úgy valósul meg, hogy a harmadik tagmondat állítmányának vonzatvégződése a

második tagmondat vonatkozó névmási kötőszavára helyeződik, így tehát a második tagmondaton átszővődik a végződéses vonatkozó névmási kötőszó.

7. 6. 3. Összegzés, a vizsgálat eredményei

A fejezet harmadik része megpróbálta minél alaposabban körüljárni a ragátszővődés mint a mondatátszővődés perifériáján található szintaktikai jelenség legfőbb szerkezeti jellegzetességeit. Ehhez egy 210 mondatot tartalmazó, saját gyűjtésű anyagot használt, amelynek segítségével a jelenség mondatátszővődéssel való érintkezési pontjait próbálta felderíteni. A szerkezeti vizsgálat szempontjai azt a célt szolgálták, hogy megállapíthassuk, mely előfordulásaiban és hogyan kapcsolódik a mondatátszővődéshez a jelenség.

Összegzőképpen elmondható, hogy az anyag ragátszővődést tartalmazó mondatai a 210-ből 147 esetben (70%) érintkeznek a mondatátszővődéssel. A fejezetrész valós nyelvi adatokat tartalmazó anyag alapján mutatta be azt, hogy a ragátszővődés mely esetekben kapcsolódik a mondatátszővődéshez, emellett remélhetőleg hozzájárult egy kevésbé feltérképezett mondattani jelenség alaposabb megismeréséhez is.

8. Összegzés, az eredmények bemutatása, kitekintés

Doktori dolgozatom a mondatátszövődés jelenségével foglalkozott klasszikus grammatikai keretben. A disszertáció első fejezetében a mondatátszövődéssel kapcsolatos szakirodalmi forrásokat mutattam be a jelenség legelső említésétől a legfrissebb grammatikában szereplő megállapításokig. A második fejezetben a mondatátszövődés megítélését mutattam be két attitűdfelmérés alapján, amelyben magyar anyanyelvi beszélők válaszoltak arra a kérdésre, hogy mennyire tartják elfogadhatónak az átszövődött mondatokat. A 2011-es felmérés internetes kérdőív segítségével készült, 10 átszövődést tartalmazó mondatról kellett a kitöltőknek eldönteniük, hogy a mondat *nem fogadható el*, *elfogadható* vagy *helyes*. 144 adatközlő összesen 1407 választ adott a következő arányban: 287 *helyes* (20,39%), 574 *elfogadható* (40,79%) és 546 *nem fogadható el* (38,80%). A mondatátszövődés megítélésében az adatközlők magyar nyelvvel való kapcsolata nem játszott szerepet. Az átszövődéses mondatokat az esetek többségében pozitívan ítélték meg (61,18%), de csak a mondatok kis részét tartották helyesnek, és viszonylag nagy százalékban nem is fogadták el őket.

A 2019-es felmérésben 100 adatközlő 995 választ adott az átszövődéses mondatokra a következő arányban: 186 *helyes* (18,69%), 279 *elfogadható* (28,04%), 273 *kevésbé elfogadható* (27,43%) és 257 *rossz* (25,82%) válasz érkezett. A hipotézisek nagyrészt igazolódtak: az átszövődéses mondatokat a hallgatók jóval kevésbé tartották elfogadhatónak a kontrollmondatokhoz képest, és a „feltűnőbb” átszövődésfajtákat kevésbé tartották elfogadhatónak a többi típushoz képest. Az átszövődéses mondatokat 46,73%-ban ítélték meg pozitívan, ha pedig összevonnuk a két középső válaszlehetőséget, 552 (55,47%) lesz az eredmény. Ez azt jelenti, hogy a vizsgálatok százalékos adatait összehasonlítva hatalmas eltérés nem tapasztalható a két attitűdfelmérés eredményeiben.

A dolgozat harmadik fejezetében a mondatátszövődés jelenségének gyakoriságát mutattam be hat írott és hat beszélt nyelvi anyag alapján. A hat anyag tagmondatainak elemzése azt mutatta, hogy a mondatátszövődés más szerkesztési módokhoz képest egyáltalán nem gyakori a tagmondatépítésben. A teljes, 17 707 tagmondatos anyagban 0,31% volt az aránya, és az átszövődött mondatok nagyobb részt a gyakoribb típusokba voltak sorolhatók (egy kivétellel), tehát a tipikus megvalósulásokat mutatták. Az anyagok időbeli távolsága nem mutatott jelentős eltérést sem gyakoriságban, sem strukturálisan. A beszélt nyelvi anyag összesen 8955 tagmondatból állt, és 50 átszövődéses mondatot tartalmazott (0,58%). Az írott nyelvi anyag 8752 tagmondatból állt, és 3

mondatátszövődést találtam benne (0,03%). A beszélt nyelvi szövegekben tehát 19x annyi átszövődés volt, mint az írott nyelvekben, így megerősödni látszik a hipotézis, miszerint a beszélt nyelvben az írott nyelvhez képest gyakoribb a mondatátszövődés.

A negyedik fejezetben, a disszertáció törzsében a mondatátszövődés szerkezeti vizsgálatát végeztem saját gyűjtésű, összesen 1815 átszövődéses mondatot tartalmazó anyag alapján (500 beszélt és 1315 írott nyelvi adattal). A fejezet első részében 1000 mondatos, írott és beszélt nyelvi adatokat tartalmazó alkorpusz alapján vizsgáltam három főbb témakört. A vizsgálat újabb alárendelés-fajtákat mutatott be, többféle határozói, illetve jelzői mellékmondat esetében hozott példát átszövődésre. Az eddigi vizsgálatokkal való összehasonlítás azt mutatta, hogy a leggyakoribb mellékmondatok megegyeznek, vagyis a mondatátszövődés alapvetően bizonyos alárendelés-típusok sajátja.

A főmondatbeli alaptagok vizsgálata szintén újabb, a szakirodalomban eddig le nem írt alaptagok bemutatását eredményezte, a korábbi kutatásokkal való összevetés pedig azt mutatta, hogy a leggyakoribb alaptagok is megegyeznek: tehát az alaptagok között is vannak bizonyos speciális egységek, amelyek „vonzzák” az átszövődést. Az átszövődéses mondatok szintaktikai viszonyainak vizsgálata alapján kiderült, hogy az esetek túlnyomó részében nem változik az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe. Kivételt jelentett a tárgyi és az aszemantikus határozói mellékmondat.

A fejezet második része 815 mondatos, főként írott nyelvi adatokat tartalmazó alkorpusz alapján vizsgálta a három főbb témakört. Az elemzés ezúttal is újabb alárendelés-fajták és újabb főmondatbeli alaptagok bemutatását eredményezte, a korábbi kutatásokkal való összehasonlítás pedig ugyanarra az eredményre vezetett: a leggyakoribb alárendelés-fajták és alaptagok megegyeznek az anyagokban. A mondatok szintaktikai viszonyainak vizsgálata ennél az alkorpusznál is azt mutatta, hogy az esetek jelentős többségében nem változik az átszövődő mondatrész szintaktikai szerepe. Kivételt jelentett az alkorpuszban a tárgyi mellékmondat.

A fejezet egy elég nagy, összesen 1815 mondatos korpusz eredményeit tudta bemutatni. Az eredménye összefoglalóan az, hogy valós nyelvi adatok alapján mutatta be a mondatátszövődés megvalósulási lehetőségeit, főbb típusait és a hozzá kapcsolódó problémaköröket – az alárendelés típusát, az alaptagok fajtáit, valamint az átszövődött egység mondatrészi szerepét.

Az ötödik és hatodik fejezetben a disszertáció a mondatátszövődés határterületeivel foglalkozott. Az ötödik fejezetben bemutatott jelenség a kettős állítmány. Itt a szakirodalmi áttekintés után a terjedésének lehetséges okait vizsgáltam a *Magyar nemzeti szövegtár*

2.0.5 írott nyelvű anyaga (250 mondat) és saját gyűjtésű anyag (250 mondat) gyakorisági felmérésének segítségével. A vizsgálat anyagában a *kell* szót tartalmazó mondatok között a *kell* főnévi igenévvel való használata volt a leggyakoribb, a kettős állítmány használata pedig a legkevésbé gyakori. A beszélt és az írott nyelvi anyag arányai között számottevő eltérés nem volt. A teljes, 500 mondatos anyagban a kettős állítmányt tartalmazó mondatok száma összesen 3 volt (mind az *MNSZ2* írott nyelvi anyagából); a *kell* több mint 143-szor többször fordult elő főnévi igeneves szerkezetben (összesen 430 mondatban).

A gyakorisági vizsgálat után a fejezet egy 230 mondatos írott és beszélt nyelvi adatokat vegyesen tartalmazó anyag és egy 300 mondatos írott nyelvi anyag segítségével a kettős állítmány legfőbb szerkezeti jellemzőit mutatta be, a mondatátszövődéssel való kapcsolódási pontjait helyezve a középpontba. Az 530 mondatból 390-ben volt található átszövődés, ami a teljes anyag 73,58%-a. A vizsgálat azt mutatta be, hogy a kettős állítmány hogyan érintkezik a mondatátszövődéssel.

A disszertáció hatodik fejezetében a mondatátszövődés másik határterületét, a ragátszövődést mutattam be a saját gyűjtésű adatok alapján. A fejezet első részében a szakirodalmi áttekintés után bemutattam a jelenség jellemző vonásait. A fejezet második részében bemutattam, hogyan ítélik meg tanítóképzős hallgatók a ragátszövődés jelenségét, illetve hogyan illesztik be a mondatelemzési rendszerbe. A ragátszövődés megítélése a vizsgálat alapján nagyrészt pozitív (72%), az ábrázolásakor pedig az ágrajzok nagyobb részt nem a felvázolt hipotézishez igazodtak. A mondatok ábrázolása érzékelhetően nehézséget okozott a hallgatóknak, de legtöbbször ugyanolyan ágrajz érkezett minden típusra, azt tehát felismerték, hogy ugyanaz a jelenség található a mondatokban. Az ágrajzok legtöbb esetben abba a típusba tartoztak, ahol az első főmondat mellékmondata a második relatív főmondat, aminek mellékmondata a harmadik tagmondat.

A fejezet harmadik része a ragátszövődés legfőbb szerkezeti jellegzetességeit mutatta be egy 210 mondatot tartalmazó, saját gyűjtésű anyag segítségével, a jelenség mondatátszövődéssel való érintkezési pontjait középpontba helyezve. A ragátszövődéses mondatok a 210-ből 147 esetben (70%) érintkeztek a mondatátszövődéssel. A fejezetrész azt mutatta be, hogy a ragátszövődés mely esetekben kapcsolódik a mondatátszövődéshez.

A mondatátszövődés jelensége természetesen a fentiekén kívül is még rengeteg kutatni való érdekességet rejlhet, a további vizsgálatok során is bizonyára felmerülnének olyan témák, részterületek, amelyeknek kibontása a mai magyar nyelv egyik legkülönlegesebb jelenségének megértéséhez vinne közelebb. További vizsgálati irány

lehetne az előopponensi véleményében Balogh Judit tanárnő által felvetett internetes nyelvhasználat, amely valószínűleg újabb átszövődési megvalósulásokat hozna felszínre. A mondatátszövődés megítélésével is érdemes lenne foglalkozni más életkori csoportokban, mint az egyetemi hallgatók. Az *MNSZ 2.0.5*-ben rejlő lehetőségeket a dolgozat jelenlegi formájában kevésbé használta ki; további vizsgálatokban hangsúlyosabban lehetne a szövegtár anyagára támaszkodni.

Köszönetnyilvánítás

A dolgozat elkészülésének folyamatában mind szakmailag, mind emberileg rengeteg támogatást kaptam témavezetőmtől, Dr. Keszler Borbála tanárnőtől. Hálás köszönettel tartozom neki. Köszönöm a dolgozat előopponenseinek, Dr. Balogh Judit tanárnőnek és Dr. Horváth László tanár úrnak a lényeglátó, figyelmes és jó szándékú bírálatokat, a dolgozat mostani formája rengeteget köszönhet a megjegyzéseiknek, javaslataiknak.

Dr. Balogh Judit tanárnőnek külön köszönöm azt a rengeteg segítséget, amellyel végigkísérte az egyetemi éveimet. Ez a dolgozat az ő támogatása alatt kezdett formálódni, és nemcsak szakmailag, hanem emberileg is nagyon sokat tanultam tőle. Köszönöm, hogy elvállalta a dolgozat bírálatát a nyilvános védésen, nagyon hálás és boldog vagyok, hogy velem van az út végén.

Dr. Horváth László tanár úrnak is külön köszönettel tartozom, hiszen évek óta támogató figyelemmel követte a témában való kutatásaimat. Nem tudok elég hálás lenni a segítő tanácsaiért, az önzetlenül felajánlott átszövdéses mondatokért és a rengeteg kedvességért, amit tőle kaptam. Köszönöm, hogy kitart mellettem.

Köszönettel tartozom ezen kívül Dr. Haader Lea tanárnőnek, akitől nemcsak hogy jó pár átszövdéses mondatot kaptam, de a diplomamunkám bírálatával nagy részben segítette a továbblépést a doktori dolgozat felé.

Köszönöm minden hallgatónak, családtagomnak, munkatársamnak és barátomnak, hogy kérdőívek kitöltésével, illetve átszövdéses mondatokkal segítették a dolgozat létrejöttét. Végül köszönettel tartozom a férjemnek – ha nem lennél, ez a dolgozat soha nem készült volna el.

Felhasznált irodalom

Balázs Géza – Zimányi Árpád (szerk.) 2007. *Magyar nyelvhasználati szótár*. Pauz-Westermann. Celldömölk.

Benő Attila – Hegedűs Attila 2019. Román hatás és nyelvjárási jelenség párhuzama egy adott szerkezet érvényesülésében: a *hog* törlése a *lehet* után. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila – Pintér Lilla (szerk.): *Nyelvelmélet és kontaktológia 4*. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék. Budapest – Piliscsaba. 189–200.

Berrár Jolán 1957. *Magyar történeti mondattan*. Tankönyvkiadó Vállalat. Budapest.

Dóra Zoltán 2006. Kell mennem, kell menjek? *Magyar Nyelvőr* 130. 413–421.

Farkas Vilmos 1962. A mellérendelő összetett mondat. In: Tompa József (szerk.): 1962. *A mai magyar nyelv rendszere*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 451–455.

Felde Györgyi 2002. Nyelvérzék és normatudat egy általános iskolai tanulók körében végzett felmérés tükrében. In: A. Jászó Anna – Bódi Zoltán (szerk.): *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 42–53.

Gálffy Mózes 2005. *Magyarói nyelvjárási tanulmányok*. Erdélyi Tudományos Füzetek 257. Erdélyi Múzeum-Egyesület. Kolozsvár.

Grétsy László – Kovalovszky Miklós (főszerk.) 1985. *Nyelvművelő kézikönyv II*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Grétsy László – Kemény Gábor (szerk.) 1996. *Nyelvművelő kézisótár*. Auktor Könyvkiadó. Budapest.

Haader Lea 1998. A mondatátszövődés a nyelvhasználat szemszögéből. *Magyar Nyelvőr* 122. 318–324.

Haader Lea 1999. Az írott és beszélt nyelv határán: a mondatátszövődés. *MNyTK.* 212. 289–296.

Haader Lea 2003. Az alárendelő összetett mondatok. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 472–530.

Haader Lea 2005a. Az összetett mondat. Mondattörténet. Az ómagyar kor. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet.* Osiris Kiadó. Budapest. 500–560.

Haader Lea 2005b. Az összetett mondat. Mondattörténet. A középmagyar kor. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet.* Osiris Kiadó. Budapest. 677–690.

Haader Lea 2005c. Az összetett mondat. Mondattörténet. Az újabb magyar kor. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet.* Osiris Kiadó. Budapest. 840–846.

Horváth László 2005. Szó szerkezet-történet. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *Magyar nyelvtörténet.* Osiris Kiadó. Budapest. 663–674.

Horváth László 2018. Szó szerkezet-történet. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 168–195.

Imrényi András 2017. Mondattan. Bevezetés. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan.* Osiris Kiadó. Budapest. 663–664.

Kenesei István 1992. Az alárendelt mondatok szerkezete. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 529–635.

Keszler Borbála 1983. Kötetlen beszélgetések mondat- és szövegtani vizsgálata. In: Rácz Endre – Szathmári István (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szövegtana köréből.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 164–202.

Keszler Borbála 2003a. Az egyszerű és az összetett mondat határsávja. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 461–471.

Keszler Borbála 2003b. A többszörösen összetett mondatok elemzése. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 542–554.

Király Lajos – Adamikné Jászó Anna 2007. Az összetett mondat. In: Adamikné Jászó Anna (főszerk.): *A magyar nyelv könyve*. Trezor Kiadó. Budapest. 437–476.

Kiss Jenő 1979. Fejezetek a nyelvjárástani mondattanból. *Magyar Nyelvőr* 103. 66–68.

Kiss Jenő 1982. Fejezetek a mihályi nyelvjárás mondattanából. *MNyTK*. 164. 70–71.

Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

Kiss Jenő 1996. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92. 138–151.

Kiss Jenő 1999. Nyelvi intuíció és elfogadhatósági ítéletek. *Magyar Nyelv* 95. 129–138. Idézve innen: <http://www.c3.hu/~magyarnyelv/99-2/kissj.html> (A letöltés ideje: 2018. május 1.)

Kiss Jenő 2001. A nyelvi attitűd: a nyelvjárásokhoz és a köznyelvhez való viszonyulás. In: Kiss Jenő (szerk.): *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó. Budapest. 218–229.

É. Kiss Katalin 1979. A mondatátszövődésről. In: Szathmári István – Várkonyi Imre (szerk.): *A szövegtan a kutatásban és az oktatásban*. *MNyTK*. 154. 93–104.

É. Kiss Katalin 1983. *A magyar mondat szerkezet generatív leírása*. *NytudÉrt*. 116. Akadémiai Kiadó. Budapest.

É. Kiss Katalin 1998. A mondatátszövődés. In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter (szerk.): *Új magyar nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest. 156–168.

É. Kiss Katalin 2009. Nekem el kell menni/el kell mennem/el kell, hogy menjek/el kell menjek/el kellek menni. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila (szerk.): *Nyelvelmélet és*

dialektológia. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék. Piliscsaba. 213–228.

Klemm Antal 1942. *Magyar történeti mondattan*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.

Kontra Miklós 2003. A vizsgálat keretei. In: Kontra Miklós (szerk.): *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Osiris Kiadó. Budapest. 41–84.

Kovács Éva 1983. Egy szerkezeti alternációról. *Magyar Nyelvjárások* 25. 149–160.

Kugler Nóra 2003. A mondattan általános kérdései. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 369–393.

Kugler Nóra 2017. Mondattan. Az összetett mondat. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest. 806–895.

Kugler Nóra 2018. *Az összetett mondat*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.

Lanstyák István 2009. *A magyar beszélt nyelv sajátosságai*. Stimul. Pozsony.

Lengyel Klára 2003. Az állítmány. In: Keszler Borbála (szerk.): *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 394–404.

Lukács Ágnes – Kas Bence 2006. „A kutya kerget a macskát”, avagy mit mondanak a grammatikalitási ítéletek a nyelvtani kompetenciáról? In: Kálmán László (szerk.): *KB 120 – A titkos kötet. Nyelvészeti tanulmányok Bánréti Zoltán és Komlósy András tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.

Idézve innen: http://www.nytud.hu/oszt/neuro/kasb/publ/lukacs_kas_banreti_koma.pdf (A letöltés ideje: 2018. május 1.)

Mátai Mária 2000. Magyar grammatika. *Magyar Nyelvőr* 124. 373–382.

H. Molnár Ilona 1968. *Módosító szók és módosító mondatrészletek a mai magyar nyelvben.* *NytudÉrt.* 60. Akadémiai Kiadó. Budapest.

H. Molnár Ilona 1977. *A tartalmatlan hogy kötőszós összetett mondatok típusai szemantikai szempontból.* *NytudÉrt.* 94. Akadémiai Kiadó. Budapest.

Polyák Eszter é. n. *A nyelvi attitűd vizsgálata középiskolákban határok nélkül.* http://igyk.pte.hu/files/tiny_mce/File/kari_projektek/ut/polyak_eszter_nyelvi_attitudok.pdf
(A letöltés ideje: 2018. április 24.)

Posgay Ildikó 1998. *El kell mondjam...* (Élőnyelvi vizsgálatok az erdélyi értelmiség körében). In: Szabó Géza – Molnár Zoltán (szerk.): *III. Dialektológiai Szimpozion.* A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai II. Szombathely. 266–270.

Posgay Ildikó 2000. The syntactic construction of the type (*el*) *kell menjek* in Standard Hungarian and the influence of Transylvanian dialects. *Dialectologia et geolinguistica* 8. 63–67.

Posgay Ildikó 2002. Kell tanítsuk? In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám (szerk.): *Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 393–395.

Rácz Endre 1971. Az összetett mondatok. In: Rácz Endre (szerk.): *A mai magyar nyelv.* Tankönyvkiadó. Budapest. 367–442.

Rácz Endre 1976. Anyanyelvünk új szófüzési, mondat szerkezeti jelenségeinek bemutatása, értékelése. Mondattani kérdések. Az összetett mondatok. In: Grétsy László (szerk.): *Mai magyar nyelvünk.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 65–71.

Sándor Klára 2016. *Nyelv és társadalom.* Krónika Nova Kiadó. Budapest.

Simonyi Zsigmond 1882. *A magyar kötőszók II.* Az alárendelő kötőszók első fele. A *hogy* és *–e* kötőszók. MTA. Budapest.

Szabó Tamás Péter 2012. „*Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos*”. *A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében*. Gramma. Dunaszerdahely.

Szalamon Edit 1978. A mai magyar beszélt nyelv mondattanának kérdéséhez. *Magyar Nyelv* 74. 293–303.

Szücs Márta Zita 2006. Kettős állítmány a magyar nyelvben. In: *Nyelvtudomány II*. Acta Universitatis Szegediensis Sectio Linguistica. Szeged. 211–220.

Tátrai Szilárd 2009. A megnyilatkozás fogalmának perspektivikus értelmezése felé. In: Keszler Borbála – Tátrai Szilárd (szerk.): *Diskurzus a grammatikában – grammatika a diskurzusban*. Tinta Kiadó. Budapest. 361–371.

Terestyéni Tamás 1988. Nyelvi kultúránk a vélemények tükrében. *Jel-Kép* 1988/1. 65–73.

Tompai József 1962. Az állítmány. In: Tompai József (szerk.): *A mai magyar nyelv rendszere*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 118–138.

Wacha Balázs 1995. A mondatátszövödéstről. In: Benkő Loránd (szerk.): *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/2*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 150–154.

Wardhaugh, Ronald 2005. *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.

Zolnai Gyula 1926. Mondatátszövődés. *Értekezések a Nyelv- és Széptudományok Köréből*. XXIV/8. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.

Zsemlyei János 1998. Adalékok az erdélyi régiségbeli mondatátszövődés jelenségéhez. *Magyar Nyelv* 94. 63–66.

A dolgozat az MNSZ 2.0.5 felhasználásával készült:

Oravecz Csaba – Váradi Tamás – Sass Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: *Proceedings of LREC 2014*. <http://mnsz.nytud.hu> (A felhasználás ideje: 2020. január 29.)

Mellékletek

1. melléklet: Az 1000 mondatos anyag mondatai (500 beszélt és 500 írott nyelvi adat)

Beszélt nyelvi adatok

1. „Ezt lángvágóval jó, ha le tudjuk szedni.”
(Horváth Máté Dudu 2011. 06. 20. 20: 15)
2. „Althaus viszont elképesztő, hogy megint ottmaradt egyedül.”
(Gundel Takács Gábor 2011. 06. 11. 17: 36, M.o.–Németo. női kézilabda M1)
3. „Pálingerről is volt olyan, hogy bement a lövés.”
(Gundel Takács Gábor 2011. 06. 11. 17: 45, M.o.–Németo. női kézilabda M1)
4. „Ezt aki kéri, az egye meg.”
(Horváth Krisztina 2011. 07. 22. 12: 20)
5. „Ott biztos, hogy fogja valami.”
(Horváth Máté Dudu 2011. 07. 31. 10: 15)
6. Oda meg elmész, és hozol egy olyan vékonyat.”
(Horváth Máté 2011. 08. 20. 14: 28)
7. „Nekem elég egy tízes, ha marad.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 08. 21. 08: 13)
8. „Andersont nincs, aki megtámadja.”
(kommentátor Digi Sport 2011. 08. 30. 20: 31)
9. „Te is ha akarsz, akkor hívjál.”
(Horváth Krisztina 2011. 09. 17. 19: 12)
10. „Evra is hihetetlen, hogy mennyit dolgozik a mérkőzésen.”
(Digi Sport kommentátora 2011. 09. 18. 18: 38)
11. „Reggel 8-ra mondta, hogy menjek.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 09. 30. 12: 05)
12. „Nem volt világbajnok ötlet, azt kell, hogy mondjam.”
(Horváth Máté Dudu 2011. 09. 30. 19: 15)
13. „Ezek a kínaiak rájöttek már, hogy mit csinálnak.”
(Horváth Máté Dudu 2011. 09. 30. 19: 40)
14. „Én biztos, hogy azt kértem volna.”

- (Horváthné Gajdács Mária 2011. 10. 02. 09: 36)
15. „A bevásárlólistát halvány gőzöm sincs, hogy hová tettem.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 09. 30. 16: 20)
16. „Kb. kikről kellett már hogy halljon.”
(Ladányi Mária 2011. 09. 29. 12: 20)
17. „A generatív grammatika magjelenségekre kell hogy épüljön.”
(Ladányi Mária 2011. 09. 29. 13: 32)
18. „A reprezentativitás követelményének minden vizsgálat eleget kell hogy tegyen.”
(Kiss Jenő 2011. 09. 29. 15: 15)
19. „Az önöknek csak ilyen mögöttes anyag kell, hogy legyen.”
(Ladányi Mária 2011. 10. 13. 15: 15)
20. „Azon a ponton ott kell, hogy legyen egy visszacsatolás.”
(Ladányi Mária 2011. 10. 13. 15: 18)
21. „Egy páran tudom, hogy tanulták.”
(Ladányi Mária 2011. 10. 13. 15: 34)
22. „Dibirov elképesztő, hogy milyen fürge.”
(Egri Viktor 2011. 10. 22. 16: 23, DigiSport)
23. „Ebben lehet, hogy változás áll be.”
(Egri Viktor 2011. 10. 22. 16: 43, DigiSport)
24. „Ő nem valószínű, hogy beszáll.”
(Egri Viktor 2011. 10. 22. 17: 24, DigiSport)
25. „Úgy kell, hogy felvegyük a mélystruktúrát, hogy hozzáférhető legyen.”
(Ladányi Mária 2011. 10. 27. 13: 07)
26. „Ennek valamilyen oka kell, hogy legyen.”
(Korompay Klára 2011. 10. 27. 14: 46)
27. „Sprenger az előző ütközésnél a vádliján úgy tűnik, megsérült.”
(Borsos Attila 2011. 10. 30. 19: 42, DigiSport)
28. „Engem jó volna, ha valaki ringatna.”
(Horváth Máté 2011. 11. 07. 20: 43)
29. „Ez vissza kell, hogy hasson a nyelvtanítás megjelenítésére.”
(Tolcsvai Nagy Gábor 2011. 11. 10. 10: 19)
30. „A Num-fej ki kell, hogy töltve legyen.”
(Ladányi Mária 2011. 11. 10. 12: 27)

31. „A topic nem kell, hogy feltétlenül az alanyesetű szóval egyezzen meg.”
(Ladányi Mária 2011. 11. 10. 12: 29)
32. „A modellálása ugyanolyan kell, hogy legyen.”
(Ladányi Mária 2011. 11. 10. 12: 46)
33. „Szintaktikai jegyei azonos kell, hogy legyenek.”
(Ladányi Mária 2011. 11. 10. 13: 03)
34. „A nyilakat ügyetlen voltam, és nem tudtam behúzni.”
(Ladányi Mária 2011. 11. 24. 12: 54)
35. „Annyira jó szótárak nem biztos, hogy vannak.”
(Keszler Borbála 2011. 11. 24. 14: 56)
36. „Ez nem biztos, hogy feltétlenül csak ezt jelenti.”
(Keszler Borbála 2011. 11. 24. 15: 03)
37. „Ocskán Misi bátyám kétlem, hogy annyira eltelne a chilis babbal.”
(Horváth Máté Dudu 2011. 11. 26. 12: 22)
38. „Én is volt, hogy főztem neked.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 11. 27. 12: 30)
39. „Ott nem meglepő, hogy panelek vannak.”
(Horváth Máté 2011. 11. 29. 18: 50)
40. „Az egyes regiszterek szószáma hasonló mértékű kell, hogy legyen.”
(Tolcsvai Nagy Gábor 2011. 12. 08. 10: 18)
41. „A lexikográfia nagyon kemény dolgokkal kell, hogy szembenézzon.”
(Tolcsvai Nagy Gábor 2011. 12. 08. 10: 39)
42. „Erről egy külön tudása kell, hogy legyen a beszélőknek.”
(Ladányi Mária 2011. 12. 08. 12: 46)
43. „Én már ami volt, elhasználtam.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 12. 22. 13: 33)
44. „Te meg a tököt akartad, hogy menjen.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 12. 25. 17: 27)
45. „A februári Grammy-díjátadón sem 100%, hogy felléphet.”
(Leirer Tímea MR2 Petőfi rádió 2012. 01. 16. 17: 50)
46. „Erről is mondta, hogy beszéltek.”
(egy nő a buszon 2012. 02. 03. 17: 25)
47. „Az üdülőben is volt, hogy adtak.”

(Horváth Máté Dudu 2012. 02. 05. 17: 50)

48. „Tatabányán is azt mondják, nagyon rossz a levegő.”

(Horváthné Gajdács Mária 2012. 02. 08. 19: 29)

49. „Csak most a szemüvegem nem tudom, hogy hol hagytam.”

(Keszler Borbála 2012. 02. 23. 14: 03)

50. „A növényeimet nem szeretném, ha megrágná.”

(Horváthné Gajdács Mária 2012. 02. 25. 15: 27)

51. „Árpád-korból biztos, hogy ez az egyetlen olyan prédikáció, amely úgy maradt fenn, ahogy elmondták.”

(Korompay Klára 2012. 03. 08. 14: 14)

52. „Valamiféle identitástudatuk mégiscsak kell, hogy legyen.”

(Kiss Jenő 2012. 03. 22. 10: 53)

53. „Hiányzik a tudományból, ezt kell, hogy mondjam.”

(Korompay Klára 2012. 03. 22. 13: 04)

54. „A kompetencia legalább akkora kell, hogy legyen a partner részéről is.”

(Korompay Klára 2012. 03. 22. 13: 04)

55. „De koncertre nem hülyültem meg, hogy tornacipőben menjek.”

(Horváth Máté Dudu 2012. 03. 25. 18: 53)

56. „Azt a nőt azt valamikor lesz rá lehetőségem, hogy pofán verjem?”

(Horváth Máté Dudu 2012. 03. 31. 20: 31)

57. „A nejlonzacskók közé ilyen vékonyakat mondtam már, hogy ne dugdossatok.”

(Horváthné Gajdács Mária 2012. 04. 01. 09: 01)

58. „Ezekről a fogalmakról szeretném, ha véleményt nyilvánítanának.”

(Kiss Jenő 2012. 04. 12. 11: 10)

59. „Az ember ezen ma mindig meg kell, hogy álljon.”

(Korompay Klára 2012. 04. 12. 13: 11)

60. „(...) egy állami célcsoportot összehangoltan, fegyelmezetten végre kell, hogy hajtson.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény V., 169. o.)

61. „(...) ezek a lakások biztos, hogy drágábbak lesznek (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény V., 173. o.)

62. „Itt azt hiszem, ebbe volt az alapvető hiba.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény V., 175. o.)

63. „Itt az az igazság, hogy úgy kell összehangolt segítséggel, koordinált segítséggel (...) megoldani a problémákat (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény V., 175. o.)
64. „A kormányfőnek bizony vannak helyzetek, amikor döntenie kell.”
(Somogyi Zoltán 2012. 03. 21. A tét, ATV)
65. „Még a reklám előtt szeretném, hogyha elindulna az a film.”
(Bánó András 2012. 03. 21. A tét, ATV)
66. „De ezt nem szabad, hogy elhiggye az ember.”
(Mráz Ágoston Sámuel 2012. 03. 21. A tét, ATV)
67. „Ugyanakkor ez a megállapodás nem lehet, hogy az IMF vagy a Velencei Bizottság diktátuma legyen.”
(Mráz Ágoston Sámuel 2012. 03. 21. A tét, ATV)
68. „Navracsics Tibor kell, hogy eljuttassa ezt a kompromisszum egy lépést jobbra, egy lépést balra politikát.”
(Bozóki András 2012. 03. 21. A tét, ATV)
69. „Magyarország úgy tűnik, hogy az elmúlt időszakbeli viselkedése miatt folyamatosan kapja a pofonokat.”
(Somogyi Zoltán 2012. 03. 21. A tét, ATV)
70. „Azon az ágon csodálkoznék is, ha lenne.”
(Horváth Máté Dudu 2012. 04. 15. 18: 41)
71. „A szarkáknak emlékszel, egyszer betettünk egy döglött hörcsögöt.”
(Horváth Máté Dudu 2012. 04. 15. 18: 59)
72. „Szobaellenőrzéskor Móger úr az az első, amit meglát a szobából.”
(Horváth Máté Dudu 2012. 04. 15. 19: 09)
73. „Ez a téma úgy érzem, hogy elhatalmasodott a magyarországi finnugristákon.”
(Karácsony Fanni 2012. 04. 19. 11: 22)
74. „Bizonyítani ezt nem biztos, hogy lehet.”
(Keszler Borbála 2012. 04. 19. 15: 18)
75. „Ilyen koszosan gondoltad, hogy leviszed?”
(Horváthné Gajdács Mária 2012. 05. 01. 11: 21)
76. „A nyelvelsajátításnak úgy látszik, vannak bizonyos akadályai.”
(Kiss Jenő 2012. 05. 03. 11: 14)
77. „A férfi egyháziak azért illett, hogy tudjanak latinul.”

(Korompay Klára 2012. 05. 03. 12: 48)

78. „Ezek a szálak úgy érzem, hogy nem valószínűek.”

(Korompay Klára 2012. 05. 03. 13: 32)

79. „Az átlagos beteg ha nagy dolgot kér, akkor udvariasabb.”

(Pléh Csaba 2012. 05. 03. 17: 09)

80. „Az állati testben mondtuk, hogy emberi tudat marad.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény iskolai órák 1A Tatabánya 1983. 10. 07.)

81. „A társadalomtudós jó, ha itt lesz ma.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet A nyelv világa, 209. o.)

82. „És ez azt gondolom, hogy ezt hordozni is fogja.”

(Somogyi Zoltán 2012. 05. 09. ATV A tét)

83. „A Jobbiknak a formális vezetésében nem hiszem, vagy nem hinném, hogy változás áll be.”

(Somogyi Zoltán 2012. 05. 09. ATV A tét)

84. „És talán ezt is kérjük meg, hogy adják be.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Panoráma)

85. „Ilyen értelemben tehát azt hiszem, számíthatunk arra, (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Panoráma)

86. „Szóval a história mondom, hogy régi.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Panoráma)

87. „Ezzel azt hiszem, hogy (...) lejáratja magát.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Panoráma)

88. „Az orosz is hallom, négyes lett.”

(Horváth Máté 2012. 05. 10. 17: 12)

89. „Tudja, Bözsike, édesapám házáat, hogy itt az utca vége (-én).”

(Magyar nyelvjárási hangoskönyv 8. Dévaványa)

90. „Hát az már megvolt, azt már én se tudom, hogy készítették.”

(Magyar nyelvjárási hangoskönyv 4. Sukoró 1.)

91. „Játékosaink közül azt hiszem Vízvári Bélára emlékeznek.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Játék a betűkkel 18. o.)

92. „Mind a két magyarázat azt hiszem, helytálló.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Játék a betűkkel 21. o.)

93. „Ez is elég azt hiszem az előny tartásához.”

- (Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Játék a betűkkel 24. o.)
94. „Ügyesen megalázkodtál, macs. Ezt már tudod, hogy kell.”
(Horváth Máté Dudu 2012. 06. 30. 11: 28)
95. „Mi azt gondolom, azt vártuk, amiről nagyon sok szó esett.”
(Somogyi Zoltán 2012. 05. 11. Egyenes beszéd, ATV)
96. „Ezek a személyek gondolom elég sokat gondolkoztak azon, hogy (...).”
(Somogyi Zoltán 2012. 05. 11. Egyenes beszéd, ATV)
97. „A varrodába mondtam, hogy lemegyek.”
(Horváth Máté 2012. 07. 04. 07: 56)
98. „Juliska néni is emlékszem rá, hogy mindig mondta, hogy (...).”
(Horváthné Gajdács Mária 2012. 07. 11. 17: 12)
99. „Sterbiknek úgy volt, hogy olyan súlyos a sérülése, hogy le kell cserélni.”
(Gundel Takács Gábor 2012. 08. 04. 22: 20 M1)
100. „Ilyen politikai kockázatot nem hiszem, hogy a Fidesz vállalt.”
(Ungvári Tamás 2012. 01. 12. ATV A tét)
101. „Cigány Dóri nem feltétlenül baj, hogy ellőtte.”
(Mezei Dániel 2012. 08. 09. M1 19: 52)
102. „Szűcs Gabi elképzelhető, hogy nem vette észre első szándékából.”
(Mezei Dániel 2012. 08. 09. M1 20: 22)
103. „Azt azért ki kell, hogy ábrándítsam.”
(Knézy Jenő 2012. 08. 10. M1 11: 14)
104. „Kim Anderson nem tudom, mit nézett.”
(Gundel Takács Gábor 2012. 08. 10. M1 18: 18)
105. „Meg kell, hogy kövesselek, anyám.”
(Horváth Máté Dudu 2012. 08. 16. 09: 22)
106. „Az Olimpián sem láttam, hogy maradandót alkotott volna.”
(Berki Krisztián 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 19: 02)
107. „A másik meg vitathatatlan, hogy Peking előtt volt.”
(Veiszer Alinda 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 12: 56)
108. „Ez biztos, hogy a sportra vezethető vissza.”
(Veiszer Alinda 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 22: 29)
109. „Én tornászként sem biztos, hogy végig tudom ülni azt a három órát.”
(Berki Krisztián 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 23: 53)

110. „Hát óriásinak kell, hogy legyen.”
(Berki Krisztián 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 06: 30)
111. „Milyen fájdalomküszöb kell, hogy legyen bennetek.”
(Veiszer Alinda 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 06: 19)
112. „A magasságom nem biztos, hogy szép.”
(Berki Krisztián 2011. 08. 19. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 02: 35)
113. „Én először ütöt nem is tudom, mikor törtem.”
(Szávay Ágnes 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 17: 45)
114. „Ez biztos, hogy egészen másmilyen volt.”
(Veiszer Alinda 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 02: 20)
115. „Meg kellett, hogy forduljon a fejedben.”
(Veiszer Alinda 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 05: 18)
116. „Végülis fizikálisan tudod, hogy bajod van.”
(Veiszer Alinda 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 06: 23)
117. „A tenyereimeket szeretném, ha olyan erősek lennének, mint a fonákjaim.”
(Veiszer Alinda 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 11: 00)
118. „Ezt olyan jó, hogy mondd.”
(Veiszer Alinda 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 21: 57)
119. „Ki kell, hogy hagyjak egy vagy két évet.”
(Szávay Ágnes 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 25: 43)
120. „Hát ez biztos, hogy így van.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 105. o.)
121. „Meg kell, hogy mondjam még neked (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 105. o.)
122. „Már az első ízéd sem olyan nagyon biztos, hogy így van, mondatod.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 128. o.)
123. „Meg kell, hogy mondjam, szomorúcska dolog volt.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 126. o.)
124. „Meg kell, hogy mondjam őszintén (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 124. o.)
125. „Gondolom, hogy közben kellett, hogy történjen valami.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 112. o.)
126. „Ez alatt biztos, hogy az volt.”

- (Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 119. o.)
127. „El kell, hogy higgyék.”
- (Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 123. o.)
128. „Négy polgárral kellett, hogy befejezd.”
- (Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 124. o.)
129. „Azt azt hiszem, már dobom is le.”
- (Horváth Máté Dudu 2012. 09. 03. 18: 25)
130. „Valami kell, hogy a missziókkal is legyen.”
- (Lengyel László 2012. 09. 12. A tét, ATV, 21: 02)
131. „Rövid távon lehet, hogy rosszul jár vele.”
- (Krekó Péter 2012. 09 12. A tét, ATV, 21: 24)
132. „Önmagában sem tudom, hogy mennyire működne hatékonyan.”
- (Lakner Zoltán 2012. 09 12. A tét, ATV, 21: 42)
133. „Az egész kormányzás úgy kell, hogy feltűnjön, mint egy heroikus küzdelem.”
- (Krekó Péter 2012. 09 12. A tét, ATV, 21: 46)
134. „Arra nem tudom, hogy van-e.”
- (egy férfi a vasútállomáson 2012. 09. 15. 07: 55)
135. „Az ősmagyarokat most már erős a gyanúm nekem is, hogy az angyalok tanították meg Miatyánkolni.”
- (Horváth Máté Dudu 2012. 09. 16. 12: 15)
136. „Egyébként 2014-ben úgy sejtem, hogy már nem fog ilyen erővel működni.”
- (Somogyi Zoltán 2012. 09. 26. A tét, ATV, 12: 33)
137. „Ez azt gondolom, hogy összefügg azzal is, hogy az ügyészség miért nem aktív ebben a kérdésben.”
- (Juhász Attila 2012. 09. 26. A tét, ATV, 12: 41)
138. „Azért e között a kettő között azt gondolom, hogy megint csak az a fajta hintapolitika van.”
- (Bánó András 2012. 09. 26. A tét, ATV, 08: 11)
139. „Ezek nagyon jól tudjuk, hogy milyen következményekkel járnak.”
- (Filippov Gábor 2012. 10. 17. A tét, ATV, 21: 11)
140. „Neki se szabad, hogy érzelmeik legyenek.”
- (Ceglédi Zoltán 2012. 10. 17. A tét, ATV, 21: 38)
141. „Balavány Györgynek láthattuk, hogy például egy másfajta értelmezése van.”

(Filippov Gábor 2012. 10. 17. A tét, ATV, 21: 50)

142. „Annak egy macska kétlem, hogy olyan nagy problémát jelentene.”

(Horváth Máté Dudu 2012. 11. 02. 10: 12)

143. „A beteg el kell hogy mondja az orvosnak, hogy miye fáj és hogy fáj.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 38. o.)

144. „A gyermeki élet egészét át kell hogy szője.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 58. o.)

145. „A késői levelek körébe tartozó írások biztos, hogy nem Pál apostoltól valók.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 97. o.)

146. „A fogságban azt tapasztaljuk, hogy két irányzat jön létre a hagyományos zsidó valláson belül.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 100–1. o.)

147. „Mára azt hiszem, hogy elég lesz.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 124. o.)

148. „A magántörekvésnek látszó folyamat ki fog derülni, hogy társadalmi érték.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 175. o.)

149. „Valaki ezt komolyan veszi, hogy végig is akarja csinálni.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 177. o.)

150. „A meddőség-kivizsgálásnak az első lépése mindig a férfi vizsgálata, és ezen belül az ondó vizsgálata kell, hogy legyen.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 192. o.)

151. „Az az enzim a májban (...) minden aktivitását az alkohol elbontására kell, hogy fordítsa.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 197. o.)

152. „A kanadai irodalmi nyelveknek a nyelvtanát kellett, hogy megalkossa.”

(Róna-Tas András 2012. 11. 22. 17: 40)

153. „Ezeket a nyelveket maga is meg kellett, hogy tanulja.”

(Róna-Tas András 2012. 11. 22. 17: 41)

154. „Ezek össze kell, hogy függjenek.”

(Róna-Tas András 2012. 11. 22. 18: 40)

155. „Az első kutatások azért lássuk be, hogy erre utalnak.”

(Krekó Péter 2012. 11. 28. A tét, ATV, 20: 58)

156. „Az előbb Babitsot említetted, hogy nagyon nehezen értette meg, hogy osztályok létezhetnek?”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 4. kötet 6. o.)

157. „Másodszor történelmileg kellene megnéznünk, hogy lehetséges-e a probléma mai állása mellett valamilyen rendet teremteni.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 1. o.)

158. „A másodlagos inger egy természeti tárgy vagy esemény kell hogy legyen továbbra is.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 12. o.)

159. „A sárkánykincs az mi lenne, ha inkább őket gazdagítaná.”

(Horváth Máté Dudu 2012. 12. 13. 21: 20)

160. „Bördzsekiben gondoltam, hogy elmegyek.”

(Horváth Máté 2012. 12. 16. 19: 54)

161. „Az amerikai kormány kétlem, hogy bármikor is sajtó-helyreigazítást fog kérni.”

(Horváth Máté Dudu 2012. 12. 23. 12: 28)

162. „Ebben mondtad, hogy van izé.”

(Horváthné Gajdács Mária 2012. 12. 27. 10: 16)

163. „Az ecetet nem baj, ha melléöntöd, mert nem marja szét a kádat.”

(Horváthné Gajdács Mária 2013. 01. 06. 11: 46)

164. „Már az őseember is fogadok veled, hogy a kunyhója ablakára tett függönyt.”

(Horváth Máté Dudu 2013. 01. 11. 15: 08)

165. „A grammatikához úgy tűnik, hogy nem sok köze van.”

(Keszler Borbála 2013. 03. 20. 9:33)

166. „És itt, azt hiszem, meg kell, hogy álljak, nekem ez tetszett a legjobban.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Hazai esték, 51. o.)

167. „Ezután, úgy gondolom, hogy Kossuth és Deák között barátság is szövődött (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Hazai esték, 52. o.)

168. „A nekem írt versek közül engedd meg, hogy a legkedvesebbet elmondjam.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Hazai esték, 63. o.)

169. „És én lehet, hogy egy kicsit babonás vagyok, de azért hiszek abban (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Hazai esték, 67. o.)

170. „Na akkor most már amit eredetileg akart, azt mondja el (...)!”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Hazai esték, 74. o.)

171. „A könyv a haladó értelmiségi körökben, lehet mondani, hogy sikert aratott.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Magyar Tudósok, Mátrai László, 141. o.)
172. „Társadalmi, tudományos kérdésekkel foglalkozó ember számára majdnem azt mondhatnám, hogy nélkülözhetetlen.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Magyar Tudósok, Mátrai László, 157–8. o.)
173. „(...) anya-gyermek témát azt hiszem kevés szobrász van, aki nem dolgozott volna föl (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Művészeti Magazin, 186. o.)
174. „(...) a szünetben kértem, hogy maradhassak bent egyedül a Zeneakadémia Nagytermében (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Szívükben ifjak, 223. o.)
175. „(...) ami velünk történik, azt most már a magunk kezébe köll, hogy vegyük.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet, Szívükben ifjak, 225. o.)
176. „(...) rögtönzött szöveg hatását kell hogy keltsék a párbeszédből épülő irodalmi művek is.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 2b)
177. „(...) ez meg kell mondanom, egy egészen más Teleki (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 2b)
178. „Megszerkesztett, megalkotott szöveg kell hogy legyen.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 2b)
179. „(...) anyukám barátnőjének biztos, hogy nem azt mondom, hogy jó napot kívánok.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 3b)
180. „Az esszé meghatározását azt hiszem, megtalálod a tankönyvedben a negyvenedik oldal hatos pontján.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 3b)
181. „És itt, azt hiszem, hogy megérezte azt, hogy vele is ez fog történni.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 4a)
182. „De ez higgyétek el, hogy ez csak egy pár oldal az Odüsszeiában.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 5a)
183. „Hát az *ijedelmes* biztosan, hogy a szereplőre vonatkozó és a szereplő által gondolt szó.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 5b)
184. „(...) füllentős [volt Ábel], pl. amikor a nyulat, azt mondta, hogy ő fogta (...).”

- (Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 01óra, 2004)
185. „A füzetbe szeretném látni, hogy csinálnád?”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 03óra, 1997)
186. „És nem véletlen az utolsó sorban, hogy a ház kap egy melléknevet jelzőként (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 04óra, 1997)
187. „Na most a matematikából is, azt szeretném, hogyha átismételnénk mindent, amit eddig tanultunk (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 06óra, 2002)
188. „Most egy szövegrészletet szeretném, hogyha megvizsgálnátok.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 07óra, 2000)
189. „Ezt a mai beszélők többsége úgy látszik, hogy elfelejtette.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 07óra, 2000)
190. „No, még kettőt szeretném, hogyha megoldanátok.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 07óra, 2000)
191. „(...) ez nem hiszem, hogy olyan nagyon nehéz volt (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 08óra, 2000)
192. „(...) ez biztos, hogy összetett szó (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 08óra, 2000)
193. „Ezer mester közül nem biztos, hogy mindegyik ezermester.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 08óra, 2000)
194. „Hát ez úgy tűnik, hogy nem olyan nehéz (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 09óra, 2003)
195. „(...) ezt azért tették ide, hogy ezt is tudjuk helyesen, hogy kell írni.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 09óra, 2003)
196. „Alá, még mindig a vonalra kell, hogy férjen a Radnóti Miklós utca 6.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 09óra, 2003)
197. „Így kellene, hogy kinézzen.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 09óra, 2003)
198. „Sokan gondolom, tudjátok már, de ismétlésképpen is meglegyen.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 09óra, 2003)
199. „(...) északi irányból úgy mondjuk úgy, hogy benne volt a Maros.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 31óra, 2003)
200. „Ha templom van, még attól hívő nem biztos, hogy van.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 31ora, 2003)

201. „(...) a magyar rendek fölállnak, és vérüket és életüket egyhangúlag kiáltották, hogy adják a királynőért.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 32ora, 2003)

202. „Mondjál nekem közülük olyat, ami nincs itt a táblán, tehát be kell, hogy írjam a csoportba (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 33ora, 2002)

203. „Így remélem, hogy látszik az egész szöveg.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 38ora, 2004)

204. „Azt most kérem szépen, hogy fordítsátok fel!”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 39ora, 2004)

205. „A legóban azt hiszem, van építőember, de nem vagyok benne biztos.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 39ora, 2004)

206. „(...) ragból csak egy lehet egy szóalakon, jelből láttátok, hogy több van (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 40ora, 2004)

207. „Jajj, ez a mágnes, lehet, hogy nem jó mágnes.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 41ora, 2004)

208. „Jó, ezt, azt hiszem, könnyen lezárhatjuk.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47ora, 2004)

209. „(...) így ha ezt most hármat vagy négyet egybevett volna, az nem biztos, hogy annyira kifejező.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47ora, 2004)

210. „Na, most annyit azért el kell, hogy áruljak, hogy nem egyszerű ilyen szövegeket összeszednie a magyartanárnak.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47ora, 2004)

211. „Valamiféle tagmondatokból kell, hogy álljon.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47ora, 2004)

212. „(...) nyelvtani értelemben a kettő között, a kettő fontossága között nem biztos, hogy van eldönthető különbség.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47ora, 2004)

213. „Azt mondta ő, hogy valamilyen viszony kell, hogy legyen a mondatok között.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47ora, 2004)

214. „Jelentésében nem biztos, hogy van különbség (...).”

- (Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47óra, 2004)
215. „Ez lehet, hogy megegyezés kérdése (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 47óra, 2004)
216. „Ahol tapsolok, ott kérem, hogy álljatok meg (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 48óra, 1997)
217. „Ezt szeretném, hogyha két, hogyha ketten ezt eljátszanátok (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 48óra, 1997)
218. „A hangjelekből az első feladatot kérem, olvassátok el figyelmesen (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 48óra, 1997)
219. „(...) tulajdonneveket, személyneveket azt tudjuk, hogy nagybetűvel kell írni.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 54óra, 2000)
220. „Akkor ezt kérem, hogy otthon fejezzék be!”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 54óra, 2000)
221. „Tehát a tájékoztatás az biztos, hogy szerepel a kommunikációs célok között.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 57óra, 2003)
222. „Az ellenőrzésnél, már most mondom, hogy a másik csoport helyes megoldásait is be fogjuk írni (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 62óra, 2000)
223. „A szempontokat nem kell leírni, azt elég, ha nézitek (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 62óra, 2000)
224. „(...) lapozzál már vissza a Tavaszi felhő című versikéhez, azt tudom, hogy elolvastad.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 67óra, 2004)
225. „(...) az utasítással, remélem, megbirkózol!”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 67óra, 2004)
226. „Hát ez nem hiszem, hogy tud mozogni, szerintem.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 67óra, 2004)
227. „Hogyha a világban járunk, a vidék magyar vonatkozásait jó, ha megemlítyük.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 77óra, 2004)
228. „(...) – ezt legyetek szívesek, tegyétek meg – (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 77óra, 2004)
229. „A következőképpen szeretném, ha értékelnénk a munkát.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 78óra, 2001)

230. „Sorrendbe szeretném, hogyha ezeket (...) elsorolnánk.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 79óra, 2001)
231. „Melyik feladat volt nektek, ami legjobban tetszett?”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 80óra, 2001)
232. „Igen, tehát ezt hozzá kellett volna, hogy tegye (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 104óra, 1987)
233. „Engem szinte tuti, hogy fölvesznek most már.”
(Horváth Máté Dudu 2013. 07. 07. 12: 18)
234. „Ki az mindig, aki megjelenik a képen.”
(Ágh Attila 2013. 06. 12. A tét, ATV, 04: 38)
235. „Kerényi úgy rémlik, hogy talán egy kicsit háttérbe kell, hogy vonuljon.”
(Ungvári Tamás 2013. 05. 29. A tét, ATV, 11: 26)
236. „Kerényi úgy rémlik, hogy talán egy kicsit háttérbe kell, hogy vonuljon.”
(Ungvári Tamás 2013. 05. 29. A tét, ATV, 11: 26)
237. „A kukába kell, hogy essen.”
(Sebestyén Balázs 2013. 07. 24. 1 perc és nyersz, RTL Klub, 19: 24)
238. „Érezted az időt, hogy kb. hogy telik?”
(Sebestyén Balázs 2013. 07. 24. 1 perc és nyersz, RTL Klub, 19: 29)
239. „Anyádat nézem, hogy jön-e.”
(egy férfi 2013. 07. 27. Agárd, Napsugár strand, kb. 12: 15)
240. „Figyelmeztető jel kell, hogy legyen.”
(vízilabda-közvetítés 2013. 07. 26. M1, 15: 55)
241. „A magyar válogatott én úgy gondolom, jól kezdi a mérkőzést.”
(vízilabda-közvetítés 2013. 07. 30. M1, 15: 42)
242. „Egyszer annyira jó lenne, ha hallanánk, hogy Tibor mit mond a játékosoknak.”
(vízilabda-közvetítés 2013. 07. 30. M1, 16: 07)
243. „Minden várakozásunkat felülmúló én úgy gondolom, ez a magyar válogatott.”
(vízilabda-közvetítés 2013. 07. 30. M1, 16: 26)
244. „Az iskolai tankönyvekben még mindig a jakobsoni kommunikációs modell van, ami nem biztos, hogy túl szerencsés.”
(Tolcsvai Nagy Gábor 2011. 09. 29. 10: 43)
245. „Van még néhány témánk, amit ígértem, hogy megbeszélünk.”
(Tolcsvai Nagy Gábor 2011. 11. 24. 10: 11)

246. „Hát csak ez az, ami igyekszünk, hogy jó legyen.”
(Magyar nyelvjárási hangoskönyv 7. Jászládány)
247. „Azokkal próbál együtt dolgozni, akiket látott is, hogy dolgoznak.”
(Somogyi Zoltán 2012. 05. 11. Egyenes beszéd, ATV)
248. „Ekberg, akit nem is baj, ha kicsit elbizonytalanítunk.”
(Gundel Takács Gábor 2012. 08. 10. M1 18: 02)
249. „Itt van pl. ez a 2007-es éved, ami gyakorlatilag azt gondolom, hogy mesébe illő.”
(Veiszer Alinda 2011. 09. 26. M1 Záróra fiataloknak, videótár, 07: 11)
250. „Az én számomra, aki lehet hogy egy tipikus korosztály vagyok.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 102. o.)
251. „Ez még a szavazás, amit még azt hiszem, nem is fejeztek be most.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 103. o.)
252. „Kezdeményezésed, amittől azt hiszem, azóta sem tudott a mi közép-, hosszútávfutásunk (...) igazán előre lépni.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 133. o.)
253. „Nehezen kezelhető ember voltam, amit lehet, hogy már megbántam azóta.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 132. o.)
254. „Jelentkeztél a Honvédnál, ahol gondolom, hogy szívesen fogadtak mindenkit.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 114. o.)
255. „Ez egy olyan kormány, ahonnan nem biztos, hogy nagyon könnyű felállni.”
(Krekó Péter 2012. 09 12. A tét, ATV, 20: 56)
256. „Vannak (...) olyan mondatok, ami nem biztos, hogy lefordítható a mindennapi életnek a szintjére.”
(Juhász Attila 2012. 09. 26. A tét, ATV, 12: 15)
257. „Tehát egyetlenegy dolog van, ami biztos, hogy létezik.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 22. o.)
258. „Vannak aztán a késői vagy pasztorális levelek (...), amelyek biztosan, hogy nem származnak attól, akitől az első csoport.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 97. o.)
259. „De ugyanakkor van itt még valami, amit nem szabad, hogy szem elől tévesszünk.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 154. o.)
260. „Odamegy egy ellenfélhez, akinek tudja, milyen eredményei vannak.”
(MR1 Kossuth Rádió 2012. 12. 13. 17: 09)

261. „Volt egy autonómiatüntetés is, amit meggyőződésem, hogy sokan nem néztek jó szemmel.”

(MR1 Kossuth Rádió 2013. 03. 14. 18: 33)

262. „(...) jó, állj oda, ahova gondolod, hogy kellene.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 01óra, 2004)

263. „Melyik az a szó, amit nem szabad, hogy több értelme legyen?”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 03óra, 1997)

264. „Még most kell kapcsoljuk, mert épp medencét tisztít valahol.”

(Érczfalvi András MR1 Kossuth Rádió 2011. 06. 02. 09: 56)

265. „Én a Margit hídnál le kell szálljak.”

(egy nő a 6-os villamoson 2012. 01. 16. 10: 51)

266. „A ciki csöndben vissza kell vegye a beszédet.”

(Pléh Csaba 2012. 03. 08. 16: 49)

267. „El kell döntsem, hogy mit veszek fel holnap.”

(egy lány a 47-es villamoson 2012. 03. 20. 15: 29)

268. „Kell legyen valami racionális mögötte.”

(Pléh Csaba 2012. 03. 22.)

269. „El kell mondjam, hogy ez a beruházás olyan volt, (...).”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény V., 167. o.)

270. „Valamilyen kötött kötelező bővítménnyel kell rendelkezzen.”

(Keszler Borbála 2012. 04. 19. 15: 06)

271. „Valamilyen bővítménye kell legyen.”

(Keszler Borbála 2012. 04. 19. 15: 11)

272. „Másnap nem kell bejöjjenek.”

(Keszler Borbála 2012. 05. 03. 14: 06)

273. „Arról kell beszélgetsetek, hogy miért kell...”

(Pléh Csaba 2012. 05. 03. 16: 18)

274. „Hány elektront kéne fölvegyen, hogy a nyolcast elérje?”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény iskolai órák 02 óra Bp. 2004)

275. „Ki kell ábrándítsalak, elég egységes párt.”

(Mráz Ágoston Sámuel 2012. 05. 09. ATV A tét)

276. „Össze kell szedjük magunkat, mert újabb kétszer öt perc hosszabbítás van.”

(Gundel Takács Gábor 2012. 08. 08. 13: 48 M1)

277. „Azt kell mondjam, hogy megadható volt.”
(Gundel Takács Gábor 2012. 08. 10. M1 19: 18)
278. „Azt kell mondjam, nem tudok neked pontosan választ adni erre.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 117. o.)
279. „Jöhet még 55 is, és ismét föl kell valamit ajánljunk.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 5. kötet Ötszemközt 122. o.)
280. „A kormány mégiscsak le kell tegyen egy intézkedéscsomagot az asztalra.”
(Krekó Péter 2012. 09. 12. A tét, ATV, 21: 48)
281. „A jelentést mint tárgyat kell tételezzük.”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 28. o.)
282. „Tehát ez ide kéne jöjjön.”
(Keszler Borbála 2013. 03. 20. 8:57)
283. „Ennek gyakorlati haszna is kéne legyen.”
(Keszler Borbála 2013. 03. 20. 9:13)
284. „Benne kell legyen az állítmány és az állítmány vonzatai.”
(Keszler Borbála 2013. 03. 20. 9:49)
285. „Mindjárt mondom, csak be kell ugorjon.”
(Keszler Borbála 2013. 04. 03. 9:40)
286. „Azt hogy kell írjuk?”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 05óra, 2001)
287. „De egyezik, meg kell mondjam neked, ebből persze nem lehet ráismerni (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 07óra, 2000)
288. „És azt is el kell áruljam nektek (...).”
(Beszélt nyelvi gyűjtemény, Óraleírások, 104óra, 1987)
289. „Azt kell mondjam, hogy (...) a sprintszaomok rendkívmű doppingérzékeny szám.”
(MR1 Kossuth Rádió, 2013. 07. 16. 8: 36)
290. „(...) pedig nem kell sok kört menjen velük.”
(F1-közvetítés 2013. 07. 28. M1 15: 29)
291. „Nem volt hol kiteljesedjenek.”
(Gerendai Károly MR1 Történet hangszerelve 2011. 07. 30. 12: 27)
292. „Nem volt hogy eljussanak a közönséghez.”
(Gerendai Károly MR1 Történet hangszerelve 2011. 07. 30. 12: 27)
293. „Csak akkor nem volt mivel összehangoljuk.”

(Pléh Csaba 2012. 02. 23. 16: 34)

294. „Pedig mosni akartam ma, de nem fogok, mert nincs hol megszáradjon.”

(Horváthné Gajdács Mária 2012. 04. 17. 09: 17)

295. „A szemetet se volt, aki levigye, látom.”

(Horváthné Gajdács Mária 2013. 01. 03. 11: 39)

296. „Végig ganajtúrónak, meg nem is tudom, hogy szólítja.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény iskolai órák 1A Tatabánya 1983. 10. 07.)

297. „Parizer van rúdiba, szeletbe, meg mit tudom én, hogyan.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény iskolai órák 02 óra Bp. 2004)

298. „Mert akkor nem ilyen kis parcellák voltak, hanem tudják, hogy uradalmi volt.”

(Magyar nyelvjárási hangoskönyv 4. Sukoró 1.)

299. „Már téli időben nem tudom, hat órákor van a vacsora.”

(Magyar nyelvjárási hangoskönyv 3. Bana)

300. „Az immanencia szférájából a mindegy milyen módon behatárolt aktusai (...)”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 35. o.)

301. „Hogy az emberi együttműködésnek, munkában való együttműködésnek nem tudjuk melyik, mekkora időszak, fogalmunk sincs hogy mekkora időszaka volt szükséges.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 81. o.)

302. „Volt, amikor mit tudom én, minek [titulálták őket].”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény 7. kötet 169. o.)

303. „És akkor kér nem tudom már hány darab tojást.”

(Beszélt nyelvi gyűjtemény IX. Iskolai órák 1983–1984, 5b)

304. „Holnap mondtad, ugye, hogy majd fürdés után cserélünk pizsamát?”

(Horváth Andrásné Horváth Lászlónak 2001. nov. 2. péntek, 22.25)

305. „Ezt az anyagot a bécsi laboratóriumba kértük, hogy vigyék.”

(Olimpia TV I. 2004. aug. 28., 20:35)

306. „De azért a Toncsikát jó volt, hogy lebeszéltem [ti. a bejövésről].”

(Haader Lea 2003. febr. 4. kedd, 13:09)

307. „Az a helyzet, hogy a Kiss Gábor meg a Temesy Viola inkább angolul szeretnék, hogy ez előadódjék.”

(Büky Béla telefonbeszélgetés közben 1995. márc. 3. péntek, 12:40)

308. „A fókusz típusai között gondoltam valamire, hogy az hiányzik.”

(Wacha Balázs 2003. máj. 8.)

309. „Csak még a polifoamot felejtettem el megírni, hogy ne hozzam.”
(Eszter 2001. dec. 1.)
310. „Valamit szerettem volna, ami ott van nálatok, hogy azt [Marianne] aláírja.”
(Büky Béla 1995. máj. 9. kedd, 10:38)
311. „Mikor akarod, hogy együnk?”
(Horváth Andrásné 2002. aug. 14. szerda, 16:52)
312. „Ez már Kaliforniában van. Oda mondta az apjuk, hogy költöznek.”
(Horváth Andrásné 2002. jan. 30. szerda, 20:42)
313. „Ugye a deszkát is mondta, hogy kell?”
(Horváth Andrásné 2001. dec. 3. hétfő, 10:12)
314. „Az éjszakát azt mondta, hogy hűvös lesz.”
(Horváth Andrásné 2000. máj. 26. péntek, 9:05)
315. „Most a cipődet jutott eszembe, hogy behozom.”
(Horváth Andrásné 2000. márc. 10. péntek, 15:20)
316. „Majd egy pár szem krumplit kérlek meg, hogy kivegyél”.
(Horváth Andrásné 2000. nov. 12. vasárnap, 9:28)
317. „A lábát mondja, hogy még érzi egy kicsit.”
(Horváth Andrásné 2002. aug. 10. szombat, 8:53)
318. „De most a Stockit is kimutatta, hogy nagyon szereti” [Rex felügyelő]
(Horváth Andrásné 2000. jún. 23. péntek, 9:02)
319. „De a kenyeret majd téged kérlek meg, hogy vágjál.”
(Horváth Andrásné 2000. szept. 2. szombat, 16:57)
320. „Fél tízig volt írva, hogy tart.” [egy tévéműsor]
(Horváth Andrásné 2000. márc. 16. csütörtök, 22:53)
321. „A szívével úgy találták, hogy ott nincs probléma.”
(Horváth Andrásné 2002. febr. 7. csütörtök, 10:16)
322. „És kedden meg gondoltam, hogy megyek a Vígszínházhoz a bérletekért.”
(Horváth Andrásné 2002. máj. 11. szombat, 15:01)
323. „Neked is látszik, hogy fáradt a szemed kicsit.”
(Horváth Andrásné 2001. okt. 2. kedd, 21:50)
324. „Na most akkor holnap nem tudod, hogy mentek-e?”
(Horváth Andrásné 2000. ápr. 10. hétfő, 9:02)
325. „Az önök itteni tevékenysége alatt hogy látja, hogy stagnál-e a helyzet.”

(Kossuth 2000. júl. 16. 8:50)

326. „Augusztus 31-re terveztem, hogy elkészülünk.”

(Müller F. 2002. szept. 3.)

327. „Az erkélyekre kellene helyet biztosítani, hogy kimenjünk.”

(Juhász Ferenc parl. képvis. Kossuth nov. 17. reggel 3/49)

328. „Ilyen hidegben nem tesz jót, ha itt tetszik üldögelni”

(adatok nélkül)

329. „Jó helyen gondoltad, hogy lehetnek a tájszavak.”

(I. Árpád 2003. jan. 28.)

330. „A kettőt együtt szeretném, hogyha kitalálnátok.”

(Jocó 2001. okt. 7. 14:35)

331. „Mikortól ígérték nektek, hogy kiteszik?”

(S. Csilla 2003. júl. 8.)

332. „Vagy ma, vagy holnap mondta, hogy jön.”

(HL 2000. máj. 2.)

333. „A Korányiba javasolták, hogy menjél?”

(Dr. Meggyes Bálint 2001. okt. 4.)

334. „Az eredményhirdetésre naná, hogy visszajövünk.”

(Olimpiai közvetítés 2000. ősz)

335. „Holnap mondom, hogy egy kicsit később jövök, mert államvizsgáztatok 9-kor.”

(Haader Lea 2001. jún. 18. 9:49)

336. „Meddig van szerencsém, hogy viszel?”

(Kiss Gábor 2001. jún. 5.)

337. „Ide azt javasolták a szakemberek, hogy bodzát ültessünk.”

(Kossuth 2001. dec. 4. 5:35)

338. „Az elmúlt héten nagyon örülök, hogy a terméktanácsban a tejtermelők elfogadták a javaslatokat.”

(Németh Imre miniszter 2003. jún. 30. 3/47)

339. „Tegnap nem tudom, hogy hova tettem az erszényemet.”

(Wacha Balázs 2000. szept. 12.)

340. „Nagyon röviden kérlek, hogy válaszolj arra, mire elég ez a pénz?”

(Kossuth 2003. jún. 30. 22:50)

341. „Néhány éve elmondhatom, hogy akad egy-két tanítványom, aki (...)”

(Kossuth 2003. ápr. 25.)

342. „A gyerekeket nem lehet tudni, mikor kell elkezdni tanítani.”

(Kossuth 2001. nov. 24. 7:40)

343. „A jelenből szeretném, ha visszakanyarodnánk a múltba.”

(Haader Lea, 2002. nov. 13.)

344. „Ez nagyon fontos volna Sátoraljaújhelynek, hogy megtörténjen.”

(Kossuth R. 9. 2001. okt. reggel 3/47)

345. „5%-ban mondhatnám azt, hogy szervi elváltozás áll a háttérben.”

(dr. Farkas Viktor gyermekgyógyász 2001. júl. 7. 7:40)

346. „Az elmúlt 40 évben nem tudok olyan dolgot mondani, ami ne változott volna meg.”

(Kossuth 2001. jan. 17. 18:35)

347. „Futólag még szeretném, hogyha visszatérnénk arra, hogy...”

(Lantos Gabriella 16 óra 2001. máj. 5.)

348. „A világon mindenkire gondoltunk, hogy megtanítsuk neki a program használatát, csak magunkra nem.”

(Sz. Kálmán Könyvpiac 2000. aug.)

349. „A Ferencváros aligha kétséges, hogy erőn felül teljesített az első félidőben a BEK-győztessel szemben.”

(Ferencváros-Ajax Amszterdam. TV2. 1995. szept. 27. szerda, 21:29)

350. „Az augusztusi feladatellátásunk úgy néz ki, hogy nincsen veszélyben.”

(Objektív. TV2. 1995. aug. 10. csütörtök 22:30)

351. „Vér [Veér?] András miniszteri biztos a filmet úgy láttam, hogy különösen nagy figyelemmel nézte.”

(A3 TV. 1995. szept. 6. szerda 17:42)

352. „A mai játékkal biztos vagyok benne, hogy nem elégedett.”

(Gulyás László. 1995. dec. 10. vasárnap, TV2 20:18)

353. „A tár szerkesztői között érdekes, hogy nincsenek történészek.”

(Szabó T. Ádám 1995. márc. 28. kedd, 14:30)

354. „Itt látható egyébként az első félidőben, hogy hogyan estek a gólok.”

(Knézy Jenő. TV2 1995. dec. 8. péntek, 19:40)

355. „Ezt a lábát nem engedik, hogy mozgassa.”

(TV2 1994. nov. 16. szerda 20:29 Svédország-Mo. labdarúgómérkőzés)

356. „A béreket úgy tervezik, hogy az idei szinten tartják.”

- (Kossuth Rádió, Déli krónika, 1994. szept. 26. hétfő, 12:05)
357. „Például Vivient szeretnéd, hogyha később ezt a sportágot üzné?”
(Sport '95, TV2 1995. dec. 23. szombat, 16:18)
358. „Az átváltási árfolyamról nem jó, ha egy pénzügyminiszter nyilatkozik.”
(h. 2005. dec. 12.)
359. „Én akkor már a Siptár gépén gondoltam, hogy nincs rajta.”
(Dömötör Adrienne 2005. ápr. 28. csüt. 12:20)
360. „A Krónika idején kérem, hogy hívjanak bennünket.”
(Németh Miklós Attila 2005. szept. 4. 17:59)
361. „Valami járművel nem egyszerűbb volna, ha mennénk?”
(a Király utcában egy fiatalabb hölgy egy idősebbnek 2004. nov. 30. kedd 13:22)
362. „Az első novellámat azt nagyon pontosan tudom, hogy karácsonykor írtam.”
(Györffy László 2005. nov. 5. Kossuth 8:30)
363. „Az államtitkot én valószínűsítem, hogy az előző esetre mondta.”
(Nyakó István 2005. okt. 16.)
364. „Először Gárdonyiba gondolta, hogy költözik.”
(Kossuth 2005. okt. 20. 7:40)
365. „Milyen területekre ajánlaná, hogy ilyen marhákat telepítsenek?”
(Kossuth, 2001. nov. 24. 14:35)
366. „Németországban hallottam, hogy most ez a trend.”
(Haader Lea 2000. dec. 21.)
367. „Egy év múlva, két év múlva, három év múlva hiszek abban, hogy a mi kis csoportunkból jó színház lesz.”
(Kossuth 2003. ápr. 20. 9:50)
368. „A finnugor nyelvek történetében tartok tőle, hogy nem [lehet válaszolni egy bizonyos kérdésre].”
(Bakró Mariann 2000. nov. 28. 3/46)
369. „Magyarországon mi bizonyítottuk be a magzatvédő vitamint, hogy ez jól működik.”
(Czeizel E. 2000. ápr. 3. Kossuth)
370. „A katalógusban a magyar részt azt kérték tőlem, hogy írjam meg.”
(Mezey Alice 2003. okt. 3.)
371. „Lacit vártam volna, hogy jön.”
(Nagy Gyula 2001. szept. 14.)

372. „Az anyának olyan nincs, hogy elfogy a keresete.”
(Kossuth 2003. szept. 26. 13:15)
373. „Hortobágyi palacsintát nagyon szeretnék, ha csinálnának.”
(Farnadi Rita 2001. márc. 3.)
374. „Egy hónap múlva tervezzük, hogy megyünk!”
(Máté Otília Kossuth Rádió 2001. márc. 4.)
375. „50 író műveit célozza meg, hogy felteszi az internetre.”
(Kossuth nov. 19. 14:30)
376. „Nem kell semmit, hogy vigyek magammal?”
(Rebeka 2001. júl. 13.)
377. „A Jadvigát nem tudom, hogy kell idézni, mert sokadik kiadás.”
(Dömötör Adrienne 2003. jún. 19.)
378. „Anyám annak idején nem is tudom, mennyit szokott rendelni...”
(Horváth Máté 2010. 03. 11., 17:47)
379. „Csak hogy legyen értelme, úgy akarnám megcsinálni a dolgot.”
(Horváth Krisztina 2010. 03. 14., 8:46)
380. „Megpróbálom elmondani a Babitsot, hogy hogy ment.”
(Somogyi Magda 2010. 03. 18., 11: 38)
381. „Szó szerint gondoltad, hogy idéztem...”
(Horváth Máté 2010. 03. 20., 18:53)
382. „El akarod, hogy üssön az autó?”
(Fodor Réka 2010. 03. 22. 10: 04)
383. „Szia, megmondod, hogy hova kell menjek?”
(egy lány az utcán telefonba, 2010. 04. 1. 16:34)
384. „Csak cineket kell vigyek.”
(Horváth Máté „Dudu” 2010. 04. 1. 22:07)
385. „Meg kellett volna, hogy tartsam őket.”
(Horváth Máté „Dudu” 2010. 04. 2. 18:42)
386. „Meg kellett volna tartsam inkább.”
(Horváth Máté „Dudu” 2010. 04. 5. 12:48)
387. „Szombaton Csákvárra kell menjek a nagymamámhoz.”
(Sziklai Ágnes 2010. 04. 7. 8:22)
388. „Lehet szavazni, hogy milyen dalokat akarod, hogy énekeljenek.”

- (Horváth Krisztina 2010. 04. 8. 18:05)
389. „Akkor ezt meg kell, hogy mutassam.”
- (Horváth Krisztina 2010. 04. 9. 21:06)
390. „Itt kell, hogy legyen valahol.”
- (Klujber Balázs 2010. 04. 9. 22:06)
391. „Fel kell, hogy ismerje.”
- (Klujber Balázs 2010. 04. 9. 22:16)
392. „De ott kellett volna, hogy legyen az asztalon.”
- (Horváth Krisztina 2010. 04. 10. 19:24)
393. „Szerdától már kell dolgozzak.”
- (Sziklai Ágnes 2010. 04. 12. 18: 19)
394. „Mit szeretnének, hogy ezen az órán csináljunk?”
- (Balogh Judit 2010. 04. 13. 10: 27)
395. „Visszafelé is kéne, hogy működjön.”
- (Horváth Krisztina 2010. 04. 15. 14: 25)
396. „Tudatosan kell, hogy figyeljük.”
- (Fodor Réka 2010. 04. 15. 14: 27)
397. „Ezt a rohadt dolgot meg kell hogy írjam a hétvégeig.”
- (Csapó Cecília 2010. 04. 15. 15: 16)
398. „Mondtam a főnöknek, el kell engedjen most.”
- (egy lány a vonaton telefonba, 2010. 04. 16. 13: 32)
399. „Felkészültem az órára, azt kell, hogy mondjam.”
- (Horváth Krisztina 2010. 04. 19. 12: 45)
400. „Mért, mennyit szeretnél, hogy legyen?”
- (Klujber Balázs 2010. 04. 20. 10: 11)
401. „Én nagyon sokat mulasztottam ebben a tekintetben, azt kell, hogy mondjam.”
- (Ladányi Mária 2010. 04. 21. 13: 20)
402. „Rámszóltak, hogy le kell tegyem, mert gáz...”
- (egy férfi a 4-es villamoson telefonba 2010. 04. 21. 17:38)
403. „Ez a három kérdés ez kötelezően el kell, hogy hangozzon.”
- (Hattyár Helga 2010. 04. 23. 12: 37)
404. „A másik kettőt el kell, hogy mondjam példa nélkül.”
- (Hattyár Helga 2010. 04. 23. 13: 01)

405. „Nem tudom, most mire kéne, hogy gondoljak.”
(Reichert Gábor 2010. 04. 28. 11: 28)
406. „Ebben valószínű, hogy nagy szerepe van az új igazgatónak.”
(Auszmann Anita 2010. 05. 03. 8: 55)
407. „Nagyon sokan úgy érzem, hogy szívesebben járnának színházba (...).”
(Auszmann Anita 2010. 05. 03. 8: 59)
408. „Augusztusra ki kell vegyek szabit.”
(Sziklai Ágnes 2010. 05. 06. 19: 07)
409. „Meg kell mondjam, hogy alig lehet találni a neten.”
(Sebestyén Beáta 2010. 05. 07. 8: 36)
410. „Az ETR-ben fönt kell, hogy legyen.”
(Fodor Réka 2010. 05. 07. 8: 39)
411. „Most le kell menjen a sulis meg az esküvő.”
(Fodor Réka 2010. 05. 07. 11: 58)
412. „Elmeséli a vázán, hogy mi van.”
(Fodor Réka 2010. 05. 07. 13: 12)
413. „Még az ETR-be be kell, hogy kerüljön.”
(Pócza Máté 2010. 05. 11. 10: 27)
414. „(...) az egy metanyelvi kifejezés kell, hogy legyen.”
(Ladányi Mária 2010. 05. 12. 12: 19)
415. „Figyi el kéne, hogy fogyjon.”
(Horváth Krisztina 2010. 05. 14. 8: 48)
416. „(...) nem feltétlenül kell blokkok legyenek.”
(Kossuth Rádió 2010. 05. 16. 9: 42)
417. „Hát azt kell mondjam, nem tudom.”
(Horváth Máté „Dudu” 2010. 05. 16. 10: 04)
418. „Az Öreg-tavat is ilyen magasan még nem láttam, hogy legyen.”
(Horváthné Gajdács Mária 2010. 05. 17. 17: 10)
419. „El kellett volna, hogy jusson pedig.”
(Horváthné Gajdács Mária 2010. 05. 23. 11: 28)
420. „(...) ez szöglet kellene, hogy legyen.”
(m1 fociVB Anglia – Amerika, kommentátor, 2010. 06. 12. 20: 49)
421. „(...) nem a támadásokról kell, hogy szóljon Szlovénia számára.”

- (m1 fociVB Algéria – Szlovénia, komm., 2010. 06. 13. 15: 10)
422. „Nem nagyon van gyenge pontja egyelőre a dán csapatnak, azt kell, hogy mondjam.”
(m1 fociVB Hollandia – Dánia, komm., 2010. 06. 14. 14: 08)
423. „Hollandia tehát úgy tűnik, (...) győzelemmel kezdi a világbajnokságot.”
(m1 fociVB Hollandia – Dánia, komm., 2010. 06. 14. 15: 14)
424. „David Villa tudjuk, hogy a katalán együtteshez szerződött.”
(m1 fociVB Spanyolország – Svájc, komm., 2010. 06. 16. 16: 01)
425. „Nincs egy súlycsoportban a két csapat, azt kell mondjam.”
(m1 fociVB Argentína – Dél-Korea, komm., 2010. 06. 17. 14: 09)
426. „Pedig a testcsel úgy tűnt, hogy sikeres lesz.”
(m1 fociVB Franciaország – Mexikó, komm., 2010. 06. 17. 20: 52)
427. „De ez jó szöglet kell, hogy legyen.”
(m1 fociVB Anglia – Algéria, komm., 2010. 06. 18. 22: 20)
428. „Oda szeretné a holland közvélemény, hogy Robben felépüljön.”
(m1 fociVB Hollandia – Japán, komm., 2010. 06. 19. 13: 27)
429. „Ez szabadrúgás kellett volna, hogy legyen kifele.”
(m1 fociVB Olaszország – Új-Zéland, komm., 2010. 06. 20. 17: 30)
430. „A spanyolok az élén kell, hogy végezzenek a H csoportnak.”
(m1 fociVB Spanyolország – Honduras, komm., 2010. 06. 21. 20: 32)
431. „Egy koreai is előbb-utóbb kell, hogy kapjon sárga lapot.”
(m1 fociVB Nigéria – Dél-Korea, komm., 2010. 06. 22. 21: 17)
432. „Hát azért ez nem volt halálos, azt kell, hogy mondjam.”
(m1 fociVB Szlovákia – Olaszország, komm., 2010. 06. 24. 16: 10)
433. „Hát jobbak a szlovákok, azt kell, hogy mondjam.”
(Horváthné Gajdács Mária 2010. 06. 24. 16: 47)
434. „Zambrotta és Quagliarella kell, hogy eldöntsék, hogy ki hova helyezkedik.”
(m1 fociVB Szlovákia – Olaszország, komm., 2010. 06. 24. 17: 07)
435. „Egy festménynek gondolati tartalma kellene, hogy legyen.”
(Horváthné Gajdács Mária 2010. 06. 27. 12: 37)
436. „Az is király volt azért, azt kell mondjam.”
(Horváth Máté „Dudu” 2010. 07. 10. 21: 00)
437. „Szenzációs, amit ez a két csapat produkál, meg kell, hogy mondjam.”
(m1 fociVB Uruguay – Németország, komm., 2010. 07. 10. 21: 03)

438. „... nagyot kellett, hogy védjen.”
(m1 fociVB Hollandia – Spanyolország, komm., 2010. 07. 11. 20: 35)
439. „Meddig tervezted, hogy itt maradsz?”
(egy lány a vonaton, 2010. 08. 19. 10: 29)
440. „Mondjuk a létrát nem kértelek meg, hogy hozd be.”
(Horváthné Gajdács Mária 2010. 08. 22. 09: 01)
441. „Az új nagyszótár is még 18. századi adatokkal is kell, hogy dolgozzon.”
(Kugler Nóra 2010. 09. 14. 14: 28)
442. „Akkor itt ezzel is kell, hogy röviden foglalkozzunk.”
(Dede Éva 2010. 09. 14. 15: 49)
443. „Ebben végképp nem szabad, hogy hiba legyen.”
(Dede Éva 2010. 09. 14. 15: 52)
444. „Ez egy tragikus dolog, ezt el kell, hogy mondjam.”
(Raátz Judit 2010. 09. 15. 12: 07)
445. „A szivattyú szerint így kéne áramolják benne a víz.”
(Makara György 2010. 09. 20. 16: 13)
446. „Mi bűnbakot kell, hogy keressünk.”
(Makara György 2010. 09. 20. 16: 24)
447. „Ezt a kellemes szórakozást meg kell szakítsam.”
(Makara György 2010. 09. 20. 16: 43)
448. „25-ig át kell adjuk a termet.”
(Makara György 2010. 09. 20. 17: 04)
449. „Még a kulcsot megnézem, hogy megvan-e.”
(Klujber Balázs 2010. 09. 22. 09: 55)
450. „A tököt azért egy óra biztos kell, míg megcsinálom.”
(Horváth Krisztina 2010. 09. 23. 10: 01)
451. „A zsidótemető azt írja ez, hogy országos jelentőségű műemlék.”
(Horváthné Gajdács Mária 2010. 09. 25. 11: 52)
452. „Sztojanovics mindegy, hogy felöltözik-e vagy sem.”
(Hajdú B. István, 2010. 09. 25. 18: 57)
453. „A hetest ugye az az alap, hogy be kell dobni.”
(Borsos Attila, 2010. 10. 02., 16: 53)
454. „Ez hétméteres kell, hogy legyen.”

(Hajdú B. István, 2010. 10. 02., 17: 39)

455. „Emberhátrányban ez nagy lökést kell, hogy adjon.”

(Hajdú B. István, 2010. 10. 02., 18: 19)

456. „Júliustól már oda kellett, hogy bejelentve legyen.”

(Horváth Máté 2010. 10. 03. 12: 58)

457. „A polgármesteri hivatalokban is most már kell, hogy legyen valaki, aki tud kínaiul.”

(Borbás Gabriella 2010. 10. 04. 16: 37)

458. „Én most már azt kell, hogy mondjam, azok közé tartozom, akiket a sinológus szakma sírrablóknak nevez.”

(P. Szabó Sándor 2010. 10. 04. 16: 48)

459. „Most az egész falszakasz úgy néz ki, hogy le fog dőlni.”

(MR1 Kossuth rádió 2010. 10. 09. 11: 02)

460. „Az a helyzet, hogy valahogy föl kell keltsem a figyelmet.”

(MR1 Kossuth rádió 2010. 10. 09. 11: 33)

461. „Ez fegyelemre kell, hogy intsen bennünket.”

(Matuz Krisztián, 2010. 10. 08., 19: 07)

462. „Ha ő kapja a lapot, akkor ő kell, hogy menjen zuhanyozni.”

(Matuz Krisztián, 2010. 10. 08., 20: 34)

463. „Tényleg ötletesen játszik a Szeged, azt kell, hogy mondjam.”

(Borsos Attila, 2010. 10. 10., 18: 18)

464. „Ez hétméteres kéne, hogy legyen.”

(Hajdú B. István, 2010. 10. 10., 18: 24)

465. „Elképesztő munkát kell, hogy végezzen.”

(Hajdú B. István, 2010. 10. 16., 17: 39)

466. „Holnap meg úgy gondoltam, hogy borsófőzelék lesz tükörtojással.”

(Horváthné Gajdács Mária 2010. 10. 14. 12: 10)

467. „Legalább három tagból kell, hogy álljanak.”

(Balogh Judit 2010. 10. 18. 13: 01)

468. „Ezt a paprikát jó, hogy elhoztuk.”

(Horváth Máté 2010. 10. 23. 12: 27)

469. „Itt még egy ilyen kisollót találtam, de ez fogalmam sincs, hogy mire való.”

(Horváthné Gajdács Mária 2010. 11. 02. 06: 58)

470. „A kontrasztivitás nem feltétlenül ilyen unalmas kell, hogy legyen.”

(Kálmán László 2010. 11. 08. 16: 54)

471. „A nadrágomba meg nem szereted, ha törlöm.”

(Horváth Máté „Dudu” 2010. 11. 14. 11: 57)

472. „Akkor nekünk is kellene, hogy legyen.”

(Császár Boglárka 2010. 11. 15. 13: 30)

473. „A tanár fél óra múlva be kell fejezze az órát.”

(Szabó Tamás Péter 2010. 11. 15. 16: 37)

474. „Kivel kérnéd, hogy egy szobába rakjanak?”

(Szabó Tamás Péter 2010. 11. 15. 16: 44)

475. „Meg a petrezselymet se volt annyira jellemző, hogy megették az emberek.”

(Horváthné Gajdács Mária 2010. 12. 25. 11: 53)

476. „Mocsain nem csodálkozunk, hogy sokat van pályán.”

(Horváthné Gajdács Mária 2011. 01. 18. 17: 10)

477. „Abból ha holnap mész, akkor vegyél.”

(Horváth Krisztina 2011. 02. 11. 19: 21)

478. „Justin Bieber melyik dalát szeretnétek, hogy SP-vel kielemezzük?”

(Eszti, Viva tv, Interaktív, 2011. 02. 24. 16: 26)

479. „Pedig az is egy szakma kellene, hogy legyen.”

(Horváthné Gajdács Mária 2011. 02. 25. 08: 20)

480. „A húst megtenné, hogy beteszi egy zacskóba?”

(egy nő egy boltban a pénztárnál, 2011. 02. 25. 11: 25)

481. „Az egyikre fel kell tegyék az összes pénzt.”

(Rákóczi Ferenc 2011. 02. 25. 19: 33 Tv2, 40 milliós játszma)

482. „Fazekas mellett nem úgy van az, hogy csak úgy el lehet tenni.”

(Hajdú B. István 2011. 02. 26. 16: 47 Viasat3)

483. „Vujin asszem, hogy ha most elkezd lövöldözni, nyert ügyünk van.”

(Borsos Attila 2011. 02. 26. 17: 23 Viasat3)

484. „A dánok pedig majd úgy néz ki, hogy megküzdének a 3. helyért.”

(Hajdú B. István 2011. 02. 26. 17: 40 Viasat3)

485. „A Törő Szabi úgy néz ki, hogy tudja vállalni a játékot.”

(Skaliczky László 2011. 02. 26. 17: 51 Viasat3)

486. „Ez lehet, hogy a játékosokat megzavarja néha.”

(Borsos Attila 2011. 02. 26. 18: 03 Viasat3)

487. „Lékai nem is baj, hogy nem indított.”
(Hajdú B. István 2011. 02. 26. 18: 24 Viasat3)
488. „Most az idő az jó, ha megy.”
(Borsos Attila 2011. 02. 26. 18: 57 Viasat3)
489. „Az emberfogás azt hiszem, nem egy jó taktika.”
(Borsos Attila 2011. 02. 26. 19: 32 Viasat3)
490. „El kell, hogy vigyelek a csontkovácshoz.”
(Horváth Máté 2011. 02. 26. 20: 34)
491. „Ez már bőven a születésem előtt ilyen volt, ezt el kell, hogy áruljam neked.”
(Horváth Máté „Dudu” 2011. 02. 27. 18: 54)
492. „Egy jó házasságban is kell legyen hibaelemzés.”
(Gecső Tamás 2011. 02. 22. 13: 50)
493. „Az Amorf Ördögök már 4 éve, hogy feloszlott.”
(Szabó Tamás Petőfi Rádió 2011. 02. 28. 17: 50)
494. „A beszélők többségében azonos kell legyen.”
(Gecső Tamás 2011. 03. 01. 13: 07)
495. „Hamarabb kellett volna, hogy eszedbe jusson.”
(Horváthné Gajdács Mária 2011. 03. 02. 18: 04)
496. „Meg kell őrizzétek még három körön keresztül.”
(Rákóczi Ferenc 2011. 03. 03. 19: 56 Tv2)
497. „Mátéka nem tudom, mit szól hozzá, de ő még alszik.”
(Horváth Máté 2011. 03. 06. 09: 10)
498. „(...) akiről el kell, hogy mondjam, hogy az a fő jellemzője (...)”
(Vizi E. Szilveszter 2011. 03. 06. 16: 34, M2)
499. „Ezt nem tudom, miért vették el, mert végül is visszaszerezte.”
(Borsos Attila 2011. 03. 06. 16: 47 Viasat3)
500. „A francia csapatnak azt hiszem, hogy a gyenge pontja a jobb szél.”
(Borsos Attila 2011. 03. 06. 17: 38 Viasat3)

Írott nyelvi adatok

1. „Míg oda nem kell, hogy testemből adjalak a valóságos életnek (...)”
(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, hátsó borító)

2. „Én bizonyos, hogy igen.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 14. o.)

3. „Nánássyékhoz feltettem, hogy többé nem fogok menni.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 84. o.)

4. „(...) a róla való véleményét jobb, ha meg se fogalmazza.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 172. o.)

5. „(...) a német üvöltés a konyhabeliek előtt is világos, mire vonatkozhatik.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 188. o.)

6. „Meg kell hogy mondd.”

(E. M. Remarque: Nyugaton a helyzet változatlan, Európa Könyvkiadó, Bp., 1972, 115. o.)

7. „El kell hogy halványuljon a szépsége (...).”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 243. o.)

8. „Református anyám persze mindebből ki kellett hogy maradjon (...).”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 291. o.)

9. „József okos volt, mint az ördög, észre kellett hogy vegye, nyilván mulattatta a látvány.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 318. o.)

10. „(...) egymaga kell hogy megoldjon minden esetleges bonyodalmat (...).”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 400. o.)

11. „(...) még egy neszesszert se hagyták, hogy cipeljen (...).”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 401. o.)

12. „(...) ilyen pulzussal jobb, ha ágyba fekteti a felesége.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 511. o.)

13. „(...) az enyém kellett volna hogy legyen.”

(Joanne Harris: Aludj kislány, ford. Szűr-Szabó Katalin, Ulpus-ház Könyvkiadó, Bp., 2009, 55. o.)

14. „Csak aki akarja, azon lehet segíteni.”

(Fábos Erika: Betépve születik a világhír? in: Vasárnapi Békés Megyei Hírlap, 2011. 07. 31., 4. o.)

15. „Egy írónak úgy tűnik, fontos a névtelenség.”

(Tom Waits: Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 67. o.)

16. „(...) és a végén lehet, hogy csak fül és láb maradsz (...).”

(Tom Waits: Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 181. o.)

17. „A tapasztalható eredmény először úgy tűnik, fájdalmas és használhatatlan (...).”

- (Tom Waits:Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 196. o.)
18. „Egyes gyógyszerek (...) használata nem biztos, hogy jó megoldás (...).”
(Dr. Bruce Fogle: A macskatartók kézikönyve, ford. Simonits Dóra, M-érték Kiadó Kft., Bp., 2005, 269. o.)
19. „(...) az orra előtt mászkáló egeret nem biztos, hogy észreveszi.”
(Dr. Bruce Fogle uo., 276. o.)
20. „De a végszót legjobb, ha a bostoni énekesnő (...) kapja (...).”
(Tom Waits:Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 263. o.)
21. „Ez nem kell hogy szempont legyen a kiválasztásnál.”
(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 20. o.)
22. „A tenyésztő lehet, hogy aláírat velünk egy nyomtatványt (...).”
(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 31. o.)
23. „Ilyenkor jobb, ha olyan helyre kerül, ahol (...).”
(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 32. o.)
24. „Az új macska miatt szinte biztos, hogy némi változtatásra szükség lesz a lakásban (...).”
(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 39. o.)
25. „(...) ha egy feltételes módú igealak (...) nem tartalmazna idővonatkozásokat, akkor közömbös kellene hogy legyen az időre szemantikailag utaló szavak iránt.”
(H. Molnár Ilona: Módosító szók és módosító mondatrészletek a mai magyar nyelvben, NytudÉrt. 60., 1968, 19. o. lábjegyzet)
26. „Egyszer az életben biztos, hogy szállítani kell a macskát (...).”
(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 73. o.)
27. „Ezeket a gyulladásokat van, hogy észre sem vesszük (...).”
(Esther Verhoef uo. 124. o.)
28. „(...) a macskaeledel fő összetevője hal, szárnyas vagy hús kell hogy legyen.”
(Esther Verhoef uo. 126. o.)
29. „A vegetáriánus embernek lehet, hogy nehezebb esik többnyire húst tartalmazó ételekkel etetni macskáját.”
(Esther Verhoef uo. 129. o.)
30. „Fogproblémák miatt lehet, hogy a macska visszautasítja az ételt (...).”
(Esther Verhoef uo. 131. o.)
31. „Ezek a macskák lehet, hogy más helyen (...) tökéletesen jól érzik majd magukat.”

(Esther Verhoef uo. 137. o.)

32. „A hormonok által vezérelt kandúr lehet, hogy elszökik otthonról.”

(Esther Verhoef uo. 144. o.)

33. „Útjai során lehet, hogy a kelleténél messzebbre is elkalandozik.”

(Esther Verhoef uo. 145. o.)

34. „(...) ez számunkra is fontos kell hogy legyen (...).”

(Esther Verhoef uo. 149. o.)

35. „(...) minket mint kívülállókat lehet, hogy nem szívesen látnának közbenjárása nélkül.”

(Esther Verhoef uo. 153. o.)

36. „Első nap lehet, hogy nem igazán örülne a kocsikázásnak (...).”

(Esther Verhoef uo. 157. o.)

37. „A kérdéses eseteknél gyakran jobb, ha a kölyköt »füstsínűnek« regisztráljuk.”

(Esther Verhoef uo. 201. o.)

38. „(...) a macskák iránti rajongás mindenki kiváltsága kell hogy legyen.”

(Esther Verhoef uo. 229. o.)

39. „(...) a »normál« cirmosoknak narancsszínű szemük kell hogy legyen.”

(Esther Verhoef uo. 234. o.)

40. „(...) a szőrzet egyharmada-fele kell hogy fehér legyen (...).”

(Esther Verhoef uo. 235. o.)

41. „Csokoládé jegyű egyedek valószínű, hogy korábban már szintén születtek foka jegyű szülőktől (...).”

(Esther Verhoef uo. 270. o.)

42. „A[z] (...) lila jegy elképzelhető, hogy a kék és csokoládé (...) keresztezéséből jött létre”.

(Esther Verhoef uo. 270. o.)

43. „(...) a farkat is vastag szőrzet kell hogy borítsa.”

(Esther Verhoef uo. 296. o.)

44. „(...) két tarka perzsa pároztatásából lehet, hogy a születendő kölyöknél a fehér szín mennyisége más lesz (...).”

(Esther Verhoef uo. 298. o.)

45. „(...) egy vagy több erős cicabútor alapvető felszerelés kell hogy legyen.”

(Esther Verhoef uo. 333. o.)

46. „(...) a frusztrált macska biztos, hogy bajt kever (...).”

(Esther Verhoef uo. 339. o.)

47. „Az alkalmi helyettesítők azonban jobb, ha leszoknak az alvásról (...).”

(Chuck Palahniuk: Harcosok klubja, ford. Varró Attila, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2007, 30. o.)

48. „A koratnak nem szabad hogy fehér szőrszálaival vagy foltjai legyenek.”

(Esther Verhoef uo. 364. o.)

49. „A gazdája nem árt, ha felkészül erre (...).”

(Esther Verhoef uo. 377. o.)

50. „(...) a Nebelung nem kell, hogy az orosz kék tökéletes hosszúszerű mása legyen.”

(Esther Verhoef uo. 381. o.)

51. „Egy-két (...) cicabútor nem szabad hogy luxuskiadásnak tűnjön.”

(Esther Verhoef uo. 386. o.)

52. „(...) a sziáminál (...) a testszín és az extremitások (...) színe erős kontrasztban kell hogy álljanak (...).”

(Esther Verhoef uo. 389. o.)

53. „(...) ez lehet, hogy annak köszönhető, hogy (...) az anyamacskát is kézből etették már.”

(Esther Verhoef uo. 392. o.)

54. „(...) a feltételezés lehet, hogy igaz.”

(Esther Verhoef uo. 420. o.)

55. „A pofa eleje erős és kerek kell hogy legyen (...).”

(Esther Verhoef uo. 437–8. o.)

56. „(...) a külső szemzug a fül szélső alapja felé kell hogy mutasson.”

(Esther Verhoef uo. 438. o.)

57. „A vedlések között legjobb, ha sörtés kefével (...) kezeljük szőrét (...).”

(Esther Verhoef uo. 446. o.)

58. „A nem fajtatizta házimacskák mellett annyi ismert, hogy abesszineket, perzsákat és ocicateket vontak be a tenyésztési programba.”

(Esther Verhoef uo. 455. o.)

59. „(...) mindig erős és hajlékony kell hogy legyen.”

(Esther Verhoef uo. 460. o.)

60. „»Ezek mellett az emberek mellett az egyetlen, amit tehetünk (...)«”.

(Keith Richards: Élet, ford. Fencsik Tamás–Bus András, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2011, 137. o.)

61. „Nebraskában és az ahhoz hasonló helyeken megszoktuk, hogy úgy szólnak hozzánk (...).”

(Keith Richards uo. 159. o.)

62. „Sir Edward Lewis lehet, hogy ostobaságokat szajkózott (...).”

(Keith Richards uo. 183. o.)

63. „A megfelelő emberek kell, hogy körülöttem legyenek (...).”

(Keith Richards uo. 211. o.)

64. „A >Salt of the Earth< címével azt hiszem, én álltam elő.”

(Keith Richards uo. 245. o.)

65. „Itt-ott lehet, hogy kell hozzá használni az agyunkat is (...).”

(Keith Richards uo. 288. o.)

66. „(...) öt perc múlva már lehet, hogy elfelejtem.”

(Keith Richards uo. 333. o.)

67. „Tőlem a legtöbb, amit várni lehet, az, hogy zenélek (...).”

(Keith Richards uo. 483. o.)

68. „A verést állítólag több mint két éve hogy megígérték.”

(Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1981, 193. o.)

69. „(...) az ég kormos kéménylikján nem tudom, meddig hallatszik a hang (...).”

(Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1981, 215. o.)

70. „Az első három hétben fontos, hogy mindent az anya irányítson (...).”

(Trevor Warner: Macska-testbeszéd, ford. Horváth Gergely, Totem Plusz Könyvkiadó Kft., Bp., é. n., 60. o.)

71. „Ugyancsak három- és héthetes koruk között kell, hogy az első pozitív élmények ériék őket az emberek részéről (...).”

(Trevor Warner uo. 60. o.)

72. „A máshová mért harapás nem biztos, hogy megállítaná az egeret.”

(Trevor Warner uo. 127. o.)

73. „Az idősebb macska gazdája tudatában kell, hogy legyen kedvence törekenységének (...).”

(Trevor Warner uo. 175. o.)

74. „(...) erről kellene hogy szóljon.”

(Tony Parsons: Férj és feleség, ford. Varga Monika, Európa Könyvkiadó, Bp., 2003, 311. o.)

75. „- Ennyit se kellett volna, hogy túrjél.”

(Kafka Margit: Két nyár, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1974, 24. o.)

76. „Ha már odaátról csúnyán kellett, hogy hazagyőjjél (...).”

(Kafka Margit: Két nyár, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1974, 33. o.)

77. „(...) hát így kell hogy lássalak!”

(Kafka Margit: Két nyár, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1974, 62. o.)

78. „(...) egy igazi akadémikus szakterületnek per definitionem szakszerűen elemezhető tárgya kell, hogy legyen (...).”

(Terry Eagleton: A fenomenológiától a pszichoanalízisig, ford. Szili József, Helikon Kiadó, Bp., 2000, 32. o.)

79. „– Meg kell hogy mondjam, Dirk, csodálkozom, hogy találkoztunk.”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Halál ereklyéi, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2008, 248. o.)

80. „(...) fürdőruhában az ember sem biztos, hogy elégedett lenne a megszokott szobahőmérséklettel (...).”

(Mirtse Áron: Cirmos cica a kemencepadkán, in: Macskamánia, 12. évf. 1. szám, 2012. febr.-márc., 10. o.)

81. „(...) el kell hogy küldjelek valami olyan okból, amiről nem akarok beszélni.”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 10. o.)

82. „Kis Mari egyébként jó lesz, ha vigyáz magára (...).”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 10. o.)

83. „(...) azon az illető szülője is meg kell hogy jelenjék (...).”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 88. o.)

84. „(...) apja (...) még egy iskolai dolgozat keretében is elképzelhetetlen volt, hogy úgy ábrázolódjék, mint egy lelkes katona.”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 144. o.)

85. „(...) jegyzőkönyveknek a nyelve kötelezően a francia kell, hogy legyen.”

(Bárdosi Vilmos: Globalizáció, Európa és nyelv. A francia példa, in: Magyar Nyelvőr, 2010. 1. szám, 12. o.)

86. „A francia példa számunkra (...) követendő kell, hogy legyen (...).”

(Bárdosi Vilmos uo. 14. o.)

87. „(...) még egyszer nem bizonyos, hogy tudok majd segíteni.”
(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 187. o.)
88. „Ennek is meg kellett hogy legyen az oka (...).”
(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 212. o.)
89. „(...) ezt csak mikor idejött, találta nevetségesnek (...).”
(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 224. o.)
90. „(...) neki bizonyos, hogy nem volt közege a rózsza (...).”
(Szabó Magda: Az ajtó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 8. o.)
91. „Én biztos, hogy nem.”
(Szabó Magda: Az ajtó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 149–50. o.)
92. „(...) majd az osztályfőnök biztos, hogy szerez valahonnan anyagot (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 29 o.)
93. „(...) már ők is kell hogy érezzék, hogy itt a világvége (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 40. o.)
94. „(...) nyolc hónap kényszermunka után lehet, hogy meg se ismerném már (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 43. o.)
95. „(...) mit kéne, hogy lássak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 54. o.)
96. „(...) oda kellett, hogy forduljak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 67. o.)
97. „(...) sajnálta is nagyon, mikor ki kellett hogy tegyen a csapatból (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 88. o.)
98. „A figyelmünket azonban az kell, hogy megragadja (...).”
(Szentgyörgyi Rudolf: Hogyan szólának?, Magyar Nyelv, 2009, 422. o.)
99. „(...) ilyet biztos, hogy nem láttam (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 239. o.)
100. „(...) mást nem is kell, hogy lássak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 262. o.)
101. „(...) vitakérdés kellene hogy legyen, ám nem az.”
(Korompay Klára: Helyesírás-történet, művelődéstörténet: két tudományág dialógusa, különös tekintettel a huszita helyesírásra, Magyar Nyelv, 2006, 206. o.)
102. „(...) a mintakövetésben mester kell hogy legyen?”
(Korompay Klára uo. 208. o.)

103. „A tatárjárás után Magyarországon ragadt kunokat térítő magyar domonkosok vagy ferencesek pedig bizonyos, hogy nem akartak eltüntetni egy magyar nyelvű vallásos szöveget.”

(Vizkelety András: „Világ világa, virágnak virága...” [ÓMS.], Európa Könyvkiadó, Bp., 1986, 46. o.)

104. „(...) jég nem biztos, hogy lesz.”

(Hunter S. Thompson: Rumnapló, ford. Totth Bence, Konkrét Könyvek Kft., Bp., 2005, 43. o.)

105. „Ennél Mexikóváros tuti, hogy jobb lenne.”

(Hunter S. Thompson uo. 90. o.)

106. „Ez a rohadt, iszákos görény elég, ha kiteszi a lábát a lakásból, és máris székénybe hoz.”

(Hunter S. Thompson uo. 128. o.)

107. „Tulajdonképpen a szürke kellene hogy legyen a szezon barnája (...).”

(Helen Fielding: Mindjárt megőrülök! Bridget Jones naplója 2., ford. Sóvágó Katalin, Európa Könyvkiadó, Bp., 2001, 349. o.)

108. „Jedhez kell hogy legyen valami köze.”

(Helen Fielding uo. 390. o.)

109. „A macskamenhelyen nem valószínű, hogy azonnal tudnak az általunk kívánt fajtával szolgálni (...).”

(Caroline Davis: Macskatartók nagykönyve, ford. Keresneyi Klára, Alexandra Kiadó, Pécs, 2005, 23. o.)

110. „Azaz a szer lehet, hogy természetellenes (...).”

(Rolling Stone interjúk, szerk Jann S. Wenner – Joe Levy, ford. Tisza Kata, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2009, 128. o.)

111. „(...) az az életvitel (...) most lehet, hogy ellenszenvet vált ki.”

(Závecz Tibor in: Nők Lapja, 2012. aug. 1., 14. o.)

112. „(...) egy kisebb macska lehet, hogy csupán 2,5 kg-os (...).”

(Caroline Davis: Macskatartók nagykönyve, ford. Keresneyi Klára, Alexandra Kiadó, Pécs, 2005, 136. o.)

113. „(...) ő lehet, hogy tud ajánlani számunkra pótmamát (...).”

(Caroline Davis uo. 152. o.)

114. „A súlyosan sérült vagy beteg állatot jobb, ha otthagyjuk az állatkórházban (...).”

(Caroline Davis uo. 159. o.)

115. „(...) maga a koncert vagy a zene lehet, hogy jó hatással volt másokra (...).”

(Rolling Stone interjúk, szerk Jann S. Wenner – Joe Levy, ford. Tisza Kata, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2009, 299. o.)

116. „Egyik este lehet, hogy Merrill meg én újra összejövünk (...).”

(Rolling Stone interjúk uo. 310. o.)

117. „Azonban kizárólag a halál gondolatával foglalkozni nem tudom mennyire lehet hasznos.”

(Rolling Stone interjúk uo. 392. o.)

118. „Gram Parsonsszal azt hittem, évekre egyenesbe jöttünk (...).”

(Rolling Stone interjúk uo. 419. o.)

119. „Hát persze, eszembe kellett volna, hogy jusson.”

(Vladimir Nabokov: Adomány, ford. Pap Vera-Ágnes, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 48. o.)

120. „(...) emberi érzéseitől is meg kellett volna hogy fossza.”

(Czirokné Frojda Ida levele, Nők Lapja 1975. nov. 8., 9. o.)

121. „Csak aki ennek a filmnek áramkörébe bekerült (...), az mondhatja el, hogy ismeri Suksint.”

(Születésnap ürügyén, Nők Lapja 1975. nov. 8., 6. o.)

122. „A mandula formájú szemek színe mogyoróbarna, zöld vagy borostyánszínű kell, hogy legyen (...).”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 11. o.)

123. „(...) a két szem közötti távolság pontosan egy szemnyi kell, hogy legyen.”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 27. o.)

124. „Minden szőrszála gyökerétől a csúcsáig egységes színezetű kell, hogy legyen.”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 28. o.)

125. „A burmai macskáknak lehetőség szerint aranysárga szemük kell, hogy legyen (...).”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 35. o.)

126. „(...) D-vel kezdődő nevet kell, hogy viseljen.”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 39. o.)

127. „Ezenkívül a perzsa colourpoint maszkja csak az arcot kell, hogy takarja (...).”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 145. o.)

128. „(...) a szőr az egész testen a nyércre jellemző csillogást kell, hogy hordozza.”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 158. o.)

129. „Az előadóművészek, színészek ez utóbbi légzéstechnikát kell hogy megtanulják munkájukhoz.”

(Gósy Mária: Fonetika, a beszéd tudománya, Osiris Kiadó, Bp., 2004, 24. o.)

130. „(...) az a »grammaire générale«-ok megkésett bajnokaként egy logikai kaptafára kellene, hogy húzza a világ oly sokféle nyelvét.”

(Antal László: A magyar esetrendszer, NytudÉrt. 29. sz., Akadémiai Kiadó, Bp., 1961, 19. o.)

131. „Szenczi Molnár (...) szinte lehetetlen, hogy ne emlékezett volna meg erről a nyelvtanról az előszóban (...)”

(Szathmári István: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk, Akadémiai Kiadó, Bp., 1968, 177. o.)

132. „A tartalomváró szavaknak nyilvánvaló tehát, hogy igen fontos funkciójuk van az alárendelt mondatok egyes típusaiban.”

(Keszler Borbála: Tartalomváró szavak és kifejezések grammatikai és szövegtani szerepe, In: Emlékkönyv Zsilka János professzor hatvanadik születésnapjára, szerk. Havas Ferenc–Horváth Katalin–Ladányi Mária, ELTE, Bp., 1990, 143. o.)

133. „Az Újforrás lapbemutatóról meg tök sajnálom hogy lemaradtam (...)”

(Hegedűs Nóra, ímél, 2012. 10. 30. 13: 24)

134. „(...) pl. a kérdő és vonatkozó névmások különleges pozíciót kell hogy elfoglaljanak a mondatban (...)”

(Kenesei István: Szavak, szófajok, toldalékok, in: Strukturális magyar nyelvtan 3. kötet, Morfológia, szerk. Kiefer Ferenc, Akadémiai Kiadó, Bp., 2000, 97. o.)

135. „Sőt, még a –sÁg alapszavai is hasonló jellegűek kell hogy legyenek (...)”

(Kenesei István uo. 100. o.)

136. „Evés közben nem szereti, ha zavarják (...)”

(1000 macska, ford. Mátics Róbert, Alexandra Kiadó, Pécs, 2010, 328. o.)

137. „(...) a Mick és menedzsere közötti viszony mibenléte nem kellett hogy aggassa.”

(Christopher Andersen: Mick Jagger. Egy féktelen zseni extrém élete, ford. Gömöri Péter, XXI. Század Kiadó, Bp., 2012, 92. o.)

138. „(...) ugyanazon a héten kellett hogy az üzletekbe kerüljön.”

(Christopher Andersen uo. 141. o.)

139. „(...) ez kellett volna, hogy ellásson annyi embert, mint Oakland teljes lakossága.”

(Christopher Andersen uo. 157. o.)

140. „(...) azon az estén Nurejevvel és Jaggerrel kellett volna hogy megtörténjen (...).”

(Christopher Andersen uo. 202. o.)

141. „Mögötte mindig ott van – ott kell, hogy legyen – az illető tudomány vagy tudományág egész fölépítése (...).”

(Szathmári István: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk, Akadémiai Kiadó, Bp., 1968, 12. o.)

142. „Viszont egyet meg kell hogy mondjak (...).”

(Christopher Andersen: Mick Jagger. Egy féktelen zseni extrém élete, ford. Gömöri Péter, XXI. Század Kiadó, Bp., 2012, 240. o.)

143. „– Meg kell hogy mondjam (...), Mick mindig végtelenül kedvesen gondoskodott rólam (...).”

(Christopher Andersen uo. 242. o.)

144. „Ha visszagondolok, azt kell hogy mondjam, Carla olyan nő (...).”

(Christopher Andersen uo. 283. o.)

145. „– Meg kell hogy mondjam, Mick végtelenül sármos.”

(Christopher Andersen uo. 315. o.)

146. „– De a döbbenet és gyász napjait az újrakezdés kell hogy kövesse...”

(Christopher Andersen uo. 346. o.)

147. „Az első benyomás azonban nem szabad, hogy bárkit arra indítson, hogy gondolkodás nélkül macskát válasszon magának.”

(Antje Breuer: Macskák kézikönyve, ford. Szegedi Eszter, Alexandra Kiadó, Pécs, 2012, 6. o.)

148. „Más és más modális értéke kell, hogy legyen tehát a következő mondatpároknak: (...).”

(H. Molnár Ilona: Módosító szók és módosító mondatrészletek a mai magyar nyelvben, NytudÉrt. 60., 1968, 14. o.)

149. „A szerző tévedése abból a feltevésből ered, hogy a szó testében az időt is és a módot is egy-egy teljesen önálló, csupán egyetlen meghatározott funkció betöltésére alkalmas morféma kell hogy jelölje.”

(H. Molnár Ilona uo. 19. o. lábjegyzet)

150. „Lukács szövegeinek néha lehet, hogy nincs sok értelme (...).”

(Köves, Index Fórum, Tankcsapda, 2001. 03. 25.)

151. „(...) 2021-ben lehet, hogy nem lesz már semmi lézeres letapogatású eszköz és hordozó.”

(Sanvean, Index Fórum, Nirvana, 2011. 09. 23.)

152. „Ja, egyébként én biztos, hogy megemlékezem róluk, aznap végighallgatom az összes cd-t kronológia sorrendben.”

(ECH, Index Fórum, Nirvana, 2004. 02. 28.)

153. „Én lehet, hogy félbehagyom.”

(Dalit, Index Fórum, Milyen könyvet olvasol éppen? 2011. 10. 23.)

154. „Hó meg lehet, hogy van, csak nem a ház előtt, ami mostanában már csak vetített háttér a buszmegállóval egyetemben.”

(v peti, Index Fórum, Barátok Közt Fan Club (2.), 2013. 14. 23.)

155. „(...) több versben idézte (...) a megváltó halált, amely nem is baj, ha idő előtt sírba viszi (...).”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 131. o.)

156. „Bányay Rákhel (...) ki tudja nézni a házukból azokat a fiatalembereket, akikkel nem kívánja, hogy Emma találkozzék.”

(Szabó Magda: Régimódi történet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 139–40. o.)

157. „(...) náluk nagyobb fiúkat tanít, akiket jobb, ha a kisebbek messze elkerülnek.”

(John Boyne: A csíkos pizsamás fiú, ford. Szabó Mária, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2007, 10. o.)

158. „Akit ez nem bűvöl el, annak nem is tudom, mit lehetne mondani.”

(Tom Waits: Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 22. o.)

159. „(...) inkább amolyan jelzőpóznák [lettek], melyekből nem árt, ha talál néhányat a közelben az ember (...).”

(Tom Waits: Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 99. o.)

160. „A szervezetek hírleveleiben sok (...) újdonságot találunk, amit nem biztos, hogy megtalálnánk más (...) kiadványokban (...).”

(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 28. o.)

161. „Minden klubnak sajátos légköre van, amelyben nem biztos, hogy otthon érezzük magunkat.”

(Esther Verhoef uo. 150. o.)

162. „Egy még »kísérleti fajtát« [tenyésztenek], amely még nem tudható, hogy bebocsátást nyer-e a macskák világába, a York Chocolate-t szintén csak (...) színben tenyésztik.”

(Esther Verhoef uo. 178. o.)

163. „Ha a veleszületett FESZ-t nonstop hízelgéssel kombináljuk (...), annak sejthető, hogy mi lesz a vége.”

(Keith Richards: Élet, ford. Fencsik Tamás–Bus András, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2011, 483. o.)

164. „(...) felért egy olyan halálos ítélettel, amely ellen fellebbezni sem biztos, hogy lehet.”

(Keith Richards uo. 501. o.)

165. „Cho dicsérő szavai után egyenesen nehezére esett elmondani azt, amit megfogadott, hogy mindenképp tisztázni fog (...).”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Főnix Rendje, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2003, 301. o.)

166. „(...) eliramodott az egyik falikárpit felé, ami mögött tudta, hogy rejtekajtó nyílik.”

(J. K. Rowling uo. 547. o.)

167. „(...) egyszerű sürgöny hívta valamelyik messze vidéki városba, melyet sose hitt, hogy valaha meglásson.”

(Kafka Margit: Két nyár, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1974, 39. o.)

168. „(...) Ron pontosan azt mondta ki, amit gyanított, amitől félt, hogy barátja gondol.”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Halál ereklyéi, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2008, 257. o.)

169. „(...) szó volt (...) valami kirándulásról, amelyet minden ősszel megtartottak eddig, de ami nem bizonyos, hogy meglesz az idén is (...).”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 54. o.)

170. „Ha König tanár úr (...) mellé állt is a bűnösöknek, akiknek nagyon is kiszámítható, mi lett volna a sorsuk (...).”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 151. o.)

171. „(...) már tudja is, mi lesz, aminek bizonyos, hogy örülni fog.”

(Szabó Magda: Abigél, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 2007, 193. o.)

172. „Emerenc általában úgy tekintette kettőnk kapcsolatát, mint egy rejtelmet, amibe nem érti, miért bonyolódtam (...).”

(Szabó Magda: Az ajtó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 78. o.)

173. „(...) szívesen látják (...) a kislánnyal, aki biztos, hogy asszony már (...).”

(Szabó Magda: Az ajtó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 124–5. o.)

174. „(...) igazán tápláló eledel csak vacsorakor került elének (...), de abból is tiltotta az illem, hogy bárki sokat fogyasszon (...).”

(Szabó Magda: Az ajtó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 154. o.)

175. „Emerenc azt tudja, amit az alezredes úr tanácsolt, hogy meséljünk neki (...).”

(Szabó Magda: Az ajtó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 221. o.)

176. „(...) valami mást kell kitalálni, valami olyat, ami biztos, hogy bejön (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 27 o.)

177. „(...) akik a leggyorsabban visszaérnek, azokat még lehet, hogy meg is kínálja (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 265. o.)

178. „Bánj úgy a macskáddal, ahogy veled szeretnéd, hogy bánjanak.”

(Denise Seidl: Élet a macskákkal, ford. Fürst Anna, Mérték Kiadó, Bp., 2009, 87. o.)

179. „(...) olyan magaslat, amit nem hiszem, hogy a drogok nyújtani tudnak.”

(Rolling Stone interjúk, ford. Tisza Kata, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2009, 153. o.)

180. „(...) létezik néhány speciális kitétel, amelyekkel nem árt, ha tisztában vagyunk.”

(Caroline Davis: Macskatartók nagykönyve, ford. Kereszneyi Klára, Alexandra Kiadó, Pécs, 2005, 118. o.)

181. „Szuszit odaadtam Szeberényiéknek, ahol biztos, hogy jól bántak vele.”

(Barátunk, a macska, Csokonai Kiadó, Debrecen, 1988, 80. o.)

182. „Összegyűjtöttem néhány olyan szórakozóhelyet, ahol biztos, hogy nem fogunk zárt ajtókbá ütközni.”

(PBÚ)

183. „S e tömeg egyéneit, kiket isten tudja, mennyiféle indulat vezérelt ide, most áthatotta és elborította - ha lehet így fogalmazni - az izgalomtól remegő részvét.”

(Nádas Péter: Minotaurus, Digitális Irodalmi Akadémia, 1997)

184. „(...) Dido egyre az elpusztult isteni Ilionról és nagynevű hőseiről álmodott, akiket isten tudja, hol hány-vet a Végzet, rajongó volt a királynő és nagyon fiatal.”

(Szabó Magda: A pillanat, Digitális Irodalmi Akadémia, 1999)

185. „(...) vagy éppen a részletben - amit isten tudja, honnan veszek - a latin himnusz-költészet tündöklő tautológiája: (...)”.

(Nemes Nagy Ágnes: Szó és szótlanság, Digitális Irodalmi Akadémia, 1989)

186. „Sőt dokumentumok után is kezdtem kutatni, először a lila marokén mappában, amit isten tudja, mióta nem nyitottam ki (...).”

(Somlyó György: Önéletrajzaimból, Digitális Irodalmi Akadémia, 2001)

187. „Mi csak egy díszebédre vagyunk ide meghíva, amit isten tudja ki szponzorál.”
(Hubay Miklós: Végtelen napjaim – Napló, Digitális Irodalmi Akadémia, 1996)
188. „(...) megjelentek a levelek, amiket isten tudja, hogyan küldtek.”
(Nemes Nagy Ágnes: A magasság vágya, Digitális Irodalmi Akadémia, 1992)
189. „(...) a jólszituált öregúr kit isten tudja milyen éji rémület űzött ki vénsége botjával az utcára ilyenkor (...).”
(Somlyó György: Arión éneke, Digitális Irodalmi Akadémia, 1978)
190. „(...) látta apja eleven arcát is, azt a római arcot, amelyet isten tudja melyik őstől örökölt, óriási boltozatos koponyáját, hórihorgas, hajlott természet.”
(Szabó Magda: A Danaida, Digitális Irodalmi Akadémia, 2000)
191. „– Akad viszont egy-két ember, aki isten tudja, miért jár a vasútra, a szőlője eltartaná.”
(Moldova György: Akit a mozdony füstje megcsapott, Digitális Irodalmi Akadémia, 1995)
192. „– Pláne, aki isten tudja, miféle táborból jött!”
(Hubay Miklós: A zsenik iskolája, Digitális Irodalmi Akadémia, 1977)
193. „Elzúgott a fülem mellett a szónak az a rokonpárja is, amely isten tudja, miért, nekem akkor imperialisztikusan hangzott: diadal!”
(Illyés Gyula: Itt élned kell, Digitális Irodalmi Akadémia, 1976)
194. „(...) akkor fejezte be, amikor hazatért a külszolgalatból, ahol az isten tudja, mi lehetett a beosztása, mert sohasem emlegette.”
(Szakonyi Károly: A bűntény, Digitális Irodalmi Akadémia, 1996)
195. „(...) jobb volna bizony, ha számot adnának nektek a város jövedelmeiről, mellyek isten tudja, hova gurultak, míg ők tisztviselősködtek.”
(Fekete Sándor: Petőfi forradalma, Digitális Irodalmi Akadémia, 1998)
196. „Hiszen anyai nagyanyja pécsi magyar asszony volt, aki isten tudja, hogyan került Bulgáriába, hogy annak idején az egyik pártkorifeus szakácsnője legyen.”
(Tibori Szabó Zoltán: Harc a semmiért, 1998/04/06)
197. „Szeretnének eligazodni a játékosokon, akik, isten tudja, honnan kapnak utasítást, udvarolnak nekik, aztán megbüntetik őket, aztán megint udvarolnak.”
(Konrád György: Az autonómia kísértése – Antipolitika, Digitális Irodalmi Akadémia, 1989)
198. „(...) a viseltes költői jelzők (...), amelyek isten tudja, milyen úton-módon vetődtek ide a korai nyugatos költők szótárából, szégyenkezve lapulnak.”

(Jékely Zoltán: A Bárány Vére, Digitális Irodalmi Akadémia, 1981)

199. „(...) a számlákat egyenként ellenőrzik, ami isten tudja, meddig tart és a többi.”

(Simicska Lajos lemondása - Móricka megtette, Magyar Narancs, 1999/02/09)

200. „De el kell foglaljam magamat valamivel.”

(E. M. Remarque: Nyugaton a helyzet változatlan, Európa Könyvkiadó, Bp., 1972, 138. o.)

201. „(...) meg kellett gyűlöllek miatta (...).”

(Szabó Magda: Alvók futása, Kettő in: Alvók futása, Zeusz küszöbén, Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1976, 203. o.)

202. „A legtöbb zene a legtisztább formájában előbb divatossá kell váljon (...).”

(Tom Waits: Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 83. o.)

203. „Le kell nyugodjak.”

(Tom Waits: Álmodban ártatlan, ford. Dányi Dániel, Cartaphilus Kiadó, Bp., 2006, 211. o.)

204. „(...) a kölykök szemének szegélye nyolc hónapos korukra már zöld színt kell öltson (...).”

(Esther Verhoef: Nagy macskaenciklopédia, ford. Vas Viktória, Glória Kiadó, 2004, 384. o.)

205. „A fülek vége lekerekített kell legyen.”

(Esther Verhoef uo. 387. o.)

206. „(...) szöges ellentéte mindannak, ami egy normális macskára jellemző kell legyen.”

(Esther Verhoef uo. 399. o.)

207. „(...) a hátrahajló görbület mindig finom, körkörös ívű kell legyen.”

(Esther Verhoef uo. 453. o.)

208. „(...) a hátán kellett hazacipeljen (...).”

(Keith Richards: Élet, ford. Fencsik Tamás – Bus András, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2011, 32. o.)

209. „Ott kellett legyen az első koncerten (...).”

(Keith Richards uo. 103. o.)

210. „(...) azt kellett csináljuk, amit csinálni akartunk.”

(Keith Richards uo. 116. o.)

211. „(...) össze kellett törjék a szívünket ahhoz, hogy bluesst játszassunk.”

(Keith Richards uo. 116. o.)

212. „Többször is össze kellett törjék.”

(Keith Richards uo. 116. o.)

213. „Egyre közelebb kell legyünk a lemezkészítéshez (...).”
(Keith Richards uo. 128. o.)
214. „Jerome fontos szerepet kellett betöltsön Bo életében (...).”
(Keith Richards uo. 140. o.)
215. „(...) észre kellett vegyük, hogy számos (...) probléma (...) kerül felszínre.”
(Keith Richards uo. 159. o.)
216. „Ki kellett tárjam a szárnyaimat (...).”
(Keith Richards uo. 186. o.)
217. „Ha dealer vagy, akkor előre kell tekints (...).”
(Keith Richards uo. 209. o.)
218. „((...)) néha pofon kell vágd magad.”
(Keith Richards uo. 212. o.)
219. „A Beatlest akkoriban békén kellett hagyják (...).”
(Keith Richards uo. 234. o.)
220. „(...) nem arról szólt, hogy pofán kell vágjon (...).”
(Keith Richards uo. 247. o.)
221. „(...) azt kell mondjam, megemelem a kalapom Ry Cooder előtt (...).”
(Keith Richards uo. 251. o.)
222. „Hozzá kell tegyem: egy udvarias letartóztatás engem nem zavar.”
(Keith Richards uo. 389. o.)
223. „(...) meg kell jegyezzem: (...) ekkoriban indultunk el (...) ellenkező irányba.”
(Keith Richards uo. 435. o.)
224. „(...) azt kell mondjam, Chuck Berryben nagyot csalódtam.”
(Keith Richards uo. 499. o.)
225. „Azt kell mondjam, zavarba hoz a gyakorlatiassága (...).”
(Keith Richards uo. 569. o.)
226. „(...) mi pedig önkéntesen fel kell ajánljuk a közösnek.”
(Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1981, 145. o.)
227. „(...) ahhoz, hogy odakerüljön, először le kell füleljék (...).”
(Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1981, 177. o.)
228. „– Ne haragudj, Harry, de le kellett ellenőrizzelek (...).”
(J. K. Rowling: Harry Potter és a Halál ereklyéi, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2008, 64. o.)

229. „(...) zászló- meg transzparensanyagot kellett volna vegyünk a május elsejei felvonulásra (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 22. o.)

230. „(...) meddig kell megtartsa a víznyomást (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 25 o.)

231. „(...) rá kellett szorítsam a tenyerem (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 27 o.)

232. „(...) egyszer azért kellett megálljunk, mert Szabinak pisilni kellett (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 28 o.)

233. „(...) a felét a mentősöknek kellett adjam (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 30. o.)

234. „(...) egy órával hamarabb kellett menjünk minden edzésre (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 31. o.)

235. „(...) én kellett válaszoljak, mert Jankónak még mindig vérzett az orra.”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 36. o.)

236. „(...) azt ott helyben be kell vegyük (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 38. o.)

237. „(...) a fogasba kellett kapaszkodjak, hogy el ne essek (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 39. o.)

238. „(...) amíg itt dolgoznak, nem kell házit írjanak.”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 50. o.)

239. „Meg kéne verjelek (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 61. o.)

240. „(...) szét kéne üssem a pofádat (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 61. o.)

241. „(...) haza kell menjek (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 62. o.)

242. „(...) el kellett adjuk a pianínót (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 62. o.)

243. „(...) te nagyon kell tudjál [zongorázni] (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 62. o.)

244. „(...) addigra meg kell, hogy tanuljak [harmonikázni] (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 63. o.)

245. „(...) próbáltam behúzni a hasamat, hogy ne kelljen annyira röhögjek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 63. o.)
246. „(...) azt mutasd meg, hogy kell mozgassam az ujjaimat (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 64. o.)
247. „(...) én a hang után kell kitaláljam, hogy hányast dobok (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 66. o.)
248. „A napló szerint Szabival kellett volna hetes legyek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 72. o.)
249. „(...) mindennap más kellett neki bevigye a leckét (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 72. o.)
250. „(...) én eléggé búsultam, hogy vele kell heteskedjek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 72. o.)
251. „(...) óra végére legalább egy tízjegyű számot kellett kapjak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 77. o.)
252. „(...) lehet, hogy az egész kenyeret neki kéne adjam (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 82–83. o.)
253. „(...) meg kéne mondjam neki, hogy tetszik nekem (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 83. o.)
254. „(...) én meg oldalt a szék támlájába kellett kapaszkodjak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 91. o.)
255. „(...) erről többet nem is kell tudjak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 92. o.)
256. „(...) mikor céloztam, nem is kellett odafigyeljek a légzésemre (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 99. o.)
257. „(...) nem is kellett a lőlapra nézzek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 99. o.)
258. „(...) csak a bakancsomat kellett kifényesítsem (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 104. o.)
259. „(...) azt kellett volna mondjam, hogy a titkár elvtárs meg (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 105. o.)
260. „(...) olyasmit kapok, amit nem is kell magammal vigyek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 108. o.)
261. „(...) ha nem akarok, akkor nem kell találgassak (...).”

- (Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 108. o.)
262. „(...) meg kellett csókoljam (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 109. o.)
263. „(...) nem kellett volna mégse eljöjjen ebbe a csatába (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 120. o.)
264. „(...) a szomszéd utcaiak pályájára kellett járjunk focizni.”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 120. o.)
265. „(...) már csak a Nagyfáig kell visszavigyük (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 121. o.)
266. „(...) a földhöz is hozzá kellett dörzsöljem a kezem (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 130. o.)
267. „(...) csak nem bírtam ki, muszáj volt odanézzek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 137. o.)
268. „(...) nagyon kellett kapaszkodjak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 137. o.)
269. „(...) megpróbáltam felemelni a fejem, hogy ne kelljen odanézzek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 141. o.)
270. „(...) tudtam, hogy inkább a fejem kéne rázzam (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 141. o.)
271. „(...) akkor csak annyit kell mondjak, hogy elég (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 141. o.)
272. „(...) most már csak be kell valljam magamnak az igazat (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 144. o.)
273. „(...) annyit kell csak mondjak, hogy tudom, hogy meghalt (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 144. o.)
274. „(...) a korlátba kellett kapaszkodjon (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 160. o.)
275. „(...) biztos nagyon kell izzadjon a feje abban a nagy melegben (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 164. o.)
276. „(...) olyan nagy csend volt, hogy muszáj volt megszólaljak (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 165. o.)
277. „(...) meg kéne kérdezzem tőle (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 168. o.)

278. „De sokszor még ennyit se kellett mondjon (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 176. o.)
279. „(...) hétfőre meg kell legyen a pénz.”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 177. o.)
280. „(...) az egyik pisztoly még meg is kell legyen töltve (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 181. o.)
281. „(...) Zsolt harminc injekciót kellett kapjon utána a hasába (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 188. o.)
282. „(...) szegény jó édesapja egészségügyi kékszeszen kellett eltengődjön (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 194. o.)
283. „(...) a hüvelykujjával kellett tartsa, nehogy leessen (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 213. o.)
284. „(...) el kellett adjunk az apa ruháiból (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 214. o.)
285. „(...) az önkiszolgálóba kellett menjek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 216. o.)
286. „(...) később ne kelljen majd szégyenkeznek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 256. o.)
287. „(...) azt nem kell mondja, hogy csúnya dolgok történtek vele (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 258. o.)
288. „(...) azt kéne mondjam, hogy nem hiszek az ilyesmiben (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 261. o.)
289. „(...) akkor se szabad behunyjam a szemem vagy félrenézzek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 262. o.)
290. „(...) oda kell nézzek egyenesen a fénybe (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 262. o.)
291. „(...) meg kéne mondjam neki, hogy láttam apát (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 264. o.)
292. „(...) muszáj lesz elfussak mellette (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 265. o.)
293. „(...) a Főtér fele kéne kerüljek (...).”
(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 266. o.)
294. „(...) nagyapám azonnal le kellett mondjon (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 270. o.)

295. „(...) nyugdíjba kellett menjen (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 270. o.)

296. „(...) legalább azt meg kéne érdeklődjem, hogy nagymamám hogy van (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 270. o.)

297. „(...) azt mégiscsak meg kéne kérdezzem, hogy mi az (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 270. o.)

298. „(...) hogy is kéne akkor feltegyem ezt a kérdést (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 271. o.)

299. „(...) nem kell a többi órán maradjak (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 281. o.)

300. „(...) petróleumlámpa mellett kellett ünnepeljünk anyával (...).”

(Dragomán György: A fehér király, Magvető Kiadó, Bp., 2008, 289. o.)

301. „(...) az elkövetkező 10-15 évben nem biztos, hogy akadna még egy olyan kiadó, amely saját erőből nekivágna egy ilyen fajsúlyú munka publikálásának.”

(Népszabadság 53. évf. 278. sz. 1995. nov. 27. hétfő, 15. o.)

302. „(...) Göncz a négy ellenzéki párt támogatásának hiányában nem biztos, hogy kiegyenlítő szerepet tud vállalni a magyar politikai közéletben, Szekeres...”

(Népszabadság 53. évf. 119. sz. 1995. máj. 23. kedd, 4. o.)

303. „(...) a védekezésről viszont jobb, ha nem beszélünk.”

(Népszabadság 53. évf. 281. sz. 1995. nov. 30. csütörtök, 24. o.)

304. „A különböző viták gerjesztői lehet, hogy erre nem is gondolnak.”

(Népszabadság 53. évf. 23. sz. 1995. jan. 27. péntek, 6. o.)

305. „A belső állampapírpia bővítése kívánatos lenne, ha a Pénzügyminisztérium alá tartozna.”

(Népszabadság 53. évf. 40. sz. 1995. febr. 16. csütörtök, 4. o.)

306. „Ám egy ilyen régi újpestinél ez korántsem biztos, hogy így van...”

(Népszabadság 54. évf. 2. sz. 1996. jan. 3. szerda, 16. o.)

307. „Az MSZP-től az FKGP-hez való »átpartolás« azonban nem valószínű, hogy egyik pillanatról a másikra, közvetlen módon zajlik.”

(Népszabadság 53. évf. 152. sz. 1995. júl. 1. szombat, 5. o.)

308. „A mostani X ezer forint lehet, hogy hamarosan kétszer X, mondjuk, ötezer lesz.”

(Népszabadság 53. évf. 253. sz. 1995. okt. 28. szombat, 9. o.)

309. „A támogatás azonban nem biztos, hogy valóban eljut a rászorulókhhoz.”
(Népszabadság 53. évf. 255. sz. 1995. okt. 31. kedd, 5. o.)
310. „Már a rendőrök sem biztos, hogy jól vezetnek” [cikk címe]
(Népszabadság 53. évf. 27. sz. 1995. febr. 1. szerda, 28. o.)
311. „(...) az MSZP-kormány elképzelhető, hogy megbukik.”
(Népszabadság 52. évf. 139. sz. 1994. jún. 16. csütörtök, 3. o.)
312. „Ha ez nem volt fontos három napig, hogy nyilvánosságra kerüljön, akkor én ezekkel a kollégákkal nem kívánok együttműködni.”
(Népszabadság 53. évf. 262. sz. 1995. nov. 8. szerda, 4. o.)
313. „Ez nem biztos, hogy egészséges jelenség egy párt életében.”
(Népszabadság 53. évf. 121. sz. 1995. máj. 25. csütörtök, 11. o.)
314. „(...) ez pedig nem hinném, hogy sértené a KDNP érdekeit.”
(Népszabadság 53. évf. 28. sz. 1995. febr. 2. csütörtök, 9. o.)
315. „Ott csak tucatarut kínálnak, a szívből jövő ajándék pedig lehet, hogy csak egy kis dióból faragott hajó vagy bármi, ami a szeretett személynek szól.”
(Népszabadság 53. évf. 299. sz. 1995. dec. 21. csütörtök, 31. o.)
316. „Egy 62-es intelligenciahányadosú ember, ha ilyen szituációban gyilkol, nem logikus, hogy ügyeljen a nyomok eltüntetésére.”
(Népszabadság 53. évf. 134. sz. 1995. jún. 10. szombat, 32. o.)
317. „Az egyszeri vagyonadó pedig féltő, hogy korántsem hozna akkora bevételt, amekkora politikai árat követelne.”
(Népszabadság 53. évf. 81. sz. 1995. ápr. 6. csütörtök, 3. o.)
318. „(...) ez az egész ügy lehet, hogy másik síkon is zajlik, amit nem tartok helyesnek.”
(Népszabadság 53. évf. 272. sz. 1995. nov. 19. szombat, 4. o.)
319. „... a tettes lehet, hogy meghalt, a kocsimat ronggyá lőtték.”
(Népszabadság 52. évf. 157. sz. 1994. júl. 7. csütörtök, 9. o.)
320. „(...) sok testület költségvetése és vagyonmérlege nem biztos, hogy megfelel a kívánalmaknak.”
(Népszabadság 53. évf. 281. sz. 1995. nov. 30. csütörtök, 4. o.)
321. „(...) a képviselőjelöltséget nem biztos, hogy elhárítom.”
(Népszabadság 52. évf. 291. sz. 1994. dec. 12. hétfő, 5. o.)
322. „(...) a korábbi médiavezetőket /Hankiss, Gombár stb./ mindkét párt szeretné, ha erkölcsileg rehabilitálnák (...).”

- (Népszabadság 52. évf. 137. sz. 1994. jún. 14. kedd, 4. o.)
323. „Ezt híreink szerint nem biztos, hogy most, júniusban tárgyalni fogja a T. Ház (...).”
(Népszabadság 53. évf. 128. sz. 1995. jún. 2. péntek, 8. o.)
324. „(...) a leváltással úgy tűnik, foganatja lett a hónapok óta tartó miniszterelnöki és kormányzati kritikáknak (...).”
(Népszabadság 53. évf. 113. sz. 1995. máj. 16. kedd, 4. o.)
325. „A parkolásban úgy gondolom, hogy májusban a Belvárosban elkezdődhet az új rendszer bevezetése (...).”
(Népszabadság 52. évf. 291. sz. 1994. dec. 12. hétfő, 4. o.)
326. „A 33 százalékos emelésből úgy illik, hogy 15 százalék valóban növelje a bevételeket.”
(Népszabadság 53. évf. 27. sz. 1995. febr. 1. szerda, 29. o.)
327. „Pál felmentésével azonban úgy tűnik, hogy ez a kompromisszum a múlté...”
(Népszabadság 53. évf. 146. sz. 1995. jún. 24. szombat, 1. o.)
328. „(...) erre nem szabad, hogy rámenjen az ország gazdasága.”
(Népszabadság 53. évf. 91. sz. 1995. ápr. 19. szerda, 5. o.)
329. „(...) az álmoknak muszáj, hogy határt szabjon az értelem.”
(Népszabadság 53. évf. 119. sz. 1995. máj. 23. kedd, 24. o.)
330. „És Mrs. Harmon Andrews rémes, hogy henceg a lányával!”
(L. M. Montgomery: Anne válaszüton. Európa Könyvkiadó, Bp., 1994. 276.o.)
331. „De a kötésüket kizárt, hogy otthon hagynák.”
(L. M. Montgomery: Anne válaszüton. Európa Könyvkiadó, Bp., 1994. 94.o.)
332. „Hunyady Sándor novelláját már húsz éve, hogy Makk Károly filmre vitte Egy erkölcsös éjszaka címmel.”
(Színes RTV. Rádió- és televízióújság. 3. évf. 7. hét 1995. febr. 13-19. 23. o.)
333. „Ezt a forradalmasított Shakespeare-változatot ki tudja, hányszor könnyeztem végig a moziban...”
(Színes RTV. Rádió- és televízióújság. 3. évf. 33. hét 1995. aug. 14-20. 48. o.)
334. „Az ész lehet, hogy megáll, de az agy, az tovább megy.”
(Színes RTV. Rádió- és televízióújság. 4. évf. 2. hét 1996. jan. 8-14. 3. o.)
335. „(...) az ablaktalan föld alatti folyosóba szinte lehetetlen, hogy behatoljanak a napsugarak.”
(Színes RTV. Rádió- és televízióújság. 3. évf. 23. hét 1995. jún. 5-11. 61. o.)

336. „[Ez a] tisztáldozat nem biztos, hogy elegendő a győzelemhez.”
(TV Magazin. A Népszabadság melléklete. 5. évf. 32. sz. 1995. aug. 12-18. 14. o.)
337. „Sötét lehet, hogy kissé lebecsülte ellenfele akcióját.” [sakk]
(TV Magazin. A Népszabadság melléklete. 5. évf. 48. sz. 1995. dec. 2-8. 22. o.)
338. „Idegenben az ember nem jó, ha egyedül van.”
(Borostyán. Olasz tévéfilmsorozat. 44. rész TV2. 1995. nov. 10. péntek 19:34)
339. „Erre a kérdésre nem biztos, hogy tudok válaszolni.”
(A portré. Amerikai tévéfilm. 1995. dec. 10. vasárnap, TV1, 21:44)
340. „Az ismerkedés folyamán, félek, hogy majd megered az orrod vére...”
(Moly Tamás: Bokszt. In: Fakutya. Párbajok, kártyacsaták, játékok, sportágak a magyar novellisztikában /1890 – 1940/. Magyar Könyvklub, 1994, 138. o.)
341. „Közvetlenül az »Összeg« előtt és után kérjük, hogy három-három »*« vagy »x« jelet szíveskedjen alkalmazni.”
(Magyar Könyvklub 1995. okt. nov. dec. a megrendelőlap hátoldala)
342. „Mac azt akarta tudni, hogy Michael ennél a távolságnál akarja-e, hogy a Lewis és a Vickers lövedékei keresztezzék egymást.”
(Wilbur Smith: Lángoló part. Delej Kft.-Maecenas Könyvkiadó Kft. 1995. 123. o.)
343. „Hosszú erdei bolyongásaiban lehetetlen, hogy ne látott volna.”
(Babits Mihály: Mythológia. In: Fakutya. Párbajok, kártyacsaták, játékok, sportágak a magyar novellisztikában /1890 – 1940/. Magyar Könyvklub, 1994, 26. o.)
344. „(...) és tomahawkjaikkal sem tudták, hová sújtsanak.”
(J.F.Cooper: A préri. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp., 1964. 266. o.)
345. „A fordítástudomány műszóhasználat nem tudom, nem túl korai-e.”
(A verbális szövegek szemiotikai megközelítésének aspektusaihoz. Máté Jakab ismertetése. MNy. XCI 1995. 371. o.)
346. „(...) a gyanúsítottakat helyett, hogy kiszolgáltatná, elvonja a bíróság elől.”
(Stefan Zweig: Stuart Mária. Pesti Szalon Könyvkiadó, Bp. 1994. 195. o.)
347. „(...) hogy a Teremtőd elleni rút merényletet nem is biztos, hogy el fogod követni.”
(Kiss Irén: Mayerlingi fondorlatok. Rivalda 87-88. Öt magyar dráma. Magvető Kiadó, Bp., 1989, 261. o.)
348. „A férje több napja, hogy vásárra utazott.”
(Gelléri Andor Endre: Birkózó mészárosok. In: Fakutya. Párbajok, kártyacsaták, játékok, sportágak a magyar novellisztikában /1890 – 1940/. Magyar Könyvklub, 1994, 105. o.)

349. „A v helyén lehet, hogy előbb más betűt kezdett el a másoló.”
(Kovács Zsuzsa VirgK. 343. l.)
350. „Valahol tetten érhető kell hogy legyen az állami felelősség!”
(Magyar Nemzet)
351. „Miska is jó ideje, hogy eltávozott már.”
(Jósika: Abafi 12)
352. „Sajnálatos, hogy e komoly problémát jelentő ügyet voltak, akik nem szakmai, hanem politikai alapon kezelték ...”
(Népszabadság 2000.máj., 28. o.)
353. „Ők könnyen elképzelhető, hogy nyugati minták befolyására jelölték meg ezt a formát”
(2001, szakdolgozat)
354. „Már írtunk arról, hogy egy kanadai-magyar programhoz kérték meg a Műhely Alapítványt, hogy segítsen.”
(Talló Gergely, Trafó hírlevél)
355. „Asszonyaink segítsége nélkül nem hiszem, hogy megnyerhetjük a háborút.”
(Britannic. Koprodukciós katasztrófafilm. TV2 2001. júl. 26. csütörtök, 21:54)
356. „Néhány mozdulattal, azt hiszi, hogy rendbe hozta magát.”
(Miskolczi Miklós – Szabó György: Nyolc évszak. Filmregény. Idegenforgalmi Propaganda és Kiadóvállalat. H.n., é.n. [19872] 156.o.)
357. „(...) géplakatosi munkakörben kérték, hogy lépjenek ki a hozzáértők.”
(Kertész Imre: Sorstalanság 108.)
358. „A viszonyláncból azonban úgy tűnik, hogy hiányzik a szintaktikai fej.”
(G. Csaba szemináriumi dolgozata 2003. máj. 22.)
359. „(...) esetleg éppen a fiaért hitte, hogy tenni kell, amit tett.”
(Esterházy Péter: Javított Kiadás 235.)
360. „Mondjuk elég brutális dolog, de a matador nagyon kell, hogy értse a dolgát.”
(Diáknapló egy spanyol útról. Kőhalmy Nóra szemináriumi dolgozatából)
361. „Valaki kell hogy itt is éljen.”
(Nick Hornby: A Meztelen Juliet, ford. M. Nagy Miklós, Európa, Bp., 2009, 108. o.)
362. „Akkor legalább nem téged kell, hogy hallgassalak.”
(Nick Hornby: A Meztelen Juliet, ford. M. Nagy Miklós, Európa, Bp., 2009, 158. o.)
363. „Mit kellene, hogy mondjak?”

(Sarkadi Imre: Elveszett paradicsom, MEK, Mira)

364. „Valamit meg kell értessek veled.”

(Sarkadi Imre: Elveszett paradicsom, MEK, Zoltán)

365. „Még valamire kell, hogy figyelmeztesselek...”

(Szerb Antal: Utas és holdvilág, MEK)

366. „... de egészében feltétel nélkül és teljes hűséggel mellette kell hogy álljanak.”

(Ottlik Géza: Iskola a határon, MEK)

367. „Még szeptemberben kellett hogy magával hozza (...)”

(Ottlik Géza: Iskola a határon, MEK)

368. „(...) a társasnyelvészek és elméleti nyelvészek közötti alapvető nézetkülönbségeknek jó, ha tudatában vagyunk (...)”

(Kontra Miklós: Lesley Milroy — Matthew Gordon, Sociolinguistics: Method and Interpretation Magyar Nyelv 2004: 92. o.)

369. „A reprezentatív mintavétel lényege az, hogy a vizsgált populáció minden tagjának azonos esélye kell legyen a mintába kerülésre.”

(Kontra Miklós uo. 93. o.)

370. „(...) de ilyen jó bort, nem emlékszem, mikor ittam utoljára.”

(Szerb Antal: Szerelem a palackban, In: Szerb Antal: A fehér mágus, Elbeszélések, Osiris, Bp., 1999. 123. o.)

371. „(...) az eredetinek pontos megállapításával kell hogy kezdődjék.”

(Stoll Béla: Szövegkritikai problémák a magyar irodalomban In: Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába, Universitas Könyvkiadó, Bp., 2003., 199. o.)

372. „A kritikai szöveg ilyen esetben nem kell, hogy betűhű legyen.”

(Stoll Béla uo. 195. o.)

373. „Meg kellett hogy kapja, mert a vágya nem hóbot volt csupán (...)”

(Bombera Krisztina In: Színes RTV 20. hét, 2010. 05. 17–23, 3. o., interjú)

374. „– Mi az, ami ezen a küzdelmen túl emberként a legfontosabb kell, hogy legyen?”

(Szűr Annamária In: 24 óra, 2010. 05. 27., 2. o.)

375. „(...) csak hetente egyszer engedi, hogy focistái találkozzanak a kedveseikkel.”

(<http://www.origo.hu/foci-vb-2010/20100606-a-focivebe-legszebb-futballistafelesegei-es-futballistabaratnoi.html/>)

376. „Mekkora kell hogy legyen gépkocsijának átlagsebessége, ha vasúti átjárón halad keresztül?”

(A járművezetői vizsga teszt kérdéseinek gyűjteménye, Business Media Magyarország Kft., 2010., Budaörs, 83. o.)

377. „A női egyenjogúság fénykorában a párkapcsolatokat illetően úgy tűnik, jobban meg vagyunk zavarodva, mint valaha.”

(K. A. In: Glamour 2010. júl.-aug. 55. o.)

378. „– A maguk hajóját a víz, most már nem lehet tudni, hová hozta.”

(Sarkadi Imre: Viharban In: A szökevény I., Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1962, 469. o.)

379. „... hiszen el kellett hogy veszítse minden báját és kedvességét.”

(Hanula Zsolt In: Vox mozimagazin, 2010. július, 45. o.)

380. „... de hát ezt vissza kell kapja, különben gyáva fecsegőnek tart.”

(Sarkadi Imre: Bolond és szörnyeteg, In: A szökevény, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1962, 559. o.)

381. „Azt nem kell, hogy elfelejtsem, csak a bátorságára vall.”

(Sarkadi Imre uo. 559–60. o.)

382. „Ez az ember csakugyan elképzelhető, hogy a feleségéből él...”

(Sarkadi Imre uo. 568. o.)

383. „– Bár ezt se hinném, hogy igazán érdekel.”

(Sarkadi Imre uo. 575. o.)

384. „A formák úgy látszik bomlanak, s nincs jogom, hogy ezt akadályozzam.”

(Sarkadi Imre: Oszlopos Simeon, In: A szökevény, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1962, 147. o.)

385. „Dehogysis, Lucia, mondom, hogy Oszlopos Simeonhoz ment a pusztába...”

(Sarkadi Imre uo. 158. o.)

386. „A bélműködésére se árt, ha vigyáz...”

(Sarkadi Imre uo. 161. o.)

387. „(...) a többi rossz életérzésének az okát is jobb, ha saját magában keresi.”

(Sarkadi Imre uo. 161. o.)

388. „Négyre kell, hogy találkozzunk.”

(Sarkadi Imre uo. 188. o.)

389. „A munkafegyelem, igaz, hogy meglazult (...)”

(Sarkadi Imre: Tanyasi dúvad, In: A szökevény, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1962, 421. o.)

390. „(...) legrosszabb kedvű ember is örömmel kellett, hogy végignézzen a végzett munkán (...)”

(Sarkadi Imre uo. 426. o.)

391. „... de azt kell, hogy mondjuk: az egész album hibátlan.”

(Poós Zoltán: Táskarádió. 50 év, ötven magyar sláger, Rózsavölgyi és Társa Kiadó, 2010, 122. o.)

392. „A Volvo útfekvése jó, fékezése kifogástalan, ez azonban nem szabad, hogy meggondolatlanságra csábítson.”

(Poós Zoltán uo. 161. o.)

393. „Mondtam, hogy ilyen szar névvel biztos, hogy nem futnak be.”

(Poós Zoltán uo. 172. o.)

394. „(...) a Shallow And Profoundot, mégis azt kell, hogy mondjuk: egyöntetű sikert aratott a lemez...”

(Poós Zoltán uo. 238. o.)

395. „Mindenről kell, hogy legyen valami fogalma.”

(Poós Zoltán uo. 239. o.)

396. „Akkor fel kellett volna, hogy költselek, és meg kellett volna mondanom neked,...”

(Szabó Magda: Az őz, Európa Könyvkiadó, Bp., 2005, 31. o.)

397. „(...) s akkor olyan háttérrel kell hogy legyen, amely nem riaszt el senkit,...”

(Szabó Magda: Ókút, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 12. o.)

398. „(...) szükségképpen el kellett hogy vezessen az idő fogalmához...”

(Szabó Magda: Ókút, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 181. o.)

399. „(...) minden magyar állampolgár a születése jogán meg kell hogy kapja a tiszta magyar beszéd (...)”

(Szabó Magda: Merszi, Möszjő, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 37. o.)

400. „Elek nagyapó mással kellett hogy szembenézzon, ...”

(Szabó Magda: Merszi, Möszjő, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 76. o.)

401. „Persze az alkotó leginkább arra kell hogy ráébredjen, (...) még nem volt alkalma dolgozni.”

(Szabó Magda: Merszi, Möszjő, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 122. o.)

402. „(...) az alkotó észre kell hogy vegye, soha ennyire szükségünk nem volna megértésre (...).”

(Szabó Magda: Merszi, Möszjő, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 122. o.)

403. „Saul-Pál ott van, ott is kell hogy legyen (...).”
(Szabó Magda: Merszi, Mőszjő, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 130. o.)
404. „(...) egy hotelportásnak is kell hogy legyen nyelvérzéke és memóriája.”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 28. o.)
405. „(...) be kell hogy lássa, nincs itt elintézve semmi (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 35. o.)
406. „(...) őt meg kellene hogy háborítsa, amit Cili művel (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 67. o.)
407. „(...) iskolás életünk első éveitől kezdve meg kellett hogy szokjuk a közönség előtti felelést (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 86–7. o.)
408. „Amit tanított, jobban kellett volna, hogy érdekeljen (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 185. o.)
409. „– (...) András Anna itt nem bizonyos, hogy azt kapná, amit érdemel.”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 193. o.)
410. „Az előhangzó-kötőhangzó vita mára úgy tűnik, formálissá vált (...).”
(Laczkó Krisztina: A morfémaosztályok jellemzése, In: Magyar Grammatika, 2000, 46. o.)
411. „(...) (ez viszont nem biztos, hogy csak személyre vonatkozhat) (...).”
(Keszler Borbála: A szófaji felosztás problémái, In: Magyar Grammatika, 2000, 71. o.)
412. „A német jelentkezők egyike-másika elképzelhető, hogy hazánkban fog munkát vállalni valamikor (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 235. o.)
413. „(...) én azt hiszem, vissza kell hogy vétesselek valami módon a cserkészetbe (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 240. o.)
414. „(...) Textor nem tudom, honnan és hogyan, (...) megszerzi a pénzt (...).”
(Szabó Magda: Für Elise, Európa Könyvkiadó, Bp., 2006, 259. o.)
415. „Néha még rajta is kell hogy kapjanak a blöffölésen.”
(Bob Dylan: Krónikák, ford. Révbíró Tamás, Park Könyvkiadó, Bp., 2005, 47. o.)
416. „A Szidónia nővér is lehet, meghalt már, pedig fiatalabb volt nálam.”
(Kiss Judit Ágnes: Konrád atya, In: Az év novellái 2009, Magyar Napló Kiadó Kft., Bp., 2009, 151. o.)
417. „Nem volt kinél tiltakozzanak.”
(Vincze Ferenc: Hegyeink domborulnak uo. 188. o.)

418. „(...) unalmában nincs mit csináljon az ember (...).”
(Vincze Ferenc uo. 188. o.)
419. „Márton főtörzsnek lehet, hogy igaza volt.”
(Vincze Ferenc uo. 192. o.)
420. „(...) pedig biztosan tudta magáról, hogy szétlőtték a fejét, következésképpen meg kell hogy legyen halva.”
(Majoros Sándor: Egy könnyű nyugtató uo. 85. o.)
421. „A busz hazai tájak felé kellett, hogy tartson, de ebben sem volt igazán biztos.”
(Horváth (EÖ) Tamás: Ezüst fokozat uo. 92. o.)
422. „A darab a szabadságról kellett volna, hogy szóljon.”
(Horváth (EÖ) Tamás uo. 93. o.)
423. „Akkor aztán már én is láttam, hogy vissza kell jöjjenek a barátok a kolostorba (...).”
(Kiss Judit Ágnes: Konrád atya, In: Az év novellái 2009, Magyar Napló Kiadó Kft., Bp., 2009, 153. o.)
424. „(...) az még csak ráncba tudta szedni, ha néha el is kellett járjon a keze (...).”
(Kiss Judit Ágnes: Konrád atya uo. 155. o.)
425. „(...) a tanyasi elmondása szerint itt csűr, istálló is kellene legyen (...).”
(Vári Attila: A jégeső uo. 71. o.)
426. „(...) megvilágosodhat, hogy merre is kellene menjen.”
(Vári Attila: A jégeső uo. 75. o.)
427. „(...) olyan jókat derült, hogy újabb Szalon sört kellett bontson (...).”
(Kiss László: Zsákolás uo. 176. o.)
428. „Annak is van egy története, melyet el kellett nekem meséljen.”
(Vincze Ferenc uo. 186. o.)
429. „(...) a jobb kerekekkel le is kellett hajtson az aszfaltról (...).”
(Krasznahorkai László: Lefelé egy erdei úton, In: Körkép 2009, Huszonkét mai magyar író kisprózája, Magvető Könyvkiadó, Bp., 2009, 169. o.)
430. „(...) a bozótban ott kéne legyen képletesen mindahány kölykünk (...).”
(Szabó Róbert Csaba: Sűrű bozót nő be mindent uo. 263. o.)
431. „Délre meg azt ígérte, hazaér (...).”
(Tóth Krisztina: Földlakó uo. 279. o.)
432. „Valami döntő fontosságú dolog kellett, hogy legyen, az biztos (...).”
(Szűcs Balázs Péter: Félárnyékban, In: Új Forrás 42. évf. 3. szám, 2010 március)

433. „Hiszen akkor magad is zseniális, nagyszerű zeneszerző kell, hogy légy.”
(Tarscsay Zoltán: Korrektúra, In: Új Forrás 42. évf. 3. szám, 2010 március)
434. „(...) tengerészpipát és iránytűt ettől még nem biztos, hogy hordanom kellett volna magamnál (...).”
(Nagy Gergely: Angst, Ulpius-ház Könyvkiadó, Bp., 2007, 30. o.)
435. „(...) megfelelő színészi hang, amely el kell hogy hitesse a képen látható színésszel való azonosságot.”
(Fodor István: Mire jó a nyelvtudomány?, Balassi Kiadó, Bp., 2001, 314. o.)
436. „(...) és ezzel úgy látszott, sokkal elégedettebbek.”
(Nagy Gergely: Angst, Ulpius-ház Könyvkiadó, Bp., 2007, 173. o.)
437. „(...) az okokról pedig nem kell, hogy tudjanak.”
(Nagy Gergely: Angst, Ulpius-ház Könyvkiadó, Bp., 2007, 208. o.)
438. „E mondatokban egyes szám harmadik személyben kell, hogy a főmondat állítmánya természetszerűleg álljon (...).”
(H. Molnár Ilona: Módosító szók és módosító mondatrészletek a mai magyar nyelvben. NytudÉrt. 60. 1968, 44. o.)
439. „(...)nem egy olyan kiindulásul szolgáló szempont (...) a határozószók vonatkozásában el kell, hogy essék.”
(H. Molnár Ilona uo. 66. o.)
440. „Vannak ugyanis határozószók (...), amelyek ismereteink szerint elő kellene, hogy forduljanak főhangsúlyos helyzetben is.”
(H. Molnár Ilona uo. 66. o.)
441. „Hipotézisünk eszerint a következő kell, hogy legyen (...).”
(H. Molnár Ilona uo. 67. o.)
442. „(...) nem olyan dolog, amelynek konkretizálása nyelvileg egy konkrét mondat kell, hogy legyen (...).”
(H. Molnár Ilona: A tartalmatlan hogy kötőszós összetett mondatok típusai szemantikai szempontból. NytudÉrt. 94. 1977, 5. o.)
443. „(...) el kell, hogy hárítsak egy félreértési lehetőséget.”
(H. Molnár Ilona uo. 30–1. o.)
444. „E kritériumnak meg kell, hogy feleljenek a belső viszonyú főnevek (...).”
(H. Molnár Ilona uo. 36. o.)
445. „Ortutay azonban nem biztos, hogy pontosan emlékezik.”

- (Ferencz Győző: Radnóti Miklós élete és költészete, Osiris Kiadó, Bp., 2005, 185. o.)
446. „A fizikai halál képei azonban nem kell, hogy megtévesszék az olvasót: metaforák.”
(Ferencz Győző: Radnóti Miklós élete és költészete, Osiris Kiadó, Bp., 2005, 302–3. o.)
447. „Ha az országban megfordul egy izgalmas kísérleti zenekar, neki biztos, hogy köze van hozzá.”
(Dudich Ákos – Kessel Krisztina: Cool-Oscar in: WAN2 magazin 2010 dec./2011 jan. 44. o.)
448. „(...) a csonka példányt azonban úgy gondolták, már megmutathatják.”
(Ferencz Győző: Radnóti Miklós élete és költészete, Osiris Kiadó, Bp., 2005, 335. o.)
449. „(...) a -nak/-nek azonban mindig meg kell hogy jelenjen a jelzőn (...).”
(Balogh Judit: A jelző és az értelmező in: Magyar Grammatika, 2000, 450. o.)
450. „(...) ez mind – most balgának és erőtlennek kellett hogy bizonyuljon.”
(Virginia Woolf: Éjre nap, Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford. Tandori Dezső, 198. o.)
451. „(...) kénytelen-kelletlen részt kellett hogy vegyen e lincolni kirándulásokon (...).”
(Virginia Woolf: Éjre nap, Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford. Tandori Dezső, 273. o.)
452. „(...) ebben a rendszerben, neki, embernek, része kéne hogy legyen.”
(Virginia Woolf: Éjre nap, Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford. Tandori Dezső, 327. o.)
453. „(...) bárki szembejövőnek fel kellett hogy tűnjék, mennyire (...) távol jár ő (...).”
(Virginia Woolf: Éjre nap, Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford. Tandori Dezső, 395. o.)
454. „Mindkettejüknek joga kell hogy legyen bármelyik pillanatban szabadságot érezni (...).”
(Virginia Woolf: Éjre nap, Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford. Tandori Dezső, 427. o.)
455. „Gondom kell hogy legyen rá, írja meg ezt a levelet Judsonnak.”
(Virginia Woolf: Éjre nap, Európa Könyvkiadó, Bp., 2007, ford. Tandori Dezső, 493. o.)
456. „Ez azonban nem szabad, hogy könnyelműségre csábítson.”
(Uj Péter: Hatalmas álkérés, Népszabadság Könyvek, 2005, 146. o.)
457. „(...) elébe kellett volna hogy jöjj.”
(Szabó Magda: A szemlélők, Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1981, 16. o.)
458. „A mindennapokban a legjobb, amit tehetünk, hogy (...).”
(Pintér Judit Nóra: Az önámítás trükkjei, in: Mindennapi Pszichológia, 2011. február-március, 37. o.)
459. „(...) oda nem biztos, hogy be kell jutni.”
(Hajduska Marianna: Diszkó-katasztrófák uo. 48. o.)

460. „(...) meg kell értsük egymást egyéb dolgainkban is.”
(Karinthy Ferenc: Don Juan éjszakája, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979, 32. o.)
461. „(...) tiéd kell legyen Donna Anna.”
(Karinthy Ferenc: Don Juan éjszakája, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979, 106. o.)
462. „(...) az utolsó teszt az öregedés előjeleinek keresése kell hogy legyen.”
(Arthur Phillips: Te vagy a dal, ford. Pék Zoltán, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 40. o.)
463. „(...) a kettő per nap ötven százalékkal gyakrabban kéne, hogy történjen (...).”
(Arthur Phillips: Te vagy a dal, ford. Pék Zoltán, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 51. o.)
464. „Főnökük és legyőzőjük kellett hogy legyen (...).”
(Arthur Phillips: Te vagy a dal, ford. Pék Zoltán, Európa Könyvkiadó, Bp., 2010, 79. o.)
465. „Az új alaptörvény megalkotása is ezt kell, hogy szolgálja!”
(Szili Katalin, Kérdések az új alkotmányról, Nemzeti konzultáció 2011, levél)
466. „A könyve(ke)t asszem nem kell, hogy méltassam...”
(Sharpshooter1920 2002. 09. 30. 23:09:20, Index fórum)
467. „(...) de be kell, hogy valljam, nem ez a helyzet.”
(Mrs Tremond 2004. 11. 18. 14: 31: 04, Index fórum)
468. „...és most akkor megvásárolható is , vagy be kell iratkozzak valamelyik tékába...”
(magdika 2000. 05. 05. 13: 36: 23, Index fórum)
469. „(...) be kell valljam hogy marha nagy lehetőségek vannak ebben a filmben (...)”
(név nélkül 2010. 03. 05. 22: 27: 59, Index fórum)
470. „(...)még nem jutottam el de meg kell nézzem 5.1-hanggal.”
(papaze 2010. 03. 02. 13: 28: 26, Index fórum)
471. „Valóban gondolatokat kellene ébresszen egy ilyen film!”
(joy 2010. 02. 18. 08: 05: 17, Index fórum)
472. „kérdezd a brazil farmert, aki ma nem kell éhhalálra gondoljon (...).”
(pint 2010. 02. 09. 20: 12: 52, Index fórum)
473. „(...) ezt forgasd le, mert ezúttal tutira kell menjünk!”
(mindenki senkije 2010. 01. 10. 16: 00: 04, Index fórum)
474. „de természetesen amit csináltam, az perfekt, gondolom, neked is”
(Horváth Krisztina 2010. 04. 06. 18: 46, chat)
475. „Matt haja egyébként hihetetlen, hogy mindig úgy néz ki, mintha most kelt volna fel az ágyból...”
(Horváth Krisztina 2010. 03. 25., e-mail)

476. „ott szerintem bármi bele kell, hogy férhessen.”
(basic channel 2010. 03. 08. 22: 51: 36, Index fórum)
477. „(...) ennek következménye az OVB lemondása kell hogy legyen.”
(szedlacsek2 2010. 04. 11. 22: 19: 45, Index fórum)
478. „(...) hát azt kell mondjam: ő vezeti a listát.”
(ladybird65 2009. 04. 17. 11: 33, Index fórum)
479. „Ugyanígy az írás is közmegegyezés kérdése kell legyen.”
(villamosjegy 2007. 06. 26. 11: 09: 56, Index fórum)
480. „Még tudom, hogy hívsz ma, de azért leírom, hogy eddig mi a szitu.”
(Simák Viktória, e-mail, 2010. 07. 01. 11: 05)
481. „arra kellett ma rádöbbenjek, hogy ez a medence, amim van, meglepően nagy.”
(Sebestyén Ildikó, FaceBook üzenőfal, 2010. 07. 14. 12: 36)
482. „Etelka órájával nem tudom, mi van...”
(Horváth Krisztina 2010. 09. 01. 17: 31 FaceBook-üzenet)
483. „... mindenkién kell, hogy legyen egy kicsi «széchenyiség».”
(Hack Orsolya 2010. 09. 03. 15: 22 FaceBook üzenőfal)
484. „Sajnos azt kell mondjam, hogy ez vastagon Mocsai mester meccse.”
(Gozo 2011. 01. 18. 18: 29: 29, Index fórum)
485. „Ha az, akkor, más hatalmi ágakhoz hasonlóan, kontrollálhatóvá kell váljon (...).”
(000011001 2011. 01. 21. 11: 40: 43, Index fórum)
486. „(...) az állampolgárok érdekei figyelembevételével kell működjön.”
(000011001 2011. 01. 21. 11: 40: 43, Index fórum)
487. „Mert akkor csalódást kell okoznak.”
(Majd megvirrad már 2011. 01. 22. 13: 46: 34, Index fórum)
488. „(...) mindegyikük egyformán kellene védje a jót és hazaküldje a rosszat.”
(katimódi 2010. 12. 12. 10: 48: 56, Index fórum)
489. „Azt hiszem azért fel kell hogy homályosítsalak (...).”
(Credo EC12 2010. 12. 08. 18: 26: 54, Index fórum)
490. „Minden, ami lappangott, elő kellett, hogy jöjjön.”
(Nyirfacukor 2011. 02. 22. 16: 07, nolblog)
491. „(...) amiről remélem nem kell győzködjek, hogy elengedhetetlen a jó terméshez.”
(gyarló 2011. 02. 16. 15: 53: 48, nol.hu)
492. „(...) nem kell másképp kezelje, mint a Hupikék Törpikéket.”

(Baloska 2011. 01. 12. 08: 42: 57, nol.hu)

493. „De a nagymamának nem tudom megtiltani, mert valami le kell kösse (...)”

(reftno 2010. 12. 08. 10: 22: 14, nol.hu)

494. „Minden »világra-jött« élőlény meg kell küzdjön mindkét problémával.”

(Seneca 2010. 11. 24. 09: 22: 59, nol.hu)

495. „(...) meg kell mondjam, s ezt őszintén teszem, nem csalódtam!”

(abramovics 2011. 02. 12. 18: 17: 00, nol.hu)

496. „(...) elgondolkodtató kellene hogy legyen publicistáink számára.”

(ixek 2011. 02. 12. 11: 51: 59, nol.hu)

497. „(...) valamennyi itt élő emberre vonatkozó alaptörvény kell legyen (...)”

(lamucat 2011. 02. 06. 17: 49: 14, nol.hu)

498. „(...) orvosként azt kell mondjam, a helyzetértékelése tökéletes.”

(giulio 2011. 02. 05. 10: 40: 33, nol.hu)

499. „Mindenkit el kell keserítsek aki Pokornit műveletlen pökhendi tuskónak gondolja.”

(Wazull 2011. 02. 26. 19: 10: 55, nol.hu)

500. „Balázs, el kell, hogy keserítselek, a válasz: nem!”

(Klujber Balázs 2011. 03. 01. 23: 48, FaceBook üzenőfal)

2. melléklet: A 815 mondatos anyag mondatai (15 beszélt és 800 írott nyelvi adat)

Beszélt nyelvi adatok

1. „Mondjuk a turizmusban tényleg úgy néz ki, hogy otthon van.”

[Egy huszonéves segédmunkatárs egy gimnáziumi tanáráról.] (2013. november 7. 12:22.)

2. „Kajatinak kiderült, hogy tényleg nincsen senkije.”

(Barátok közt. 6748. rész. 26:30 videóállás. 2014. január 6.)

3. „Az asztalra kérem szépen, hogy tegyék le a bőröndöt.”

[Lilu] (ValóVilág 6. 2014.január 26. 3/05:05 videóállás.)

4. „[Zsófi a riportszobában:] Nem is értettem, hogy akkor most... most... ők... ők akarják azt az ágyat, hogy eltoljuk, vagy én.”

(ValóVilág 6. RTL II. 2014. február 20. 2/10:40-es videóállás.)

5. „[Viki a kiválasztáskor:] Ezt a jelet nagyon gondolkoztam, hogy hova rakjam.”

(ValóVilág 6. RTL II. 2014. február 23. 4/19:10-es videóállás.)

6. „A pizlicsáré-t [ti. a szócikket] lehet, hogy nekem kellett megírni.”
(Horváth László, NYTI, 2014. február 25. 14:02)
7. „[Lilu:] Szavazategyenlőség esetén pedig természetesen Aurelio fog dönteni, hiszen az előző párbajról ő volt az, aki győztesen visszatért.”
(ValóVilág 6. RTL II. 2014. május 6. 2/03:30-as videóállás)
8. „[Lilu Izának:] Az első gong után kérlek, hogy mondjál búcsúbeszédet (...).”
(ValóVilág 6. RTL II. 2014. május 10. 3/02:30-as videóállás)
9. „Akinfejevről [az orosz kapusról] nincs olyan labda, ami nem jönne ki.”
(Labdarúgó-világbajnokság, Mezei Dániel. 2014. június 18. 28:20-as videóállás.)
10. „Aztán 2011-ben lehet látni, hogy Kovács Kati volt az, aki nyert.”
(Telesport. Mezei Dániel. 2014. július 12. 13:50-es videóállás)
11. „Tisztelt Utasaink! A Széll Kálmán tér átalakítása alatt javasoljuk, hogy az M2-es metróra a Déli pályaudvarnál szálljanak át.”
(Az 59-es villamos vezetője [vagy felvett gépi hang]. 2015. január 29. 14:18.)
12. „Az indexemet szerettem volna, hogyha aláíratja.”
(Németh László: Irgalom. MTV 2. 1972/2008. 16:26-os videóállás)
13. „Szerdától mondta azt, hogy lehet, hogy elkezd dolgozni.”
(Egy huszonéves mobilos lány az Erzsébet körúton, 2016. január 12. 16:30.)
14. „De ezt a győzelmet Kapás Boglárkától én nem hiszem, hogy el lehet venni.”
(M4 Sport. 2016. május 19. 13:08 videóállás)
15. „Én a bográcsot sajnálom, hogy nem hoztuk.”
(Horváth Máté, Mallorca, 2018. szept. 10. 19:13)

Írott nyelvi adatok

1. „(...) ez a vizsgálat nem szabad, hogy elmaradjon!”
(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 144. o.)
2. „Pulykahús nyersen is adható, de íze a macskának nem biztos, hogy tetszeni fog.”
(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 163. o.)
3. „Maga úgy látszik, nem tudja felfogni a bizonyítékot (...).”
(Paul Gallico: Jennie, te drága, ford. Albert Éva – Nemes László, Ciceró Kiadó, Bp., 1997, 118. o.)
4. „(...) drágaságom, újra meg újra meg kell hogy csókoljalak.”
(Paul Gallico uo. 173. o.)

5. „Ez pedig nem biztos, hogy a tulajdonos számára ugyanolyan szórakoztató lesz, mint cicája számára.”

(Szinák János – Veress István: Macskakalauz, Gondolat Könyvkiadó, 1989, 38. o.)

6. „(...) a terhelt kölyök mindkét szülője »hordozó« kell hogy legyen.”

(Frank Kane – Phyllis Wise: Az amerikai és az angol cocker spániel, ford. Soltész József, Pesti Szalon Könyvkiadó, Bp., 1993, 28. o.)

7. „– Ez mindkét kérdést meg kell válaszolja – tette hozzá Hwel.”

(Terry Pratchett: Vészbanyak, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 271. o.)

8. „(...) ez [alkalom] úgy látszik, sajnos nagyon is sok kiállítóból hiányzik.”

(Frank Kane – Phyllis Wise: Az amerikai és az angol cocker spániel, ford. Soltész József, Pesti Szalon Könyvkiadó, Bp., 1993, 67. o.)

9. „Ideális körülmények között minden ebnek saját kertje kellene hogy legyen (...).”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 80. o.)

10. „(...) ezek különösen fontos tartozékai kell hogy legyenek a vemhes szuka étrendjének.”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 99. o.)

11. „(Ezt sem árt, ha tudja a macskatulajdonos.)”

(Szinák János – Veress István: Macskakalauz, Gondolat Könyvkiadó, 1989, 79. o.)

12. „Ahhoz, hogy füstszínű kölykök szülessenek az alomban, a szülőknek legalább egy füstszínű ősük kell hogy legyen.”

(Szinák János – Veress István: Macskakalauz, Gondolat Könyvkiadó, 1989, 102. o.)

13. „»Halálom percében nem tudom, hány állat lesz az otthonomban.«”

(Szabó Magda: Örömhözó, bánatrontó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2009, 5. o.)

14. „(...) (felül megsárgult a fehérem, ezt nem tudom, mi okozhatta) (...).”

(Szabó Magda: Örömhözó, bánatrontó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2009, 35. o.)

15. „(Ez utóbbit nem tudja, hogy szintén megírtam.)”

(Szabó Magda: Örömhözó, bánatrontó, Európa Könyvkiadó, Bp., 2009, 110. o.)

16. „(...) a jutalomfalatot adagoló játék tuti nyerő lesz.”

(Jackie Strachan: 50 játék macskáknak, ford. Gazdag Diána, Partvonal Könyvkiadó, Bp., 2008, 60. o.)

17. „»Ennek lehet, hogy most vége.«”

(Brendan Mullen: A Red Hot Chili Peppers története saját szavaikkal, ford. Pritz Péter, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2010, 68. o.)

18. „A lemez ugyan lehet, hogy hamar földbe állt, de előtte legalább hagyott némi nyomot maga után (...).”

(Brendan Mullen uo. 150. o.)

19. „Egy koncert erejéig lehet, hogy működik (...).”

(Brendan Mullen uo. 203. o.)

20. „Ezt a vadmacskát nekem juttatta a sors, hogy elsőként ismertessem a hazai irodalomban.”

(Dr. Anghi Csaba: Macskák, cicák, Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 1969, 38. o.)

21. „(...) két [bélyeg]címetre nem tudták, hogy mit írjanak.”

(Dr. Anghi Csaba: Macskák, cicák, Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 1969, 51. o.)

22. „Az azonos fajtacsoportba tartozó kutyák nem biztos, hogy automatikusan szimpatizálnak egymással.”

(David Alderton: Kutyakód, ford. Kós Judit, GABO Kiadó, Bp., 2013, 111. o.)

23. „Az egymás szomszédságában élő kutyák lehet, hogy sosem lesznek barátok (...).”

(David Alderton: Kutyakód, ford. Kós Judit, GABO Kiadó, Bp., 2013, 111. o.)

24. „»Ha arra lennék kíváncsi, hogy pontosan hogyan zajlott le egy koncert, azt biztos, hogy a Faszi össze tudná rakni.«”

(Miklya Anna – Dömötör Endre: Quimby, Bookline Kiadó, Bp., 2013, 210–11. o.)

25. „Az életműved révén még azt remélem, ha jobban megismernek (...), még mindig tartható majd szerzői est (...).”

(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 214. o.)

26. „Délelőtt megírtam a várost, délután igazán nem tudom, a gépelésen kívül mit csináltam.”

(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 246. o.)

27. „(...) a tanulmányozásukból [fogságban tartott állatok] levont következtetések nem biztos, hogy általános érvényűek.”

(Kubinyi Enikő: Állati modellek az emberi szociális kogníció kutatásában, In: Miklósi Ádám – Topál József szerk. Kutyagondolatok nyomában, Typotex Kiadó, Bp., 2006, 56. o.)

28. „– És ez fel kellett volna dűljön?”

(Terry Pratchett: Vészbanyák, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 324. o.)

29. „Egy család, ami a családjá kellett volna legyen, egykor ezen a tájon robotolt (...).”

(Delia Owens: Ahol a folyami rákok énekelnek, ford. Csonka Ágnes, Libri Kiadó, Bp., 2019, 225. o.)

30. „Lázás vagyok, ezt se mondták, hogy jár az övsömörrel.”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 339. o.)
31. „Szóval (...) Bob Dylan lehet, hogy szerepel a filmben, de az is lehet, hogy nem.”
(Bob Dylan, Interjúk, szerk. Jonathan Cott, ford. Baló András Márton, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2009, 11. o.)
32. „– Bár a piacra úgysem valószínű, hogy téged akar magával vinni – tűnődött a doktor.”
(Berg Judit: Rumini Zúzmaragyarmaton, Pozsonyi Pagony Kiadó, 2013, 161. o.)
33. „Vagy valahol, lenned kell, a szerelmed energiája meg kellett, hogy maradjon, s valami erőt is ad, különben felfordulnék.”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 54. o.)
34. „Mert ott kell, hogy legyen [Cupi], a Katalin utcán, és ott kell, hogy ápolja a virágait.”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 79. o.)
35. „Valahol meg kell, hogy legyen az életünk (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 80. o.)
36. „Én ma tudom, hogy üzentél (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 84. o.)
37. „Az örök üdvösség nem tudom, mi (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 89. o.)
38. „Nyuszikám, most nem tudom, hanyadika van (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 96. o.)
39. „A munkával nem tudom, hogy állok (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 96. o.)
40. „Agyigód mindig itt lesz, és a sírban is ott, csak előbb fel kell, hogy támasszalak.”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 100. o.)
41. „Nincs halál, nem lehet halál, valahonnan kell, hogy nézz most (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 105. o.)
42. „(...) a kritikát előre tudom, milyen lesz.”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 440. o.)
43. „Meghalt az Imre felesége is. Ez tudod, mit jelent.”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 446. o.)
44. „(...) s mi holtfáradtan az átkeléstől el kellett, hogy menjünk egy musicalt megnézni (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 530. o.)
45. „(...) egy rövid, filozofikus regény kell legyen a jövő megjósolhatóságáról (...).

(Paul Auster: Az orákulum éjszakája, ford. Pék Zoltán, 21. Század Kiadó, Bp., 2019, 80. o.)

46. „(...) úgy kellett, hogy szeress engem, ahogy férfi még nem szeretett nőt.”

(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 610. o.)

47. „(...) sorsára kell hogy hagyja a sváb várost (...).”

(Szabó Magda: A csekei monológ, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 153. o.)

48. „Mindenki életének egy teljesen szubjektív pillanatában külön és önmagának kell, hogy befejezze a háborút.”

(Szabó Magda: A csekei monológ, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 173. o.)

49. „Lady Caroline azonban úgy látszik, nem hallotta meg [a mondatot] (...).”

(Elizabeth von Armin: Elvarázsolt április, ford. Prekop Gabriella, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 149. o.)

50. „– Vajon kinek kellett volna, hogy Katie továbbítsa a nyakláncot?”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Félvér Herceg, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2006, 246. o.)

51. „Mert a Homoki Jani bácsival a papa tudta, hogy kell beszélni (...).”

(Háy János: Házasságon innen és túl, Európa Könyvkiadó, Bp., 2015, 323. o.)

52. „(...) az idősebb Beecher már negyven éve, hogy eltávozott (...).”

(Stephen King: Rémálmok bazára, ford. Hegyi Pál, Európa Könyvkiadó, Bp., 2015, 129. o.)

53. „A korábbi könyveimből jó, ha tízezer példány kelt el.”

(Philip Roth, Köves Gábor: Mi az, hogy nagymenők? Scholar Kiadó, Bp., 2016, 14. o.)

54. „A film a regény cselekményének jó, ha a tizenöt-húsz százalékát dolgozta fel.”

(James Ellroy, Köves Gábor: Mi az, hogy nagymenők? Scholar Kiadó, Bp., 2016, 313. o.)

55. „A kölykök lehet, hogy nyári táborokba mentek a tengerhez.”

(Åke Edwardson: Igazából még soha, ford. Breitenstein Orsolya, in: Tízparancsolat, General Press, Bp., 2009, 51. o.)

56. „Ötszáz korona lehet, hogy nem is kevés pénz ezeknek a parasztoknak (...).”

(Åke Edwardson uo. 54. o.)

57. „Nem hosszú az út, az új bánya K szakaszának sötét gyomrában jó, ha ezer métert kell menni.”

(Pierce Brown: Vörös lázadás, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 17. o.)

58. „Az űrben minden tudónek pontos célja kell hogy legyen.”

(Pierce Brown: Vörös lázadás, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 80. o.)

59. „(...) az Aranysecsemők 13,6213 százaléka egyéves kora előtt el kellene hogy hulljon.”

(Pierce Brown: Vörös lázadás, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 165. o.)

60. „– Ezt azért remélem, belátod.” [„– Nem volt választásom, (...).”]

(Pierce Brown: Vörös lázadás, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 288. o.)

61. „Felemelkedésem üstökösszerű kell hogy legyen.”

(Pierce Brown: Vörös lázadás, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 317. o.)

62. „Őket ugyan nem érdekli, és engem se kellene, hogy érdekeljen.”

(Pierce Brown: Vörös lázadás, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 396. o.)

63. „(...) az eddig megismert asszonyok nem valószínű, hogy egy lépést is tennének saját felszabadításuk érdekében.”

(Ira Levin: Stepfordi feleségek, ford. Fazekas István, Szukits Könyvkiadó, Bp., 2004, 35. o.)

64. „Ghülheim (...) felettük kellett hogy magasodjon.”

(Neil Gaiman: A temető könyve, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2014, 86. o.)

65. „Ahhoz előbb hivatalosan is halottnak kell hogy nyilvánítsák.”

(Arnaldur Indriðason: Rókalyuk, ford. Németh Anikó Annamária, Animus Kiadó, Bp., 2017, 161. o.)

66. „A nő a pultnál úgy tűnt, elfogadja ezt válaszként.”

(Fredrik Backman: Az ember, akit Ovénak hívnak, ford. Bándi Eszter, Animus Kiadó, Bp., 2014, 50. o.)

67. „(...) egy felnőtt ember képes kéne hogy legyen utánfutóval tolatni egyedül is.”

(Fredrik Backman uo. 66. o.)

68. „(...) így elég kellett hogy legyen neki is, vélekedett.”

(Fredrik Backman uo. 80. o.)

69. „– Nincs semmiféle kosz a mágnescsíkomon, ezzel jobb, ha tisztában van (...).”

(Fredrik Backman uo. 140. o.)

70. „Az önkormányzat persze vonakodott segíteni, így Ove maga kellett, hogy megoldja.”

(Fredrik Backman uo. 163. o.)

71. „– Most kétszer annyira kell, hogy szeress – mondta.”

(Fredrik Backman uo. 169. o.)

72. „Az embernek kell, hogy legyen valami rendeltetése, vallja Ove.”

(Fredrik Backman uo. 258. o.)

73. „Szóval ez kellett volna hogy legyen az a nap, mikor Ove végre meghalhat.”

(Fredrik Backman uo. 278. o.)

74. „– Túl fogod élni, ha nem tudod meg. Én például biztos, hogy igen.”

(Erin McCahan: Szerelem és más fura szavak, ford. Vereckei Andrea, Kolibri Kiadó, Bp., 2014, 5. o.)

75. „(...) ahhoz nemcsak a tarkómon kellett volna, hogy szemem legyen, de a fejem tetején és a talpamon is.”

(Neil Gaiman – Michael Reaves: Köztesvilág, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2016, 52. o.)

76. „(...) Lord Ebekura és Lady Indigó biztos, hogy csapatokat küld utánunk.”

(Neil Gaiman – Michael Reaves uo. 162. o.)

77. „– Iallorenzi, mindenre én kell, hogy megtanítsalak?”

(Davide Enia: Úgy a földön is, ford. Gács Éva, Libri Kiadó, Bp., 2013, 100. o.)

78. „Úgyhogy a farkadat meccs előtt és után jobb, ha elfelejtet!”

(Davide Enia: Úgy a földön is, ford. Gács Éva, Libri Kiadó, Bp., 2013, 132. o.)

79. „(...) és az időbeosztásuk nem kell, hogy átfedje a másikat.”

(Robert Williams: Luke és Jon, ford. Simonyi Ágnes, Scholar Kiadó, 2012, 69. o.)

80. „Tizenhétnél nem hinném, hogy több lehetett.”

(Robert Williams: Luke és Jon, ford. Simonyi Ágnes, Scholar Kiadó, 2012, 216. o.)

81. „Ezért aztán a hang hallatán nem csoda, hogy egy kicsit megborzongtak.”

(C. S. Lewis: Az oroszlán, a boszorkány és a ruhásszekrény, ford. K. Nagy Erzsébet, M & C Kft., Bp., 2005, 15. o.)

82. „Nagy szerencsém volt, hogy ő is elkísért, mert nélküle lehet, hogy nagyon pórul jártam volna.”

(Berg Judit: Rumini a Fényvizeken, Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2013, 104. o.)

83. „(Azért egy közös műsorszámot lehet, hogy kitalálunk, és ha hazajövünk, azt is bemutatjuk neked!)”

(Berg Judit: Rumini a Fényvizeken, Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2013, 163. o.)

84. „Egyébként történnek mifelénk más különös esetek is, bár ez lehet, hogy csak nekem tűnik különösnek.”

(Berg Judit: Rumini a Fényvizeken, Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2013, 166. o.)

85. „(...) ráadásul még nagyítóval sem biztos, hogy el tudnánk olvasni az írását.”

(Berg Judit: Rumini a Fényvizeken, Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2013, 232. o.)

86. „(...) és az egerek gondolni sem mernek az ellenállásra, de az első ijedelmük elmúltával elképzelhető, hogy mégis lázadni merészelnék.”

(Berg Judit: Rumini a Fényvizeken, Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2013, 259. o.)

87. „– Nézzék, engem nem kell hogy kioktassanak az erényeikről.”

(Philip K. Dick: Az utolsó szimulákrum, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2013, 57. o.)

88. „De hát valamennyi kapcsolata kell hogy legyen emberekkel (...).”

(Philip K. Dick uo. 62. o.)

89. „– A predispozíció ott kellett hogy legyen, különben a Nitz-reklám nem lett volna hatással önre.”

(Philip K. Dick uo. 66. o.)

90. „A gyereket is az anyja kell hogy figyelje (...).”

(Philip K. Dick uo. 109. o.)

91. „Hallom magát, valóságos kell hogy legyen!”

(Philip K. Dick uo. 184. o.)

92. „Maga lehet, hogy nem is tudott róla.”

(John le Carré: A kém, aki bejött a hidegről, ford. Falvay Mihály, Agave Könyvek, Bp., 2008, 114. o.)

93. „És ha Mundt lebukik, az tudod, mit jelentett volna?”

(John le Carré uo. 189. o.)

94. „– Ha egy apának két fia van, s egyiküknek fejszét, míg a másiknak halászhálót ad, melyikükből akarja, hogy harcos legyen?”

(George R. R. Martin: Varjak lakomája, ford. Pétersz Tamás – Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2014, 41. o.)

95. „– Míg meg nem ismerlek, sernek kell hogy szólítsalak.”

(George R. R. Martin uo. 370. o.)

96. „Nem, nem, senkinek sem kellett volna hogy baja essen (...).”

(George R. R. Martin uo. 379. o.)

97. „(...) tíz szóból jó, ha egyet megértett.”

(George R. R. Martin uo. 396. o.)

98. „– Ez bárki emberfiának elég kell hogy legyen.”

(George R. R. Martin uo. 413. o.)

99. „Az a nagydarab barom úgy látszik, nem tudja eldönteni, Elinort vagy Allát akarja-e (...).”

(George R. R. Martin uo. 425. o.)

100. „Egy nagy zsák aranyért cserébe lehet, hogy szabadon engedné őket!”

(Berg Judit: Rumini kapitány, Pozsonyi Pagony Kft., Bp., 2016, 204. o.)

101. „Falyse úgy tűnt, nem hallotta meg a kérdést.”

(George R. R. Martin: Varjak lakomája, ford. Pétersz Tamás – Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2014, 586. o.)

102. „Bizonyos ajtók jobb ha csukva maradnak.”

(George R. R. Martin uo. 657. o.)

103. „A szeretői nem valószínű, hogy vallanak, mert tudják (...).”

(George R. R. Martin uo. 660. o.)

104. „– Joe Chip úgy látszik, nem volt képes elmondani nekem, mire képes a lány (...).”

(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 54. o.)

105. „– Mr. Hammond további információkat is megkért, hogy adjak át.”

(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 100. o.)

106. „Ez elég kellett volna, hogy legyen.”

(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 200. o.)

107. „Bár csókolózásnál lehet hogy hiányolnám [Cersei nyelvét].”

(George R. R. Martin: Varjak lakomája, ford. Pétersz Tamás – Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2014, 805. o.)

108. „Ser Osmund nem biztos hogy jó néven venné a kiherélést (...).”

(George R. R. Martin uo. 805. o.)

109. „Alder úgy látszik, megértette a dilemmám (...).”

(On Sai: Esővagy, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 104. o.)

110. „(...) engem jó, ha tíz diák felismer a suliból.”

(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 20. o.)

111. „Egy egész hétvégét felölelő Star Wars maraton után úgy gondoltam, megváltás lesz a sulí.”

(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 48. o.)

112. „– Figyi, én tuti, hogy nem megyek el nélküled – rázta a fejét Virág.”

(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 167. o.)

113. „– Mindenképp Pete Wentznek kell, hogy hívják – közölte Virág.”

(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 235. o.)

114. „A barátságunk nem biztos, hogy kibírna még egy veszekedést Cortez miatt.”

(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 307. o.)

115. „Az elektromos állapottal kapcsolatos kísérlethez először azt hittük, hogy a tanárnő kisüti Zsákot (...).”

- (Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 327. o.)
116. „Arnold nem hiszem, hogy értette, de azért bólintott (...).”
- (Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 417. o.)
117. „(...) mindenkinek kell hogy legyen egy modellje odakint a világban (...).”
- (Kazuo Ishiguro: Ne engedj el..., ford. Kada Júlia, Palatinus Könyvesház Kft., Bp., 2006, 156. o.)
118. „– Gondolom, nekem már mindegy kellene hogy legyen.”
- (Kazuo Ishiguro uo. 233. o.)
119. „Nektek igazán kell hogy legyen esélyetek.”
- (Kazuo Ishiguro uo. 257. o.)
120. „– A te friss jogosítványoddal pedig jobb, ha legfeljebb olyan gyorsan megyünk, mint az ökrösszekér.”
- (Böszörményi Gyula: Gergő és az álomfogók, Magyar Könyvklub, Bp., 2002, 524. o.)
121. „Véget kellett hogy érjen, mint mindig.”
- (Philip K. Dick: Álmodnak-e az androidok elektronikus báránnyal?, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2013, 31. o.)
122. „Na persze, ez lehet, hogy soha többé nem jön elő a munka során.”
- (Philip K. Dick uo. 125. o.)
123. „Az utolsó lehet, hogy kicsinál.”
- (Philip K. Dick uo. 158. o.)
124. „Állítólag az új perspektíva, a muciperspektíva rá kéne hogy világítson az élet fontosságára, szépségére, édesére.”
- (Esterházy Péter: Hasnyálmirigynapló, Magvető, Bp., 2016, 34. o.)
125. „De a cunami nem biztos, hogy jó, sok halottal jár.”
- (Esterházy Péter: Hasnyálmirigynapló, Magvető, Bp., 2016, 39. o.)
126. „Néha, ritkán, megdermedek. Azt nem jó, ha látják.”
- (Esterházy Péter: Hasnyálmirigynapló, Magvető, Bp., 2016, 118. o.)
127. „Veszélyes Babkonzerv az újonnan érkezettet nézte. Ez lehet, hogy furcsa, de (...).”
- (Terry Pratchett: Fantasztikus Maurícius és az ő tanult rágcslói, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2014, 101. o.)
128. „– Nagy az agyuk, tudnak beszélni, ez nem kellene, hogy problémát okozzon nekik.”
- (Terry Pratchett uo. 125. o.)
129. „– Gatsbyt feltétlenül kell hogy ismerje.”

(F. Scott Fitzgerald: A nagy Gatsby, ford. Máthé Elek, VeloPress-P Kiadó, Bp., 1994, 14. o.)

130. „– Daisy életében is kell hogy történjék valami (...).”

(F. Scott Fitzgerald uo. 83. o.)

131. „Végre tehát ki kellett hogy derüljön, mi az igazság Gatsby (...).”

(F. Scott Fitzgerald uo. 134. o.)

132. „– Nos, az Earl nem biztos, hogy kibújjik a bőréből örömeiben, ha meglát engem.”

(Neil Gaiman: Sosehol, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2008, 112. o.)

133. „(...) bizonyosan érezte, hogy ez valamiféle előjel kell hogy legyen.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 91. o.)

134. „– Az [= Oszkay Lurkó] tudod, milyen nagy festő?”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 118. o.)

135. „– Akkor én tudod, hogy mit mondok?”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 124. o.)

136. „Tipsi azt javasolta, erről jobb lesz, ha nem most nyitnak vitát.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 170. o.)

137. „És mintha annak az arcán májfoltok lettek volna, de ez lehet, hogy képzelgés volt.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 213. o.)

138. „S hogy ki (...) mit miért cselekedett, azt nincs az az általánosítás, (...) hogy Dobrovics meg tudná mondani.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 228. o.)

139. „Gyakran okoz meglepetést, azt viszont jobb, ha az ember nem mutatja ki (...).”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 255. o.)

140. „A kisfiam tudod milyen jól focizik?”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 261. o.)

141. „(...) – hogy mennyit [ittak], arra jobb, ha Szemenyei most nem tér ki – (...).”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 270. o.)

142. „Ő kell, hogy tudja ezt!”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 289. o.)

143. „És erről nem árt, ha ő is tud.”

(Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 62. o.)

144. „(...) ám azt mondták, ott nem biztos hogy találunk ekkora kamiont (...).”

(Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 97. o.)

145. „De az állami alkalmazásban lévő pszichiátereket úgy tűnik, beengedik.”

- (Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 134. o.)
146. „Mert a jövőben lehet, hogy szükségem lesz rá.”
- (Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 184. o.)
147. „De egy ideje úgy hallom, már nem tartják a kapcsolatot.”
- (Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 186. o.)
148. „– Ezt nem biztos, hogy értem.”
- (Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 224. o.)
149. „(...) de máshol is kell, hogy legyen még belőle.”
- (Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 259. o.)
150. „(...) ezeknek a tulipánoknak kell, hogy legyen nevük.”
- (Neil Gaiman: Coraline, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2017, 74. o.)
151. „Vége kellene, hogy legyen.”
- (Neil Gaiman: Coraline, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2017, 117. o.)
152. „– Ó, őt persze hogy ismerem.”
- (David Eddings: A mágia királynője, ford. Novák Gábor, Beholder Kft., Bp., 2004, 201. o.)
153. „(...) még ha láncra verve is kell, hogy odavigyelek.”
- (David Eddings uo. 244. o.)
154. „– Mikor kívánod, hogy visszajöjjenek?”
- (David Eddings uo. 297. o.)
155. „– De ehhez meg kell, hogy változtassalak.” – nincs átsz.
- (David Eddings uo. 314. o.)
156. „»A férjem nem biztos, hogy örülne, de én (...)«”.
- (Térey János: Termann hagyatéka, Libri Kiadó, Bp., 2012, 62. o.)
157. „»(...) és éppen ma éjjel kellett hogy megsegítse a múzsája.«
- (Térey János: Termann hagyatéka, Libri Kiadó, Bp., 2012, 135. o.)
158. „Egy másik, poros és használaton kívüli kamrában úgy véled, kínzóeszközök lapulnak (...)”
- (N. K. Jemisin: Az ötödik évszak, ford. Ballai Mária, Agave Könyvek, Bp., 2016, 317. o.)
159. „Neked és Innonnak lehet, hogy tompa gyereketek lenne.”
- (N. K. Jemisin: Az ötödik évszak, ford. Ballai Mária, Agave Könyvek, Bp., 2016, 327. o.)
160. „A hallgatók úgy tűnt, már hozzászoktak ehhez, mert azonnal jegyzetelni kezdtek”
- (Jo Nesbø: Hóember, ford. Petrikovics Edit, Animus Kiadó, Bp., 2015, 102. o.)
161. „– Azt viszont nem árt, ha tudja, hogy a rendőrség tudatos akadályozása (...)”

(Jo Nesbø: Hóember, ford. Petrikovics Edit, Animus Kiadó, Bp., 2015, 208. o.)

162. „A vágóhurkon kell, hogy legyen egy kikapcsológomb, méghozzá azon a műanyag fogón.”

(Jo Nesbø: Hóember, ford. Petrikovics Edit, Animus Kiadó, Bp., 2015, 395. o.)

163. „A cinizmusában kifogástalan beszédet követő tapsban nem is tudom, mit gyűlöltem jobban: (...).”

(Joanne Harris: A St. Oswald fiúiskola, ford. Szűr-Szabó Katalin, Libri Kiadó, Bp., 2017, 43. o.)

164. „De minden showman mögött kell hogy legyen egy-két famulus (...).”

(Joanne Harris uo. 72. o.)

165. „A célunk a hagyomány és a kiválóság kell hogy legyen.”

(Joanne Harris uo. 72. o.)

166. „Két ilyen szülő mellett kétlem, hogy Charlie Nutternek alkalma lett volna bajba kerülni.”

(Joanne Harris uo. 97. o.)

167. „(...) bizonyos eszmények (...) érdemesek arra, hogy pártoljuk őket, míg mások (...) jobb, ha szép csendesen elfonnyadnak a hit leszáradó ágain.”

(Joanne Harris uo. 111-112. o.)

168. „Ma éjjel lehet, hogy nem alszom majd.”

(Joanne Harris uo. 161. o.)

169. „Nem nekem kellene, hogy lelkipurdalásom legyen.”

(Joanne Harris uo. 164. o.)

170. „[apám] Élete során nem emlékszem, hogy valaha is megérintett volna, csupán kezet rázott velem.”

(Joanne Harris uo. 294. o.)

171. „És most ezzel a képtelen Mulberry-lányos dologgal úgy véli, hogy előfordulhat az, amit mérgező tanulmányi környezetnek nevez...”

(Joanne Harris uo. 394. o.)

172. „Ez már fel kellett volna hogy keltse az érdeklődését.”

(Joanne Harris uo. 426. o.)

173. „Abban az időben nem valószínű, hogy bárki is megzavar minket.”

(Joanne Harris uo. 455. o.)

174. „Én ugyanis tényleg fontos ügyben kell, hogy eljárjak itt, Pesten.”

(Böszörményi Gyula: Leányrablás Budapesten, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2014, 45. o.)

175. „Hisz szegény immár négy éve, hogy köddé vált.”

(Böszörményi Gyula uo. 45. o.)

176. „A férjem, Sédeni-Ambrózy báró immár hét éve, hogy magunkra hagyott.”

(Böszörményi Gyula uo. 82. o.)

177. „A gyilkosra is kellett, hogy jusson belőle [a vérből]!”

(Böszörményi Gyula uo. 86. o.)

178. „– Magam kell, hogy elmenjek hozzá.”

(Böszörményi Gyula uo. 126. o.)

179. „– Tőle legalább már tudjuk, mit várhatunk.”

(Böszörményi Gyula uo. 137. o.)

180. „– Akkor valami olyasmire kell hogy gondoljak, hogy az időben utazott.”

(Sylvain Neuvel: Ébredő istenek, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2017, 55. o.)

181. „Néhány ponton lehet, hogy kénytelenek leszünk rálépni az útpályára (...).”

(Sylvain Neuvel: Ébredő istenek, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2017, 79. o.)

182. „– Valószínűleg nem, de felhasítottuk, és így a pilótákat lehet, hogy kiiktatjuk.”

(Sylvain Neuvel: Ébredő istenek, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2017, 86. o.)

183. „Először lehet, hogy nem mosolyogtál volna, végül is elég nagy megrázkódtatás ez (...).”

(Sylvain Neuvel uo. 154. o.)

184. „Ezt lehet, hogy még soha nem mondtam.”

(Sylvain Neuvel uo. 283. o.)

185. „És maga is jó lenne, ha itt lenne, névtelen barátom.”

(Sylvain Neuvel uo. 313. o.)

186. „(...) holnap ilyenkorra talán jó, ha hárommillió ember marad a Földön.”

(Sylvain Neuvel uo. 319. o.)

187. „Csak a ló miatt kellett volna, hogy figyelmeztesselek.”

(Terry Pratchett: Gördülő kövek, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2009, 75. o.)

188. „– Semmit nem mondott, azon kívül, hogy NYÍÍ, az pedig nem tudom, mit jelent.”

(Terry Pratchett uo. 90. o.)

189. „A kifejlett hím orangutánok lehet, hogy barátságos szőnyegkupacoknak néznek ki, de (...).”

(Terry Pratchett uo. 130. o.)

190. „Ő maga biztos, hogy nem találkozott még a fiúval, de a Halál talán igen.”

(Terry Pratchett uo. 139. o.)

191. „– Azt [= dobolni] nem t’om, hogy kell – válaszolta Szemét.”

(Terry Pratchett uo. 223. o.)

192. „– Ez a szoba szégyen, ahogy kinéz.”

(Terry Pratchett uo. 328. o.)

193. „Bár az aktája alapján egy csomó unokája kellene hogy legyen.”

(John le Carré: A kémek öröksége, ford. Orosz Anna, Agave Könyvek, Bp., 2017, 35. o.)

194. „(...) szívrohamot kap kihallgatás közben, de a halotti bizonyítványban más kell hogy álljon.”

(John le Carré: A kémek öröksége, ford. Orosz Anna, Agave Könyvek, Bp., 2017, 83. o.)

195. „(...) próbálok legalább halványan ismerős vonásokat felfedezni az arcon, amelyik állítólag a legismerősebb kellene hogy legyen mind közül.”

(Colleen Hoover – Tarryn Fisher: Never, never – Soha, de soha, ford. Kamper Gergely, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 15. o.)

196. „(...) aznap mindketten meg kell hogy kapjátok ezt a levelet.”

(Colleen Hoover – Tarryn Fisher uo. 172. o.)

197. „– Tőle ez a legtöbb, amit egy ifjú leány várhat (...).”

(Böszörményi Gyula: A Rudnay-gyilkosságok, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2015, 164. o.)

198. „(...) és a szoknyaszegélyemre sem engedem, hogy bárki rátapodjon (...).”

(Böszörményi Gyula uo. 175. o.)

199. „Ezek után nem csoda, hogy (...) az én torkom egészen összeszorult.” - ?

(Böszörményi Gyula uo. 219. o.)

200. „(...) mert ez a szertelen, önfejű teremtés egész biztos, hogy véglegesen tönkretenné a nyomozást.”

(Böszörményi Gyula uo. 283. o.)

201. „(...) pedig az orvos alig húsz perce, hogy bebugyolálta őt.”

(Böszörményi Gyula uo. 528. o.)

202. „Ráadásul Rimély-Repich Ferencz lehet, hogy a valóságban nem is egy, de mindjárt két személy volt (...).”

(Böszörményi Gyula uo. 556. o.)

203. „Hm, ezt bizonyos, hogy egy nő írta.”

- (Böszörményi Gyula: Beretva és tör, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 23. o.)
204. „– Felség, öt négy éve már, hogy kivégezték (...).”
- (Böszörményi Gyula: Beretva és tör, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 30. o.)
205. „Reggel jó, ha a mellcsontját a tányéron találom.”
- (Jeanette Winterson: A szenvedély, ford. Lengyel Éva, Park Könyvkiadó, Bp., 2015, 11. o.)
206. „Valami kell hogy legyen a kinézetemben.”
- (Jeanette Winterson uo. 46. o.)
207. „(...) (a menet páratlan számú kell hogy legyen) (...).”
- (Jeanette Winterson uo. 83. o.)
208. „Ennyi elég kellett volna hogy legyen.”
- (Jeanette Winterson uo. 112. o.)
209. „Ilyen játékot jobb, ha soha nem játszik az ember.”
- (Jeanette Winterson uo. 132. o.)
210. „(...) Villanelle-től eltekintve meg kellett volna hogy öljenek bennünket.”
- (Jeanette Winterson uo. 143. o.)
211. „(...) a sok ott heverő láb közül nem tudtam, melyik lehet az övé.”
- (Jeanette Winterson uo. 150. o.)
212. „A szíve, akárcsak az enyém, a testében kellett hogy legyen.”
- (Jeanette Winterson uo. 161. o.)
213. „Nem a csapatoddal kéne hogy legyél?”
- (Jeanette Winterson uo. 177. o.)
214. „Aznapi délután kellett hogy odavigyenek.”
- (Jeanette Winterson uo. 194. o.)
215. „(...) de a viharos, ködös éjszakákon voltak, akik hamis fényeket gyűjtöttek, hogy a végzetükbe vezessék az óvatlan kapitányokat.”
- (George R. R. Martin: Sárkányok tánca, ford. Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2012, 162. o.)
216. „– Ezért meg kell, hogy büntesselek.”
- (George R. R. Martin uo. 200. o.)
217. „Egy háromszemű varjúnak három szeme kellene, hogy legyen.”
- (George R. R. Martin uo. 216. o.)
218. „– Quarthban meg kellett volna, hogy öljelek.”
- (George R. R. Martin uo. 261. o.)

219. „– Azokkal a tábornokokkal csoda, hogy nem menetelnek bele egyenesen a tengerbe (...).”

(George R. R. Martin uo. 382. o.)

220. „Azzal az emberrel jobb, ha a gyakorlótéren találkoztok, mielőtt a harcmezőn is összekerültök.”

(George R. R. Martin uo. 442. o.)

221. „– A ló lehet, hogy félig vak, de én nem – mondta Val.”

(George R. R. Martin uo. 595. o.)

222. „– A házasságom nem kell, hogy szétfoszlassa a reményeidet.”

(George R. R. Martin uo. 765. o.)

223. „– Akkor hát élve kell, hogy odavigyelek.”

(George R. R. Martin uo. 875. o.)

224. „– A kappák után nem hiszem, hogy nehéz dolgunk lesz vele.”

(J. K. Rowling: Harry Potter és az azkabani fogoly, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2017, 124. o.)

225. „– (...) ha maga az igazgató úrral vacsorázik, akkor mi jobb, ha most visszatérünk a kastélyba.”

(J. K. Rowling uo. 167. o.)

226. „(Az ember néha jobb, ha butábbnak tűnik, mint amilyen.)”

(Guus Kuijer: Derült égből boldogság, ford. Wekerle Szabolcs, Pozsonyi Pagony Kft., 2017, 76. o.)

227. „– Te pedig tudod, mit tehetnél?”

(Guus Kuijer uo. 150. o.)

228. „Erre nem tudtam, mit mondjak.”

(Guus Kuijer uo. 156. o.)

229. „Amúgy Valternek lehet, hogy igaza van.”

(Guus Kuijer uo. 235. o.)

230. „Egy itteni félév után fogadok, hogy alig ismernék fel Larryt.”

(Charlie Jane Anders: Minden madár az égen, ford. Hadarics Piroska, Édesvíz Kiadó, Bp., 2017, 117. o.)

231. „Csak megbizonyosodom róla, hogy Laurence jól van, és aztán megígérem, hogy elmegyek magával.”

(Charlie Jane Anders uo. 136. o.)

232. „Vagy a barátod lehet, hogy visszaszívódik arra a helyre.”

(Charlie Jane Anders uo. 241. o.)

233. „Inkább olyan kellene hogy legyen [a kérdés], hogy »Mikor piros egy fa?«.”

(Charlie Jane Anders uo. 376. o.)

234. „Az ő helyében, gondoltam, én lehet, hogy csak lovagolnék a végtelenbe (...).”

(George Saunders: Lincoln és a bardo, ford. Bujdosó István, Édesvíz Kiadó, Bp., 2017, 190. o.)

235. „(...) (a tisztességtelen természete persze lehet, hogy csupán abban áll, hogy ők erősebbnek születtek (...)) (...).”

(George Saunders uo. 322. o.)

236. „(...) és napszemüveget vett elő, bár ez esetben azt hiszem, inkább holdszemüvegnek kéne nevezni.”

(Joseph Helgerson: Három troll meg a Hold, ford. Bozai Ágota, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2009, 80. o.)

237. „– Azt jobb, ha elkerülitek – felelte Szavahihető Szent János (...).”

(Joseph Helgerson uo. 265. o.)

238. „(...) a játékosok közül legalább egynek szűz vér kell, hogy csörgedezzen az ereiben (...).”

(Kerstin Gier: Az álmok első könyve, ford. Szakál Gertrúd, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 169. o.)

239. „Henry ellenben úgy tűnt, kifejezetten jól érzi magát.”

(Kerstin Gier uo. 220. o.)

240. „Pattanásos Sam lehet, hogy okos, de nem tűnik különösebben sportos testalkatúnak.”

(Kerstin Gier uo. 221. o.)

241. „Legalább a születésnapomon szeretném, ha megkímélnétek tőle!”

(Kerstin Gier uo. 271. o.)

242. „Arthur és Anabel mindenesetre úgy tűnt, nem hallottak meg.”

(Kerstin Gier uo. 307. o.)

243. „Ez nem biztos, hogy igaz volt.”

(Jeff VanderMeer: Expedíció, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 25. o.)

244. „(...) hiszen alig egy héttel a küldetésünk kezdete óta nem elég, hogy a határon elvesztettük a nyelvészünket, de (...).”

(Jeff VanderMeer: Expedíció, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 63. o.)

245. „Az egyik egy fehér pitbull volt, a másik nem tudom, mi, de teljesen lényegtelen.”

(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 30. o.)

246. „Mert az eskü egy életre kell hogy szóljon.”

(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 149. o.)

247. „A pasik büszkék, és akkor sem biztos, hogy elismerik, hogy hibáztak, ha ez a napnál is világosabb.”

(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 182. o.)

248. „(...) nyilvánvaló volt, hogy ezt se lesz már, aki felemelje (...).”

(Krasznahorkai László: Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó, Magvető Kiadó, Bp., 2003, 29. o.)

249. „Erre aztán nem tudtam, mit mondjak.”

(Rick Riordan: A szörnyek tengere, ford. Acsai Roland, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 68. o.)

250. „Az emberek és galambok átláthatatlan forgatagában félő volt, hogy valamelyik társukat találják el a madarak helyett.”

(Rick Riordan uo. 78. o.)

251. „– Ez lehet, hogy így van – gondolkozott el a Dékán.”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 178. o.)

252. „(...) szerintem a látóhatáron muszáj, hogy legyen ég.”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 247. o.)

253. „(...) és reggelre tudja, mi történt?”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 253. o.)

254. „(...) de ezúttal szeretném, ha az emberek nem csapnák ránk az ajtajukat!”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 296. o.)

255. „– Gondolom, ez hízelgő kéne legyen.”

(Paul Auster: Az orákulum éjszakája, ford. Pék Zoltán, 21. Század Kiadó, Bp., 2019, 150. o.)

256. „Nagydarab, markáns férfi kell hogy legyen, gondolja Louis (...).”

(Michael Cunningham: Az órák, ford. Tótiász András, Jaffa Kiadó, Bp., 2017, 152. o.)

257. „– De neked nem kellett volna, hogy gondot okozzanak.”

(N. K. Jemisin: Az obeliszkkapu, ford. Ballai Mária, Agave Könyvek, Bp., 2017, 100. o.)

258. „(...) viszont autó nélkül nem valószínű, hogy kijutunk a városból.”

(Rick Riordan: A titán átka, ford. Acsai Roland, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2015, 150. o.)

259. „Ma este azt hiszem, pizzát fogok enni.”

(Rick Riordan uo. 218. o.)

260. „A barlang lakályos, amint arról meg kell hogy győzzelek téged (...).” – ??
(Ófeigur Sigurdsson: Jón története, ford. Egyed Veronika, Libri Kiadó, Bp., 2010, 17. o.)
261. „(...) úgyhogy Isten maga kell hogy összekössön minket eme irdatlan földterületen s a szennyezett légen át.”
(Ófeigur Sigurdsson: Jón története, ford. Egyed Veronika, Libri Kiadó, Bp., 2010, 27. o.)
262. „(...) habár [a földművelés] az országban mindenhol lehetséges kell hogy legyen (...).”
(Ófeigur Sigurdsson: Jón története, ford. Egyed Veronika, Libri Kiadó, Bp., 2010, 39. o.)
263. „(...) málhás lovam úgy látom, makrancoskodik a zsákmány miatt (...).”
(Ófeigur Sigurdsson: Jón története, ford. Egyed Veronika, Libri Kiadó, Bp., 2010, 242. o.)
264. „– Különben egy országnak nem kell, hogy elnöke legyen, meg miniszterelnöke, meg ilyesmik?”
(Nick Hornby: CiciKrisztus, ford. M. Nagy Miklós, Helikon Kiadó, Bp., 2018, 113. o.)
265. „– Akkor erővel kell, hogy odavigyelek.”
(Nick Hornby: CiciKrisztus, ford. M. Nagy Miklós, Helikon Kiadó, Bp., 2018, 118. o.)
266. „– Hát ebben bizony nincs két olyan mesélő, aki megegyezne.”
(Katherine Arden: A medve és a csalogány, ford. Iváncsics Irma, Alexandra Kiadó, Bp., 2018, 15. o.)
267. „(...) ilyen körülmények között jó, ha néhány pillanatig állva maradunk.”
(Rick Riordan: Csata a labirintusban, ford. Acsai Roland, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2015, 314. o.)
268. „Ennek hallatán úgy tűnt, kicsit elpárolog belőle a keserűség.”
(Ken Liu: A papírsereglet és más történetek, ford. Ballai Mária et al., Agave Kiadó, Bp., 2018, 67. o.)
269. „A csúcson felhúzott kúriákban pedig úgy hallottam – (...) –, hogy az általam tervezett automata seprűk és felmosók járják a termeket (...).”
(Ken Liu uo. 69. o.)
270. „Most lehet, hogy a forradalom vörös lángjai pusztítanak a szárazföldön (...).”
(Ken Liu uo. 97. o.)
271. „A horizonton láttuk, ahogy megcsillan a napfény a nagy, ezüst mentőúrhajókon.”
(Ken Liu uo. 212. o.)
272. „(...) a kastélyban lehet, hogy szükség lesz szoptatósdajkára (...).”
(Terry Pratchett: Carpe Jugulum, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 32. o.)

273. „Ez lehet, hogy így van, de (...)”
(Terry Pratchett uo. 98. o.)
274. „És a »halászok üveggolyója« egy hétig ki kellett volna hogy tartson nála.”
(Terry Pratchett uo. 112. o.)
275. „A felbukkanó szárazföld hírének volt, ahol egy hattyú hozta, volt, ahol egy iguána.”
(Terry Pratchett uo. 222. o.)
276. „Vagy egy versenyfutásban mindenkinek maga felé kell, hogy hajoljon a keze?”
(Terézia Mora: Szerelmes ufók, ford. Náadori Lília, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 57. o.)
277. „(...) márpedig ott [= a konyhában] senki nem szereti, ha zavarják.”
(Terézia Mora: Szerelmes ufók, ford. Náadori Lília, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 70. o.)
278. „Igen, szerintem egy régi ágy fölött kell hogy legyen feszület.”
(Terézia Mora: Szerelmes ufók, ford. Náadori Lília, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 127. o.)
279. „Nyitott szemmel is van egy pillanat, amikor teljes a sötétség (...)”
(Terézia Mora: Szerelmes ufók, ford. Náadori Lília, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 139. o.)
280. „(...) ő meg lehet, hogy csak a pénzem és/vagy a vesémet akarja.”
(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 44. o.)
281. „(...) de a hamburgerező, azt hallottam, már csak idő kérdése és ismét kinyit.”
(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 90. o.)
282. „(...) – a nyugodt éjszakákat kedvelők talán jobb, ha kihagyják az indulás előtti italozást.”
(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 98. o.)
283. „Fájós hátúak, rossz derekúak, sérvsek talán nem baj, ha visznek magukkal ülést könnyítő támaszt vagy párnát.”
(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 100. o.)
284. „Nekünk bőséggel volt pénzünk, és én biztos, hogy egyáltalán nem dolgoztam meg érte.”
(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 223. o.)
285. „(...) a végére lehet, hogy történet lesz belőle.”
(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 313. o.)
286. „Az első próbálkozásakor nem árt, ha mindentől messze vagy.”
(Neil Gaiman et al.: Az örökkévalóság kereke, ford. Farkas Veronika, Agave Kiadó, Bp., 2018, 59. o.)
287. „Vad, fekete haja épp, hogy őszülni kezdett a halántékánál.”

(Laini Taylor: A különös álmodozó, ford. Komáromy Zsófia, Maxim Könyvkiadó, Bp., 2018, 69. o.)

288. „Nem is, több ezer koponya kellett, hogy legyen ebben a fehér halomban (...).”

(Laini Taylor uo. 160. o.)

289. „Ám ez az idegen biztos, hogy idősebb volt Ádáznál.”

(Laini Taylor uo. 220. o.)

290. „Minja éppen, hogy átfért rajta.”

(Laini Taylor uo. 243. o.)

291. „– Ha valakinek, neked aztán egy életre elegend kéne, hogy legyen a vérontásból.”

(Laini Taylor uo. 247. o.)

292. „A szállítókosárban épp, hogy elfért egy-két ember (...).”

(Laini Taylor uo. 328. o.)

293. „Mindenre kellett, hogy létezzen tudományos magyarázat.”

(Laini Taylor uo. 427. o.)

294. „(...) de ő épp, hogy gyógyírt jelentett a hitványságra.”

(Laini Taylor uo. 470. o.)

295. „Grace fizikai és szellemi hasonmása volt, következésképp ugyanaz kell legyen a szexuális étvágya is (...).”

(Paul Auster: Az orákulum éjszakája, ford. Pék Zoltán, 21. Század Kiadó, Bp., 2019, 174. o.)

296. „– Még mindig akcentussal beszélsz, de a fiad már lehet, hogy igazi maine-i.”

(Julie Cohen: Együtt, ford. Szabó Luca, Gabo Kiadó, Bp., 2018, 75. o.)

297. „– Erre tudod, mi lenne sokaknak a válasza, ugye?”

(R. J. Hendon: Korcsok, Főnix Könyvműhely, Bp., 2018, 20. o.)

298. „De utána nem tudom, mi lenne vele maga nélkül.”

(R. J. Hendon: Korcsok, Főnix Könyvműhely, Bp., 2018, 217. o.)

299. „Pár száz méterre tőle úgy tűnt, épp egy ilyen tűzhely borított lángba két-három házat (...).”

(R. J. Hendon: Korcsok, Főnix Könyvműhely, Bp., 2018, 299. o.)

300. „(...) de erre már gondolom, magadtól is rájöttél.”

(R. J. Hendon: Korcsok, Főnix Könyvműhely, Bp., 2018, 323. o.)

301. „Utána gondolom, átszállították a fogdába.”

(R. J. Hendon: Korcsok, Főnix Könyvműhely, Bp., 2018, 325. o.)

302. „Hajnali négykor lehet, hogy épp az ablakkereteket mázolja majd újra, vagy ilyesmi.”

- (Neil Gaiman: Death – Halál, ford. Bayer Antal et al., Fumax Kiadó, Bp., 2018, 93. o.)
303. „Az a fickó, tudod, hogy mire készül velünk?”
- (Neil Gaiman: Death – Halál, ford. Bayer Antal et al., Fumax Kiadó, Bp., 2018, 116. o.)
304. „Tíz dollárért örülhetsz, hogy egyáltalán igazi fém.”
- (Neil Gaiman: Death – Halál, ford. Bayer Antal et al., Fumax Kiadó, Bp., 2018, 132. o.)
305. „(...) egy nővel szemben viszont lövése nincs, mit kell [tenni].”
- (Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 48. o.)
306. „Karácsonykor úgy néz ki, haza tudok jönni.”
- (Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 49. o.)
307. „Egy spinellót hogy elszívna-e vele, és már mutatja is (...).”
- (Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 67. o.)
308. „(...) a Mick lehet hogy ordibál meg csajozik meg drogozik (...).”
- (Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 69. o.)
309. „Na, ha Idába nem is, a báró úrba lehet, hogy tényleg szerelmes volt (...).”
- (Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 91. o.)
310. „Ezt volt, aki jobban bírta, volt, aki kevésbé (...).”
- (Homonnay Gergely: Az elnökasszony, Libri Kiadó, Bp., 2017, 96. o.)
311. „Miért vagy olyan dühös rá, amikor a saját szüleidre nem láttam, hogy valaha dühös lettél volna?”
- (Maggie Stiefvater: Borzongás, ford. Gazdag Tímea, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2012, 254. o.)
312. „Csak hogy... azt hiszem, ember kell, hogy maradjak, hogy legyen esélyünk.”
- (Maggie Stiefvater uo. 279. o.)
313. „Egy lusta perzsa lehet, hogy untat egy élénk gazdit (...).”
- (Macskás Viki: Macskák nagykönyve, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, é. n., 22.o.)
314. „A selkirk rexe bundája lehet rövid vagy hosszú, gondozásuk is eszerint kell, hogy történjen.”
- (Macskás Viki uo. 106.o.)
315. „(...) a fatörzsek és a kövek elképzelhetetlen erővel kellett hogy nekicsapódjanak [a falnak].”
- (Marlen Haushofer: A fal, ford. Nemeskürty Harriet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2018, 108. o.)
316. „(...) (ebben a szerepben jó, ha két percig bírta) (...).”

(Marlen Haushofer uo. 221–2. o.)

317. „Nélküled kétlem, hogy bármire is képes volnék.”

(Sylvain Neuvel: Védtelen halandók, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2018, 52. o.)

318. „Ha jobban meggondolom, ez lehet, hogy nem is olyan rossz ötlet.”

(Sylvain Neuvel uo. 54. o.)

319. „Ezt nem ártana, ha még egyszer átgondolná!”

(Sylvain Neuvel uo. 109. o.)

320. „Azt tudod, ugye, hogy nemsokára lehet, hogy hazamegyünk?”

(Sylvain Neuvel uo. 115. o.)

321. „– Ezt nem ártana, ha átgondolná, Alyssa.”

(Sylvain Neuvel uo. 239. o.)

322. „Annak is kell hogy legyen külön gombja.”

(Sylvain Neuvel uo. 296. o.)

323. „Eva lehet, hogy nem igényel állandó munkát és rendezett életet, de én igen.”

(Sylvain Neuvel uo. 346. o.)

324. „– Ha ugyan igaz, márpedig én lófasz hétszentség, hogy reménykedek az ellenkezőjében.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 132. o.)

325. „Ezt jobb, ha tudja.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 134. o.)

326. „Jómagam azt hiszem, inkább végeztem volna vele.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 156. o.)

327. „Bizonyos dolgok jobb, ha a múlt halott kódéba vesznek.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 173. o.)

328. „Sosem lett a feleségem, de ha máshoz hozzámert, arról jobb, ha nem is tudok.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 174. o.)

329. „Az idegesítő frizurája és hiszékenysége dacára tudtam, hogy meg fogom gyászolni az elestét.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 274. o.)

330. „Ez fontos kell, hogy legyen.”

(Terry Pratchett: Vészbanyák, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 107. o.)

331. „(...) róluk is szép számmal akadtak, akik azt gondolták, hogy ördögiek (...)”

(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 83. o.)

332. „(...) de ez a mostani [üzenet] jobb, ha... bizonytalanabb lesz.”
(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 107. o.)
333. „(...) aztán a kegyetlen verőlegénye, a beáztatója kellett hogy legyen.”
(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 216. o.)
334. „– A kabinetes meló nem kell hogy érdekeljen (...).”
(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 280. o.)
335. „Elviékben trópusi jellege kellett volna, hogy legyen (...).”
(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 308. o.)
336. „(...) ez a kezdet, a végre megszületett köztársaság első évei bizonyos, hogy köztük [emlékek között] maradnak (...).”
(Szabó Magda: Üzenet odaátra, Jaffa Kiadó, Bp., 2019, 151. o.)
337. „A teret bizonyos, hogy elveszi [a betegség] (...).”
(Szabó Magda: Üzenet odaátra, Jaffa Kiadó, Bp., 2019, 229. o.)
338. „– Hát, pokoli terv kell hogy legyen, nemigaz?”
(Terry Pratchett – Neil Gaiman: Elveszett prófécia, ford. Horváth Norbert, Agave Könyvek, Bp., 2019, 51. o.)
339. „(...) az ostoba recepciós pedig úgy tűnt, fel sem fogta, hogy (...).”
(Terry Pratchett – Neil Gaiman uo. 208. o.)
340. „(...) Nick él, életben kell hogy legyen.”
(Paul Auster: Az órákulum éjszakája, ford. Pék Zoltán, 21. Század Kiadó, Bp., 2019, 102. o.)
341. „–Vagyis este kellett hogy csinálja [sic!] (...).”
(Paul Auster uo. 139. o.)
342. „Tudtam, hogy Jack és Jill egymásba kell hogy szeressenek (...).”
(Paul Auster uo. 157. o.)
343. „Büszke kéne hogy legyen magára, Chang.”
(Paul Auster uo. 252. o.)
344. „A történet itt kéne hogy véget érjen, de nem ér.”
(Paul Auster uo. 268. o.)
345. „(...) ha nem hallotta volna meg a kiáltását, akkor az apja lehet, ott hal meg.”
(Brit Bennett: Az anyák, ford. Szujer Orsolya, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2019, 226. o.)
346. „– Én... én lehetséges, hogy megfogtam az üvegcsét.”

(Agatha Christie: A titokzatos stylesi eset, ford. Dezsényi Katalin. Európa Könyvkiadó, Bp., 2011, 217. o.)

347. „A hattyúk között lehet, hogy az értelmiségi réteghez tartozott (...).”

(P. G. Wodehouse: Igenis, Jeeves!, ford. Révbíró Tamás, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 28. o.)

348. „Egy fickónak jó, ha tízévente egyszer szüksége lesz rá, hogy kamatoztassa ez irányú tehetségét.”

(P. G. Wodehouse uo. 34. o.)

349. „– Mire akarod, hogy esküdjem? (...).”

(Mihail Bulgakov: A Mester és Margarita, ford. Szöllősy Klára, Európa Könyvkiadó, Bp., 1978, 25. o.)

350. „(...) péntek reggel még megvolt. Azóta nem emlékszem, hogy láttam volna.”

(Agatha Christie: Zátonyok közt, ford. Szendrő Borbála, Magyar Könyvklub, Bp., 1996, 161. o.)

351. „Anyust tudom, hogy nehéz elviselni, öneki viszont (...).”

(Agatha Christie: A titokzatos Kék Vonat, ford. Békés András, Magyar Könyvklub, Bp., 1998, 165. o.)

352. „Az én érzelmeim felől nem kell, hogy kételyeid legyenek”

(Agatha Christie: Gyilkosság méretre, ford. Borbás Mária, Magyar Könyvklub, Bp., 1995, 44. o.)

353. „Néhány emberrel már tudom, hogy mi történt.”

(Agatha Christie: Bűbájos gyilkosok, ford. László Zsófia, Európa Könyvkiadó, Bp., 2000, 103. o.)

354. „– A többiben lehet, hogy Leatheran nővérnek van igaza.”

(Agatha Christie: Gyilkosság Mezopotámiában, ford. Szilágyi Tibor, Európa Könyvkiadó, Bp., 2001, 111. o.)

355. „Tudtam, hogy búcsút kell mondjak a portugál cadernónak (...).”

(Paul Auster: Az orákulum éjszakája, ford. Pék Zoltán, 21. Század Kiadó, Bp., 2019, 259. o.)

356. „Az Evans-szálnak kell, hogy valami köze legyen Waleshez.”

(Agatha Christie: Miért nem szóltak Evansnak?, ford. Kada Júlia, Magyar Könyvklub, Bp., 1994, 129. o.)

357. „Ő maga, úgy látszott, hogy az egész családhoz ragaszkodik, és már családtagnak is tekintti magát.”

(Puskin: Regények – elbeszélések, ford. Honti Rezső, Európa Könyvkiadó, Bp., 1977, 233. o.)

358. „Látod, Alekszej Ivanics Svabrin már ötödik éve, hogy itt van nálunk; emberölés miatt tették ide.”

(Puskin uo. 346. o.)

359. „Feltevésünk szerint azokat a szerkezetkeveredéseket (...) értelemszerűen nem valószínű, hogy helyes értékítélettel minősítik a hallgatók.”

(Laczkó Mária: Szerkezetkeveredések a nyelvbontások tükrében. In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám [szerk.]: Éltető anyanyelvünk. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2002, 314. o.)

360. „(...) de a speciálisabb részeket (...) eredményesebb, ha egy háttérismerettel és a témában nagyobb jártassággal is rendelkező személy jegyzi fel.”

(Kókai Nóra Ildikó: Nyelvi fejlődés autizmusban. Egy longitudinális vizsgálat. Nyelvtudomány III–IV. Szeged, 2007–2008, 82. o.)

361. „Az idegen szavakban kevésbé jártas ember nem biztos, hogy rájön, hogy ugyanarról a dologról beszélnek (...).”

(Buvári Márta: Latin a magyarban. In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám (szerk.): Éltető anyanyelvünk. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2002, 93. o.)

362. „Játék és nyelvi ismeretterjesztés, vetélkedő és nyelvművelés, anyanyelv és játék – a felületes szemlélőnek lehet, hogy ezek egymástól egy kissé távol álló fogalmak (...).”

(Szűts László: Játék és nyelvművelés. In: uo. 454. o.)

363. „Ez a felemás írásmód lehet, hogy szabályos, ha szótárszerűen nézzük (...).”

(Elekfi László: Álljunk meg egy szóra! Vagy kettőre? Háromra?... In: uo. 141. o.)

364. „ (...) Sándorfalva mellett idegen információhordozó az angol helyesírással írt és a sándorfalviak számára nem biztos, hogy hibátlanul olvasható név.”

(Rozgonyiné Molnár Emma: Nyelvhasználatunk színe és visszája. In: uo. 421. o.)

365. „Az ÉKsz.-ban már kiv minősítéssel szereplő böngészde úgy tűnik, hogy az ÉrtSz. anyagából, tehát 1959-ből adatolható először.”

(T. Somogyi Magda: A -da/-de képző diadala. In: uo. 435. o.)

366. „Hát az lehet, de Robihoz nem hiszem, hogy sok köze lenne.”

(Barátok közt. RTL Klub. 2016. február 11. 16:15 videóállás)

367. „A vers pedig sajnálom, hogy nem gyengébb, mint amilyen,”

(Quo vadis? Lengyel film [2001.] magyar szinkronnal Gloria TV. 21:10 videóállás)

368. „Valamit tuti, hogy félreértettél.”

(Barátok közt 2016. április 29. 18:35 videóállás)

369. „S ráadásul ez a hír már kétnapos, szóval a hajó tuti, hogy továbbment.”

(Barátok közt. RTL Klub. 2016. május 20. 08:10-es videóállás)

370. „Mozart tuti, hogy forog a sírjában.”

(Időfutár 6–10. rész. 27:40-es állás)

371. „Én ennyi nevet meg eseményt hótziher, hogy nem tudok megjegyezni.”

(Időfutár 171–175. rész. 38:26 állás)

372. „Az anyád vagyok, úgyhogy életem végéig foglalkozni fogok a dolgaiddal. Ebbe jobb, ha beletörödsz.”

(Barátok közt. RTL Klub. 2016. június 9. 01:40 videóállás)

373. „Szóval hogyha Ádám nem lép közbe, akkor Zsófi tuti, hogy nekem esik.”

(Barátok közt. RTL Klub. 2016. július 14. 19:40 videóállás)

374. „Meghívtam egy lányt hozzám, görkorcsolyázik, és hosszú haja van. Ötre mondta, hogy jön.”

(Privát kopó 5. rész. 12:10-es videóállás)

375. „Ha egy bárban találkoztok annak könnyen lehet, hogy alkalmizás lesz a vége.”

(Cosmopolitan 2009/12: 65)

376. „A zűrös pasi láttán lehet, jobban teszed, ha iszkolsz a helyszínről.”

(Cosmopolitan 2008/11: 87)

377. „– Misire igazán nem tudom, mért haragszol.”

(Vidor Miklós: Dupla vagy semmi. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1969, 148. o.)

378. „– Most rögtön óhajtja, hogy megtegyem? – kérdezte sötét gúnnyal Piton.”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Halál ereklýei, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2008, 560. o.)

379. „(...) a sebhelyed meg lehet, hogy csak azért fáj, mert öregszel.”

(Jack Thorne: Harry Potter és az elátkozott gyermek, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2016, 71. o.)

380. „Az [a Confringo] biztos, hogy nem jó. Az ilyesmihez Expulso kell.”

(Jack Thorne uo. 216. o.)

381. „A gazdák jó, ha az egynegyedét megértik azoknak az űrlapoknak, amelyeket ki kell tölteniük.”

(Agatha Christie: Zátonyok közt, ford. Szendrő Borbála, Magyar Könyvklub, Bp., 1996, 101. o.)

382. „Az ugyanitt említett 1262-ből adatolt Lápsár sem valószínű, hogy mellérendelő helynév (...)”

(Hoffmann István: Helynevek nyelvi elemzése. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai. 61.szám. Debrecen, 1993. 65. o.)

383. „Mindenesetre péntek óta nem emlékszem, hogy láttam volna...” [ti. az öngyújtómat] (Agatha Christie: Zátonyok közt, ford. Szendrő Borbála, Magyar Könyvklub, Bp., 1996, 161. o.)

384. „Itt vannak a gyökereid, amelyek idekötnek. Gyökerestül kell hogy kitépjelek.” (Agatha Christie uo. 236. o.)

385. „– Mikor kívánja, hogy átadjam a meghívást?” [önözés] (Agatha Christie: Az Ackroyd-gyilkosság, ford. Szilágyi Tibor, Európa Könyvkiadó, Bp., 1999, 262. o.)

386. „(...) ilyen éhes már nem is tudom, mikor voltam.” (Fekete István: Tüskevár, Móra Könyvkiadó, Bp., 1978, 322. o.)

387. „Az ebéd tizenkettőre kész, és bátyád délre ígérte, hogy megjön...” (Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 79. o.)

388. „(...) és akit a nyelvére vesz, az a szerencsétlen okosabb lett volna, ha egyáltalán meg sem születik.”

(Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 152. o.)

389. „(...) de ezt [a kutyát], amelyik még él, jó lesz, ha magához veszi, Gergő bátyám (...)”

(Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 172. o.)

390. „(...) s ezek a könnyek, nem kétséges, hogy kit gyászoltak.” (Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 249. o.)

391. „(...) az élet közös, nagy szíve lehet, hogy vert valahol, de ezt észlelni nem lehetett.” (Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 258. o.)

392. „Mert ebben a hőésben nem tudom, harap-e a csuka...” (Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 265. o.)

393. „A szél igaz, hogy hasznavehetetlenné tette a róka füleit, de (...)” (Fekete István: Téli berek, Móra Könyvkiadó, Bp., 1974, 306. o.)

394. „A szobájában, tudom, hogy van valami hat nagy vasasláda.” (Gárdonyi Géza: Egri csillagok. Bornemissza Gergely élete, Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó, Budapest – Uzsgorod, 1974, 30. o.)

395. „A vasas ládákat is mondták, hogy hat van.”
(Gárdonyi Géza uo. 36. o.)
396. „Hogyan gondolod, hogy kiszabadítsalak?” [’Milyen módon szabadítsalak ki?’]
(Gárdonyi Géza uo. 101. o.)
397. „Törökék, igaz, hogy úgy neveltek, mintha saját fiuk volnék (...).”
(Gárdonyi Géza uo. 186. o.)
398. „– Istennek lehet, hogy nincs szüksége papra, de embernek igenis.”
(Gárdonyi Géza uo. 210. o.)
399. „A papunk is jobb, ha tudja.” [a titkot]
(Gárdonyi Géza uo. 211. o.)
400. „– Azt [hogy miért rontották le Palota várát] lehet, hogy tudod. De azt nem tudod, hogy (...).”
(Gárdonyi Géza uo. 229. o.)
401. „A kapunál elég, ha húsz ember lesz.”
(Gárdonyi Géza uo. 305. o.)
402. „– Annyi törökkel volt életemben bajom, hogy biz én, nem csoda, ha egyiket-másikat elfelejtem.”
(Gárdonyi Géza uo. 322. o.)
403. „A szentségben, amit itt látunk, tudjuk, hogy az élő Jézus van jelen.”
(Gárdonyi Géza uo. 484. o.)
404. „Kettőjük közül valószínűbb, hogy a hebehurgya, vidám, pontatlan Maureen Summerhayes téved.”
(Agatha Christie: Mrs. McGinty halott, ford. Csanády Katalin, Magyar Könyvklub, Bp., 1998, 172. o.)
405. „A lassú, nehézkes Deirdre Henderson már valószínűbb, hogy alapos az időpont meghatározásánál.”
(Agatha Christie uo. 172. o.)
406. „Mrs. Carpentert például, hajszálon múlt csak, hogy le nem tartóztatták gyilkosságért.”
(Agatha Christie uo. 273. o.)
407. „Aztán persze ott van az öreg Gerrard a kapuslakban. Vele nem tudtam, mit csináljak.”
(Agatha Christie: Cipruskoporsó, ford. Zombory Erzsébet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2002, 71. o.)

408. „Mert azt lehet, hogy [Mr. Welman] tudja, hogy mitől megy a kocsi, de attól még (...).”

(Agatha Christie uo. 149. o.)

409. „Beszédtémák dolgában is, úgy látszott, hogy amit az ebédlőben meghagytak (...).”

(Agatha Christie: Temetni veszélyes, ford. Kovács György. Európa Könyvkiadó, Bp., 1999, 183. o.)

410. „A matrózt meg jobb, ha hagyjuk, arról én tudom, amit tudok.”

(Tótfalusi István: Új operamesék. Álarcosbál, Zeneműkiadó, Bp., 1987, 277. o.)

411. „A szegény, sanyargatott nép panaszát pedig nem volt már, aki meghallgassa.”

(Tótfalusi István: Operamesék. A varázsfuvola, Zeneműkiadó, Bp., 1980, 21. o.)

412. „Mindenféle háttérzajokkal, tízet teszek egy ellen, hogy nem hallaná meg.”

(Agatha Christie: Halál a Níluson, ford. Szabó Zoltán, Európa Könyvkiadó, Bp., 2001, 225. o.)

413. „(...) Miss Bowers pedig nem hinném, hogy nagydobra verné a történeteket.”

(Agatha Christie uo. 246. o.)

414. „– A többiben lehet, hogy Leatheran nővérnek van igaza.”

(Agatha Christie: Gyilkosság Mezopotámiában, ford. Szilágyi Tibor, Európa Könyvkiadó, Bp., 2001, 111. o.)

415. „– Ez az ólálkodó idegen... lehet, hogy fontos, lehet, hogy nem.”

(Agatha Christie uo. 111. o.)

416. „Egyvalamit azonban nagyon szeretnék, ha elhinne.” [magázás]

(Agatha Christie: A titokzatos Kék Vonat, ford. Békés András, Magyar Könyvklub, Bp., 1998, 215. o.)

417. „Egyikük-másikuk jobb, ha nem is látja, hogy fest a képein.”

(Agatha Christie uo. 259. o.)

418. „A hibás h3? helyett, 7. d5 után sötét állása nem hiszem, hogy nagyon kíváncs voltna.”

(Szabó László: Nagymesterverseny Maróczy Géza emlékére, Sport, Budapest, 1963, 150. o.)

419. „Néhány emberrel már tudom, hogy mi történt.”

(Agatha Christie: Bűbájos gyilkosok, ford. László Zsófia. Európa Könyvkiadó, Bp., 2000, 103. o.)

420. „3, – Hd6 igaz ugyan, hogy mindent véd, viszont 4,Kxh8 után sötétnek is lépnie kell!”

(Papp Márió: Így sakkoztak ők, Palatinus Kiadó, 2003, 165. o.)

421. „A romantika virágkora óta meglehet, nem is számít igazán művésznek az, akit nem leng körül valami titokzatosság.”
(Papp Máriaó: Így sakkoztak ők, Palatinus Kiadó, 2003, 299. o.)
422. „Őt magát nem tudni, hogy különösebben keresték volna a titkok.”
(Papp Máriaó: Így sakkoztak ők, Palatinus Kiadó, 2003, 299. o.)
423. „Már a nevet sem biztos, hogy hallották egyáltalán.” [ti. ifj. Szász Károlyét]
(Papp Máriaó: Így sakkoztak ők, Palatinus Kiadó, 2003, 307. o.)
424. „(...) az illető már két éve, hogy nem lakik Chinában.”
(Verne Gyula: Utazás a föld körül nyolczvan nap alatt. Franklin-Társulat, Bp., 1906, 140. o.)
425. „Egy halálra ítélt katona dolgában szeretném, ha meghallgatna.”
(Rejtő Jenő: Az elveszett cirkáló, Könyvkuckó Kiadó, 1997, 38. o.)
426. „Eljárása [ti. Ödöné], igaz, hogy nem volt korrekt, mert (...).”
(Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 170–171. o.)
427. „(...) s azon az úton tudom, hogy meg nem üldöz benneteket senki (...).”
(Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 300. o.)
428. „Itt ellehetsz az ítéletnapig; itt tudom, hogy nem keres senki (...).”
(Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 411. o.)
429. „Erről a mai szcénáról jó lesz, ha egyikünk sem beszél.”
(Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 424. o.)
430. „ – Hja, bizon ez nagy erő. Ennek, nem tudom, hogyan fognak ellene állhatni azok odabenn.”
(Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 500. o.)
431. „Böszörményi úgy látszik, a mennyezeten pizsmogó pókot figyeli (...).”
(Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 5. o.)
432. „Ezt a könyvet (...) rögtön elhatározta, hogy el fogja sajtátítani.”
(Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 8. o.)
433. „A színházat jól tudta, hol van.”
(Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 52. o.)
434. „(...) csak azt a kis röhincset csodálta, hogy senki se pofozta fel.”
(Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 100. o.)
435. „(...) abból hátul jobbra nyílt egy kamara, s abban hallotta, hogy Bella dúdol (...).”
(Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 119. o.)
436. „ – No, se baj, úriember übertéherje nem is szabad, hogy új legyen.”

(Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 208. o.)

437. „Sötétnek igaz, hogy futópárja van, ám királyállása gyenge (...).”

(Horváth József: Olimpia testközelség, Magyar Sakkvilág, 2006. 26. o.)

438. „(...) a számok nevét tartalmazó nevek (Ötös/tábla) előtagja nem biztos, hogy a sorban elfoglalt helyet jelöli (...).”

(Hoffmann István: Helynevek nyelvi elemzése. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai. 61.szám, Debrecen, 1993. 62. o.)

439. „Erthol pedig nem hiszem, hogy úgy szeretne Völgyvár ura elé kerülni, mint (...).”

(Rusvai Mónika: Tündöklő, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 97. o.)

440. „De ennek a történetnek a másik felét jobb lenne, ha ő mondaná el.”

(Rusvai Mónika: Tündöklő, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 155. o.)

441. „Golthint pedig jobb, ha olyasvalakire bízom, aki (...).”

(Rusvai Mónika: Tündöklő, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 252. o.)

442. „Ez most lehet, hogy egy kicsit fájni fog.”

(Rusvai Mónika: Tündöklő, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 380. o.)

443. „A mozgó tűz úgy tűnt, jobban vonzza őket, mint a mozdulatlan.”

(Rusvai Mónika: Tündöklő, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 397. o.)

444. „(...) Ranomir pedig úgy látszik, betartotta az ígéretét (...).”

(Rusvai Mónika: Tündöklő, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 406. o.)

445. „Stacey lehet, hogy túlzott.”

(Gwenda Bond: Gyanakvó elmék, ford. Stier Ágnes, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2019, 49. o.)

446. „A hobbitoknak lehet, hogy nincs varázserejük, de érzem, hogy mi lesz.”

(Gwenda Bond uo. 109. o.)

447. „A lány úgy tűnt, semmit sem sejt a szándékáról (...).”

(Gwenda Bond uo. 128. o.)

448. „(...) de édesanyád, már nem is emlékszem, hogyan került közénk.”

(Karin Tidbeck: Rénszarvas-hegy..., ford. Benkő Ferenc et al., Agave Könyvek, Bp., 2019, 31. o.)

449. „(...) amíg ők fizetnek a képregényekért, addig az ő szükségleteiket kell, hogy szolgálják (...).”

(Bill Waterson: Kázmér és Huba jubileumi válogatás, ford. Nikowitz Nóra, Vad Virágok Könyvműhely, Bp., 2012, 13. o.)

450. „Otthon találja egyáltalán Lacit, vagy megint isten tudja, hol kujtorog?”
(Vidor Miklós: Dupla vagy semmi. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1969, 233–234. o.) HL
451. „És a végén már Isten tudja, mit jósoldtam az asszonyoknak.”
(Agatha Christie: Gloriett a hullának, ford. Zentai Éva, Magyar Könyvklub, Bp., 1998, 148. o.)
452. „A kánya ki tudja, merre járt, az úszó pedig olyan unottan dőlt a vízre, mint (...).”
(Fekete István: Tüskevár, Móra Könyvkiadó, Bp., 1978, 204. o.)
453. „Nem is igen volt Palviczcal több húsz embernél. A többi még ki tudja, mikor érkezik.”
(Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 288. o.)
454. „De ez egy szép napon egyszerre csak kicsírázott, magva a jó ég tudja, honnét került oda, és a kis herceg aprólékos gondnal figyelte a zsenge hajtást (...).”
(Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg, fordította: Rónay György, Móra Könyvkiadó, Bp., 1977. 33. o.)
455. „A mulatság végén pakoljuk el azokat a játékokat, amelyekkel nem szeretnénk, ha kedvencünk együtt maradna (...).!”
(Jackie Strachan: 50 játék macskáknak, ford. Gazdag Diána, Partvonal Könyvkiadó, Bp., 2008, 37. o.)
456. „(...) arra gondoltam, megkínálom cukorral, amit tudom, hogy nagyon szeret (...).”
(MNSZ)
457. „(...) olyan szempontokat is figyelembe vesz, amelyekkel szeretném, ha a jövőben minden ilyen jellegű előterjesztésnél, problémánál találkozhatnánk.”
(MNSZ)
458. „Arról viszont mindenképpen szólnom kell, mi az, amit szeretném, ha a törvénymódosítás megoldana (...).”
(MNSZ)
459. „Csak egy - két dolgot mondanék, amikkel tudom, hogy te is tisztában vagy.”
(MNSZ)
460. „(...) [a demót] aznap délután fejezték be egy garázsban (...) Spit Stixszel, akit úgy tűnt, jól ismernek (...).”
(Brendan Mullen: A Red Hot Chili Peppers története saját szavaikkal, ford. Pritz Péter, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2010, o. n.)
461. „(...) küldheti utána ezt a derék kapitányt, aki jó szerencse, hogy fiatal tündér, mert Lala mellett (...).”

(Szabó Magda: Tündér Lala, Európa Kiadó, Bp., 2013, 23. o.)

462. „[A disznósajt előszoba] A töpörtyűhöz, amit még mindig nem tudtam, merre keressek.”

(Magos Judit: Demény. Most én ugatok, Libri Kiadó, Bp., 2014, 62. o.)

463. „»Rettentő erővel dolgozott bennem valami, amit éreztem, hogy csak trombitával tudok megfogalmazni.«”

(Miklya Anna – Dömötör Endre: Quimby, Bookline Kiadó, Bp., 2013, 221. o.)

464. „– Ez a dolog közted és Edward között, úgy látom, elég komoly, és van néhány dolog, amire nem árt, ha ügyelsz.”

(Stephenie Meyer: Napfogyatkozás – Eclipse, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2009, 67. o.)

465. „Az önimádat tehát kortünet, melyben nem meglepő, hogy a felnőttek is alaposan érintettek.”

(Tari Annamária: Ki a fontos: Én vagy Én?, Tericum Kiadó, 2013, 43. o.)

466. „(...) az eladólányok összenéznek, mikor leveszi a fogasról a spagettipántos kis »csinit«, amit már egy tini sem biztos, hogy felvenne.”

(Tari Annamária: Ki a fontos: Én vagy Én?, Tericum Kiadó, 2013, 142. o.)

467. „Pont azt [keresi az anya], amit egyébként lehet, hogy egész életében hiányolt – a felhőtlennek látszó szabadságot.”

(Tari Annamária: Ki a fontos: Én vagy Én?, Tericum Kiadó, 2013, 167. o.)

468. „És ez az internet, rajta sok olyan férfival, aki lehet, hogy szintén otthon ül, (...).”

(Tari Annamária: Ki a fontos: Én vagy Én?, Tericum Kiadó, 2013, 170. o.)

469. „(...) elengedi azokat a képeit, amikbe lehet, hogy már évtizedek óta kapaszkodik.”

(Tari Annamária: Ki a fontos: Én vagy Én?, Tericum Kiadó, 2013, 306. o.)

470. „»(...) bár tudja, hogy le kéne mennie azon a lépcsőn, most mégis könnyebbnek tűnik táncolni ezzel a csajjal, ...akibe biztos, hogy nem fog beleszeretni.«”

(Tari Annamária: Ki a fontos: Én vagy Én?, Tericum Kiadó, 2013, 314. o.)

471. „Délután Anna jön, akinek nem tudom, elmondhatom-e az újjászülető Újholdat anélkül, hogy megsebezném.”

(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 165. o.)

472. „(...) van egy érzés (...) az újságokban, (...) amelyek jó, ha ötezer embernek járnak.”

(Bob Dylan, Interjúk, szerk. Jonathan Cott, ford. Baló András Márton, Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2009, 27. o.)

473. „Vannak olyan részletek, amiket tudom, hogy nem tudok elképzelni pusztán híres filmek madártávlatból felvett (...) jelenetei alapján.”

(Dina Nayeri: Közöttünk a tenger, ford. Szilágyi Zsófia, Tericum Kiadó, 2014, 386. o.)

474. „(...) csak ellenem irányuljon az indulata, akitől szeretném, ha nem kívánná el, hogy megtagadja ízlését, hitét (...).”

(Szabó Magda: A csekei monológ, Európa Könyvkiadó, Bp., 2008, 64. o.)

475. „Nem elment, hanem vissza, az egyetlen helyre, ahol tudja, hogy senki se fogja keresni.”

(Szabó Magda: Mézescsók Cerberusnak, Európa Könyvkiadó, Bp., 2014, 173. o.)

476. „(...) minek a jövődöt faggatni valami miatt, ami nem is bizonyos, hogy bekövetkezik.”

(Szabó Magda: Mézescsók Cerberusnak, Európa Könyvkiadó, Bp., 2014, 193. o.)

477. „Ugyanakkor felötlött benne egy kérdés Tonksszal kapcsolatban, amit, úgy vélte, legjobb, ha a patrónus-szakértő Lupinnak tesz fel.”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Félvér Herceg, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2006, 327. o.)

478. „(...) meg a Pityu muterjának, akitől tudod, a Pityu mennyire be van szarva.”

(Háy János: Házasságon innen és túl, Európa Könyvkiadó, Bp., 2015, 62. o.)

479. „(...) egy hülye festő, akinek egy időben azt gondoltam, hogy szépek a képei (...).”

(Háy János: Házasságon innen és túl, Európa Könyvkiadó, Bp., 2015, 77–8. o.)

480. „(...) azt a karót, amit korábban pontosan tudta, kibe kell beleszúrnia, most (...).”

(Háy János: Házasságon innen és túl, Európa Könyvkiadó, Bp., 2015, 324. o.)

481. „Sansa egyedül és megalázva indult visszafelé a hosszú úton a fogadóhoz, ahol tudta, hogy Mordane septa várja.”

(George R. R. Martin: Trónok harca, ford. Pétersz Tamás, Alexandra Kiadó, 2014, 164. o.)

482. „Van egy nyom, amin szeretném, ha elindulna.”

(Gunnar Staalesen: A bomba, ford. Czégány Gergő, in: Tízparancsolat, General Press, Bp., 2009, 199. o.)

483. „Emlékszel még arra a kis szerszámkészletre, amire megkértelek, hogy vigyázz (...)?”

(Terry Pratchett: Cseles, ford. Farkas Veronika, Delta Vision, Bp., 2013, 276. o.)

484. „Thor, akit megesküdtem, hogy megölök, ha találkozom vele?”

(Neil Gaiman: Északi mitológia, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2017, 157. o.)

485. „Van a nevek mögött valami olyan történet, amiről a néző lehet, hogy nem is tud?”

(Köves Gábor, Köves Gábor: Mi az, hogy nagymenők? Scholar Kiadó, Bp., 2016, 115. o.)

486. „– Van még valami, amiről úgy gondolom, tudnod kellene.”
(Arnaldur Indriðason: Rókalyuk, ford. Németh Anikó Annamária, Animus Kiadó, Bp., 2017, 163. o.)
487. „(...) a vörösség, ami tudom, hogy elöntötte az arcomat, alábbhagyjon.”
(Erin McCahan: Szerelem és más fura szavak, ford. Vereckei Andrea, Kolibri Kiadó, Bp., 2014, 282. o.)
488. „Mintha egy titkos klub nyelvét beszélték volna, amihez nem akarták, hogy csatlakozzak.”
(Erin McCahan uo. 350. o.)
489. „(...) olyan volt, mint egy üzenet anyutól, egy ölelés, amelyet nem hittem volna, hogy még egyszer érzek.”
(Robert Williams: Luke és Jon, ford. Simonyi Ágnes, Scholar Kiadó, 2012, 50. o.)
490. „– (...). Hoztunk vázlatokat egy szimhez, amit szeretnénk, ha megépítene nekünk.”
(Philip K. Dick: Az utolsó szimulákrum, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2013, 103. o.)
491. „Nekem... a képességemnek, amit megesküdtem, hogy uralok.”
(Philip K. Dick uo. 168. o.)
492. „(...) ahol az ember az értékeit tartja, amelyeket nem szeretné, ha felfedeznének.”
(George R. R. Martin: Varjak lakomája, ford. Pétersz Tamás – Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2014, 138. o.)
493. „(...) ráakadtak egy kőkútra is, amelynek úgy tűnt, nincs fenéke.”
(George R. R. Martin uo. 215. o.)
494. „Arra használom Taenát, hogy megetessem a kis királynéval, amit akarom, hogy tudjon.”
(George R. R. Martin uo. 285. o.)
495. „Egy olyan apróságra [gondolok], amit szerettem volna, ha nem történik meg.”
(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 34. o.)
496. „(...) egy gomb, amit ha megnyomnak, minden bizonnyal a lásában csönget.”
(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 137. o.)
497. „– Igen, amelyik élő szobrot szeretnéd, hogy megmozduljon, az elé állva tapsolj egyet – mosolygott Kardos.”
(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 273. o.)
498. „– Van olyan, amiről Ricsi nem akarja, hogy tudjak? – csodálkoztam.”
(Leiner Laura: A Szent Johanna Gimi 4., Barátok, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2011, 400. o.)

499. „És vannak följegyzések a középkori fürdőkről is, ahol le sem írom, milyen dolgok történtek.”

(Nényei Pál: Az irodalom visszavág 2., Tilos az Á könyvek, Bp., 2016, 362. o.)

500. „Adja meg azon atomok nevét és címét, melyek közt úgy érzi, a helyén van.”

(Esterházy Péter: Hasnyálmirigynapló, Magvető, Bp., 2016, 166. o.)

501. „Maurícus számára az volt a rossz kérdés, amelyet nem akart, hogy feltegyenek neki.”

(Terry Pratchett: Fantasztikus Maurícus és az ő tanult rágcslói, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2014, 25. o.)

502. „(...) ez egy rossz helyzet, még hozzá az a fajta, amelyből lehet, hogy bármelyik pillanatban el kell majd menekülni.”

(Terry Pratchett uo. 122. o.)

503. „Előbb azonban egy dolgot el kellett intéznem, egy kínos és kellemetlen kötelességet, amit talán jobb lett volna, ha elvégeztetlenül hagyok (...).”

(F. Scott Fitzgerald: A nagy Gatsby, ford. Máthé Elek, VeloPress-P Kiadó, Bp., 1994, 186. o.)

504. „Meg [azt mondtad], hogy van, amit jobb, ha nem tudok.”

(Neil Gaiman: Sosehol, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2008, 121. o.)

505. „Ez nem az a fajta folyó, amibe ha belepottyansz, csak úgy kievickélsz.”

(Neil Gaiman: Sosehol, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2008, 166. o.)

506. „– Olyan véleményt [jelent], amely lehet, hogy igaz, de igazságát teljesen nem lehet megmagyarázni.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 257. o.)

507. „Van a műszerfal bal felső sarkában egy billentyű, amelyet ha elég hosszan lenyomva tart az ember, a robot hasra fekszik (...).”

(Sylvain Neuvel: Alvó óriások, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2016, 152. o.)

508. „(...) voltak bizonyos dolgok, amelyekről nem akartam, hogy beszéljen más emberek előtt.”

(David Eddings: A mágia királynője, ford. Novák Gábor, Beholder Kft., Bp., 2004, 200. o.)

509. „Ez az a rész, amikor feltetted neki azt az előre kitalált kérdést, amire azt feltételezted, hogy hazudni fog, ugye?”

(Jo Nesbø: Hóember, ford. Petrikovics Edit, Animus Kiadó, Bp., 2015, 256. o.)

510. „Ez volt nagyjából az egyetlen kocsmá a környéken, ahol bízhattam benne, hogy nem verik meg (...).”

(Vivien Holloway: Tolvajbecsület, Főnix Könyvműhely, Bp., 2014, 11. o.)

511. „(...) – felelte (...) George, aki ha azt mondta, szétkap egy tankot, el is hittem neki.” – érdekes

(Vivien Holloway: Tolvajbecsület, Főnix Könyvműhely, Bp., 2014, 15. o.)

512. „(...) előállhatok a kéresemmel, melyet esetleg lesz oly kegyes, és teljesít is (...).”

(Vivien Holloway: Tolvajbecsület, Főnix Könyvműhely, Bp., 2014, 70. o.)

513. „Azonkívül persze, hogy pezsgőt bontottak, ami olybá tűnik, Leamasnak egyébként is bevett szokása volt.”

(John le Carré: A kémek öröksége, ford. Orosz Anna, Agave Könyvek, Bp., 2017, 30. o.)

514. „Tíz körömmel kapaszkodom egy tarthatatlan hazugságba, amelyet megfogadtam, hogy soha nem fogok elárulni (...).”

(John le Carré: A kémek öröksége, ford. Orosz Anna, Agave Könyvek, Bp., 2017, 29. o.)

515. „(...) a halvány mosolyra gondolok, ami meg mernék esküdni, hogy ott játszott a szája sarkában.”

(Colleen Hoover – Tarryn Fisher: Never, never – Soha, de soha, ford. Kamper Gergely, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 118. o.)

516. „(...) ebből tanultam meg az »intellektuel« szót, amit szeretném, ha magamra is használhatnék.”

(Jeanette Winterson: A szenvedély, ford. Lengyel Éva, Park Könyvkiadó, Bp., 2015, 17. o.)

517. „Itt tartottam (...) a naplóm és egy furulyát, amin reméltem, megtanulok majd játszani.”

(Jeanette Winterson uo. 55. o.)

518. „(...) tényleg azt tették, amit gondolt, hogy tettek.”

(Jeanette Winterson uo. 149. o.)

519. „(...) a csónakosok egy ősi útján evez velem végig, amire más nem is remélheti, hogy emlékezni fog.”

(Jeanette Winterson uo. 158. o.)

520. „(...) kapaszkodott a kötélbe a kétségbeesés szülte erővel, amit maga sem tudta, honnan vett.”

(George R. R. Martin: Sárkányok tánca, ford. Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2012, 617. o.)

521. „Patricia kiengedte a levegőt, amit úgy tűnt, egy ideje már tartogatott.”
(Charlie Jane Anders: Minden madár az égen, ford. Hadarics Piroska, Édesvíz Kiadó, Bp., 2017, 244. o.)
522. „(...) mi pedig csak bárányok vagyunk a szemében, akikre ha ránéz, nincs benne se jóindulat, se rosszindulat (...).”
(George Saunders: Lincoln és a bardo, ford. Bujdosó István, Édesvíz Kiadó, Bp., 2017, 281. o.)
523. „(...) akkor fizikailag kellene visszatartaniuk, amire nem tudtam, hogy reagálnék.”
(Jeff VanderMeer: Expedíció, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 27. o.)
524. „Múlásával az Idő is csak a szavak üzemanyaga lett, melyeket ki tudja, mi célból és mióta hozta létre ez a valami.”
(Jeff VanderMeer: Expedíció, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2014, 158. o.)
525. „Addigra már elfogyasztottam a reggelit, ami lehet, hogy az utolsó reggelim volt.”
(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 62. o.)
526. „(...) és furdalta a lelkiismeret – amiről bevallom, nekem fogalmam nem volt, és azóta sincs, hogy micsoda (...).”
(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 73. o.)
527. „Az egyik internetes újság írta, hogy vidám életem volt, amit nem tudom, honnan vettek (...).”
(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 148. o.)
528. „(...) felelősséget vállalt értem a halálom napjáig, amit mindannyian remélünk, hogy nagyon soká lesz.”
(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 149. o.)
529. „(...) piszkálja a hátsó lábam, amitől jól tudja, hogy azonnal idegállapotba kerültek.”
(Homonnay Gergely: Puszi, Erzsi!, Libri Kiadó, Bp., 2016, 176. o.)
530. „(...) olyan (...) tagmondatokat [mutat], amelyek közül nem lehet tudni, hogy melyik valósulhat meg.”
(Haader Lea: Az összetett mondat. Az ómagyar kor, in: Kiss–Pusztai szerk. Magyar nyelvtörténet, Osiris Kiadó, Bp., 2003, 556. o.)
531. „(...) kerültek a levegőbe [a spórák], (...) a legeslegmagasabbra, ahová még elképzelhető, hogy egy ilyen lebegő spórafelhő felkerül (...).”
(Krasznahorkai László: Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó, Magvető Kiadó, Bp., 2003, 134. o.)
532. „(...) és hó zuhanhatott a gyenge növényre, amit ha derékba tört, vége.” – érdekes

(Krasznahorkai László uo. 131. o.)

533. „(...) már találtak egy úgynevezett nyomot, mely úgy tűnik: vezet valahová (...).”

(Krasznahorkai László uo. 84. o.)

534. „– Itt vannak a hurkok a fülekre, amit nem tudom, hogy oldott meg!”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 296. o.)

535. „Ily módon épült éber álomban a levegős ház, melynek a földelt kerülő vándor és mátkája, a gyermek Ajándok hitték, hogy lesznek lakói.”

(Szerb Antal: Szerelem a palackban, Magvető Kiadó, Bp., 1976, 61. o.)

536. „Meséltem neki a különös halandó lányról, (...) aki úgy tűnt, keresztüllát a Kődön.”

(Rick Riordan: A titán átka, ford. Acsai Roland, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2015, 204. o.)

537. „– Egy helyre [megy], ahová megfogadtam, hogy nem teszem be többet a lábam.”

(Rick Riordan: Csata a labirintusban, ford. Acsai Roland, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2015, 231. o.)

538. „Az az ő dolga, meg azé, akivel úgy dönt, vagy nem dönt úgy, hogy kapcsolatra lép.”

(Seanán McGuire: Minden szív kaput nyit, ford. Miks-Rédai Viktória, Fumax Kiadó, Bp., 2018, 36. o.)

539. „(...) Verensz hadserege Somából és egy trollból állt, ami nem valószínű, hogy komoly fenyegetést jelentene (...).”

(Terry Pratchett: Carpe Jugulum, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 56. o.)

540. „Irodában dolgozom, kilenctől ötig, egy multinál, melyet azt hiszem, nem nevezhetek meg.”

(Veres Attila: Éjféli iskolák, Agave Kiadó, Bp., 2018, 76. o.)

541. „(...) az rég az enyészeté lett, akár egy dal, amit nincs már senki, aki énekeljen.”

(Laini Taylor: A különös álmodozó, ford. Komáromy Zsófia, Maxim Könyvkiadó, Bp., 2018, 10. o.)

542. „(...) olyan víziók akadtak az arzenáljában Izagolról, melyektől a férfi biztos, hogy üvöltve riad fel.”

(Laini Taylor uo. 312. o.)

543. „A falu mögött zöldellő rétek nyúltak el a távoli dombokig, amiket innen nézve úgy tűnt, mintha sötét szőr borított volna.”

(Laini Taylor uo. 372. o.)

544. „(...) a lány közel van hozzá: egy zárt ajtó túloldalán, amit a férfi nem tudta, hogyan nyisson ki.”

(Laini Taylor uo. 489–90. o.)

545. „És akkor nekiálltam dúdolni egy Elvis Costello-számot, a Hoover Factoryt, amit azt hittem, senki más nem ismer rajtam kívül, de Fox is elkezdte velem énekelni.”

(Neil Gaiman: Death – Halál, ford. Bayer Antal et al., Fumax Kiadó, Bp., 2018, 216. o.)

546. „(...) mondaná a Papuska, aki úgy tűnik, még mindenféle más dolgokat is mondott (...).

(Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 35-6. o.)

547. „(...) lebaszta a dobozt a másik doboz mellé, vagy ahol úgy sejtette, hogy a másik doboz van (...).”

(Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 115-6. o.)

548. „A porszívó hangjára riadtam fel, amit nem is értettem, minek kellett neki bekapcsolni (...).”

(Homonnay Gergely: Az elnökasszony, Libri Kiadó, Bp., 2017, 53. o.)

549. „– Mindegy is, van valami más, amin szeretném, ha elgondolkoznál (...).”

(N. K. Jemisin: A megkövült égbolt, ford. Ballai Mária, Agave Könyvek, Bp., 2018, 49. o.)

550. „– Van valami, amit nem tudom, elmondjak-e neked.”

(N. K. Jemisin uo. 212. o.)

551. „(...) legyenek bizonyos tiltott dolgok, amelyeket a macska is megért, hogy nem szabad.

(Macskás Viki: Macskák nagykönyve, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, é. n., 50.o.)

552. „(...) az USA-ból származik, ahol lehetséges, hogy azért keresztelték el balinéznek, mert (...).”

(Macskás Viki uo. 74.o.)

553. „Én egy kívülálló vagyok, aki jobb, ha nem ártja bele magát a dolgukba.”

(Marlen Haushofer: A fal, ford. Nemeskürty Harriet, Európa Könyvkiadó, Bp., 2018, 213. o.)

554. „Ne mondjon nekem semmi olyat, amit nem akarja, hogy biztonságiak is tudjanak.”

(Sylvain Neuvel: Védtelen halandók, ford. Török Krisztina, Agave Könyvek, Bp., 2018, 288. o.)

555. „A végső órákban olyasmiben volt részem, amittől azt hittem, örökre búcsút vettem.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 330. o.)

556. „– Mert van egy tag a hullaházban, akit esküszöm, három hete már lelőttem, de két éjszakával ezelőtt önállóan járt és beszélt.”

(Ed McDonald: Hollóvér, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2019, 53. o.)

557. „Ez volt az, amit sosem hagytunk, hogy lássanak, mert nem volt hozzá joguk.”

(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 156. o.)

558. „(...) képes lenne azt tenni, amit megesküdött, hogy sosem fog (...).”

(Sam J. Miller: Orkaváros, ford. Kemenes István, GABO Könyvkiadó, Bp., 2019, 288. o.)

559. „(...) hogy beszerezzen gyorsan valamit, ami hiánya miatt holtbizonyos, hogy megbüntetik (...).”

(Szabó Magda: Üzenet odaátra, Jaffa Kiadó, Bp., 2019, 113. o.)

560. „(...) egy nagyon csinos nővel van egy fedél alatt, aki úgy tűnt, még kedveli is (...).”

(Terry Pratchett – Neil Gaiman: Elveszett prófécia, ford. Horváth Norbert, Agave Könyvek, Bp., 2019, 190. o.)

561. „Ez volt a könyv, amin gyanítottam, hogy dolgozik (...).”

(Paul Auster: Az órákulum éjszakája, ford. Pék Zoltán, 21. Század Kiadó, Bp., 2019, 276. o.)

562. „(...) árad felé a szájalom (...), amit mindenki túl illedelmes volt ahhoz, hogy kifejezzék (...).”

(Brit Bennett: Az anyák, ford. Szujer Orsolya, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2019, 67. o.)

563. „(...) mintha a fegyelmezés valami olyasmi lett volna, amit a legjobb, ha a nők intéznek maguk között.”

(Brit Bennett uo. 93. o.)

564. „(...) az anyja valami olyasmit tett, amire Luke nem gondolta volna, hogy képes (...).”

(Brit Bennett uo. 148. o.)

565. „(...) észrevette az ujjbegyeikre tapadt festéket, amit egyikük sem volt elég figyelmes ahhoz, hogy lemosson.”

(Brit Bennett uo. 218. o.)

566. „Csinos, fodros dolgokat [válogatott], amire azt gondolta, egy lány vágyhat (...).”

(Brit Bennett uo. 301. o.)

567. „Charlotte nővérem idegsokkot kapott, melyből jó időbe telik majd, amíg felépül.”

(P. G. Wodehouse: Nászidőszak, ford. Molnár Zoltán, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2003, 80. o.)

568. „(...) íme egy alkalom, amely meglehet, hogy soha nem tér vissza.”

(P. G. Wodehouse uo. 161. o.)

569. „– Pedig az körülbelül az egyetlen olyan hely [a pokol], amelyen úgy gondoltam, nem kell keresztülmenned ahhoz, hogy eljuthass King’s Deverillbe.”

(P. G. Wodehouse uo. 199. o.)

570. „A Csütörtöki Szemle munkatársa [Herring] – amely periodikának lehet, hogy olvasója vagy, lehet, hogy nem – (...)”

(P. G. Wodehouse: Jeeves szabadságon, ford. Molnár Zoltán, Ciceró Könyvstúdió, Bp., 2003, 6. o.)

571. „Van valami, amit szeretné, ha megtenné neki.”

(P. G. Wodehouse uo. 111. o.)

572. „Volt valami abban a szobában, amit [Mr. Farley] nem engedhetett meg, hogy meglássam.”

(Agatha Christie: A karácsonyi puding, ford. Sarlós Zsuzsa, Magyar Könyvklub, Bp., 1995, 224. o.)

573. „Másképp, ez az a fajta alibi, amelyik valójában megbízhatóbb, mint egy kitűnő, holtbiztos, százszázalékos alibi, amelyet tíz az egyhez, hogy előre kikoholtak!”

(Agatha Christie: Poirot karácsonya, ford. Csanády Katalin, Magyar Könyvklub, Bp., 1999, 170. o.)

574. „A -s denominális nomenképző előhangzóval járul az angol szótóhoz minőséget megkülönböztetve, aminek a jelentését nem biztos, hogy ismeri a használó (...)”

(Rozgonyiné Molnár Emma: Nyelvhasználatunk színe és visszája. In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám (szerk.): Éltető anyanyelvünk. Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata. Írások Grétsy László 70. születésnapjára. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2002, 420.)

575. „Csináltam valami ostobaságot, amit nem is tudom, hogy hogy mondjak el.”

(Barátok közt 2016. április 29. 10:25 videóállás)

576. „– Nincs értelme egy olyan helyhez ragaszkodnunk, ahol tudjuk, hogy dementorok vannak.”

(J. K. Rowling: Harry Potter és a Halál ereklyéi, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2008, 241. o.)

577. „(...) nekem... van már egy barátom, Scorpius, akit tudom, hogy nem bírsz, de nekem nem kell senki más.”

(Jack Thorne: Harry Potter és az elátkozott gyermek, ford. Tóth Tamás Boldizsár, Animus Kiadó, Bp., 2016, 29. o.)

578. „(...) a lényéből hihetetlen természetesség árad. Amit nem hiszem, hogy megjátszik... de persze sosem lehet tudni.”

(Agatha Christie: Zátonyok közt, ford. Szendrő Borbála, Magyar Könyvklub, Bp., 1996, 43. o.)

579. „(...) valaki lelökte az első padról, ahol nem tudni, miért tartózkodott.”

(Fekete István: Tüskevár, Móra Könyvkiadó, Bp., 1978, 335. o.)

580. „(...) a Kilchesterbe tartó helyi vonatra, ahol megbeszélték, hogy tanácskozást tartanak Spence főfelügyelővel.” [ti. Kilchesterben tanácskoznak, nem a vonaton]

(Agatha Christie: Mrs. McGinty halott, ford. Csanády Katalin, Magyar Könyvklub, Bp., 1998, 111. o.)

581. „(...) ezer és ezer arc között egyikünk esetleg fölismerjen valakit, akit jó, ha futólag látott egy-két-három hónappal előbb.”

(Agatha Christie: Az ABC-gyilkosságok, ford. Vermes Magda, Európa Könyvkiadó, Bp., 2000, 173. o.)

582. „Mit mondhat el nekem a nagynénje, amiről ő semmiképpen nem szeretné, hogy tudjak?”

(Agatha Christie: Feketekávé, ford. Zentai Éva, Magyar Könyvklub, Bp., 1998, 110. o.)

583. „És van ott egy fiatal amerikai, aki lehet, hogy általunk nem is sejthető okból gyilkolt.”

(Agatha Christie: Gyilkosság a diákszállóban, ford. Sarlós Zsuzsa, Magyar Könyvklub, Bp., 1994, 87. o.)

584. „(...) nekiült a leckének, amiből, maga tudta legjobban, hogy senki se feleltetheti már (...).”

(Szabó Magda: Abigél, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 302. o.)

585. „Egy élet, amely nem tudni honnan jött, ami nem tudni, hova vezetett.”

(Papp Mária: Így sakkoztak ők, Palatinus Kiadó, 2003, 129. o.)

586. „(...) nehogy el kelljen halasztania a szép Miriótával való egybekelését, melyen megigérte, hogy ő is jelen lesz.”

(Verne Gyula: Várkastély a Kárpátokban, ford. Huszár Imre, Franklin-Társulat, Bp., 1911, 159. o.)

587. „Itt valaki egy végzetes játékot űz, melynek [Richárd] nem tudja még, mi lesz a vége.”

- (Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 102. o.)
588. „A végig lángba borult utca fénye vezette őt oda a városnegyed másik részéből, ahol már, azt hitte, hogy szépszerével nyugalomra terelte a népet.”
- (Jókai Mór: A kőszívű ember fiai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014, 193–194. o.)
589. „Egyre növekszik az ékszeretknőst tartók tábora, akik szakirodalom híján nem biztos, hogy megfelelő körülményeket biztosítanak kedvencüknek”
- (1998: Új Könyvek-CD)
590. „Azt szeretném megmondani valakinek, aki Isten tudja, merre van, a Göncölszekéren, hogy a bögölycsípés még mindig fáj (...).”
- (Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 386. o.)
591. „Nem kétséges, hogy az orosz nők műveltebbek, többet olvasnak és többet gondolkoznak, mint a férfiak, akik isten tudja, mivel töltik idejüket.”
- (Puskin: Regények – elbeszélések, ford. Brodszky Erzsébet, Európa Könyvkiadó, Bp., 1977, 175. o.)
592. „(...) hogy Gyula ne gondoljon a vonatra, amely ki tudja, hol kanyarog, amíg ide nem talál erre a kis állomásra.”
- (Fekete István: Tüskevár, Móra Könyvkiadó, Bp., 1978, 292. o.)
593. „(...) arról a világról üzen, amit Isten tudja, meddig kell nélkülöznie.”
- (Szabó Magda: Abigél, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1982, 34–35. o.)
594. „Kilencedik fejezet [új bek.] amelyben isten tudja csak, mi fog történni (...).”
- (Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig, Diáktéka Kiadó, Bp., 1999, 178. o.)
595. „Az egyszínű macskák szőrzete egyenletesen színezett kell legyen (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 17. o.)
596. „Aki perzsamacskát vásárol, tudatában kell legyen, hogy (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 21. o.)
597. „(...) a talppárnák színe a fahéjnyalattól a csokoládészínig terjedő skálán kell elhelyezkedjen (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 23. o.)
598. „(...) a szem tiszta réz- vagy mély narancsszín kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 23. o.)
599. „Konyhai törlőpapír és tisztítópúder mindig kéznél kell legyen a macska gondozásához.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 25. o.)
600. „A bunda színe a standard szerint tökéletesen fehér kell legyen (...).”

- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 25. o.)
601. „Egy igazi shaded-macska legalább egy fehér aljszőrzetű szülőt kell »felmutasson«”.
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 30. o.)
602. „(...) az áll, a fülszőrzet, a mell, a has, a lábak belső és a farok alsó oldala a standard szerint tiszta fehér kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 31. o.)
603. „Az arc és a farok felső oldala egyértelmű zárt színezetet kell mutasson.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 31. o.)
604. „Az alapszínből jól láthatóan kell kirajzolódjék a »kerékrajzolat« (...)”.
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 32. o.)
605. „(...) az áll, a fülpamacsok, a has, a lábak belső oldala és a farok alsó felülete viszont tiszta fehér kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 38. o.)
606. „A vállon, a nyakon és a mellső lábakon legalább néhány kis színes folt kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 40. o.)
607. „A szőrzetnek legalább fele színes kell legyen (...)”.
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 41. o.)
608. „(...) legalább a bunda fele, legfeljebb azonban kétharmada tarka kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 42. o.)
609. „A bézs testszín (...) jól felismerhető kontrasztot kell ugyanis alkosson a foltokkal (...)”.
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 44. o.)
610. „A foltok jól elkülönülők kell legyenek.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 45. o.)
611. „A cirnos-maszk (...) különösen kifejtett kell legyen az orron, a szem körül, az arcon és a bajusztőnél.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 46. o.)
612. „(...) Mun Ha nem kellett többé visszatérjen a lét örök körforgásába (...)”.
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 50. o.)
613. „(...) [Mun Ha] (...) nem kellett többé földi alakot öltson.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 50. o.)
614. „A fej rövid, tompa háromszöget kell képezzen (...)”.
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 56. o.)
615. „Az orrtükör és a talppárnák rózsaszínek kell legyenek.”

- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 57. o.)
616. „A fedőszőr és az aljszőrzet egyforma színű kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 68. o.)
617. „A kefe nem szabad túl erős legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 72. o.)
618. „Minden szín tiszta kell legyen (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 72. o.)
619. „A barna minden árnyalata elfogadott, de a szín egyenletes kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 74. o.)
620. „A lila bunda színezete egyenletes kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 74. o.)
621. „A cirmosmintázat világosan el kell különüljön: (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 77. o.)
622. „A lábak ugyanígy egyenletesen csíkozottak kell legyenek.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 78. o.)
623. „A foltok egymástól világosan elhatárolhatók kell legyenek (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 81. o.)
624. „(...) a szem a lehető legtisztább réz vagy zöld gyűrűk nélküli sötétnarancs kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 81. o.)
625. „Aki ilyen macskát vásárol, egy percre sem szabad elfeledje, hogy kifejezetten élénk, aktív állatot vett maga mellé (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 83. o.)
626. „A macska általános állapota a standard szerint kitűnő kell legyen.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 84. o.)
627. „A koponya a standard szerint széles és kerek kell legyen (...).”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 85. o.)
628. „(...) a szemszín és a szőrzet színe egymással összhangban kell álljon.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 85. o.)
629. „A Manx fartája kerek kell legyen, mint egy golyó.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 86. o.)
630. „Az írisz színe összhangban kell álljon a test színével.”
- (Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 87. o.)

631. „A szőrzet (...) színe lehetőség szerint meg kell feleljen a brit rövid szőrűnél elfogadott valamelyik változatnak.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 87. o.)

632. „A szem, az orrtükör és a talppárnák színe a testszínnel összhangban kell álljon.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 89. o.)

633. „A Rex macska étrendje ezért a többi macskáénál zsírokban gazdagabb kell legyen!”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 92. o.)

634. „A test hosszú, karcsú és szilárd kell legyen (...).”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 105. o.)

635. „A szíámival közös követelményeknek kell megfeleljen.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 113. o.)

636. „A kék és a barna szín mindkét szülő öröklési faktorai között jelen kell legyen.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 116. o.)

637. „(...) a szem almazöld kellene legyen (...).”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 117. o.)

638. „A zsákmány nem kell mindig igazi egér legyen.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 131. o.)

639. „A kölyök sokat kell még tanuljon anyjától.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 133. o.)

640. „(...) a kapcsolatok alapja az egyenjogúság kell maradjon.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 133. o.)

641. „Az Otthon II. fokozatban lehetőség szerint minél több kényelmes hely kell a macska rendelkezésére álljon.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 135. o.)

642. „A 10. életévüket betöltött macskák gazdái meg kell barátkozzanak a gondolattal: kedvencük bizony már az »érettebb« korosztályhoz tartozik.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 142. o.)

643. „Az eladásra kerülő kismacska legalább 12 hetes kell legyen (...).”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 145. o.)

644. „A macskaillemhely legalább 30x40 cm alapterületű kell legyen.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 147. o.)

645. „A kaparófa szolidan épített, stabil állvány kell legyen (...).”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 148. o.)

646. „Ha azonban mégis mindenképpen sor kell kerülni rá, (...).”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 157. o.)

647. „A kiegyensúlyozott, kevert élelem naponta 10-15 dkg húst vagy kb. 20 dkg főtt halat kell tartalmazzon.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 160. o.)

648. „A napi 20 dkg táplálékból legalább 2,8 dkg fehérje kell legyen.”

(Bärbel Gerber: A macska, ford. Balla Judit, Merényi Kiadó, 1994, 160. o.)

649. „De egy dolgot meg kell nekem ígérjél, ha megpróbálok...”

(Paul Gallico: Jennie, te drága, ford. Albert Éva – Nemes László, Ciceró Kiadó, Bp., 1997, 34. o.)

650. „Erre már régen meg kellett volna tanítsalak (...).”

(Paul Gallico uo. 158. o.)

651. „Később meg kell kérjed, mondja el neked az élettörténetét (...).”

(Paul Gallico uo. 179. o.)

652. „Azonnal vissza kell menjek!”

(Paul Gallico uo. 197. o.)

653. „(...) megítélése pontos arányban kell álljon a hiba mértékével.”

(Frank Kane – Phyllis Wise: Az amerikai és az angol cocker spániel, ford. Soltész József, Pesti Szalon Könyvkiadó, Bp., 1993, 31. o.)

654. „Az arcorr elég hosszú kell legyen (...).”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 32. o.)

655. „A szőrzetápolás (...) végső hatásában föltétlenül kellemes érzést kell keltsen az állatban, és elégedettséget a gazdában.”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 48. o.)

656. „(...) melynek megítélése pontos arányban kell álljon a hiba mértékével.”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 61. o.)

657. „(...) [az amerikai cocker] sajátja kell legyen egy sportkutya ereje és szívóssága is.”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 61. o.)

658. „Az arcorr ilyenkor már rövid és szögletes kell legyen.”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 66. o.)

659. „Az angol cocker spániel hátvonala egyenes kell legyen álló helyzetben és mozgásban egyaránt.”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 71. o.)

660. „Az angol cocker térdei jól szögelltek, csánkjai mély fekvésűek kell legyenek (...).”

(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 71. o.)

661. „Nyolchetes korukra a kölykök teljesen el kell legyenek választva (...).”
(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 103. o.)
662. „(...) a kutyának három bizonyítványa (...) kell legyen (...).”
(Frank Kane – Phyllis Wise uo. 109. o.)
663. „Hányszor kell megmerítem a kanalamat, hogy innen egészen odáig jussak?”
(Dina Nayeri: Közöttünk a tenger, ford. Szilágyi Zsófia, Tericum Kiadó, 2014, 49. o.)
664. „Végre egy kis nyugalom, csak magára kell figyeljen, befelé.”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 78. o.)
665. „A Princeton University (...) feltétlenül útba kell ejtse.”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 80. o.)
666. „Csöbe húzták, de jó képet kell vágjon hozzá.”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 91. o.)
667. „Nagyon kell szeress engem, Nyúl (...).”
(Szabó Magda: Liber Mortis, Európa Könyvkiadó, Bp., 2012, 405. o.)
668. „Na és akkor, mit kellene tegyünk vele?”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 14. o.)
669. „A valóság meg kellene gyöngüljön bizonyos meglepetésszerű módokon.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 18. o.)
670. „– De csak démonokra szabadna hatással legyen!”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 33. o.)
671. „Ha ez az, amit a démonok általában végig kell szenvedjenek, nem csoda, hogy mindig olyan bosszúsak.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 34. o.)
672. „Amikor csupán csőröd van, lehetetlen kellene legyen kéjenc módra csücsöríteni, de a papagájnak sikerült.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 35. o.)
673. „De azt el kellett ismerje, hogy lenyűgöző [a Korong].”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 45. o.)
674. „Valamint arról is meg volt győződve, hogy egy démon írásban kell kapjon valamit.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 46. o.)
675. „– Azt hiszem, szerződést kell köss érte – jelentette ki.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 46. o.)
676. „– Hódolattal kell adózzanak nekem.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 47. o.)

677. „Oda kell ítélnem neked a madárkölest – folytatta (...)” - ? határeset
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 55. o.)
678. „– Ó, igen, továbbá némelyiket elevenen meg is kell nyúzzák – fűzte hozzá.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 65. o.)
679. „Valamivel később át kellett állítsa az idő-vezérlőgombot.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 79. o.)
680. „– Azt kell mondjam – panaszkolta Erik –, hogy ha a világ leggyönyörűbb (...)”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 80. o.)
681. „Működjetek együtt és mindössze a sirályok miatt kell majd aggódjatok.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 84. o.)
682. „– Csak annyit kell tennünk, hogy elmenekülünk (...)”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 86. o.)
683. „(...) az az átkozott nő el kell végre döntse, mégis kinek az oldalán áll (...)”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 92. o.)
684. „– Tudod, gondoltam, hogy valami ilyesmi kell legyen – válaszolta Széltoló.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 102. o.)
685. „Ez azt kellene jelentse, hogy mindent tudnak (...)”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 116. o.)
686. „Egy nap majd utána kell nézzen.” – határeset
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 117. o.)
687. „Sokan azt hiszik, hogy hidrogénmolekula kellett volna legyen, de (...)”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 124. o.)
688. „(...) azt hiszik, hogy az egész nagyon könnyű kell legyen, mármint a teremtés.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 127. o.)
689. „– Azonnal vissza kell vigyél – háborgott Erik.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 136. o.)
690. „Szünet nélkül föl kell görgesse azt a sziklát a dombra, (...)”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 154. o.)
691. „– De először (...) meg kell hallgassa a Terjedelmes Tárgyak (...) Rendelkezéseket.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 154. o.)
692. „Tudod, hogy hetente egyszer abba kell ezt hagynom kézműves-foglalkozások miatt?”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 156. o.)
693. „– Bizonyos dolgokat muszáj csinálnunk.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 163. o.)

694. „Még a pokolmélyi bugyrok nagyurai is, (...) el kellett fordítsák fejük.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 169. o.)
695. „(...) ha nincs neked, még jobban föl kell vágj vele, és amijük nem volt, az a jó ízlés.”
(Terry Pratchett: Erik, ford. Dr. Sohár Anikó, Cherubion Könyvkiadó, Bp., 2001, 172. o.)
696. „Akkor piaci értéket kell fizessenek nekünk érte, és elnevezhetnénk magunkról.”
(Neil Gaiman: A temető könyve, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2014, 119. o.)
697. „(...) valami más oka is kellett legyen, amiért tönkre akarta tenni a házasságukat.”
(Arnaldur Indriðason: Rókalyuk, ford. Németh Anikó Annamária, Animus Kiadó, Bp., 2017, 109. o.)
698. „Ezzel kell fizessek a parkolásért.”
(Fredrik Backman: Az ember, akit Ovénak hívnak, ford. Bándi Eszter, Animus Kiadó, Bp., 2014, 126. o.)
699. „– Na persze, mert szerinted én boldog vagyok attól, hogy oda kell kísérjelek?”
(Davide Enia: Úgy a földön is, ford. Gács Éva, Libri Kiadó, Bp., 2013, 66. o.)
700. „– Leszámítva azt a részt, hogy a varázslóknak is kell legyen szívük.”
(Terry Pratchett: Egyenjogú rítusok, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 262. o.)
701. „Lakás után kell nézzek a kies Londonban?”
(John le Carré: A kém, aki bejött a hidegről, ford. Falvay Mihály, Agave Könyvek, Bp., 2008, 16. o.)
702. „– Rohadtul sokat kell fizessenek – dünnyögte Leamas nagy sokára.”
(John le Carré uo. 58. o.)
703. „– Segítsége is kellett legyen.”
(John le Carré uo. 71. o.)
704. „Egy héten belül meg kell kapjuk.”
(John le Carré uo. 120. o.)
705. „(...) egy zsáknyi [fej] elég kell legyen egy főkabórbe bugyolált, kövér északinak.”
(George R. R. Martin: Varjak lakomája, ford. Pétersz Tamás – Novák Gábor, Alexandra Kiadó, Bp., 2014, 41. o.)
706. „Esetleg (...) ide kéne hívassam azt a Vogelsang akárkicsodát (...).”
(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 18. o.)
707. „– Vagy előbb még ki kell képezzük, pénzt és időt áldozni rá?”
(Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 50. o.)
708. „– Runcitert jégre kell rakjuk.”

- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 73. o.)
709. „– Több embert be kellett volna engedjen a liftbe (...).”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 74. o.)
710. „Talán még az irodáinkat is muszáj lesz átköltöztessük a zürichi Szerelmes Felebarátaink Moratóriumába (...).”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 78. o.)
711. „A fedélzetén minden vadonatúj kell legyen.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 81. o.)
712. „(...) most együtt kell megoldjuk a problémát.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 105. o.)
713. „Szóval Alt kéne okoljam mindenért, gondolta Joe.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 131. o.)
714. „Edie-t az, hogy a csoporttal maradt, immunissá kellett volna tegye.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 158. o.)
715. „– A kezét kellett volna kirakja – mondta Sammy.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 160. o.)
716. „A legtöbbjét rád kellett elhasználnom.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 181. o.)
717. „Jorynak nagy tapasztalata kell legyen, gondolta.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 197. o.)
718. „Hamarosan a végére kell érjek.”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 200. o.)
719. „– Ezt a harcot az üveg innenső oldalán kell megvívjuk (...).”
- (Philip K. Dick: Ubik, ford. Németh Attila, Agave Könyvek, Bp., 2004, 204. o.)
720. „(...) Holló azt mondta, jobban kell ismerjelek, ha el akarlak fogni.”
- (Böszörményi Gyula: Gergő és az álomfogók, Magyar Könyvklub, Bp., 2002, 357. o.)
721. „(...) hangra és kinézetre ilyen kéne legyen egy android.”
- (Philip K. Dick: Álmodnak-e az androidok elektronikus bárányokkal?, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2013, 115. o.)
722. „Azt kell mondjam, hogy a kétségkívül létező okosságom (...).”
- (Esterházy Péter: Hasnyálmirigynapló, Magvető, Bp., 2016, 211. o.)
723. „(Rossz mondat, mindig van. Mindig kéne legyen [mit jegyzetelni].)”
- (Esterházy Péter: Hasnyálmirigynapló, Magvető, Bp., 2016, 229. o.)
724. „– Képessé kell válnunk arra, hogy uralkodjunk a tűz felett (...).”

(Terry Pratchett: Fantasztikus Maurícius és az ő tanult rácsálói, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2014, 44. o.)

725. „Ezt kell viseljem.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 18. o.)

726. „Igen, de előtte még el kell menjünk Bébivel. Máshová is.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 84. o.)

727. „Bébi ismeretében azt kell mondjam, neki inkább egy játszma tárgya volt Bubi.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 148. o.)

728. „Rá kellett támaszkodjak.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 155. o.)

729. „Ahhoz, hogy viszonyra lépjenek, Dodó néni és Nelly el kellett menjen.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 155. o.)

730. „Először is hamis papírokat kell szerezzünk, Bébike, azután (...).”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 168. o.)

731. „Zsuzsa egyik kezét a szeme fölé kellett tartsa, ha Dobrovicshoz beszélt.”

(Bereményi Géza: Vadnai Bébi, Magvető Kiadó, Bp., 2013, 249. o.)

732. „Csalódtam magában, ezt meg kell mondjam.”

(John le Carré: A zebra dala, ford. Falvay Dóra, Agave Könyvek, Bp., 2008, 192. o.)

733. „Móresre kellett tanítsalak, de mi itt (...).”

(Neil Gaiman: Coraline, ford. Pék Zoltán, Agave Könyvek, Bp., 2017, 79. o.)

734. „– Vagy tán addig kell várjak, míg a molyok kieszik az ujjai közül a papirost (...)?!”

(Böszörményi Gyula: Leányrablás Budapesten, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2014, 8. o.)

735. „Addig azonban arra kell kérjelek, hogy pihentesd a ceruzád, és szóban se szellőztess meg semmit.”

(Böszörményi Gyula uo. 233. o.)

736. „MIÉRT IS KELLENE ÉRDEKELJEN, HOGY MIT JELENT AZ A NYOMORULT SZÓLÁS?”

(Terry Pratchett: Gördülő kövek, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2009, 172. o.)

737. „[Egy furcsa, régi tárgy] (...) az mindenképpen különleges kell legyen.”

(Terry Pratchett uo. 203. o.)

738. „– A jó zenébe kell legyen lyuk – mondta.”

(Terry Pratchett uo. 226. o.)

739. „Egy troll volt vele, aki – Miky gyanúja szerint – Krizopráz kellett legyen.”
(Terry Pratchett uo. 232. o.)
740. „(...) miért is van olyan érzésem, hogy odabent valahol varázslók kell legyenek?”
(Terry Pratchett uo. 256. o.)
741. „Azt kell mondjam, néhai elődje (...) sokkal együttműködőbbnek bizonyult (...).”
(Terry Pratchett uo. 281. o.)
742. „– Akkor a ruhájuk bőr, és nem ballon kell legyen.”
(Terry Pratchett uo. 298. o.)
743. „Többmértőldes környékről kellett jöjjenek!”
(Terry Pratchett uo. 312. o.)
744. „Múltamból adódóan ösztönös reakcióm az kellene legyen, hogy (...)”
(John le Carré: A kémek öröksége, ford. Orosz Anna, Agave Könyvek, Bp., 2017, 113. o.)
745. „Mielőtt a Krisztinavárosba érünk, még a kémkedésről is ki kell okosítsalak!”
(Böszörményi Gyula: A Rudnay-gyilkosságok, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2015, 337. o.)
746. „(...) Jónás bácsihoz át kell költözzek néhány napra.”
(Böszörményi Gyula: Beretva és tör, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2016, 24. o.)
747. „A szélviharban (...) rá kellett jöjjünk, hogy bárkánk merő játékszerek.”
(Jeanette Winterson: A szenvedély, ford. Lengyel Éva, Park Könyvkiadó, Bp., 2015, 39. o.)
748. „(...) a nap minden órájában rendelkezésünkre kellett álljanak.”
(Jeanette Winterson uo. 58. o.)
749. „(...) az angolok békét kell hagyjanak nekünk.”
(Jeanette Winterson uo. 112. o.)
750. „Ernestónak igaza volt: csak egy porszem kell legyen a porszemen.”
(Charlie Jane Anders: Minden madár az égen, ford. Hadarics Piroska, Édesvíz Kiadó, Bp., 2017, 312. o.)
751. „Ez a tudás minden örömet meg kell fertőzzön.”
(George Saunders: Lincoln és a bardo, ford. Bujdosó István, Édesvíz Kiadó, Bp., 2017, 165. o.)
752. „Bármilyen is lett legyen a bűnöm, biztosan úgy éreztem (...), sokkal kisebb kell legyen, mint ezeké.”
(George Saunders uo. 281. o.)
753. „Azt kell mondjam, elgondolkodtatott.”

(George Saunders uo. 311. o.)

754. „(...) végül is a legteljesebb bizonytalanságban kellett volna legyen (...)”

(Krasznahorkai László: Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó, Magvető Kiadó, Bp., 2003, 7. o.)

755. „(...) egy sokkal, de sokkal nagyobb terhet kellett hordozzanak (...)”

(Krasznahorkai László uo. 25. o.)

756. „(...) mintha attól kellett volna féljen, hogy kifordulnak a belei (...)”

(Krasznahorkai László uo. 36. o.)

757. „(...) még a lehető legalacsonyabban is kellett tartsa magát a földhöz képest (...)”

(Krasznahorkai László uo. 36. o.)

758. „(...) vagyis egészen meg kellett rogyassza három, úgy-ahogy működő lábát (...)”

(Krasznahorkai László uo. 36. o.)

759. „(...) a kolostor önmagában is hiánytalanul, e támogatás nélkül is eleget kellett tegyen az építés rituálisan kötelező védőelveinek.”

(Krasznahorkai László uo. 53. o.)

760. „(...) hisz tudomással kellett bírjon arról, hogy hogy éri őket a nap nyáron (...)”

(Krasznahorkai László uo. 55. o.)

761. „(...) mert a hegy alján növő fa erősebben kellett megküzdjön a napfényért (...)”

(Krasznahorkai László uo. 56. o.)

762. „(...) éveket kellett várjanak e műhelyek védett raktáraiban (...)”

(Krasznahorkai László uo. 59. o.)

763. „(...) de nem volt más választásuk: őt kellett megszólítsák.”

(Krasznahorkai László uo. 79. o.)

764. „(...) sajnos a legmesszebbmenőkig kétségbe kell vonja bevezetője végén (...)”

(Krasznahorkai László uo. 103. o.)

765. „Már ott kellett volna legyen.”

(Krasznahorkai László uo. 140. o.)

766. „– Az ember feje olyannak kell érződjön, mint ami kutyaszőrrel van kitömve?”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 153. o.)

767. „(...) egy jó másnaposság-ellenszer egy csomó mulatságos kiabálást kell okozzon, satöbbi!”

(Terry Pratchett uo. 177–8. o.)

768. „(...) [az emberek] hetven évig kell éljenek egy hegyen (...)”

(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 185. o.)

769. „(...) nos, az ember csak egyszerűen azt kell mondja, hogy »hú«.”
(Terry Pratchett: Vadkanapó, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2010, 186. o.)
770. „(...) hogy az ember egy mohó, kíméletlen maffia tagja kell legyen, ha (...).”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 111. o.)
771. „(...) és ma még egyszer be kellett menjen az iskolába, mert (...).”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 127. o.)
772. „(...) ahol (...) feltétlenül kell szerepeljen egy előadás a kiméra neuronhálózatokról.”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 133. o.)
773. „Busszal megyünk, és nyakörvet, pórázt kell tegyek rád.”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 149. o.)
774. „Jól kell viselkedj!”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 162. o.)
775. „(...) rendszeresen jöjjön, mert sok tesztet kell elvégezzünk.”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 180–1. o.)
776. „(...) tévés barátait kellett hívjam...”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 191. o.)
777. „(...) és minden szeletről kell legyen egy kontroll egy másik kutyából (...).”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 192. o.)
778. „(...) hogy sürgősen fel kell hívja a varrónőjét, mert (...).”
(Csányi Vilmos: Marci, a beszélő kutya, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010, 224. o.)
779. „Még több oldal van, de neked csak három miatt kell fájjon a fejed.”
(N. K. Jemisin: Az obeliszkkapu, ford. Ballai Mária, Agave Könyvek, Bp., 2017, 134. o.)
780. „(...) s itt kell hagylak téged, Pórunn (...).”
(Ófeigur Sigurdsson: Jón története, ford. Egyed Veronika, Libri Kiadó, Bp., 2010, 77. o.)
781. „Agyagszobrokat imádtok, pedig azon kellene járjon az eszetek, hogy (...).”
(Ken Liu: A papírsereglet és más történetek, ford. Ballai Mária et al., Agave Kiadó, Bp., 2018, 63. o.)
782. „(...) sohasem kell féljek a tolvajoktól és a banditáktól.”
(Ken Liu uo. 273. o.)
783. „AZT KELL MONDJAM, ELKÉPESZTŐ ÉLNI AKARÁS VAN MAGÁBAN, mondta a lovas.”
(Terry Pratchett: Carpe Jugulum, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 23. o.)
784. „– Nem nehezítette meg a dolgom, azt kell mondjam.”

(Terry Pratchett uo. 56. o.)

785. „– Azt kell mondjam, Nitt kisasszonynak igaza van.”

(Terry Pratchett uo. 142. o.)

786. „(...) sajnos azt kell mondjam, messze nem olyan rossz, mint (...).”

(Terry Pratchett uo. 213. o.)

787. „(...) ez nem az én dolgom kellene legyen.”

(Terry Pratchett uo. 239. o.)

788. „– Miért is kellene érdekeljen minket, hogy mi történik a szörnyetegekkel?”

(Terry Pratchett uo. 286. o.)

789. „Itt kell legyen valahol a lakásban, de nem tudom, hol.”

(Terézia Mora: Szerelmes ufók, ford. Náadori Lída, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 84. o.)

790. „– Hány évig kell itt éljünk, hogy végre ne nevezz síkvidékinek (...)?”

(Julie Cohen: Együtt, ford. Szabó Luca, Gabo Kiadó, Bp., 2018, 74. o.)

791. „(...) bár azt kell mondjam, engem nem nyűgözött le különösebben.”

(Neil Gaiman et al.: Az örökkévalóság kereke, ford. Farkas Veronika, Agave Kiadó, Bp., 2018, 134. o.)

792. „(...) de azt kell mondjam, én egyetértek a Professzor döntésével (...).”

(Neil Gaiman et al. uo. 191. o.)

793. „Élni akartál, és ehhez jogod is kellett volna legyen.”

(Neil Gaiman et al. uo. 213. o.)

794. „(...) ez háromszor kell megismétlődjön, míg a megkínált végül befogadja (...).”

(Bán Zsófia: Lehet lélegezni!, Magvető Kiadó, Bp., 2018, 52. o.)

795. „– Haza kellene vigyelek.”

(Maggie Stiefvater: Borzongás, ford. Gazdag Tímea, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2012, 129. o.)

796. „De valami kellett történjen a kettő között.”

(Maggie Stiefvater uo. 167. o.)

797. „Itt és most el kellene pusztítsalak a szemtelenségedért.”

(Ed McDonald: Éjszárny, ford. Benkő Ferenc, Agave Könyvek, Bp., 2018, 271. o.)

798. „(...) valamivel el kéne terelje a figyelmét a gondolataiban felbukkanó képekről.”

(Sarah J. Maas: Üvegtrón, ford. Varga Csaba, Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2018, 151. o.)

799. „– Még egyszer meg kell kérjelek?”

(Terry Pratchett: Vészbanyák, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 20. o.)

800. „(...) elmagyaráztam annak szükségét, hogy egy hadsereget kell eltartson (...).”

(Terry Pratchett: Vészbanyák, ford. Farkas Veronika, Delta Vision Kft., Bp., 2011, 75. o.)